מסלול הנישול

המקרה של המאחז עדי-עד

פברואר 2013

מסלול הנישול

המקרה של המאחז עדי-עד

פברואר 2013

מחקר וכתיבה: זיו שטהל
עריכה: ליאור יבנה
ריכוז מידע וסיוע במחקר: רוני פלי, עזמי בדיר
סיוע בכתיבה: עו"ד שלומי זכריה

יעוץ משפטי: מיכאל ספרד משרד עורכי דין, עו"ד ישי שנידור
ניתוח תצלומי אוויר ועיצוב מפות: שי אפרתי
עריכת לשון: יסמין הלוי
ביצוע גרפי: סטודיו יהודה דרי
צילום עטיפה: אורן זיו
צילומים בדוח: יש דין, אורן זיו

יש דין מבקש להודות לחגית עפרן על עזרתה

המועצה הציבורית: עקיבא אלדר, שולמית אלוני, דן בבלי, מיכאל בן יאיר, רות חשין, יהושע סובול, פרופ' עוזי סמילנסקי, אל"מ (מיל') פול קדר, עו"ד יהודית קרפ, יאיר רוטלוי, פרופ' זאב שטרנהל.
מתנדבי יש דין: רואן אבו מוך, חנה אבירם, מיה אורון, ד"ר יהודית אלקנה, רחל אפק, מיה בייבי, רות בן שאול, חנה בר"ג, אסנת ברתור, גל גולדשטיין, תמי גרוס, דינה הכט, אבנר הררי, רות וייס-צוקר, איילה זוסמן, רחלה חיות, שרה טולדנו, דניאל כהן, ג'ודי לוץ, אריה מגל, שרה מארליס, דליה עמית, ניבה ענבר, נאוה פולק, נועם פלד, רינה פלסר, תמרי קדמן, רות קדר, עדנה קלדור, יואל קלמס, נורית קרלין, מאיה רוטשילד, יעל רוקני, ד"ר נורה רש, ד"ר הדס שינטל, עידית שלזינגר, מקי שפירא, ד"ר צביה שפירא.
צוות הארגון: יודית אבידור, הילה אלוני, חיים ארליך, עזמי בדיר, עו"ד אדר גרייבסקי, עו"ד שלומי זכריה, ליאור יבנה, עו"ד אבישר לב, אלכסנדרה ליפורט, עו"ד מיכאל ספרד, פיראס עלמי, שדא עאמר, נעה מיי עמרמי, מוהנד ענאתי, קוני פדרסן, רוני פלי, מוניר קדוס, זיו שטהל, עו"ד אמילי שפר, עו"ד מוחמד שקיר.

פעילות יש דין בשנת 2012 התאפשרה הודות לתרומותיהם של ממשלת הולנד, ממשלת בלגיה, ממשלת בריטניה, ממשלת נורווגיה, ממשלת אירלנד, האיחוד האירופי, קרן מוריה, The Civil Conflict Resolution Programme of the Institute for Foreign Cultural Relations (Germany), The Norwegian Refugee Council, Oxfam Novib, Open Society Foundations, CAFOD ותורמים פרטיים.

האחריות הבלעדית לתכניו של פרסום זה נתונה בידי יש דין.

יש דין - ארגון מתנדבים לזכויות אדם
טל'/פקס: 03-5168563
info@yesh-din.org, www.yesh-din.org

© כל הזכויות שמורות ליש דין - ארגון מתנדבים לזכויות אדם, תל אביב, 2013.

מסלול הנישול

עיקר הממצאים 7

מבוא 10

מתודולוגיה 11

פרק א': רקע משפטי 13

חובות המעצמה הכובשת 13
המשפט ההומניטרי הבינלאומי - דיני הכיבוש 13
דיני זכויות האדם הבינלאומיים בשטח הנתון לתפיסה לוחמתית 15
המשפט המינהלי והחוקתי בישראל 17

החובה לפעול כנאמן של השטח הכבוש 19

רקע להקמת המאחזים 20
דיני הקרקעות בגדה המערבית 20
תופעת המאחזים 22

פרק ב': כישלון אכיפת החוק בגדה המערבית 26

פרק ג': הקמת עדי-עד 30

מאחזים ויישובים באזור 30

הקמת המאחז 31

סיוע מטעם רשויות המדינה להקמת עדי-עד 35

התרחבות עדי-עד לאורך השנים 46
פלישה חקלאית 51
פריצת כבישים 52
הפקרת אדמות ציבור לשימושם הפרטי של תושבי המאחז 55

פעולות פינוי מבנים בעדי-עד לאורך השנים 56

פרק ד': כישלון אכיפת החוק על בנייה בלתי חוקית והשתלטות על אדמות 61

אי-מימוש צווי הריסה והפסקת עבודה בעדי-עד 63

אי-מימוש צווי פינוי לפלישות חקלאיות 66

הימנעות מהוצאת צו תיחום שטח למאחז 71

אי-אכיפה בתחום התכנון והבנייה: תוצאה 72

פרק ה': כישלון אכיפת החוק על אזרחים ישראלים המבצעים עבירות פליליות נגד פלסטינים 73

עבירות פליליות נגד פלסטינים באזור עדי-עד 75

(אי) הגשת תלונה במשטרה 77

חקירת העבירות ותוצאותיה 79

כשלי חקירה: דוגמאות נבחרות 82

אי-אכיפה על עבירות פליליות: תוצאה 94

פרק ו' - השלכות קיומו של המאחז וכישלון האכיפה
על תושבי הכפרים הסמוכים 96

תורמוסעיא **102**

אל-מוע'ייר **105**

ג'אלוד **110**

סַרְיוּת **115**

סיכום 117

תגובות 123

נספחים 132

רשימת תצלומי אוויר המופיעים בדוח

תצלום מס' 1: מרחב שילה - מבט כללי

תצלום מס' 2: בתים הניצבים על אדמות בבעלות פרטית פלסטינית, והשביל ההיקפי של המאחז עדי-עד הכולא בתחומו אדמות פרטיות נוספות

תצלום מס' 3: עדי-עד בשנת 1999

תצלום מס' 4: עדי-עד בשנת 2002

תצלום מס' 5: עדי-עד בשנת 2003

תצלום מס' 6: עדי-עד בשנת 2010

תצלום מס' 7: אדמות בבעלות פרטית פלסטינית בסביבות עדי-עד המעובדות בידי אזרחים ישראלים

תצלום מס' 8: דרכים וכבישים שנפרצו באזור עדי-עד, 1998-1999

תצלום מס' 9: דרכים וכבישים שנפרצו באזור עדי-עד, 1998-2010

תצלום מס' 10: גישה לאדמות חקלאיות של הכפרים תורמוסעיא, אל-מוע'ייר, ג'אלוד וקַרְיוּת

תצלום מס' 11: מקום התרחשותן של עבירות שביצעו אזרחים ישראלים בפלסטינים באזור המאחז עדי-עד בחלוקה לפי שנים

תצלום מס' 12: גישה לאדמות חקלאיות - תורמוסעיא ואל-מוע'ייר

תצלום מס' 13: גישה לאדמות חקלאיות - ג'אלוד וקַרְיוּת

עיקר הממצאים

כמאה מאחזים - נקודות יישוב יהודיות בלתי חוקיות בשטח הגדה המערבית - הוקמו עד היום. המאחז עדי-עד משמש בדוח זה כמקרה מבחן שממחיש כיצד הקמתו וביסוסו של מאחז מביאים לאובדן יכולתם של חקלאים בכפרים הסמוכים לו לעבד את אדמותיהם. ההתבוננות במאחז אחד מסייעת להבין את התופעה הכללית ואת שיטת המאחזים כאמצעי להשתלטות על אדמות פלסטיניות.

בסתיו 1998 פלשו קומץ אזרחים ישראלים לגבעה 799 הסמוכה לכפרים תורמוסעיא, אל-מוע'ייר, ג'אלוד וקַריוּת, והקימו מאחז שייקרא בהמשך "עדי-עד". אף על פי שהוקם באורח בלתי חוקי וללא אישור ממשלה, רשויות ומשרדי ממשלה סייעו בדרכים שונות להקמתו של עדי-עד, וחלקם תומכים בו גם היום. בולטת במיוחד מעורבותה של החטיבה להתיישבות - גוף מיישב האחראי מטעם הממשלה על הקמתם וביסוסם של יישובים ישראליים, ופועלת במסגרת ההסתדרות הציונית העולמית. פעילותה של החטיבה מצויה באחריותו של משרד ראש הממשלה וממומנת באופן מלא מתקציב המדינה. **הדוח חושף כי להקצאות הקרקע שקיבלה החטיבה להתיישבות מהממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש אין תוקף חוקי, וכי לחטיבה להתיישבות אין כלל מעמד בקרקעות שהיא הקצתה וממשיכה להקצות בעדי-עד.**

במשך 14 שנות קיומו של עדי-עד ביצעו ומבצעים אזרחים ישראלים עשרות עבירות - פליליות ומינהליות - בשטח המאחז ובאדמות הסובבות אותו. עבירות אלה אינן זוכות למענה הולם מידי הגורמים המופקדים על אכיפת החוק בגדה המערבית.

מחדלי האכיפה משותפים הן לצה"ל, המופקד באמצעות המינהל האזרחי על הטיפול בעבירות המינהליות הכוללות בנייה בלתי חוקית ופלישה לאדמות חקלאיות, והן למחוז ש"י במשטרת ישראל, המופקד על הטיפול בעבירות הפליליות הכוללות עבירות אלימות, עבירות רכוש והשתלטות על אדמות. מחוז ש"י מחויב לפעול למניעת עבירות, לאתר עבריינים ולמצות חקירות באופן שיוביל להגשת כתבי אישום נגד חשודים.

הקמת המאחז - על מבני המגורים, מבני הציבור, השבילים והגינות שבו - כרוכה במעשים עבריינים במהותם: הקמת יישוב בגדה המערבית ללא אישור הדרג המדיני, ללא התוויית תחום שיפוט ליישוב בצו שהוצא על ידי אלוף הפיקוד, וללא תוכנית מפורטת שמכוחה ניתן להוציא היתרי בנייה, וכפועל יוצא מכך - בלא שהוצאו היתרי בנייה לאף אחד מהמבנים במאחז.

בעדי-עד 57 מבנים - 13 מהם ניצבים על קרקע בבעלות פלסטינית פרטית בלתי מוסדרת, והיתר על אדמות ציבוריות (אדמות מדינה) - כולם כאמור נבנו ללא היתרי בנייה. במאחז מתגוררות היום 26 משפחות; מיום הקמתו גדל השטח שבתוך הכביש ההיקפי שמסביב למאחז כמעט פי 30; שטחים נוספים במרחב שסביבו - שעובדו בעבר בידי חקלאים פלסטינים - נתפסו על ידי ישראלים ששתלו בהם כרמים וגידולים חקלאיים אחרים. כדי להקל על הגישה אליו וממנו נפרצו בסביבותיו דרכים. מאז

הקמתו בשנת 1998 ועד 2011 **הוציא המינהל האזרחי 81 צווי הריסה למבנים ועבודות בשטחו. רובם המכריע של הצווים לא נאכפו,** והמאחז עומד על תלו. בנוסף חתם ראש המינהל האזרחי על צו לפינוי פלישה חקלאית בנוגע לחלקה המצויה בבעלות פרטית פלסטינית, אך הצו לא מומש. בעקבות אי-אכיפת הצו עתרו בעליה של החלקה לבג"ץ בסיוע יש דין. לפלישות חקלאיות נוספות לא הוצאו צווי פינוי.

לעבירות המינהליות בשטח המאחז מצטרפות עבירות פליליות נגד פלסטינים ורכושם, המתרחשות בסביבתו מאז הקמתו. עבירות אלה נענות באכיפת חוק כושלת האופיינית לאכיפת החוק על ישראלים בגדה המערבית כולה. במסגרת הכנת דוח זה תיעד יש דין **96 אירועים נפרדים של עבירות פליליות** שהתרחשו בסמוך לעדי-עד, באדמות הכפרים ג'אלוד, קריות, תורמוסעיא ואל-מוע'ייר, מ-1998 ועד יולי 2012: 21 עבירות אלימות (ירי, הכאה, ידויי אבנים ואיומים), 47 עבירות רכוש (גניבה, הצתה, פגיעה ברכוש, פגיעה בגידולים חקלאיים ובעצי פרי, גניבת יבול חקלאי ועוד) ו-28 עבירות השתלטות על אדמות (גידור, עיבוד, הצבת מבנה, קרוואן, או חממה, סלילת כביש בשטח החלקה, סילוק פלסטינים או מניעת גישתם לחלקותיהם והסגת גבול). מתוכם עקב יש דין אחר חקירתם של 58 אירועים שהתרחשו משנת 2005 ושהוגשה בעקבותיהם תלונה במשטרה, בדרך כלל בתחנת בנימין שבמחוז ש"י. מתוך 49 תיקים שטיפול גורמי החקירה והתביעה בהם הסתיים - **כ-92% מהתיקים נסגרו בשל כישלון החוקרים בחקירותיהם**[1]: 41 תיקים נסגרו בעילות המעידות על כישלון החקירה - "עבריין לא נודע" ו"חוסר ראיות מספיקות"; 3 תיקים נסגרו בעילה בלתי מוצדקת לכאורה - לפי עמדת הצוות המשפטי של יש דין - של "אין אשמה פלילית", ויש דין ערער על סגירתם.

הנתונים מלמדים כי קיומו של המאחז מייצר פעילות עבריינית – מינהלית ופלילית – אשר אינה זוכה למענה אכיפתי הולם מידי הרשויות האמונות על אכיפת החוק בגדה המערבית. במקום לנקוט את הפעולות הנדרשות על מנת לעצור את מעשי העבריינות תוך מיצוי כל האפשרויות הקבועות בדין, רשויות המדינה נמנעות מלהפעיל את הכלים העומדים לרשותן ואינן מספקות לתושבים הפלסטינים הגנה ראויה לגופם ולרכושם.

אף כי המאחז הוא נקודת התיישבות בלתי חוקית, שהבנייה וההימצאות בשטחו הן הפרת חוק, מדינת ישראל דואגת להבטיח את שלום תושביו, באמצעות צה"ל. ההגנה שמספק צה"ל כוללת שמירה על גבולות השטח הבנוי של המאחז ויצירת אזור חיץ שנועד למנוע חיכוכים בין תושביו לשכנים. הקמת עדי-עד הובילה את צה"ל להגדיר שטחים נרחבים כאזורים האסורים לכניסת פלסטינים, וכן שטחים חקלאיים נוספים שהפלסטינים רשאים לגשת אליהם רק באישור ובתיאום מראש עם צה"ל. שטחים נוספים הפכו בלתי נגישים לפלסטינים בעקבות אירועי אלימות, התנכלויות ואיומים מצדם של אזרחים ישראלים, אשר נטעו חשש ופחד בלבם של החקלאים הפלסטינים. בעקבות זאת נמנע מחקלאים רבים לעבד את אדמותיהם, או שהם יכולים לעבדן רק באופן חלקי ובלתי רציף.

1 מתוך תיקי החקירה שהטיפול בהם הסתיים ותוצאותיו ידועות ליש דין.

מחדליהם של גורמי אכיפת החוק – כישלון החקירות, הרשלנות, אוזלת היד והעלמת העין – מאפשרים השתלטות מתמשכת על קרקעות והגדלת מרחב השליטה של המאחז באמצעות פעילות עבריינית.

להגבלת הגישה לקרקעות חקלאיות ולהתנכלויות התכופות יש השלכות כלכליות מרחיקות לכת על ארבעת הכפרים, שכלכלתם התבססה כמעט רק על חקלאות. אובדן היכולת להתפרנס מחקלאות אילץ רבים מתושבי הכפרים לחפש מקורות פרנסה חלופיים. המעטים שעדיין נסמכים על חקלאות לפרנסתם מדווחים על הפסדים כספיים עצומים בגלל הגבלת גישה מלאה או חלקית לאדמות, פחד להגיע אליהן ולעבדן, או השחתת הגידולים והיבול בידי ישראלים. כספים שהושקעו בעיבוד החלקות ובטיפוח הגידולים יורדים לטמיון, וכך גם הרווח העתידי ממכירת התוצרת.

אדמות אלו הן אדמות פרטיות שאינן מוסדרות, ואם אינן מעובדות כמה שנים רצופות ניתן להכריז עליהן כאדמות ציבור. לפיכך הפסקת העיבוד עלולה להביא לאובדן הזכות הקניינית על האדמות, וכך יכולה הקרקע לעבור לידי המדינה או לידיהם של פולשים. בחינת רצף האירועים באזור מאז הקמת עדי-עד מעלה חשד כי מבחינתם של חלק מהאזרחים הישראלים באזור זוהי תוצאה רצויה.

הדוח מציג את הקשר בין כישלונם של הגורמים האמונים על אכיפת החוק ועל הגנה על הפלסטינים ורכושם, ובין נישול פלסטינים מאדמותיהם, על ידי שרטוט רצף שתחילתו בהיעדר אכיפת חוק אפקטיבית על אזרחים ישראלים - הן במישור הפלילי והן במישור המינהלי - וסופו באובדן יכולתם של בעלי אדמות פלסטינים לעבד את אדמתם ולהתפרנס מפריה.

מבוא

דוח זה עוסק בהקמתו של המאחז עדי-עד בשנת 1998 על גבעה נישאה באזור ההתנחלות שילה, ובהשפעתו על ארבעת הכפרים הפלסטיניים הסמוכים לו: ג'אלוד, אל-מוע'יר, תורמוסעיא וקַרְיוּת. ממצאי הדוח מצביעים על קשר ישיר בין קיומו של המאחז ושל עבירות שמבצעים אזרחים ישראלים בסביבותיו נגד פלסטינים ורכושם, ובין אובדן גישה - מלא או חלקי - של תושבי הכפרים הפלסטינים לאדמותיהם. אובדן האדמות או הגבלת הגישה אליהן מסבים נזקים כלכליים וחברתיים חריפים לתושבי ארבעת הכפרים, שעיבוד האדמה היה מקור פרנסתם העיקרי מימים ימימה.

בדוח זה בחרנו במאחז עדי-עד כמקרה מבחן המראה כיצד קיומו של מאחז מביא לאובדן יכולתם של חקלאים פלסטינים בכפרים הסמוכים לו לעבד את אדמותיהם. ההתבוננות במאחז אחד, כדי ללמוד על התופעה הכללית, עוזרת להבין כיצד המאחזים מאפשרים למתנחלים להשתלט על אדמות פלסטיניות.

היבטים שונים בכישלונה של מדינת ישראל לאכוף את החוק בשטחים הכבושים בהתאם לחובותיה נדונו בהרחבה בדוחות שפורסמו על ידי גורמים רשמיים ועל ידי ארגוני זכויות אדם, ובכללם יש דין. נישול פלסטינים מאדמותיהם לטובת מפעל ההתנחלות בשטחים הכבושים גם הוא עמד במרכזם של פרסומים רבים. בדוח זה נבקש להאיר ממד נוסף של התופעה ולהראות את הקשר הגורדי המתקיים בין שני התחומים הללו, תוך שרטוט רצף שתחילתו בהיעדר אכיפת חוק אפקטיבית על אזרחים ישראלים - הן במישור הפלילי והן במישור המינהלי - וסופו באובדן יכולתם של בעלי אדמות פלסטינים לעבד את אדמתם ולהתפרנס מפריה.

את מעשי העבריינות של אזרחים ישראלים כלפי פלסטינים נהוג לכנות "עבריינות אידיאולוגית", רמז למניעים הרעיוניים וליעדים הפוליטיים העומדים בבסיסם. עשרות העבירות הנזכרות בדוח זה התרחשו רובן ככולן באדמות חקלאיות המצויות בבעלות פלסטינית פרטית בלתי מוסדרת, שהמתנחלים נושאים אליהן את עיניהם. מטרתן המסתברת היא להרחיק את החקלאים הפלסטינים מאדמותיהם, כחלק ממהלך שסופו השתלטות על הקרקע והגדלת מרחב השליטה של המאחז. מהתמונה הכללית המתוארת בדוח עולה כי מבחינת העבריינים, התוצאה המיוחלת היא הטלת מורא ויצירת איום ממשי אשר יביאו את החקלאים הפלסטינים להדיר את רגליהם מהאדמה ולהפסיק לעבדה, בין אם בשל חששם-הם ובין אם ביוזמתו של צה"ל. חסימת הגישה או התרת גישה חלקית בלבד לאדמות מאפשרת השתלטות על האדמות ואף תביעת בעלות על האדמות ש"הוזנחו", באמצעות הגדרתן כאדמות נטושות.

עצם הקמת המאחז והמשך הישיבה בו ובמבנים שבשטחו הם עבירות שתושבי עדי-עד ביצעו וממשיכים לבצע. עם זאת, ליש דין אין ידיעה לגבי זהות מבצעי העבירות האחרות המוזכרות בדוח, ואף לא אם מדובר במי מתושבי המאחז עדי-עד. כל שיש דין יכול לומר הוא שמדובר בעבירות שבוצעו באזור הסמוך למאחז על ידי מי שקורבנותיהם זיהו כישראלים, ושתוצאותיהן הן בדרך כלל הגדלת מרחב ההשפעה והשליטה של המאחז והשטח שאליו נמנעת בפועל הגישה של החקלאים הפלסטינים.

על אכיפת החוק, הכוללת בין היתר את חקירת העבירות, מופקד מחוז ש"י במשטרת ישראל. נתוני יש דין מלמדים כי כ-84% מכלל התיקים המתנהלים במחוז ש"י נסגרו בשל כישלון החוקרים בחקירותיהם - מרביתם בעקבות כישלון המשטרה לאתר את העבריינים או לאסוף ראיות מספיקות להעמדה לדין.[2]

היעדר אכיפה נאותה, החותרת למניעת מעשי העבריינות ולחקירת העבירות באופן שיוביל למיצוי הדין עם העבריינים, שמה ללעג את שלטון החוק, וכמוה כמתן רישיון לפושעים להמשיך בפשעם. במחדלה זה מועלת מדינת ישראל בחובתה לאכוף את החוק בגדה המערבית ולספק הגנה לאזרחים המוגנים ולרכושם.

האזור שאליו מתייחס הדוח לא עבר הליך של הסדרת רישום הזכויות במקרקעין.[3] לפיכך ייתכנו טענות לאובדן זכויות במקרים שבהם הופסק השימוש בקרקע למשך שנים. יש דין סבור כי הפסקת השימוש בקרקע, שהיא תולדה של מניעת גישה או איומים, או אפילו חשש מפני כאלה, אינה מצדיקה פגיעה בבעלות. לפיכך, לאורך הדוח נתייחס לאדמות אלה כאדמות שהזכויות בהן עדיין מצויות בידי הבעלים, כפי שהיו לפני הקמת המאחז.

מתודולוגיה

הנתונים בדוח זה מבוססים על תחקירים שביצעו מתנדבי יש דין ועל מעקב שהארגון מקיים אחר תיקי החקירה המתנהלים במחוז ש"י במשטרה בנוגע לאירועים בסביבות עדי-עד. לצורך הכנת הדוח נפגשו מתנדבי יש דין ותחקירני השטח שלו עם בעלי אדמות פלסטינים תושבי ארבעת הכפרים ג'אלוד, אל-מוע'ייר, תורמוסעיא וקַרְיוּת. במהלך הפגישות מולאו שאלונים שהוכנו במיוחד לצורך תיעוד עבירות שנעברו באדמותיהם של החקלאים בין השנים 1998 עד 2004 והשלכותיהן של העבירות על יכולת הגישה של החקלאים לאדמות. כל עבירה תועדה בשאלון נפרד, ולאחר מכן רוכזו כל הנתונים במאגר

2 אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית: נתוני מעקב יש דין. יש דין, מרץ 2012.

3 ראו עמ' 20-22 בפרק א' בדוח זה, העוסקים בדיני הקרקעות בגדה המערבית.

מידע מיוחד.[4] כן רוכזו אירועים שהתרחשו באדמות הכפרים בסמוך למאחז ותועדו על ידי יש דין בעבודה השוטפת מיום הקמת הארגון ב-2005 ועד יולי 2012. בכל האירועים הללו הגישו המתלוננים תלונה במשטרה, והצוות המשפטי של יש דין ליווה את הטיפול בתלונה ועקב אחר תוצאות החקירה. מכיוון שכך, המידע המצוי בידינו על אודות האירוע וחקירתו נרחב ומפורט יותר. הנתונים בנוגע לחקירת העבירות ותוצאותיה מתייחסים אפוא רק לאירועים שבמעקב יש דין (משנת 2005 ואילך).

בנוסף לאלה נפגשו מתנדבי יש דין ותחקירני השטח עם חקלאים, בעלי אדמות ובעלי תפקדים רשמיים בכל אחד מארבעת הכפרים, ושמעו מהם על השינוי שחל בכפרם מאז הקמת עדי-עד. הפגישות התקיימו כדי לקבל תמונה רחבה יותר בנוגע להשפעת המאחז על הכפרים וחיי תושביהם, תוך התמקדות במגבלות הגישה לאדמות ונזקים כספיים ואחרים שנגרמו בעקבותיהן.

חלק ניכר מהמידע שבדוח מבוסס על תצלומי אוויר של המאחז וסביבותיו[5] ועל מערכת מידע גיאוגרפי (GIS) המאפשרת שילוב של תכנים מכמה שכבות מידע. שכבות המידע ששימשו להפקת המידע בדוח התבססו על פענוח תצלומי האוויר (המאפשרים הפקת נתונים כגון מספר המבנים המצויים בשטח המאחז, כבישים שנסללו בקרבתו, גודל שטח המאחז וכד'). שכבות מידע נוספות הופקו באמצעות מאגר הידע שנאסף בשאלונים ובפגישות שהוזכרו לעיל. נתונים נוספים הופקו משכבות מידע רשמיות שהתקבלו מהמינהל האזרחי בעקבות בקשה לקבלת מידע לפי חוק חופש המידע.

מידע נוסף התקבל מהמינהל האזרחי במענה לבקשות שנשלחו לפי חוק חופש המידע. במסגרת זו התקבל מידע בנוגע להסכמים בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש לחטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית, וכן מידע חלקי בנוגע לצווים שהוציא המינהל האזרחי באזור עדי-עד. עד סיום כתיבת הדוח לא התקבל מלוא המידע שנתבקש בנוגע לצווים.[6]

פניות לקבלת מידע לפי חוק חופש המידע נשלחו גם לדובר צה"ל ולחטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית. דובר צה"ל העביר מידע מוגבל לגבי סגירת שטחים והגבלות גישה לפלסטינים באזור המאחז. החטיבה להתיישבות סיפקה מידע חלקי בלבד, ובעקבות סירובה להעביר את מלוא המידע שנתבקש הגיש יש דין עתירה לפי חוק חופש המידע.[7]

---

4 המידע הנוגע לעבירות שהתרחשו לפני הקמת יש דין מבוסס על זיכרונם של הקורבנות ועל המידע המצוי בידם: חלק מהחקלאים מנהלים רישום ותיעוד מסודר של האירועים באדמותיהם. במקרים רבים כלל לא הוגשה תלונה במשטרה, ובמקרים שבהם הוגשה, לרוב אין ביכולתו של יש דין להתחקות אחר גורלו של תיק החקירה במשטרה, ואף למתלונן לא ידועות תוצאות התלונה שהגיש.

5 תצלומי אוויר מהשנים 1999-2011. בדיקת יש דין מעלה כי ככל הנראה לא קיים תצלום אוויר של האזור בשנת 1998.

6 זאת אף על פי שהפנייה הראשונה נעשתה שנה תמימה לפני סיום כתיבת הדוח, ולמרות הבטחות חוזרות ונשנות כי המידע יועבר (הפנייה הראשונה נעשתה במכתב מאת רוני פלי, רכזת המידע ביש דין, לקצין פניות הציבור במינהל האזרחי, ב-19.10.2011).

7 ראו מסגרת בעמ' 40-41 בדוח זה.

פרק א'

רקע משפטי

חובות המעצמה הכובשת

בשטחי הגדה המערבית, הנתונים לתפיסה לוחמתית, חל מארג דינים מסועף המחייב גם את הכוח הכובש, הכולל בין השאר את המשפט ההומניטרי הבינלאומי, ובתוכו את דיני הכיבוש, את דיני זכויות האדם הבינלאומיים, ואת עקרונות המשטר המינהלי והחוקתי הישראלי.

המשפט ההומניטרי הבינלאומי - דיני הכיבוש

עם כיבוש הגדה המערבית ב-1967, הוחלו בשטח הכבוש דיני התפיסה הלוחמתית, המעוגנים בשורה של אמנות בינלאומיות: אמנת האג בדבר דיני המלחמה (1907) והתקנות הנלוות לה, המתוות את עקרונות הבסיס בנוגע ליחסי כובש-נכבש ובנוגע לגבולות הכוח של המעצמה הכובשת בשטח הכבוש. האמנה משקפת משפט בינלאומי מנהגי, ועל כן היא חלה על פעילות צה"ל בשטחים הכבושים ומחייבת את רשויות המדינה;[8] אמנת ז'נבה הרביעית בדבר הגנה על אזרחים בעת מלחמה (1949), העוסקת בהגנה על אזרחים במהלכו של עימות מזוין; בהוראות המנהגיות הקבועות בפרוטוקולים הנלווים לאמנות ז'נבה (1977); ובעקרונות הכלליים של המשפט הבינלאומי.[9]

תקנה 43 הנלווית לאמנת האג נחשבת לכלל היסודי של דיני הכיבוש, מעין חוקה הקובעת את המסגרת הכללית לפעילותו של הכוח הכובש וליחסים בין האזרח לשלטון בשטח הכבוש. התקנה מקנה לצבא הכובש סמכויות וכוחות שלטוניים ומתווה את השיקול המרכזי שלאורו ניתן להפעילם: טובתה של האוכלוסייה המקומית בשטח הכבוש ועקרון שימור הקיים.

> *בעבור סמכויות השלטון החוקי למעשה לידי הכובש, ינקוט הלה בכל האמצעים שביכולתו כדי להחזיר על כנם ולהבטיח את הסדר והחיים הציבוריים, עד כמה שהדבר אפשרי, מתוך כיבוד החוקים הנוהגים במדינה, חוץ אם נבצר ממנו הדבר לחלוטין.*[10]

לכלל יסודי זה של דיני הכיבוש, המורה במפורש על חובתו של הכוח הכובש לדאוג לרווחתה של האוכלוסייה הכבושה, הוסיפה הפרשנות את הקוטב של שמירה על האינטרסים הביטחוניים של

---

8 בג"ץ 5439/09, **אחמד עבד אלקאדר ואח' נגד ועדת העררים הצבאית שלפי צו ועדות עררים**. פסק דין משנת 2012, פסקה 11.

9 בג"ץ 3969/06, **ראש מועצת הכפר דיר סאמט, מוחמד עבד מחמוד אלחרוב ואח' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'**. פסק דין משנת 2009, פסקה 10.

10 תקנה 43 לתקנות הנלוות לאמנת האג בדבר דיני המלחמה ביבשה (1907).

המעצמה הכובשת.[11] שני קטבים אלה - טובת הנכבש וביטחון הכובש - הם שמניעים את דיני הכיבוש ויוצרים את מארג השיקולים שהמעצמה הכובשת נדרשת להם בעת שהיא עושה שימוש בכוחות שלטוניים ומנהלת את השטח הכבוש.

הגנה על האוכלוסייה המוגנת בשטח הכבוש והחובה לאכוף את החוק

סעיף 27 לאמנת ז'נבה הרביעית קובע כי בכל הנסיבות יהיו האזרחים המוגנים החיים בשטח הכבוש זכאים "ליחס של דרך ארץ לגופם, לכבודם [...] והם יוגנו במיוחד מפני כל מעשה אלימות או איומי אלימות ומפני עלבונות [...]."

על הכוח הכובש מוטלים איסורים שנועדו להצר את צעדיו ולמנוע פגיעה בזכויותיהם של האזרחים המוגנים, על ידיו או מטעמו. לצדן של הגבלות אלו מוטלות על הכוח הכובש גם חובות אקטיביות, שנועדו להבטיח את ההגנה על האזרחים ואת יכולתם לממש את זכויותיהם. מגבלות וחובות אלו הוכרו גם בפסיקת בית המשפט העליון של מדינת ישראל:

במסגרת הפנמתם של הדינים ההומניטריים מן הראוי הוא כי יודגש, כי חובתו של המפקד הצבאי אינה מתמצית בהימנעות הצבא מפגיעה בחייהם ובכבודם של התושבים המקומיים ("החובה השלילית"). חובתו היא גם "חיובית". עליו להגן על חייהם וכבודם של התושבים המקומיים.[12]

בדרישה שמקימה תקנה 43 להבטיח קיומם של "סדר וביטחון", טמונה החובה המוטלת על הכוח הכובש לאכוף את החוק, הן במובן של סיכול עבריינות והן במובן של אכיפה בדיעבד באמצעות חקירה, העמדה לדין ואף השבת המצב לקדמותו בהקשר של בנייה בלתי חוקית והשתלטות על אדמות.[13]

החובה לשמור על רכושה של האוכלוסייה המוגנת

הדין ההומניטרי מטיל על הגורם הצבאי בשטח גם את החובה האקטיבית להגן על רכושם של האזרחים המוגנים מפני גורמים שלישיים, ולנקוט פעולות שיבטיחו את יכולתם ליהנות מקניינם ולהגשים זכויות יסוד אחרות הנתונות להם. תקנה 46 לתקנות האג קובעת כי על הכוח הכובש מוטלת החובה לשמור על רכושה הפרטי של האוכלוסייה המוגנת: "יש לכבד את כבוד המשפחה וזכויותיה, חיי אדם ורכוש פרטי[...]".

באמנת ז'נבה הרביעית קיימת הוראה מקבילה, המחייבת את הכוח הכובש לשמור על רכושה על האוכלוסייה המוגנת ואוסרת הרס של רכוש פרטי וציבורי, פרט למקרים שבהם קיים צורך צבאי הכרחי.[14]

זכות הקניין מעוגנת אפוא בדין ההומניטרי המנהגי, ולפיכך על הרשויות מוטלת החובה להבטיח את

11 בג"ץ 393/82, **ג'מעיית אסכאן אלמעלמון נגד מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה והשמרון.** פ"ד לז(4) (1983).

12 בג"ץ 4764/04, **רופאים לזכויות אדם ואח' נגד מפקד כוחות צה"ל בעזה.** פ"ד נח(5), 385, עמ' 393-394.

13 בג"ץ 9593/04, **מוראר נגד מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון.** פ"ד סא(1) (2006) פסקה 33, עמ' 25.

14 אמנת ז'נבה הרביעית, סעיף 53.

יש דין
YESH DIN

קיומה ולהימנע מפגיעה בה וכן להגן עליה מפני פגיעתם של אחרים. עוצמתה של חובה זו מתגברת כאשר מדובר באוכלוסייה חלשה שאין לה כלים ואמצעים להגן על עצמה בכוחותיה שלה.[15]

דיני זכויות האדם הבינלאומיים בשטח הנתון לתפיסה לוחמתית

משפט זכויות האדם הבינלאומי כולל, בין היתר, גם את אמנת האו"ם הבינלאומית לזכויות אזרחיות ופוליטיות (1966) ואת אמנת האו"ם בדבר זכויות כלכליות וחברתיות (1966) - אמנות שמדינת ישראל חתמה עליהן ואשררה אותן בשנת 1991. בעבר הביעה מדינת ישראל את עמדתה בפני גורמים שונים, פנימיים ובינלאומיים, כי שדה משפטי זה חל רק בתוך תחומי המדינה ורק בימי שלום, להבדיל מהשטחים הכבושים ובימים של עימות מזוין.

עמדתה של ישראל אינה עולה בקנה אחד עם המטרה והתכלית של אמנות בדבר זכויות אדם.[16] גם הקהילה המשפטית הבינלאומית אינה מקבלת את עמדתה זו של מדינת ישראל וסבורה כי דיני זכויות האדם חלים בשטחים הכבושים על ידיה.[17] גם בג"ץ קבע בכמה מפסיקותיו כי קיימת הנחה לתחולת אמנות אלו וכי זכויות היסוד של אדם או קבוצה חלות גם בעת מלחמה.[18] בפסק הדין שעסק במניעת תנועה של פלסטינים בכביש 443 שבשטח הגדה המערבית קבע בג"ץ:

הנורמות העיקריות החלות באזור הנתון לתפיסה לוחמתית הן התקנות בדבר דיניה ומנהגיה של המלחמה ביבשה משנת 1907, הנספחות לתקנת האג הרבעית מ-1907 (...), המשקפות משפט בין-לאומי מנהגי [...]. לצד זה, מעוגנים דיני המשפט הבינלאומי החלים על עימות מזוין בינלאומי

---

15 בג"ץ 8887/06, **יוסף מוסא עבד א-ראזק אל-נאבות ואח' נגד שר הביטחון ואח'**. פסק דין משנת 2011, פסקה 16.

16 "מטרה ותכלית" היא עיקרון פרשני ראשון במעלה של המשפט הבינלאומי. ראו אמנת וינה מיום 23 במאי 1969 בדבר דיני אמנות ("אמנת האמנות"), סעיף 31.

17 גופי האו"ם הפועלים לאכיפת אמנות זכויות אדם שבים וחוזרים על עמדה זו בדוחותיהם. גם בית המשפט הבינלאומי לצדק בהאג קבע כי דיני זכויות האדם אינם מושעים בעת מצב לחימה, אלא חלים במלוא עוזם, במסגרת המגבלות הקיימות. חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי בעניין גדר ההפרדה, שבחנה את תחולתן של האמנות בשטחי הגדה המערבית ואת חובותיה של ישראל לאור התחייבויותיה הבינלאומיות, מצאה כי ישראל, בהיותה הגורם הריבוני היחידי הקיים באזור, מחויבת לשמור על זכויות האדם של התושבים הפלסטינים. ראו חוות דעת של בית הדין הבינלאומי לצדק:

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory". Advisory Opinion of 9 July 2004, ICJ" Reports (2004), p. 136, at pp. 177-181; "Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons". Advisory Opinion of 8 July 1996, ICJ Reports (1996), p. 226, at p. 240.

יצוין כי לגבי בית הדין הבינלאומי לצדק קבע בג"ץ כי הוא הגורם השיפוטי העליון במשפט הבינלאומי, ועל כן יש לתת את מלוא המשקל הראוי לפרשנותו למשפט זה ולכלליו. לאלה מצטרפות שורה של החלטות של בית המשפט האירופי, אשר קבע את מבחן "השליטה האפקטיבית" כמכריע בדבר הגבולות הגיאוגרפיים של תחולת האמנה האירופית בדבר זכויות אדם וחירויותיו הבסיסיות. בין החלטות אלו ניתן למנות, למשל:

Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections), Decision of the 23rd of February 1995, Paragraph 62; Behrami v. France, (Saramati v.France, Germany and Norway (Application Nos 71412/01 and .78166/01 (unreported), 2 May 2007

לאלה יש להוסיף את פסקי הדין שניתנו על ידי בית הלורדים הבריטי, אשר קבע כי דיני זכויות האדם הבינלאומיים שבריטניה מחויבת להם חלים גם בתחומי שטח כבוש הנתון לשליטתה ולשליטת חייליה, כדוגמת עיראק:

Eur. Ct. HR. no. 55721/07, Al-Skeini and Others v. the United Kingdom. 7 July 2011 (Available at www.publicinterestlawyers.co.uk); Eur. Ct. HR no. 27021/08, Al-Jedda v. the United Kingdom, 7 July 2011 (Available at http://www.unhcr.org).

18 בג"ץ 7957/04, **זהראן יונס מחמד מראעבה ואח' נגד ראש ממשלת ישראל ואח'**. פסק דין משנת 2005, פסקה 56.

גם באמנת ז'נבה הרביעית [...] שהוראותיה המנהגיות היו לחלק ממשפטה של מדינת ישראל; ובפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ז'נבה [...], אף שישראל אינה צד לו, משמשות הוראותיו המנהגיות אף הן חלק ממשפטה. בנוסף, במקום שבו קיים חסר בדיני העימות המזוין האמורים, ניתן להשלימו מתוך "משפט זכויות האדם הבינלאומי" (ה-Human Rights Law) [...].[19]

בפסק הדין בבג"ץ דיר סאמט שעסק באיסור תנועת פלסטינים בכביש בית עווא-דורא נקבעו הדברים הבאים:

[...] סמכויותיו של המפקד הצבאי יונקות מכללי המשפט הבינלאומי הפומבי החלים על תפיסה לוחמתית.

כללים אלה מעוגנים, בעיקרם, באמנת האג הרביעית [...] ובתקנות הנספחות לה, אשר להוראותיהן מעמד של משפט בינלאומי מנהגי; באמנת ז'נבה הרביעית [...], אשר הוראותיה המנהגיות מהוות חלק ממשפטה של מדינת ישראל, ובית משפט זה כבר נזקק בעבר לפרשנותן של הוראותיה השונות בפסקי דינו [...]; ובפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ז'נבה, [...] אשר ישראל אינה צד לו, אולם הוראותיו המנהגיות מהוות אף הן חלק ממשפטה של ישראל [...]. ניתן, לעיתים, להשלים את ההוראות ההומניטריות מתוך משפט זכויות האדם הבינלאומי (ה-Human Rights Law)[20]

ובהמשך פסק דין זה:

באשר לזכויות האדם של האוכלוסייה המקומית, אין חולק כי על המפקד הצבאי לכבד, להגן ולאפשר את מימושן של מגוון זכויות האדם המוקנות לתושבים המקומיים, בכפיפות לצורכי ביטחון חיוניים (ראו, למשל, סעיף 27 לאמנת ז'נבה הרביעית; תקנה 46 לתקנות האג. כן ראו העקרונות המנחים את פסיקתנו על פי האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966. להלן: האמנה לזכויות אזרחיות ומדיניות).[21]

חובת השלטון להגן על זכויות היסוד של הפלסטינים והאיסורים לפגוע בהן בכל שטח שבו יש לישראל שליטה אפקטיבית, וביתר שאת בשטחי C בגדה המערבית, שבהם לישראל שליטה בלעדית, נובעים אם כן גם ממשפט זכויות האדם הבינלאומי.

19 בג"ץ 2150/07, **עלי חסיין מחמוד אבו צפייה נגד שר הביטחון.** פסק דין משנת 2009, פסקה 16. (ההדגשה שלנו).

20 בג"ץ 3969/06, **ראש מועצת הכפר דיר סאמט, מוחמד עבד מחמוד אלחרוב ואח' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'.** פסק דין משנת 2009, פסקה 10.

21 שם, פסקה 17.

המשפט המינהלי והחוקתי בישראל

לצד מערכות הדינים הבינלאומיות, חלים על הכוח הצבאי הכובש בגדה המערבית גם העקרונות החוקתיים והמינהליים של מדינת ישראל, ובכלל זאת חוקי היסוד שלה. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו אמנם איננו חלק מדיני הגדה המערבית, אך העקרונות החוקתיים והמינהליים של מדינת ישראל מטילים חובות על כל הרשויות השלטוניות בישראל, גם כשהן פועלות מחוץ לגבולותיה הריבוניים של המדינה, ובכלל זה בשטחי הגדה המערבית. חובתן של המדינה ורשויותיה לשקול בפעולותיהן הן את כללי המשפט הבינלאומי והן את עקרונות המשפט המינהלי הישראלי מצאה את ביטויה בכמה פסיקות של בג"ץ:

נושא תפקיד ישראלי בשטח נושא עמו אל תפקידו את החובה לנהוג לפי אמות המידה הנוספות, המתחייבות מעובדת היותו רשות ישראלית, יהיה מקום פעולתו אשר יהיה. בכך מוטלת על נושא התפקיד חובה נוספת ומצטברת, כי החובה לנהוג לפי הנורמות של המשפט המינהלי הישראלי אינה פוטרת אותו מן החובה לקיים את דיני המלחמה. אין הוא יכול לכן להישען על נורמות של המשפט המינהלי הישראלי כדי להימנע מקיום חובה או מכיבודו של איסור, החל עליו לפי המקובל על פי דיני המלחמה. אך מבחינתו של בית משפט זה, אין נושא התפקיד יוצא, בדרך כלל, ידי חובתו, אם קיים אך ורק את אשר מתחייב מנורמות המשפט הבינלאומי, כי ממנו כרשות ישראלית נדרש יותר, והוא כי ינהג גם בשטח ממשל צבאי לפי הכללים המתווים דרכי מינהל תקינים והוגנים.[22]

ובמקום אחר:

בצד הכללים של המשפט הבינלאומי החלים בענייננו, חלים גם עקרונות היסוד של המשפט המינהלי הישראלי, כגון כללי הצדק הטבעי. אכן, כל חייל ישראלי נושא עמו בתרמילו הן את כללי המשפט הבינלאומי והן את כללי היסוד של המשפט המינהלי הישראלי הנוגעים לעניין.[23]

בית המשפט מצא לנכון להחיל ישירות את חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו על היחסים שבין רשויות השלטון בשטח הכבוש לתושביו הישראלים, אולם נמנע מלקבוע קביעה מחייבת בסוגיית תחולתו של חוק היסוד על יחסי השלטון עם התושבים הפלסטינים. לצד זאת, בלא מעט מפסיקותיו הכיר בג"ץ בכך שבמקרים של פגיעה בזכויות חוקתיות של פלסטינים יש לבחון את הפגיעה על פי אמות המידה הקבועות בדין בישראל בדבר פגיעה חוקתית.[24] במרכזו של דוח זה עומדת הפרתן של חלק מהזכויות שהוכרו בפסיקת בית המשפט, דוגמת חופש הקניין, חופש התנועה וחופש העיסוק.

---

22 בג"ץ 69/81, **באסל אבו עיטה נגד מפקד אזור יהודה והשומרון.** פ"ד לז(2), 197, עמ' 227-226 (1983).

23 בג"ץ 7015/02, **כיפאח מחמד אחמד עג'ורי ואח' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'.** תק-על 2002(3), 1021, 1025 (2002).

24 למשל: בג"ץ 3969/06, **ראש מועצת הכפר דיר סאמט, מוחמד עבד מחמוד אלחרוב ואח' נגד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'.** פסק דין משנת 2009; בג"ץ 2056/04 **מועצת הכפר בית סוריק ואח' נגד ממשלת ישראל ואח'.** פסק דין משנת 2004; בג"ץ 1882/08, **עבד אלרחמן שעיב נאצר ואח' נגד ממשלת ישראל ואח'.** פסק דין משנת 2010; בג"ץ 5439/09, **אחמד עבד אלקאדר ואח' נגד ועדת הערערים הצבאית שלפי צו ועדות עררים.** פסק דין משנת 2012.

הזכות לקניין

זכות הקניין נתפסת כזכות בסיסית הטומנת בחובה גם את מידת היכולת להגשים זכויות אחרות, דוגמת הזכות לעסוק במשלח יד, זכויות למגורים וכיו"ב. בשל מרכזיותה, הזכות לקניין מעוגנת בכל שלוש המערכות הנורמטיביות שנסקרו לעיל, אשר מטילות על הכוח הכובש את החובה לכבד את רכושה הפרטי והציבורי של האוכלוסייה המוגנת המצויה בשטח הנתון תחת כיבוש ולהגן עליו. החובה להבטיח את זכות הקניין מטילה על המדינה הן חובה שלילית להימנע מפגיעה בזכות הקניין של האזרחים המוגנים, והן חובה פוזיטיבית להבטיח באופן אקטיבי את יכולתם לממש זכות זו וליהנות מקניינם.

החובה שמטיל הדין ההומניטרי הבינלאומי על הגורם הצבאי בשטח, להגן על רכושו של הפרט המוגן בשטח הכבוש, מצאה את ביטויה גם בפסיקותיו של בג"ץ, אשר קבע בין היתר:

> *[זכות הקניין] מוכרת אף היא כזכות יסוד חוקתית מוגנת. היא מוכרת ככזו מכוח המשפט החוקתי בישראל על פי סעיף 3 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. היא מוגנת מפגיעה גם במשפט הבינלאומי.* ***הפגיעה בזכויות קניין, ובכלל זה פגיעה בזכויות מקרקעין של הפרט, אסורה על פי דיני המלחמה של המשפט הבינלאומי, אלא במקום שהדבר הכרחי לצורכי לחימה.***[25]

הזכות לחופש התנועה

בית המשפט העליון עמד לא אחת על חשיבותו של חופש התנועה, לרבות חופש תנועה של אזרחים מוגנים המבקשים להגיע לאדמותיהם ונאלצים להתמודד עם חסמים מסוגים שונים ומשונים - חלקם חוקיים, רובם לא. האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות משנת 1966 מעגנת את הזכות לחופש תנועה בסעיף 12, שבו נקבע כי לכל אדם זכות לחופש תנועה בתוך ארצו.[26]

חופש התנועה הוכר על ידי בג"ץ "הן כזכות יסוד העומדת על רגליה, הן כזכות הנגזרת מהזכות לחירות, ויש אף הגורסים כי מדובר בזכות הנגזרת מכבוד האדם".[27] חשיבותה של הזכות לחופש תנועה טמונה לא רק בעצם הגשמתה, אלא גם משום חיוניותה לפיתוחו של האדם ומכך שהיא מהווה תנאי הכרחי למימושן של זכויות נוספות כגון הזכות לעבוד, הזכות לבריאות ולחינוך וזכויות אחרות. גם לזכות לחופש התנועה שני ממדים. מחד גיסא מדובר בזכות "שלילית" המורה למדינה שלא להגביל את חופש התנועה, למעט בהתאם לסייגים הקבועים בסעיף; מאידך גיסא מדובר בזכות "חיובית", המחייבת את הרשויות לנקוט כל אמצעי על מנת להבטיח את חופש התנועה ולהגן עליו מפני פגיעה הן מצד המדינה והן מצדם של גורמים פרטיים.

---

25 בג"ץ 7862/04, **אבו דאהר נגד מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון**. פד"י נט(5) 2005 368, עמ' 376-377. (ההדגשה שלנו).

26 "אדם הנמצא כחוק בתוך שטחה של מדינה זכותו, בתוך שטח זה, לנוע ולבחור את מקום מגוריו באורח חופשי". **האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות** (1966), סעיף 12.

27 בג"ץ 9593/04, **מוראר נגד מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון**. פ"ד סא(1) (2006), פסקה 25, עמ' 12.

עוד קבע בג"ץ כי כאשר מדובר בתנועה המתבצעת במרחב פרטי, יש לתת משקל רב במיוחד לחופש התנועה, ולצמצם למינימום את המגבלות המוטלות עליה.[28]

הזכות לעבודה

האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966 קובעת בסעיף 6 כי זכותו של כל אדם להשתכר למחייתו מעבודתו שבה יבחר או שאותה יקבל באורח חופשי. עוד קובע הסעיף כי יש לנקוט צעדים מתאימים כדי להבטיח את הגשמתה של זכות זו.

החובה לפעול כנאמן של השטח הכבוש

בבסיסם של דיני הכיבוש, הרואים בכיבוש חלק מרע הכרחי העשוי לנבוע מלחימה, מונחת תפיסת הזמניות של הכיבוש, אשר כובלת את המעצמה הכובשת ואוסרת עליה לבצע שינויים ארוכי טווח בשטח הכבוש, אלא אם אלו נעשים לטובתה של האוכלוסייה המקומית.

"חוקת הכיבוש" (תקנה 43 הנלווית לאמנת האג), ותקנות אחרות שעניינן סמכויות הכובש ביחס לנכסי ציבור, קובעות כי למדינה הכובשת נתונות סמכויות הניהול והמינהל של נכסי הציבור המצויים בשטח הכבוש, ובידה הכוח ואף החובה לנהלם. שלטון הכיבוש רשאי לעשות שימוש בנכסי הציבור ואף בפירותיהם כדי לקיים את חובותיו על פי דיני הכיבוש, קרי להבטיח את הסדר והחיים הציבוריים של האוכלוסייה הכבושה, תוך קיום האינטרסים שלו עצמו, אולם הוא אינו רשאי להחריב נכנסים אלה, להעביר בעלות בהם לאחרים או לכלותם.

תקנה 23 לתקנות האג אוסרת על הכובש להשתמש ברכוש המצוי בשטח הנכבש, אלא אם הדבר נעשה למטרות צבאיות הכרחיות. תקנה 55 לתקנות האג קובעת כי המדינה הכובשת מתפקדת כנאמן של השטח הכבוש, המצוי בידיה כפיקדון ובאופן זמני בלבד:

> *המדינה הכובשת נחשבת רק לנאמן ולנהנה של הבניינים הציבוריים, נכסי דלא ניידי, יערות ומפעלים חקלאיים השייכים למדינה האויבת והנמצאים במדינה הכבושה. עליה לשמור על קרן הנכסים האלה ולנהלם לפי כללי טובת-ההנאה.*[29]

הכלל המנהגי שהתגבש בעקבות סעיפי האמנות השונים הוא כי נכסי הציבור אמורים להיות מנוהלים על פי כללי הנאמנות. על פעולותיו של שלטון הכיבוש בנוגע לנכסי הציבור לעלות בקנה אחד עם כללי הנאת השימוש, אסורה פגיעה בנכסים, וכן אסורים שינויים ארוכי טווח. הכוח הכובש יכול לעשות בנכסים אלה שימוש אך ורק לטובת האזרחים תושבי השטח הכבוש או לצרכיו הביטחוניים, וחל איסור על ניצול נכסי ציבור לטובת המעצמה הכובשת ולצרכיה שאינם ביטחוניים.

---

28 שם.

29 תקנה 55 לתקנות הנלוות לאמנת האג בדבר דיני המלחמה ביבשה (1907).

רקע להקמת המאחזים

דיני הקרקעות בגדה המערבית

התהפוכות ההיסטוריות שידעה הגדה המערבית הותירו את חותמן על מערכת הדינים הסבוכה החלה באזור זה כיום. מערכת זו מורכבת בחלקה מהדין ששרר באזור עם כניסת כוחות הצבא הישראלי לשטחי הגדה המערבית ב-1967 וכלל שלושה רבדים: הרובד העותמאני, הרובד המנדטורי והרובד הירדני; וממקורות משפט שנוספו אליו וכוללים את תחיקת הביטחון הצבאית, את כללי המשפט הבינלאומי העוסקים בתפיסה לוחמתית ואת המשפט המינהלי הישראלי המוחָל על רשויות המדינה והצבא הפועלים באזור. השלטון הישראלי הותיר על כנו את הדין הקודם, בכפוף לביטולים והתאמות שנעשו משנת 1967 באמצעות שורה של צווים צבאיים ושינויים תחיקתיים.[30] כך, על אף שהשלטון העותמאני בארץ ישראל הסתיים לפני כמעט מאה שנים, בתחומי משפט מסוימים בשטחים הכבושים ובמיוחד בתחום המקרקעין, הוא עדיין חי וקיים.[31]

חוק הקרקעות העותמאני

חוק הקרקעות העותמאני משנת 1858 מגדיר חמישה סוגי מקרקעין[32] הנבדלים זה מזה בפרישה המרחבית של הקרקע, בשימושים שלהם היא נועדה ובבעלות עליה.[33] שני סוגי המקרקעין הרלבנטיים לדוח זה הם אדמות מַוַאת ואדמות מירי.

אדמות מוואת: (בעברית: קרקע מתה) קרקע בלתי מיושבת ובלתי מעובדת שהבעלות עליה שייכת למדינה. בחוק העותמאני הוגדרו אדמות מוואת כמצויות במרחק של 2.5 ק"מ ויותר מהבתים האחרונים של הכפר, או המקום שבו אין שומעים צעקה מהבית הקיצוני בכפר.[34]

אדמות מירי: (בעברית: אדמת הממשלה) משתרעות בין אדמות מוואת לבין הבתים הקיצוניים של הכפר, ומהוות מעין טבעת ברוחב של 2.5 ק"מ המקיפה את הגרעין הישן של הכפר, וכן אדמות פוריות ומעובדות מרוחקות יותר. אלו אדמות שייעודן חקלאי, הן מצויות באזורים נרחבים ופוריים בסמוך לקהילה והן רכושו של הסולטאן. תמורת מס על יבולי הקרקע, המשולם לסולטאן, יכלו החקלאים לקבל חזקה על האדמה, כולל את הזכות להורישה ולמוכרה. במרבית שטחי הגדה המערבית (למעט אזור דרום הגדה), המרחקים בין הגרעין ההיסטורי של כפר אחד למשנהו אינם עולים על 5 ק"מ, כך

30 תחיקת הביטחון חוללה שינויים בהיקף עצום, כפועל יוצא מהימשכות תקופת הכיבוש ומתפיסות מדיניות של ממשלות ישראל ויחסן לזיקה בין השטחים לישראל, ולמעמדם.

31 איל בנבנישתי ואיל זמיר, "**'אדמות היהודים' ביהודה, שומרון, חבל עזה ומזרח ירושלים**". ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל, 1993.

32 קרקע מולכ - שהיא קניינו הפרטי הגמור של אדם; קרקע מירי - נכסי המלכות השייכים לאוצר המדינה; קרקע של הקדש; קרקע שברשות הרבים; קרקע מוואת - קרקע מתה.

33 **חקיקה נבחרת בדיני מקרקעין באזור יהודה והשומרון**, בעריכת היועץ המשפטי לאזור יהודה והשומרון, המינהל האזרחי לאזור יהודה והשומרון, 2009.

34 חוק הקרקעות העותמאני (1858), סעיפים 3, 103.

יש דין
YESH DIN
volunteers for human rights

שאדמות מירי של כפר אחד גובלות באדמות מירי של הכפר השכן. התוצאה היא שבמרבית אזור גב ההר אין אדמות מוואת. התנאי להחזקת אדמות מירי היה עיבוד מתמשך ורציף של האדמה.[35]

אדמה פרטית

בתקופת המנדט הבריטי, ומאוחר יותר גם בשנות השלטון הירדני, ערכו השלטונות מבצע נרחב לרישום בעלות על קרקעות (טאבו), לקרקעות שהבעלות עליהן לא נרשמה בתקופת השלטון העותמאני. זמן קצר לאחר כיבוש הגדה המערבית ב-1967 הקפיאה ישראל את תהליך רישום הקרקעות באמצעות צו צבאי,[36] אשר קבע כי הקרקעות בשטחים לא יעברו הליך של הסדר מקרקעין. עד להקפאה נרשמו בטאבו רק כ-30% מקרקעות הגדה המערבית,[37] ומכאן שמרבית הקרקעות המעובדות בידי פלסטינים בשטחי הגדה המערבית אינן רשומות על שמם. סוגי האדמות הפרטיות הרלבנטיים לדוח זה הם[38]:

אדמה פרטית מוסדרת: קרקע הרשומה על שם פלסטינים בלשכת רישום המקרקעין בשטחים;

אדמה פרטית בלתי מוסדרת: קרקע פרטית המוחזקת ומעובדת בידי פלסטינים, אך הבעלות בה אינה רשומה.[39]

אדמות ציבור (מכונות גם אדמות מדינה)

קרקעות שהן רכוש ממשלתי, שנרשמו על שם ירדן או רשות מרשויותיה בתקופת השלטון הירדני בגדה המערבית, וכן קרקעות שהוכרזו כאדמות ציבור בתקופת השליטה הישראלית בגדה המערבית וקרקעות שנוהלו על ידי האפוטרופוס הירדני לנכסי אויב (כמו אדמות שנרכשו על ידי יהודים לפני 1948).[40]

אדמות שהוכרזו כאדמות ציבור: כאמור, כאשר הפסיקה ישראל את הליכי הסדרת המקרקעין בשטחים, נותרו כ-70% מקרקעות הגדה ללא רישום בטאבו. ההכרזה על קרקע כעל אדמת ציבור[41] התאפשרה תוך מתן פרשנות מחמירה לחוק הקרקעות העותמאני במטרה לאתר קרקעות להקים עליהן יישובים ישראליים בתחומי הגדה.[42] לפי פרשנות זו, קרקעות שבהן הריבון רשאי ליטול חזקה הן: קרקע מסוג מירי שלא עובדה שלוש שנים ברציפות לפחות והפכה ל"מח'לול"; קרקע מסוג מירי

35 חוק הקרקעות העותמאני (1858), סעיף 3; **התחום האסור: מדיניות התכנון הישראלית בכפרים הפלסטיניים בשטח C**. עמותת במקום, יוני 2008, עמ' 23-24.

36 "צו בדבר הסדר קרקעות ומים (יהודה והשומרון) (תשכ"ט-1968)", מס' 291. בתוך: **חקיקה נבחרת בדיני מקרקעין באזור יהודה והשומרון**, בעריכת היועץ המשפטי לאזור יהודה והשומרון, המינהל האזרחי לאזור יהודה והשומרון, 2009.

37 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת (ביניים) בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 61. עו"ד ששון היתה ראש המחלקה לתפקידים מיוחדים בפרקליטות המדינה.

38 קרקעות נוספות המסווגות כאדמות פרטיות: אדמות נפקדים המנוהלות על ידי הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש, אדמות המוחזקות על ידי הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש מכוח חוזי חליפין, קרקעות פרטיות של פלסטינים שנתפסו לצרכים צבאיים.

39 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת (ביניים) בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים: פברואר 2005, עמ' 13-14.

40 שם.

41 ההכרזה על אדמות ציבור לצורך הקמת התנחלויות החלה בעקבות בג"ץ אלון מורה, שבעקבותיו נאלצה ישראל למצוא חלופה לשיטה שהיתה נהוגה עד אז: הקמת התנחלויות על קרקעות שנתפסו לצרכים צבאיים.

42 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת (ביניים) בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 14.

שעובדה במשך פחות מעשר שנים ברציפות (תקופת ההתיישנות), ולכן המעבד טרם קנה עליה בעלות; וקרקעות שלפי המרחק שלהן מהיישוב הקרוב ביותר נחשבות כ"מוואת".[43] במילים אחרות, רק עיבוד מתמשך של הקרקע בעבר ובהווה מקנה לפלסטינים זכויות בעלות באדמה.[44] בשנים 1967-1979 הוכרזו 687 אלף דונם מקרקעות הגדה המערבית כאדמות ציבור, מכוח צו בדבר רכוש ממשלתי.[45] בין השנים 1979-1992 הכריזה ישראל על 908 אלף דונם כעל אדמות ציבור.[46] במהלך השנים הללו הגדילה ישראל את היקף אדמות הציבור בגדה לכ-1.6 מיליון דונם, המהווים כמעט 30% משטח הגדה המערבית. ההכרזות בוצעו בעיקר באזור גב ההר, שמדינת ישראל ייעדה אותו להתנחלויות יהודיות.[47]

תופעת המאחזים

מבחינת המשפט ההומניטרי הבינלאומי, הקמת יישובים ישראליים בשטח הכבוש אסורה, ומהווה הפרה של כללים רבים בדיני הכיבוש, ובראשם סעיף 49 לאמנת ז'נבה הרביעית האוסר על המעצמה הכובשת להעביר את אוכלוסייתה האזרחית לשטח הכבוש, בין אם בגירוש או בכפייה ובין אם מרצונם, בתמיכת המדינה ובעידודה.[48]

איסור נוסף נובע מחובת הנאמנות, האוסרת על המעצמה הכובשת לנצל את השטחים הנתונים לשליטתה לצרכיה שלה, למעט לצרכיה הביטחוניים (תחת מגבלות מסוימות).[49] לפיכך, בכל הנוגע לשימוש בקרקע מושתות על הכוח הכובש מגבלות שנועדו לקיים את עקרון ארעיותו של הכיבוש. אסורה הפקעת קרקע פרטית שנועדה לשרת את צורכי המדינה הכובשת, מלבד תפיסה זמנית לצרכים צבאיים; וכאמור, המדינה הכובשת מחזיקה כנאמן בלבד גם בקרקע שבבעלות ציבורית (אדמות מדינה), ואיננה רשאית לשנות את אופיה. שינויים ארוכי טווח בשטח הכבוש מותרים רק

43 **גזל הקרקעות – מדיניות ההתנחלות בגדה המערבית**. בצלם, מאי 2002, עמ' 46.

44 פלסטינים שאדמותיהם הוכרזו כאדמות מדינה היו רשאים להגיש את התנגדותם לוועדת ערר צבאית, אך רובם המכריע של העררים הללו נדחו. בנוסף, פלסטינים רבים לא ידעו על הכוונה להכריז על אדמתם כאדמת מדינה ואיחרו בשל כך את המועד להגשת ערר.

45 צו בדבר רכוש ממשלתי (יהודה והשומרון), מס' 59, תשכ"ז-1967. בתוך: **חקיקה נבחרת בדיני מקרקעין באזור יהודה והשומרון, בעריכת היועץ המשפטי לאזור יהודה והשומרון**, המינהל האזרחי לאזור יהודה והשומרון, 2009. הצו מסמיך את הממונה על הרכוש הממשלתי לתפוס חזקה ונהל לפי ראות עיניו נכסים השייכים למדינת אויב.

46 זאת בנוסף ל-700 אלף דונם אדמות מסוג מוואת שסווגו כאדמות מדינה בשנות השלטון הירדני.

47 **התחום האסור: מדיניות התכנון הישראלית בכפרים הפלסטינים בשטח C**. עמותת במקום, יוני 2008, עמ' 24. (אדמות שטיב הזכויות בהן אינו ברור מכונות אדמות סקר. הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש עורך באדמות אלה סקר לבירור מעמדן, באמצעות בדיקת תצלומי אוויר משנים קודמות, סיורים בשטח ופרסום הכוונה להכריז על השטח כעל "אדמות מדינה". ב-1997 עוגנה הבדיקה בנוהל אדמות סקר שמטרתו ליצור מסגרת משפטית נאותה לבחינת מעמדם של מקרקעין שלא עברו הליכי רישום או הכרזה כאדמות מדינה, ולאפשר תפיסת חזקה במקרקעין אלה ושימוש בהם כרכוש ממשלתי. מבקר המדינה, **דוח שנתי 56 א'**, 2005, עמ' 206-207).

48 אמנת ז'נבה הרביעית, סעיף 49.

49 ולדבר גם היגיון רב, שהרי אלמלא כן היה בכך כדי לדרבן את הכוח הכובש להאריך את משך זמן הכיבוש אף מעבר לפרק הזמן הנדרש, שהוא כאמור פרק זמן מינימלי וזמני, או אף חמור מכך - היה בכך כדי לדרבן מדינות לצאת למלחמות ולכבוש שטחים לצרכים שאינם ביטחוניים-הגנתיים. ראו בג"ץ 393/82, **ג'מעיית אסכאן אלמעלמון נגד מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון**. פ"ד לז(4) (1983), פסקה 13.

יש דין
YESH DIN

במידה שנועדו לשרת את טובת האוכלוסייה המקומית או במידה שהם ממלאים צורך ביטחוני מובהק.[50]

מדינת ישראל מתמודדת עם האיסור באמצעות פירושו כאיסור להעברה בכפייה, וטוענת כי אזרחיה עוברים להתנחלויות מרצונם החופשי ולכן אין מדובר בהפרה של החוק. אולם לאורך שנות הכיבוש הארוכות ממשלות ישראל יזמו, אישרו, תכננו ומימנו את הקמת ההתנחלויות בשטחי הגדה המערבית ואף יצרו מגוון הטבות ותמריצים כלכליים במטרה לעודד אזרחים ישראלים לעבור להתגורר בהן.[51] לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשטחי הגדה המערבית מצויות כיום 120 התנחלויות שבהן מתגוררים כ-311,100 אזרחים ישראלים.[52] פרשנות המשפט ההומניטרי הבינלאומי שאימצה ישראל מתירה הקמת התנחלויות באישור (בניגוד להקמת מאחזים בלתי מורשים) על אדמות ציבוריות.[53]

תופעת המאחזים, המהווה המשך ישיר של מפעל ההתנחלויות בשטחים, נולדה ב-1996 בעקבות החלטת ממשלה כי כדי להקים התנחלות חדשה יידרש אישור הממשלה כולה. כן נדרש אישורו של שר הביטחון בשלבי תכנון שונים.[54] המאחזים הוקמו תוך מעורבות וסיוע של רשויות ציבוריות וגופים שונים מטעם המדינה, אך ללא תמיכה פורמלית של ממשלות ישראל.

בחוות הדעת שחיברה עו"ד טליה ששון לבקשתו של ראש הממשלה דאז אריאל שרון, היא הגדירה "מאחז בלתי מורשה" כיישוב שאחד או יותר מארבעת התנאים הבאים איננו מתקיים לגביו: (1) ההחלטה על הקמתו צריכה להתקבל על ידי הדרג המדיני המוסמך (החלטת ממשלה); (2) טיב הזכויות בקרקע: החלטת ממשלה משנת 1979 מורה כי יישובים ישראליים יוקמו בשטחים על אדמות מדינה; (3) יישוב יוקם אך ורק לפי תוכנית בעלת סטטוס תכנוני כדין, כלומר יישוב בשטחים יוקם רק לפי תוכנית מפורטת[55] שניתן לקבל מכוחה היתר בנייה; (4) שתחום השיפוט[56] של היישוב ייקבע בצו על ידי מפקד האזור.[57]

---

50 המונח "שינויים ארוכי טווח" שנוי במחלוקת, אולם גם המצדדים בכך ששינויים מסוימים מותרים מציבים מגבלות ברורות על היקפם ועומקם, ומסכימים כי התנאי המרכזי לחוקיותם הוא שהם נועדו לטובת האזרחים המוגנים בשטח הכבוש (לטובתה של האוכלוסייה המקומית). ראו: בג"ץ 393/82, **ג'מעיית אסכאן אלמעלמון נגד מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה והשומרון**. פ"ד לז(4) (1983), פסקה 13.

51 להרחבה בנושא זה ראו למשל: **כל האמצעים כשרים: מדיניות ההתנחלות בגדה המערבית**. בצלם, יולי 2010; **אזורי עדיפות לאומית והתנחלויות**, שלום עכשיו, 2009 (עודכן ב-2011).

52 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "יישובים ואוכלוסייה לפי מחוז, נפה וצורת יישוב (1). **שנתון סטטיסטי לישראל 2011** (www.cbs.gov.il).

53 עד שנת 1979 נהגה המדינה לתפוס קרקעות פרטיות ולהקצותן להקמת התנחלויות, בטענה כי הדבר נובע מצורך צבאי. בג"ץ אלון מורה (בג"ץ 390/79, **דויקאת ואח' נגד ממשלת ישראל ואח'**, פ"ד לד (1)1) היה נקודת מפנה שבעקבותיה נאלצה המדינה לחדול מלהקים התנחלויות בכוח צווי תפיסה צבאיים. בבג"ץ אלון מורה טענו המתנחלים כי הקמת אלון מורה אינה תפיסת קרקע זמנית הנובעת מצורך ביטחוני, אלא הקמת יישוב קבע הנובעת ממניעים אידיאולוגיים-דתיים. גם הצבא טען כי אין צורך צבאי בהקמת ההתנחלות. בעקבות זאת הורה בית המשפט לפנות את ההתנחלות ולהשיב את האדמות שנתפסו לבעליהן.

54 החלטת ממשלה מיום 2.8.96 מספר 150. ראו עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 65-66.

55 בנייה כדין באזור כפרי בשטחים מותנית בקיומה של תוכנית מפורטת הקובעת ייעודי שטח מפורטים ותכנון מפורט לבנייה. קבלת היתר בנייה היא תנאי להתחלת בנייה כדין.

56 גבולות התחום המוניציפלי של רשות מקומית.

57 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 20-21.

ששון הבהירה כי "בלתי מורשה" - המונח שבו בחרה להשתמש בדוח - משמעו "בלתי חוקי". כלומר, בהיעדר אחד או יותר מארבעת התנאים שנמנו לעיל, המאחז איננו חוקי על פי הדין הישראלי.[58]

מספר המאחזים המדויק אינו ידוע, בין היתר בשל היעדר הסכמה בנוגע לפרמטרים המגדירים מאחז הראוי להיכלל במניין המאחזים (כגון מספר התושבים, קיומה של נוכחות קבע, קיום תשתיות ומבנים ועוד). לפי משרד הביטחון ישנם 88 מאחזים, בדוח ששון שפורסם בשנת 2005 נמנו 105 מאחזים, ואילו לפי הערכת שלום עכשיו, המקיים פרויקט מעקב אחר ההתנחלויות והמאחזים, מצויים כיום בשטחי הגדה המערבית 99 מאחזים, שבהם מתגוררים כ-4,000 איש.[59]

לפי נתונים שקיבל שלום עכשיו מהמינהל האזרחי, 80 מהמאחזים המצויים בשטחי הגדה הוקמו באופן חלקי או מלא על אדמות פלסטיניות פרטיות.[60] בחוות הדעת שחיברה טליה ששון היא נדרשה לעניין הקמתם של מאחזים על אדמות פלסטיניות פרטיות, וכך אמרה:

הקמת מאחזים על קרקעות פרטיות של פלסטינים אסורה בתכלית. הדבר יכול להוות בנסיבות מסוימות עבירה פלילית.

אך בראש ובראשונה זוהי פגיעה חמורה בקניינו של אדם. רק נזכיר כי זכות הקניין נקבעה בישראל כזכות יסוד, בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, ונקבעה על ידי ביהמ"ש העליון בישראל כזכות חוקתית על חוקית. כבר נפסק בבג"ץ כי מחובתו של מפקד האזור להגן על זכויות היסוד של התושבים הפלסטינים ובאיו"ש. משמעות הדבר כי מחובתו להגן, בין השאר, על זכות הקניין שלהם. הקמת מאחז על קרקעות פרטיות של פלסטינים הינה פגיעה בלתי נסבלת בזכות הקניין ומחובתו של מפקד האזור למנוע זאת. ***הקמת מאחז על קרקע פרטית של פלסטינים אינה ניתנת להכשרה, גם לא בדיעבד. דין המאחזים הללו הוא פינוי, וככל המוקדם כן ייטב.***[61]

גם בית המשפט העליון, בפסק דין משנת 2006 בעניין המאחז עמונה, קבע כי הקמת מבני המאחז בקרקע המצויה בבעלות פרטית פלסטינית אינה חוקית הן בשל הפגיעה הישירה בזכות הקניין של בעלי הקרקע והן בשל ההפרה של דיני התכנון והבנייה:

58 שם.

59 אתר האינטרנט של שלום עכשיו: http://peacenow.org.il/settlements.

60 שם.

61 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**, ירושלים, פברואר 2005, עמ' 22. (ההדגשה במקור).

דרך התנהלותם של מחזיקי המבנים בעמונה תחילתה והמשכה במעשים בלתי חוקיים. ההיאחזות בקרקע פרטית ובנייה עליה בלא היתרי בנייה שקולה לפגיעה ישירה בזכויות בעלי קניין בקרקע מצד אחד, והיא מהווה, בה בעת, פעולה הסותרת את עיקרי דיני התכנון והבנייה, מצד שני. מעשי אי החוקיות התעצמו בפעולות מתמשכות של הפרת צווי הפסקת עבודה שניתנו כנגד המחזיקים במהלך השלבים השונים של האירועים. הפרות אלה גברו כאשר לאחר מתן אורכות רבות הוציאה הוועדה המוסמכת צווי הריסה כנגד המבנים ואפשרה למחזיקים לבצע את ההריסה בעצמם, אך הם לא שעו לכך.[62]

62 בג"ץ 1019/06, **המועצה האזורית מטה בנימין ואח' נגד ממלא מקום ראש הממשלה**, פסק דין משנת 2006, פסקה 12.

פרק ב'

כישלון אכיפת החוק בגדה המערבית

כאמור, ישראל היא המעצמה הכובשת בשטח הגדה המערבית, ובתור שכזו מוטלת עליה החובה לאכוף את החוק באזור. על אכיפת החוק בגדה המערבית אמון אלוף הפיקוד, המשמש בנעלי הריבון כבעל השליטה האפקטיבית בשטח. האחריות שמטיל המשפט הבינלאומי על צה"ל ככוח כובש אינה מתמצית בחובה להימנע מפגיעה באוכלוסייה המוגנת וברכושה, אלא כוללת גם חובה להבטיח את שלומה ולהגן עליה ועל רכושה מפני פגיעתו של צד שלישי.[63]

לכוח הכובש, כמי שנושא באחריות להשלטת הסדר והביטחון באזור, מוקנות באופן זמני - למשך תקופת הכיבוש - הסמכויות המאפשרות קיום חובה זו. על צה"ל מוטלת משימת ההגנה על האזרחים שתחת שליטתו באמצעות אכיפת החוק. לצורך כך מצויות בידיו סמכויות האכיפה שהיו נתונות, לפני הכיבוש הישראלי, בידי ממשלת ירדן והמשטרה הירדנית. אמנם החובה לאכוף את החוק מונחת בראש ובראשונה לפתחו של צה"ל כצבא הכובש וכריבון בשטח הכבוש, אולם צה"ל רשאי לאצול מסמכותו לגורמים אחרים, כפי שאכן עשה; בכל מקרה, האחריות מונחת על כתפי המפקד הצבאי.

כבר עם כיבוש הגדה המערבית ב-1967, הסמיך צה"ל את משטרת ישראל לפעול לאכיפת החוק בשטחי הגדה המערבית באמצעות צו צבאי: "צו בדבר כוחות משטרה הפועלים בשיתוף עם צה"ל (אזור הגדה המערבית) (מס' 52) תשכ"ז-1967".[64] בעבר פעלו באזור הגדה שתי יחידות משטרה - נפת יהודה, שהיתה כפופה למחוז הדרומי, ונפת שומרון, שהיתה כפופה למחוז הצפוני. בשנת 1994 הפכו יחידות אלו למרחבים ואוחדו תחת מחוז ש"י (שומרון ויהודה).[65]

סוגיית אכיפת החוק בשטחים הכבושים החלה לעורר עניין ציבורי בתחילת שנות השמונים. ככל שהתרחבה ההתנחלות בשטחים, ובמקביל להתגברות האלימות מצד פלסטינים נגד אזרחים ישראלים ואנשי כוחות הביטחון, הלכו והתרבו תופעות של עבריינות ישראלים כלפי פלסטינים, ובהן מקרים של תקיפה ואף הרג פלסטינים בידי אזרחים ישראלים. בין השנים 1980-1984 חל גידול משמעותי בפעולות האלימות של מתנחלים נגד פלסטינים, ומספר הפגיעות הכפיל את עצמו מדי שנתיים.[66]

בעקבות ריבוי האירועים והתחושה כי החוק אינו מוחָל על העבריינים, שלחה קבוצה של מרצים למשפטים מכתב ליועץ המשפטי לממשלה, ובו הביעו הכותבים את מחאתם בנוגע לאופן הטיפול

---

63 ראו פרק א', עמ' 13 ואילך בדוח זה.

64 הצו בדבר הוראות ביטחון תוקן פעמים רבות, וב-1970 נחקק בנפרד, כצו ולא כנספח למנשר: צו בדבר הוראות ביטחון (יהודה והשומרון) (מס' 378), תש"ל-1970.

65 אתר האינטרנט של משטרת ישראל (www.police.gov.il, "מחוז יהודה ושומרון" > "אודות המחוז").

66 עקיבא אלדר ועידית זרטל, **אדוני הארץ: המתנחלים ומדינת ישראל 1967–2004**. כנרת זמורה-ביתן דביר, 2004, עמ' 483.

יש דין
YESH DIN

של המשטרה בחקירת אירועים שבהם הפרו המתנחלים את החוק בבצעם עבירות כלפי פלסטינים. במכתב הועלה חשש כי רשויות אכיפת החוק נוקטות אפליה על רקע זהותם הלאומית של העבריינים והקורבנות.

כשמועלה חשד כי בוצעה עבירה, חייבות רשויות השלטון לחקור במקרה, לפעול לאיתורם של העבריינים ולהעמידם למשפט, תוך התעלמות מוחלטת מזהותם, לאומיותם או המניעים האישיים שהניעום לפעול [...] קיים חשד של אפליה בין עבירה לעבירה ובין עבריין לעבריין. חשד זה טעון בדיקה יסודית.[67]

המכתב הביא להקמתה של ועדה בראשות המשנה ליועץ המשפטי לממשלה אז, יהודית קרפ. דוח קרפ הוגש במאי 1982 והתמקד בחקירות המשטרה בנוגע לעבירות מצד אזרחים ישראלים כלפי פלסטינים ורכושם. הדוח מצא כי רק מיעוטן של החקירות נושא פרי, והצביע על אחוז גבוה של חקירות שניהולן הכושל הביא לסגירת תיקי החקירה. עוד הצביע הדוח על כך שתוצאות החקירות מושפעות מ"האופן האמביוולנטי" שבו הן מתנהלות.

אמביוולנטיות זו נובעת לא רק מהמורכבות הטבעית של הסיטואציה, ולא רק מהעובדה שהחשודים בתיקי התלונות האמורים אינם נתפשים על ידי המשטרה כעבריינים במשמעות הרגילה, אלא נראה שהדבר נובע גם, ובעיקר, מהתערבות חיצונית מצד אנשי הממשל הצבאי, במתן הוראות באשר לעצם הפתיחה בחקירה ובאשר לעניינים הכרוכים בה, כגון שחרור ממעצר.[68]

הדוח קבע כי תיקון הכשלים שמצאה הוועדה מחייב שידוד מערכות במושגי שלטון החוק במובנו הרחב והעמוק ביותר,[69] אולם למרות חריפות ממצאיו והמלצותיו בנוגע לאכיפת החוק על ישראלים בגדה המערבית, הדוח לא יושם ובשנים הבאות לא חל שיפור משמעותי במצב אכיפת החוק.

בשנת 1994, 12 שנים לאחר דוח קרפ, הגישה ועדת החקירה הממלכתית שהוקמה בעקבות הטבח שביצע ברוך גולדשטיין במערת המכפלה, שבראשה עמד נשיא בית המשפט העליון לשעבר מאיר שמגר, דוח המסכם את ממצאיה. דוח שמגר תיאר, בין השאר, את כישלונם של גורמי אכיפת החוק ביישום המלצות ועדת קרפ, והמליץ על שורת רפורמות בתחום אכיפת החוק בגדה, ובמרכזן ריכוז האחריות על הליכי החקירה והסמכות לבצעה בידי משטרת ישראל. כן המליצה הוועדה להקצות כוח אדם בהיקף העונה על צרכיה של המשטרה, לקבוע נוהלי תיאום בין הצבא למשטרה לצורך ליווי השוטרים במשימותיהם ולצורך העברת מידע בין שני הגופים, לקבוע הסדרים שיקלו על ביצוע פעולות חקירה בידי המשטרה, ולהפעיל כוחות משטרה במקום צבא באירועי הפרות סדר על ידי יהודים. עוד המליץ הדוח לפתוח תחנות משטרה ביישובים יהודיים מרכזיים בגדה.[70] בעקבות מסקנות דוח שמגר

67 יהודית קרפ (יו"ר), **חקירת חשדות נגד ישראלים ביהודה ושומרון – דו"ח צוות מעקב**. משרד המשפטים, 1982 עמ' 2. (דוח קרפ) הגב' קרפ חברה במועצה הציבורית של יש דין.

68 שם, עמ' 28.

69 שם עמ' 33.

70 **דין וחשבון: ועדת החקירה לעניין הטבח במערת המכפלה בחברון. ירושלים**, התשנ"ד-1994 (דוח שמגר).

נקבעו נהלים מתואמים לאכיפת החוק על ישראלים בגדה[71] והוקם מחוז ש"י במשטרת ישראל.[72]

הפעם הבאה שבה נדרש גורם רשמי לעסוק באופן יסודי בסוגיית אכיפת החוק בשטחים היתה ב-2004, כאשר ראש הממשלה אריאל שרון מינה את עו"ד טליה ששון לבחון את סוגיית המאחזים הבלתי מורשים. בדוח שהגישה לראש הממשלה בחורף 2005 הקדישה ששון פרק שלם לסוגיית אכיפת החוק, על מגוון היבטיה הנוגעים לתופעת המאחזים הבלתי חוקיים.[73]

ששון מצאה כי בשונה מאכיפת החוק בתחומי ישראל, אכיפת החוק בכל הנוגע למאחזים בשטחים נתונה באופן ניכר בידי הדרג המדיני, המעביר מסר של אי-אכיפה, לא רק בהימנעותו מלהעניש את העבריינים, אלא אף בכך שהפרת החוק נעשית על ידי רשויות מדינה.

> ***נראה על כן כי הפרת החוק הפכה ממוסדת ומוסדית.*** *אין לנו עניין עם עבריין או קבוצת עבריינים הפועלים בניגוד לחוק.* ***התמונה הנגלית לעין המתבונן היא הפרת חוק בוטה על ידי רשויות מדינה מסוימות, רשויות ציבוריות, מועצות אזוריות באיו"ש ומתנחלים, והכל תוך הצגת מראית עין כאילו יש כאן מערכת מוסדית מוסדרת הפועלת כחוק.***[74]

הקושי המרכזי שעליו הצביעה ששון הוא המסר הכפול העובר מממשלות ישראל לכל דרגי הביצוע, ולפיו מעשי ההתנחלות במאחזים הבלתי מורשים, על אף שאינם חוקיים, הם "מעשה ציוני". המסר הכפול, קובעת ששון, מחלחל לצה"ל, על חייליו ומפקדיו, למשטרת ישראל ולשוטריה, לציבור המתנחלים ולכלל הציבור בישראל.[75]

בדומה לקודמיו, גם הדוח שחיברה ששון כלל שורה של רפורמות והמלצות לשיפור אכיפת החוק בגדה המערבית. אף כי חלק מההמלצות שנכללו בדוח ששון יושמו, המצב הרעוע של אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים בכלל, ובנוגע למאחזים בפרט, נותר על כנו. קצין חקירות ממחוז ש"י במשטרת ישראל סיפר ליש דין כי להערכתו בכל שנה מתגבשים לכדי כתב אישום לכל היותר שלושה תיקים הנוגעים לעבירות אידיאולוגיות של ישראלים נגד פלסטינים (המכונים במשטרה "תיקי הפרות סדר של ישראלים").[76] נתוני המעקב של יש דין מלמדים גם הם על שיעור נמוך של הגשת כתבי אישום - פחות מ-9% מתיקי החקירה שבמעקב הבשילו לכדי הגשת כתב אישום, ואילו כ-84% מהתיקים נסגרו בשל כישלון החוקרים בחקירותיהם.[77]

---

71 ראו: "נוהל מעקב ותיאום בין משטרת ישראל והפרקליטות בעניין חקירות ואישומים נגד ישראלים באיו"ש ובאזח"ע". פורסם בעיתון **הצופה**, 13 במאי 1998.

72 **מראית חוק: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית**. יש דין, יוני 2006, עמ' 25.

73 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, פרק 10.

74 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 44 (ההדגשה במקור).

75 שם, עמ' 45.

76 שיחה עם קצין ממחוז ש"י במשטרת ישראל, 19.9.2011. שמו של הקצין שמור ביש דין.

77 **אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית: נתוני מעקב יש דין**. יש דין, מרס 2012.

לאחרונה פרסמה משטרת ישראל נתונים ארציים שלפיהם שיעור כתבי האישום שהוגשו ברחבי מדינת ישראל עומד על 10% מכלל תיקי החקירה שנפתחו.[78] עמדתנו היא כי אין מקום להשוואה בין השיעור הארצי הנמוך של חקירות המניבות כתבי אישום, ובין השיעור הנמוך של כתבי אישום שמניבות החקירות שבמעקב יש דין. הנתון לגבי תיקי חקירה שבמעקב יש דין נוגע לתיקים שעניינם עבירות אידיאולוגיות, ובהן אחוז גבוה של עבירות חמורות. עבריינות אידיאולוגית נתפסת כחמורה במיוחד, ולפיכך על גורמי אכיפת החוק להקדיש לה משאבים ומאמץ מיוחדים. סביר להניח שהשיעור הארצי של הגשת כתבי אישום בגין עבירות שבוצעו על רקע אידיאולוגי גבוה בהרבה מזה הכללי, ומכאן שסביר כי יש פער משמעותי בין השיעור במחוז ש"י ליתר המחוזות בישראל.

מעקב יש דין

יש דין מקיים את פרויקט אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית מאז הקמתו ב-2005. במסגרת הפרויקט מתבצע מעקב אחר התנהלותם של תיקי חקירה במחוז ש"י של המשטרה, במטרה לבחון באיזו מידה מדינת ישראל מקיימת את חובתה להגן על תושבי השטחים ועל רכושם. ביוני 2006 פרסם יש דין את הדוח "מראית חוק: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית",[79] אשר עסק בשלבי הטיפול הראשונים בעבירות של אזרחים ישראלים המכוונות נגד פלסטינים בגדה המערבית. הדוח חשף בין היתר שיעור גבוה של כישלונות בחקירת עבירות אזרחים ישראלים נגד פלסטינים, הצביע על ליקויים מערכתיים שנמצאו בניהול החקירות במחוז ש"י של המשטרה, וכלל גם המלצות למשטרה ולצה"ל, שיישומן עשוי לתרום לחיזוק שלטון החוק בגדה. הדוח "מעט מדי ומאוחר מדי",[80] שפורסם במאי 2008 ובחן את האופן שבו פרקליטות המדינה מפקחת על חקירות המשטרה בגדה, גילה תמונת מצב דומה לזו שנחשפה בקודמו בנוגע לשיעור הגבוה של כישלון החקירות. נתונים עדכניים שפורסמו במרס 2012,[81] בהסתמך על מדגם רחב יותר של תיקי חקירה, מלמדים כי לא חל שינוי משמעותי באיכות החקירות.

78 ירון דורון, "ירידה במספר תיקי המשטרה שפוענחו". **ידיעות אחרונות**, 8.2.2012.

79 **מראית חוק: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית**. יש דין, יוני 2006.

80 **מעט מדי ומאוחר מדי: פיקוח פרקליטות המדינה על חקירת עבירות אזרחים ישראלים נגד פלסטינים בשטחים**. יש דין, מאי 2008.

81 **אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית: נתוני מעקב יש דין**. יש דין, מרס 2012.

פרק ג'

הקמת עדי-עד

מאחזים ויישובים באזור

המאחז עדי-עד משתייך לרצף היישובים המכונה "שילה ובנותיה" - קבוצת מאחזים בלתי חוקיים שהוקמו ממזרח להתנחלות שילה ולמאחז שבות רחל. ההתנחלות שילה הוקמה בשנת 1978 ללא אישור מוסדות המדינה וקיבלה מעמד רשמי כשנה לאחר מכן. 13 שנים מאוחר יותר, בשלהי 1991, הוקם המאחז שבות רחל על גבעה ממזרח לשילה. לאחרונה, בעקבות עתירה לבג"ץ שהגישה תנועת שלום עכשיו, החליטה המדינה להסדיר את מעמדו.[82]

בין השנים 1997-2003 הוקמו ממזרח לשבות רחל חמישה מאחזים[83]: אחיה (שבראשיתו כונה שבות רחל ד') בשנת 1997; 'עדי-עד' (גבעה ו') בשנת 1998; אש קודש (גבעה ח') בשנת 2000; הבית האדום (חוות יישוב הדעת) בשנת 2002; וקידה (עדי-עד צפון) בשנת 2003.[84] האזור שעליו חולשים שילה ומאחזיה מצוי בין כביש 60 לכביש 80 ומשתרע על פני כ-14,500 דונמים, מרביתם אדמות פרטיות בבעלות תושבי הכפר הפלסטיני ג'אלוד.[85] כפרים פלסטיניים נוספים המצויים בסמוך ומושפעים מהופעת מאחזי האזור הם קַרְיוּת, תורמוסעיא ואל-מוע'ייר. (ראו תצלום אוויר מס' 1 בעמוד 33)

התפשטות ההתיישבות הישראלית לכיוון מזרח נועדה לחבר בין הבקעה להתנחלויות שילה ושבות רחל באמצעות המאחזים הסמוכים להן, כמו עדי-עד ואחיה, ולהשלים רצף התנחלותי של נוכחות ישראלית שחוצה את הגדה המערבית מהקו הירוק במערב ועד לבקעת הירדן במזרח. בדומה למאחזים אחרים שהוקמו ברחבי הגדה המערבית, מדובר במאחזים "מקשרים" שתפקידם ליצור רצף יהודי ולחבר בין התנחלויות מבודדות לבין גושי התנחלויות, במטרה למנוע אפשרות לפינוי עתידי של ההתיישבות המבודדת על ידי חיבורה, באמצעות המאחזים, אל גושי ההתיישבות הגדולים הנתפסים כקונצנזואליים יותר. אף כי בכל אחד מן המאחזים הללו מתגוררות עשרות בודדות של משפחות, באמצעות המאחז מושגת השליטה בקרקע או בדרך שעליה שולט המאחז.[86]

---

82 בג"ץ 1813/11, **ש.ע.ל – שלום עכשיו לישראל, מפעלים חינוכיים ואח' נגד שר הביטחון ואח'**. פסק דין משנת 2011.

83 "טבלת רשימת המאחזים המלאה ומידע עליהם". **אתר שלום עכשיו** (http://www.peacenow.org.il).

84 נוסף לאלה הוקם בשנת 2009 המאחז עלי עין, שהתגוררו בו זוג צעיר (כבני 18) ושלושה רווקים. המאחז פונה בינואר 2011, ומאז הוקם שוב. מתוך אתר האינטרנט **מקומונט שומרון ובנימין** (http://shopil.co.il).

85 מרבית האדמות החקלאיות של הכפר ג'אלוד נגזלו מבעליהן ב-15 השנים האחרונות כתוצאה מהקמת המאחזים. ראו פרק ו' בדוח זה.

86 נדב שרגאי, "דוח הארץ, תוכנית המאחזים: מאחז ועוד מאחז - כך יוצרים בגדה 'רצף התיישבות' יהודי". **הארץ**, 6.9.2004

יש דין
YESH DIN

במקביל לתהליך ההתפשטות מזרחה, החל תהליך של תפיסת אדמות ובניית מאחזים נוספים באזור. בשנת 1992 הוקמה ההתנחלות רחלים על אדמות הכפר א-סאוויה, בנקודה הממוקמת בין ההתנחלויות עלי לכפר תפוח. בשנת 1998 הוקמו המאחזים נוף הרים והיובל, הממוקמים בין ההתנחלויות עלי ושילה. עוד בשנת 1998 הוקם המאחז גבעת הראל מצפון-מערב לשילה, מצדו המערבי של הכביש העוקף, באזור שעד אז היתה בו רק ההתנחלות מעלה לבונה, וב-1999 הוקם המאחז פלגי מים מצפון לעלי.[87] שרשרת מאחזים זו נועדה ליצור גוש קרקעי גדול בשליטה יהודית בכוונה לחברו בעתיד לשבות רחל ולמאחזים הסמוכים לה.[88]

עדי מינץ, שהיה מנכ"ל מועצת יש"ע בין השנים 2002-2004, סיפר לעיתון "הארץ" בסמוך לפרישתו כי לאורך השנים סבר הדרג המדיני כי ראוי וניתן ליצור רצפים התיישבותיים. לדבריו המאחזים אינם יוזמה של קבוצת השוליים המכונה "נוער הגבעות", אלא תוצר של תכנון מדוקדק לתפיסת מקומות אסטרטגיים אשר תואמה עם הדרג המדיני.[89]

הקמת המאחז

המאחז עדי-עד הוקם בספטמבר 1998,[90] על גבעה מבודדת שגובהה 799 מטר מעל פני הים, במרחק של כ-2.5 ק"מ מזרחית לשבות רחל וכ-5 ק"מ מדרום-מזרח לשילה. מקור השם "עדי-עד" בספר תהילים קל"ב: "זאת מנוחתי עדי-עד, פה אשב כי איוויתיה".

בסתיו 1998, לקראת החתימה על הסכם וואי, כיהן אריאל שרון כשר חוץ בממשלתו של בנימין נתניהו. שרון קרא למתנחלים לתפוס ככל יכולתם כל גבעה פנויה בגדה המערבית, כי "מה שתתפסו יהיה שלנו. מה שלא תתפסו לא יהיה שלנו."[91] לקריאתו נענו, בין השאר, כמה בחורים מן הישיבה החקלאית שדות אמיר,[92] אשר התיישבו על גבעה ו' (נ.ג 799) שזכתה בהמשך לכינוי "עדי-עד". בועז מלט, שנודע כמייסד המאחז ואף זכה לכינוי "מוביל מהלכי גאולת הקרקעות באזור שילה",[93] סיפר לכתב "הצופה" על ימיו הראשונים של המאחז:

הורדנו פרופיל בנושא של הגבעה עד שבעזרתו של זאב חבר (זמביש), מראשי יש"ע, הוקמה כאן הישיבה. בחודש הראשון רק הרווקים נשארו לגור פה בתוך אוטובוס ריק שהבאנו לצורך העניין, ואנחנו הנשואים היינו עושים תורנויות שמירה בלילות. אחרי חודש העלינו לגבעה קרוואן ועברתי

87 "טבלת רשימת המאחזים המלאה ומידע עליהם". **אתר שלום עכשיו** (www.peacenow.org.il).

88 נדב שרגאי, "דוח הארץ, תוכנית המאחזים: מאחז ועוד מאחז - כך יוצרים בגדה 'רצף התיישבות' יהודי". **הארץ**, 6.9.2004.

89 שם.

90 בפברואר 2009, תשע שנים לאחר הקמתו, נרשם עדי-עד כאגודה שיתופית. באתר רשם האגודות השיתופיות הוא רשום כאגודה פעילה תחת השם "עדי-עד - אגודה שיתופית חקלאית להתיישבות קהילתית בע"מ".

91 "יד מושטת, כדי לחטוף?", מאמר מערכת, **הארץ**, 17.11.1998.

92 שדות אמיר היא ישיבה חקלאית במאחז שבות רחל, הקרויה על שם אמיר מלט ז"ל, אחיו של בועז מלט, שנהרג בעת שירותו הצבאי במה שנודע כ"אסון הרולטה".

93 חגי הוברמן, "נאים השכנים". **הצופה**, נובמבר 2006 (http://hazofe.co.il).

אליו עם אשתי וילדי.[94]

אכרם נעסאן, תושב אל-מוע'ייר, הבחין באותה תקופה לראשונה במתנחלים בשטח אחת החלקות שבאחריותו:

בפעם הראשונה שראיתי, הניחו [בחלקה] ברזלים, פחים וכלי עבודה. לאחר יומיים הציבו שם אוטובוס ישן בו השתמשו למגורים. עברתי שם עם הטרקטור. שאלתי אותם מה הם עושים שם, אמרתי להם שאני רוצה לעבור לצד השני של החלקה והם אסרו עלי והורו לי לשוב על עקבותי.[95]

לקרוואן הבודד שבו התגוררו בועז וסגולה מלט וילדיהם צורפו בחודשים שלאחר מכן קרוואנים נוספים שאכלסו את התושבים הראשונים במאחז: משפחת בן שלמה ומשפחותיהם של משה טמיר, שחר זליגר ומורדי הראל.[96] עד חודש יולי 1999, פחות משנה לאחר הקמתו, הוצבו במאחז כעשרה קרוואנים. חמישה קרוואנים נוספים שהובאו למקום ביולי 1999 פונו בידי הצבא.[97]

בהתאם להשקפותיו של מייסד עדי-עד בועז מלט, אשר ראה בעבודת האדמה אמצעי ליצירת קשר רגשי בין האדם לאדמה ודרך יעילה לתפיסת קרקעות, למאחז היתה אוריינטציה חקלאית כבר מימיו הראשונים. בעזרת תלמידי הישיבה החקלאית שדות אמיר החל מלט לעבד אדמות רבות באזור[98] במטרה לקנות בהן אחיזה. במאמר שפרסם ב-2006 הסביר מלט את דרך פעולתה של הישיבה: ראשית, שמירה על קרקעות שהמדינה הכריזה עליהן כאדמות ציבוריות, כנציגי המחלקה להתיישבות בהסתדרות הציונית, הממונה על הקרקעות מטעם המדינה; שנית, איתור אדמות שטרם הוכרזו כאדמות ציבור ושאינן מצויות בבעלות "ערבית" ונטיעת עצי זית בהן במטרה "לגאול" אותן; שלישית, הישיבה קנתה עדר כבשים ואנשיה רעו אותו באדמות ציבור שאינן מתאימות לעיבוד חקלאי, המצויות בשפע באזור. מלט הוסיף והסביר כי לעדר חשיבות עליונה מבחינה לאומית, משום שרעייתו מאפשרת לתבוע בעלות חוקית על שטחים נרחבים.[99] לפי מלט, העם היהודי הוא בעל הזכויות על ארץ ישראל ועליו להשיב לידיו את אדמותיו שהופקרו באמצעות עבודת האדמה:

כשאדם פותח בבוקר את חלונו, את מי הוא רואה לנגד עיניו בשדות? את הערבי מהכפר השכן. כך גם בדרכנו לעבודה ולבית הספר, אנחנו רואים את בני דודינו מעבדים את האדמה שאיננה שייכת להם. היהודים, לעומת זאת, עובדים בהיי-טק.[100]

---

94 דביר שפרן, "כבקרת רועה עדרו". **הצופה השבוע**, 28.9.2001.

95 מתוך תשובותיו של אכרם כאמל עבדאללה נעסאן, תושב אל-מוע'ייר, בטופס יש דין מספר 1.

96 נדב שרגאי, "בעדי-עד מדברים על עתיד נפלא". **הארץ**, 17.10.1999, עמ' 3א.

97 בתגובה לפינוי אמר מזכיר ההתנחלות שבות רחל לכתב "ידיעות אחרונות" שמזכירות שבות רחל לא ידעה מראש על הבאת הקרוואנים למאחז: "אנשים הזמינו משאית על דעת עצמם, מבלי שתיאמו זאת איתנו. זה חבל, כי היינו בעיצומו של מהלך לקבל אישורים, כדי להעלות את הקרוואנים על הקרקע בצורה מסודרת." צבי זינגר ואיתמר אייכנר, "הפינוי הראשון של ממשלת ברק: מאחז שבות רחל". **ידיעות אחרונות**, 26.7.1999, עמ' 14.

98 כתב ערר 35/08, **ארץ זית שמן מובחר בע"מ ובועז מלט נגד ראש המינהל האזרחי**.

99 Boaz Melet, "Sdei Amir". ***The Jewish Press***, 1.11.06 (www.jewishpress.com).

100 שם (מאנגלית: יש דין).

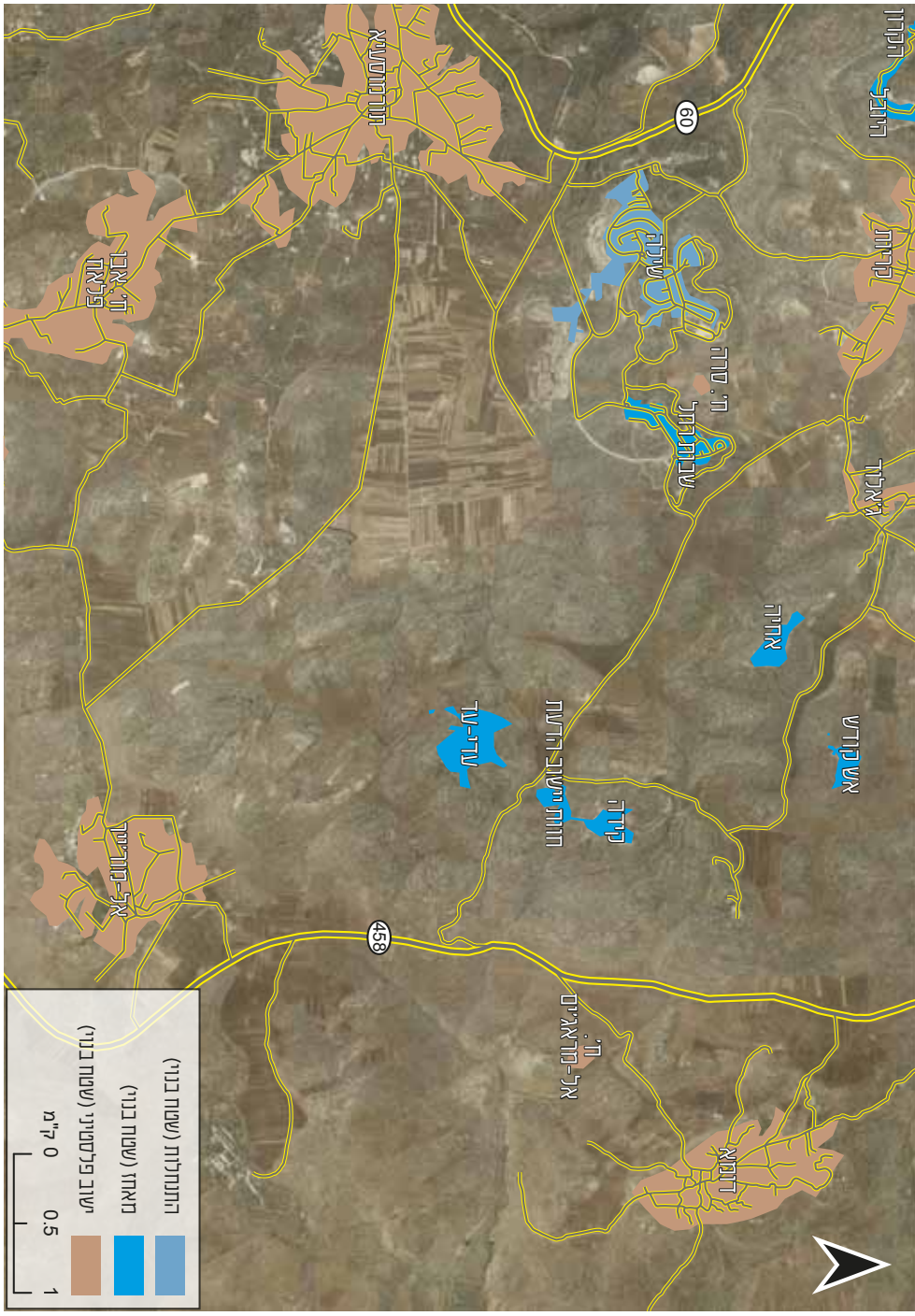

תצלום מס' 1: מרחב שילה - מבט כללי

תמונה מס' 1: המאחז עדי-עד, 6.11.2012. צילום: אורן זיו

לגישתו של מלט, בנייה של יישובים חדשים בשטחי הגדה המערבית, גם אם הדבר נעשה ללא היתר ותוך עבירה על החוק, היא מעשה ציוני של בניין הארץ:

אם באופן עקרוני היה אפשר לקבל אישורי בנייה ביו"ש ולהקים יישובים חדשים ואדם פלוני היה בונה בלי אישור, ראוי שיהרסו לו את הבית כמו בחלקים אחרים של ארצנו. אבל כשהשלטון לא נותן שום אישורים ביו"ש לבנייה של יהודים, כשהוא הופך לאנטי ציוני וכשהוא מיישם את מדיניות הספר הלבן, הרי שהבנייה הופכת ללגיטימית מאוד, לא פחות מהבנייה של יישובי "חומה ומגדל", שהרי אין לשלטון יהודי בארץ יותר זכות למנוע מיהודים להיבנות בה מאשר לאנגלים.[101]

נכון ליוני 2011, שטחו הכולל של עדי-עד הוא 465,321 מ"ר. 120,842 מ"ר מתוכם (כ-26%) הם שטחים בבעלות פרטית בלתי מוסדרת השייכים לכפרים ג'אלוד ותורמוסעיא, והיתר אדמות ציבוריות.[102] במאחז מצויים 57 מבנים; 44 מתוכם יושבים על קרקע ציבורית ו-13 על קרקע פלסטינית פרטית.

עדי-עד נכלל בחוות הדעת שחיברה עו"ד טליה ששון בנוגע למאחזים הבלתי מורשים ואומצה על ידי ממשלת ישראל,[103] וכן במסד הנתונים המקיף שאסף צוות במשרד הביטחון בראשותו של תא"ל ברוך שפיגל.[104] שניהם קבעו כי עדי-עד הוקם על קרקעות פרטיות של פלסטינים ועל אדמות ציבור[105] בלי שהתקבלה החלטת ממשלה על הקמתו וללא מעמד תכנוני כדין (כלומר ללא תוכנית מתאר מפורטת ובת תוקף, המאפשרת בנייה למגורים). (ראו תצלום אוויר מס' 2 בעמוד 37)

סיוע מטעם רשויות המדינה להקמת עדי-עד

רשויות המדינה ורשויות ציבוריות סייעו בהקמת המאחזים הבלתי חוקיים באמצעות מימון וביצוע עבודות תשתית, כגון פריצה וסלילת דרכי גישה למאחז, חיבור ואספקה של חשמל ומים, הקמת מבני ציבור, וכן באמצעות מימון ומתן שירותים למאחזים. עו"ד טליה ששון קבעה בחוות הדעת שחיברה כי לרשויות ולמשרדי ממשלה סמכויות מסוימות בנוגע להתיישבות הישראלית באזור הגדה המערבית, אך בהקשר של המאחזים הבלתי חוקיים, שהוקמו ללא אישור ממשלה ותוך הפרת החוק, הם חרגו מסמכותם ועשו בה שימוש שלא כדין.[106]

---

101 בועז מלט, "להפסיק להתגונן". **ערוץ 7**, 21.10.08.

102 הנתונים מתייחסים לשטח הכלול בתוך הכביש ההיקפי של המאחז (לא כולל שטחים חקלאיים מסביב). המידע מתבסס על צילומי אוויר של המאחז, ומידע מהמינהל האזרחי לגבי קרקעות בבעלות פרטית וקרקעות מדינה באזור.

103 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 20-21.

104 **דו"ח שפיגל**, עמ' 192, באתר שלום עכשיו (www.peacenow.org.il); באוקטובר 2006 חשף עיתון "הארץ" את דבר קיומו של "דוח שפיגל" - מאגר הנתונים המקיף ביותר שהכינה מדינת ישראל על ההתנחלויות. המאגר רוכז על ידי תא"ל ברוך שפיגל, ששימש באותה תקופה עוזר מיוחד לשר הביטחון שאול מופז. העבודה על הדוח היתה חשאית, והמידע בו התבסס על נתוני המינהל האזרחי ורשויות שלטוניות נוספות. הדוח פורסם במלואו ב"הארץ" בינואר 2008 (עמוס הראל, "משרד הביטחון מסרב לפרסם נתונים על הבנייה בשטחים". **הארץ**, 7.1.2008; אורי בלאו, "באנו, ראינו, כבשנו". **מוסף הארץ**, 30.1.2009).

105 להבהרת המונחים אדמות פרטיות ואדמות ציבור (המכונות גם אדמות מדינה), ראו עמ' 20-22 במבוא לדוח זה.

106 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 25.

התבטאויותיהם של נציגי המתנחלים לאורך השנים חושפות מערכת יחסים מורכבת בינם לבין המדינה. מצד אחד, המדינה גינתה את הקמת המאחזים, הגדירה אותם כפעולה עבריינית ולעיתים אף פעלה להצר את צעדיהם של המתנחלים; מצד שני, המדינה מימנה את הקמת המאחזים, דאגה לחברם לתשתיות והיא מספקת לתושביהם הגנה ושירותים נוספים. בראיון שערך חיים יבין עם בועז מלט במסגרת הסדרה "ארץ המתנחלים" ששודרה בערוץ 2 בשנת 2005 סיפר מלט:

מפקדי צבא בכירים אמרו לנו: "תדעו לכם הנקודה הזו היא אסטרטגית, יש לה משמעות גדולה, אנחנו רוצים שיהיה פה רצף יישוב יהודי שיחצה את השומרון ממערב למזרח, מאזור אלקנה, קריית נטפים, ברקן, אריאל, תפוח, עלי, שילה, שבות רחל, אנחנו חייבים את הרצועות האלה." למה הצבא רוצה אותם? כי הצבא יודע שאין לו אמון בערבים. אז אנחנו קיבלנו דרבון: "חבר'ה, זה חשוב מאוד לעשות. אנחנו רסמית לא יכולים להגיד שאנחנו עושים, אז תעשו אתם - אנחנו נעזור."

גורמים ממשלתיים, אני כמובן לא רוצה להגיד [מי הם], אבל באו ואמרו "חבר'ה, אתם עולים לשטח - אנחנו דואגים לכם, נספק את הגנרטור, את החשמל, את הצרכים, את הדרכים. ברגע שעלינו לפה אז מוסדות המדינה סללו לפה [כביש] אספלט. אספלט זה עולה מאות אלפים, נכון? זה לא אנחנו מימנו. לי בכיס לא היה כזה כסף, זה בטוח. זה המדינה סללה את האספלט, אבל היא סללה אותו בימים שהפקחים של המינהל לא יראו שסוללים את האספלט.

אז ככה המדינה משחקת עם עצמה. יד ימין אומרת "רוצו, תעשו", ויד שמאל מחפשת לתת דוחות, וצווי הפסקת עבודה וכולי. אז אנחנו הבנו את השיטה והסכמנו לשתף איתה פעולה למרות שבסופו של דבר זורקים עלינו את התיק כאילו המתנחלים הם אלה שיצרו את המציאות.[107]

אף על פי שעדי-עד הוקם באורח בלתי חוקי וללא אישור הממשלה, גופים הפועלים מטעמה - רשויות ומשרדי ממשלה - נטלו חלק במימונו וסייעו להקמתו, וחלקם עדיין מספקים לו שירותים שוטפים. נביא להלן כמה דוגמאות לדרך הסיוע של הרשויות למאחז.

הקצאת קרקע

עדי-עד ממוקם בחלקו על אדמות פרטיות בבעלות פלסטינית ובחלקו על אדמות ציבור. בדוח ששון נכתב כי האדמות הוקצו על ידי החטיבה להתיישבות, לפי הסכם הרשאה לתכנון עד ינואר 2005.[108]

החטיבה להתיישבות פועלת במסגרת ההסתדרות הציונית העולמית, ועוסקת מטעם ממשלת ישראל בהקמה ובביסוס של יישובים ישראליים, בין היתר בשטחי הגדה המערבית. כל פעילותה של החטיבה

107 מתוך "ארץ המתנחלים", פרק 1. שודר לראשונה בערוץ 2 בשנת 2005.

108 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**, ירושלים, פברואר 2005; דוח שפיגל, באתר שלום עכשיו (www.peacenow.org.il).

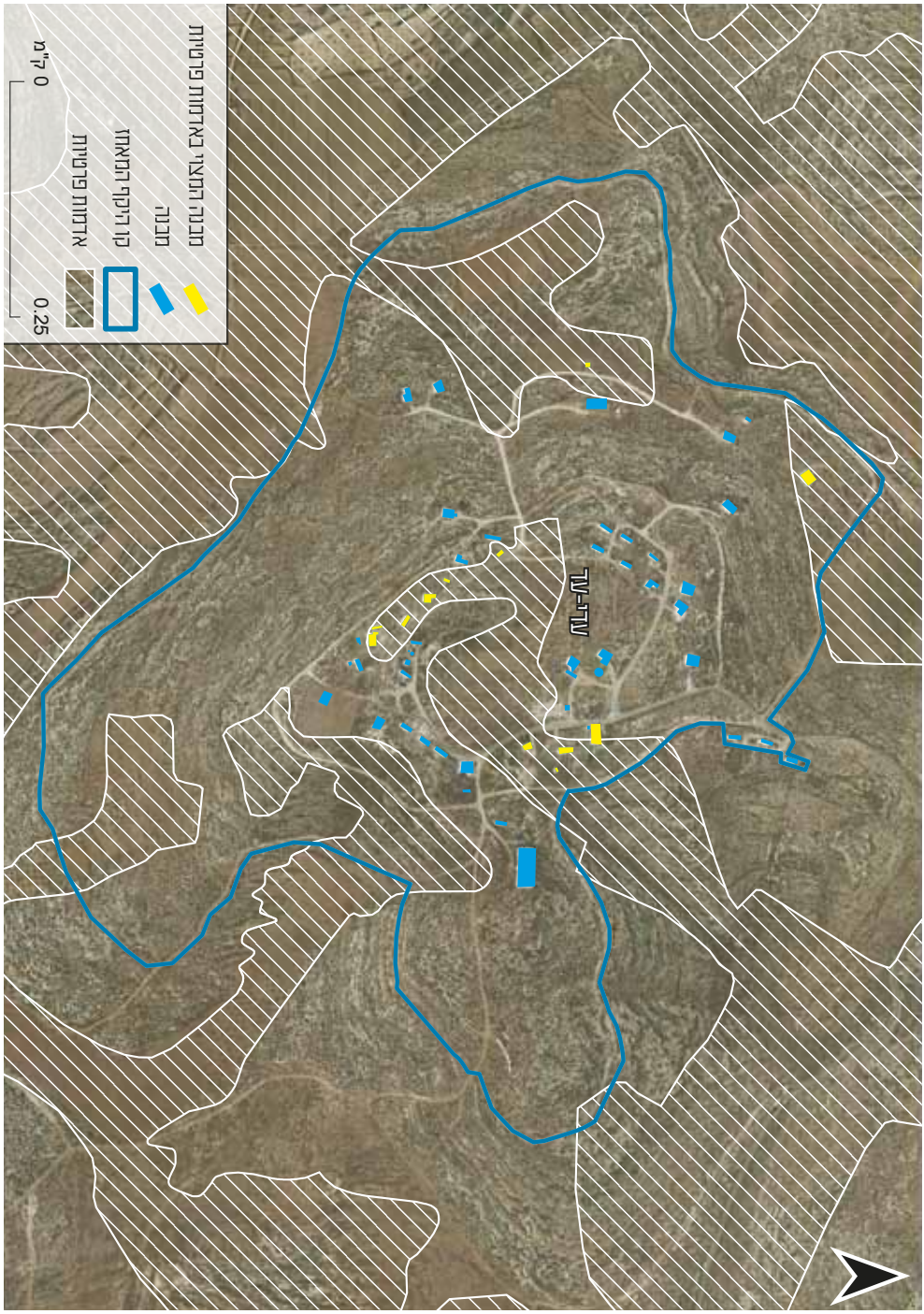

תצלום מס' 2: בתים הניצבים על אדמות בבעלות פרטית פלסטינית, והשביל ההיקפי של המאחז עדי-עד הכולא בתחומו אדמות פרטיות נוספות

תמונות מס' 2 ו-3: מיכלי מים במאחז עדי-עד, 6.11.2012. צילום: אורן זיו

יש דין
YESH DIN

ממומנת מתקציב מדינת ישראל.[109] בעקבות החלטת ממשלה מיוני 2011 עברה החטיבה מתחום אחריותו של משרד החקלאות למשרד ראש הממשלה.[110]

האדמות שהקצתה החטיבה להתיישבות לתושבי המאחז הוקצו לה על ידי הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש באזור יהודה והשומרון.[111]

ממצאי דוח ששון בנוגע למעורבותה של החטיבה להתיישבות בהקמת מאחזים

דוח ששון ביקר בחריפות את מעורבותה של החטיבה להתיישבות בכל הנוגע להקמת מאחזים, וקבע כי מאמצע שנות התשעים חרגה החטיבה מסמכותה ופעלה להקמת מאחזים רבים ללא אישור הדרג המדיני. זאת למרות שכגוף הפועל מטעמה ובמימונה של הממשלה, ומהווה דרג ביצועי להחלטות הדרג המדיני, רשאית החטיבה להתיישבות לפעול רק להקמת יישובים שהחלטה על הקמתם התקבלה בממשלה.

הדוח מצא כי בהיותה גורם מיישב, החטיבה להתיישבות קיבלה הקצאת קרקע מהממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש במינהל האזרחי. הקצאה זו נעשתה בכפוף להסכם בין החטיבה לממונה, אולם החטיבה להתיישבות פעלה בניגוד להסכם בכמה מישורים: היא הקצתה קרקע לאחרים בהקצאת משנה, ללא אישורו של הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש; הקצתה קרקע לאחרים אף כי בחלק מהמקרים קיבלה את הקרקע אך ורק לצורכי תכנון; ולא פעלה להסדרת מעמדם של המתנחלים בקרקע מול הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש.

בנוסף הקימה החטיבה מאחזים ללא תוכנית בנייה בת-תוקף, ובכך פעלה בניגוד לחוק התכנון והבנייה החל בשטחים. חלק מהמאחזים הללו חורגים מתחום ההקצאה והוקמו בחלקם על אדמות שאינן אדמות ציבור - באופן שבו חלק מהיישוב מצוי בתחום ההקצאה וחלקו האחר מצוי על אדמות פרטיות או אדמות סקר.[112]

109 אתר החטיבה להתיישבות ההסתדרות הציונית העולמית (www.hityashvut.org.il > "אודות החטיבה"). ביוני 2011 התקבלה החלטת ממשלה שהעבירה את החטיבה להתיישבות ממשרד החקלאות למשרד ראש הממשלה.

110 החלטה מס' 3336 של הממשלה מיום 19.6.2011, הממשלה ה-32 בראשות בנימין נתניהו: העברת שטח פעולה ממשרד החקלאות ופיתוח הכפר למשרד ראש הממשלה - החטיבה להתיישבות.

111 הבסיס הסטטוטורי המרכזי לניהול אדמות המדינה בגדה המערבית הוא צו בדבר רכוש ממשלתי (יהודה והשומרון) (מס' 59), התשכ"ז-1967. על פיו הוגדר כרכוש ממשלתי, בין היתר, רכוש אשר ב-7.6.67 או לאחריו נמצא שייך, רשום על שם, או מוקנה, לאחד מאלה: "למדינת אויב; לתאגיד אשר למדינת אויב זכות כלשהי בו, בין במישרין ובין בעקיפין, בין שיש עימה שליטה ובין שאין עימה שליטה; או רכוש שאחד מהם היה שותף בו." בנובמבר 1979 קיבלה ממשלתו של בגין החלטה להרחיב את ההתנחלות בשטחים הכבושים. מדיניות זו הובילה ליצירת התקשרויות חוזיות בין הממונה על הרכוש הממשלתי לבין גופים מיישבים. התקשרויות אלה הסדירו את העברת הזכויות בקרקעות מהממונה לגופים המיישבים שתפקידם לדאוג לפיתוח היישובים. למעשה, הזכויות בחלק ניכר מהמקרקעין שהיו בבעלות המדינה בגדה המערבית הועברו להסתדרות הציונית. מבקר המדינה, **דוח שנתי 56 א'**, 2005, עמ' 215-216.

112 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**, ירושלים, פברואר 2005, עמ' 118-123.

יש דין פנה לחטיבה להתיישבות בבקשה לפי חוק חופש המידע, לקבל מידע לגבי אדמות שקיבלה החטיבה מהממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש לצורכי הקצאה, וכן לגבי אדמות שהחטיבה הקצתה: הגורמים שלהם הוקצו הקרקעות, לאילו מטרות ניתנו הקצאות ובאילו תנאים. תשובתו של ישעיהו נון, מנהל חטיבת הכלכלה של החטיבה להתיישבות והממונה על חופש המידע בחטיבה, נפתחה במילים הבאות: "ראשית, לא ברור לי מדוע אתה מכנה את המאחז עדי-עד כמאחז בלתי מורשה." מהדברים עולה כי החטיבה (הממומנת כאמור בכספי ציבור ופועלת תחת משרד ראש הממשלה) אינה רואה בעדי-עד מאחז בלתי חוקי, ואף מצאה לנכון לשוב ולהעיר זאת גם במכתב אחר.[113]

לגופם של דברים מסרה החטיבה כי "כל אזור המאחז נמצא בחוזה בר-תוקף בין ההסתדרות הציונית העולמית לבין הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי באזור יהודה והשומרון." החוזה, כך נמסר, נכרת בין הצדדים לתקופה של 49 שנים ועתיד להסתיים בשנת 2033.[114] כן מסרה החטיבה כי ההסתדרות הציונית העולמית לא הקצתה זכויות לבנייה למגורים במאחז עדי-עד.[115] לבקשת יש דין צירפה החטיבה מפה שבה סומנו החלקות החקלאיות בקרבת עדי-עד שהיא הקצתה (לתושבים או לאגודה) לשם עיבוד חקלאי. כן נמסרו תקופות החוזים שחתמה החטיבה עם הגורמים שהאדמות הוקצו להם. החטיבה סירבה להעביר מידע נוסף.

עתירה לפי חוק חופש המידע - יש דין נגד החטיבה להתיישבות

בעקבות הסירוב להעביר את מלוא המידע שנתבקש, הגיש יש דין עתירה לפי חוק חופש המידע נגד החטיבה להתיישבות.[116] בתגובתה לעתירה טענה החטיבה להתיישבות כי יש לדחות את העתירה על הסף משום שבית המשפט לעניינים מינהליים נעדר סמכות עניינית לדון בתובענה.[117] בית המשפט דחה טענות אלה וקבע כי על החטיבה להתיישבות להגיש תגובה מקדמית לעתירה עד 12 ביוני 2012. בעקבות ההחלטה, ב-17 ביוני 2012 הגישה החטיבה להתיישבות לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על החלטתו של בית המשפט לעניינים מינהליים, ובה נטען כי החטיבה להתיישבות איננה רשות ציבורית, ולכן חוק חופש המידע אינו חל עליה.[118] בהחלטתו מ-8 ביולי 2012 קיבל השופט פוגלמן את עמדת החטיבה כי חוק חופש המידע אינו חל עליה, אך קיבל את עמדת יש דין כי יש להעביר את התיק לדיון בערכאה המוסמכת (לפי הכרעתו מדובר בבית המשפט המחוזי בירושלים). עוד

113 מכתבים מאת מר ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות - ההסתדרות הציונית העולמית, 11.1.2012, 13.3.2012 (נתקבלו בתשובה למכתבים מאת עו"ד שלומי זכריה בעניין בקשה לפי חוק חופש המידע שנשלחה ב-15.11.2011, ב-1.2.2012 וב-6.3.2012). ראו נספחים בעמ' 132-136.

114 מכתב מאת מר ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות - ההסתדרות הציונית העולמית, 11.1.2012 (נתקבל בתשובה למכתב מאת עו"ד שלומי זכריה בעניין בקשה לפי חוק חופש המידע, שנשלח ב-15.11.2011). ראו נספח בעמ' 132-134.

115 מכתב מאת מר ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות - ההסתדרות הציונית העולמית, 13.3.2012 (נתקבל בתשובה למכתבו של עו"ד שלומי זכריה בעניין בקשה לפי חוק חופש המידע, שנשלח ב-6.3.2012). ראו נספח בעמ' 135-136.

116 עת"מ 31693-04/12, **יש דין נגד החטיבה להתיישבות** (הוגשה ב-22.4.2012).

117 עת"מ 31693-04-12 **יש דין נגד החטיבה להתיישבות**, בקשה לסילוק על הסף (הוגשה ב-29.4.12).

118 בר"ם 3922/12 **ההסתדרות הציונית העולמית – החטיבה להתיישבות נגד יש דין – ארגון מתנדבים לזכויות אדם** (הוגשה ב-17.5.2012).

יש דין
YESH DIN

> ציין השופט פוגלמן בהחלטתו שהחטיבה היא גוף דו-מהותי, ולכן החלטת הממשלה שעליה לפעול לפי עקרונות חוק חופש המידע משמעותה שהעקרונות העומדים בבסיס החוק חלים עליה, גם אם החוק אינו חל עליה במישרין.[119]

במקביל פנה יש דין גם לממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש במינהל האזרחי, בבקשה לקבל פרטים לגבי הקרקעות שהוקצו לחטיבה להתיישבות באזור עדי-עד (לצורך בנייה ולשימוש חקלאי), וכן את העתק ההסכם שבאמצעותו נעשתה הקצאת הקרקע. ב-13 במאי 2012 העביר המינהל האזרחי העתק של **"הסכם הרשאה לתכנון"** שנחתם בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש לבין החטיבה להתיישבות בנוגע ל-3,100,000 מ"ר באזור עמק שילה (צורפה מפה).[120] ההסכם קובע כי **מטרת ההרשאה היא "תכנון אזור המיועד לחקלאות ולייעור"** וכי **תקופת הרשאה לתכנון היא שבע שנים – מ-1998 עד 2005.** למרות תקופת ההרשאה לתכנון, ההסכם נחתם רק בנובמבר 2002. כן נמסרה מהמינהל האזרחי הצהרה הקובעת כי זהו ההסכם היחיד שנחתם בין החטיבה להתיישבות לבין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש בנוגע לאזור עדי-עד.[121]

לכאורה, קיימת סתירה בוטה בין טענות שני הגופים: בין טענת החטיבה להתיישבות כי בינה לבין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש נחתם הסכם לתקופה של 49 שנים; ובין טענת המינהל האזרחי (שהממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש פועל תחת אחריותו) כי ההסכם היחיד בין שני הגופים (החטיבה והממונה) הוא הסכם הרשאה לתכנון לשבע שנים, אשר פקע בתחילת שנת 2005. המסקנה המתחייבת מסתירה זו היא כי לפחות אחד מהגופים הללו אינו דובר אמת.

בחינת ההסכם שנחתם בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש לבין החטיבה להתיישבות מלמדת כי מדובר ב**הסכם להרשאה לתכנון בלבד**, ונקבע בו מפורשות שעל החטיבה להכין תוכניות בהתאם למטרת ההרשאה ולהגישן לממונה לאישור עד 12 בינואר 2005. ככל הידוע ליש דין, הממונה מעולם לא אישר תוכניות כנדרש בהסכם,[122] גם לאחר שפקע תוקפו של ההסכם (בינואר 2005), וההקצאה לתכנון לא מומשה. סעיף 9 בהסכם[123] קובע כי הוא אינו מהווה הרשאה לחטיבה לתפוס חזקה בנכס או לפעול בו בכל דרך אחרת שאיננה לצורך ביצוע התכנון על פי ההסכם, ללא אישורו המפורש של הממונה. לכן נראה למעשה כי בכל מקרה מתום תקופת ההרשאה לתכנון **אין תוקף חוקי להקצאת הקרקעות של הממונה לחטיבה, וכי לחטיבה להתיישבות אין כל מעמד בקרקעות שאותן היא הקצתה וממשיכה להקצות בעדי-עד.**

---

119 בר"ם 3922/12, **ההסתדרות הציונית העולמית – החטיבה להתיישבות נגד יש דין – ארגון מתנדבים לזכויות אדם.** פסק דין מיום 7.8.2012.

120 הסכם הרשאה לתכנון שנערך ונחתם בבית אל ב-24.11.2002 בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש ביהודה ושומרון להסתדרות הציונית העולמית - החטיבה להתיישבות. ראו נספח בעמ' 137-142.

121 מכתב מאת סג"מ בר אקוקה, קצין פניות הציבור במינהל האזרחי, 21.5.2012 (נתקבל בתשובה למכתב מאת עו"ד מיכאל ספרד מתאריך 17.5.2012). ראו נספח בעמ' 143.

122 בשכבת מידע גיאוגרפי אודות "תוכניות יישובים במגזר היהודי" שהתקבלה מהמינהל האזרחי בפברואר 2012 לא מופיע כל סימון תוכנית באזור עדי-עד.

123 המהווה תנאי יסודי שהפרתו נחשבת להפרה יסודית של ההסכם.

ממצאי מבקר המדינה על התנהלות הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש באזור יהודה והשומרון

ב-2005 בדק מבקר המדינה את התנהלותו של הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש. בין היתר קבע המבקר כי אין בידי הממונה נתונים מלאים ומדויקים לגבי היקף הקרקעות שהוקצו על ידו להסתדרות הציונית, אף כי מדובר בהיקף של מאות אלפי דונמים.

בנוסף מצא המבקר כי התקשרותו של הממונה עם הגופים המיישבים, ובהם ההסתדרות הציונית, לא הוסדרה כנדרש. ב-1996 התקבלה החלטת ממשלה מס' 150,[124] שלפיה "כל הרשאה חדשה לתכנון והקצאת קרקע לבנייה על אדמות מדינה באזורים תבוצע רק לאחר אישורו של שר הביטחון. ועדת התכנון באזורים לא תדון בתוכנית המתאר אלא לאחר קבלת אישור שר הביטחון, ולא תיתן תוקף לתוכנית כזו אלא באישורו. נושאים של מדיניות כוללת בנושאי התיישבות, סלילת כבישים והצעות להקמת יישובים חדשים יובאו לדיון ולהחלטת ממשלה. האמור לעיל יעוגן בהתאמה בתחיקת הביטחון באזורי יהודה, שומרון וחבל עזה." ההחלטה עוגנה בצו אלוף[125] וב"נוהל יישום החלטה מס' 150" שקבע שר הביטחון, ובו נקבעו שלבים להקצאת אדמות מדינה לגופים המיישבים: הסכם הרשאה לתכנון שבמסגרתו הממונה מקנה לגוף המיישב הרשאה מטעמו להכין תוכנית בנוגע למקרקעין נשוא ההרשאה; הסכם הרשאה לפיתוח שבמסגרתו הממונה מעביר את החזקה בקרקע לידי הגוף המיישב לצורך פיתוחה; והסכם חכירה שבמסגרתו הממונה חותם הסכם חכירה לתקופה של 49 שנים עם צד שלישי שהמבנה נמסר או נמכר לו, עם אופציה להארכת ההסכם לתקופה זהה.

מבקר המדינה קבע כי אף על פי שבחלק מהמקרקעין שהוקצו בוצעו עבודות פיתוח ונבנו יחידות דיור שאוכלסו, הממונה לא חתם על הסכמי הרשאה לפיתוח בינו ובין הגופים המיישבים, וביניהם ההסתדרות הציונית, ואף לא חתם עם הדיירים בעלי יחידות הדיור על הסכמי חכירה.

כן התברר כי במשך שנים לא גבה הממונה מההסתדרות הציונית דמי שימוש בגין הקרקעות שהוקצו לה ושהועברו על ידיה למתיישבים חקלאיים. כאמור, בין הממונה למתיישבים לא נחתם חוזה חכירה (בניגוד לנוהל יישום החלטה 150). על פי אומדן הממונה, בנובמבר 2003 הסתכמו החובות בגין דמי הרשאה לשימוש בקרקעות שהוקצו להסתדרות הציונית בכ-10 מיליון ש"ח.[126]

בהסכם ההרשאה לתכנון נכתב במפורש כי מטרת ההרשאה היא "תכנון אזור המיועד לחקלאות וייעור". בשנת 2002, עת נחתם הסכם שהעניק הרשאה לתכנון למטרות אלו, כבר ניצבו על חלק משטח ההסכם מבנים למגורים שלא רק שחרגו מתנאי ההרשאה, אלא גם הוקמו שלא כחוק. מבנים

124 החלטה מס' 150 של ממשלת ישראל מאוגוסט 1996.

125 צו בדבר אישור הליכי תכנון ובנייה (מספר 1445), התשנ"ו-1996.

126 מבקר המדינה, **דוח שנתי 56 א'**, 2005, עמ' 215-217.

יש דין
YESH DIN

אלה, ואולי אף מבנים נוספים, ממשיכים לעמוד בשטח שההסכם חל עליו, בניגוד מפורש למטרות שההסכם מייעד להן את השטח. למרות זאת, אף אחד מהגופים - הממונה או החטיבה - לא פעלו לפנותם. יש לציין שבהסכם נכתב במפורש כי אם יחול שינוי שלא ביוזמת הממונה בייעודו של הנכס או בתוכנית החלה עליו, ההסכם יבוא לקצו לאלתר. סעיף זה אף מאפשר לבטל את ההסכם מיד "אם התכנון לא יאושר על ידי הממונה" ו/או "אם עד תום תקופת ההרשאה לתכנון לא יאושר התכנון על ידי מוסדות התכנון מכל סיבה שהיא."[127] כאמור, ההסכם ממילא אינו בתוקף, אך סעיפים אלה, המאפשרים לבטלו מיד, מעידים על החשיבות והמשקל שייחסו מחבריו (קרי הממונה) לעמידה במטרת ההסכם ובאישור התכנון.

להסכם ההרשאה צורפה מפה המהווה "חלק בלתי נפרד של ההסכם", שבה סומן שטח ההרשאה לתכנון. שטח זה כולל כ-392 דונמים של אדמות פלסטיניות פרטיות.[128] אולם לממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש אין כל סמכות בקרקעות פרטיות והוא אינו רשאי להעניק לאף גוף או אדם סמכות או הרשאה לתכנן בהן.

בנוסף לכל אלה, **החטיבה להתיישבות אינה רשאית להקצות ולהתקשר עם גורמים שלישיים בנוגע להקצאה של חלקות אדמה בעדי-עד**, משני טעמים עיקריים: ראשית, לחטיבה לא הועברו כל זכויות במקרקעין למעט זכויות תכנון (וכאמור, אם היו הליכי תכנון הם לא הושלמו). משכך, אין ברשות החטיבה להתיישבות כל זכויות קנייניות שהיא יכולה להעביר לגורמים שלישיים כלשהם; שנית, הוראות ההסכם אוסרות על העברה או המחאה של זכויות החטיבה מכוח ההסכם - הרשאה לתכנון בלבד - לגורם כלשהו.[129] משכך, גם אילו העניק הממונה זכויות כלשהן לחטיבה, זו לא יכלה להעבירן בשל האיסור החוזי המפורש.

למרות זאת, המידע שהועבר אלינו מהחטיבה להתיישבות מלמד כי לאורך השנים היא העבירה זכויות במקרקעין לגורמים שלישיים - גוף שכונה "אגודה" ותושבי המאחז.[130] דוגמה לתנאים שבהם הקצתה החטיבה קרקעות לתושבי עדי-עד ניתן למצוא במסמך שהוגש לאחרונה לבג"ץ. במהלך דיון בעתירתם של חקלאים פלסטינים מהכפר תורמוסעיא[131] הוגש לבית המשפט הסכם הקצאה שנחתם בינואר 2011

127 הסכם הרשאה לתכנון שנערך ונחתם בבית אל ב-24.11.2002 בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש ביהודה ושומרון ובין ההסתדרות הציונית העולמית - החטיבה להתיישבות, סעיפים 5(ב) (1), 5(ב)(3) ו-5(ב)5.

128 הנתון מבוסס על שכבת מידע גיאוגרפי בדבר אדמות פרטיות בגדה המערבית.

129 הסכם הרשאה לתכנון שנערך ונחתם בבית אל ב-24.11.2002 בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש ביהודה ושומרון ובין ההסתדרות הציונית העולמית - החטיבה להתיישבות, סעיף 10 (סעיף זה מהווה תנאי יסודי בהסכם, ויש בהפרתו כדי להביא לביטול ההסכם).

130 מכתב מאת מר ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות - ההסתדרות הציונית העולמית, 13.3.2012 (נתקבל בתשובה למכתבו של עו"ד שלומי זכריה בעניין בקשה לפי חוק חופש המידע, שנשלח ב-6.3.2012). למכתב צורפו מפה שסומנו בה חלקות שהוקצו וטבלה שבה צוין מספר החלקה, סוג החוזה ("מתיישב" או "אגודה") ותוקף החוזה ("מתאריך" ו"עד תאריך"). ראו נספח בעמ' 135-136.

131 ראו מסגרת בעמ' 68-71 בדוח זה.

בין אסף אזולאי, תושב עדי-עד, ובין ההסתדרות הציונית והאגודה השיתופית שילה. עיון בהסכם חושף את תנאי ההקצאה: תמורת שקל אחד בלבד קיבל העותר הקצאת שטח לנטיעה[132] לתקופה של 21 שנים.[133]

מימון הקמת תשתיות ומבני ציבור

בנוסף להקצאת הקרקע, החטיבה להתיישבות של הסתדרות הציונית העולמית סייעה גם במימון הקמת מאחזים. במאחזים רבים מימנה החטיבה את עלייתו של המחנה הזמני, הראשוני לקרקע ואת עבודתו של האדריכל הראשי לצורך הכנת תוכניות מתאר מפורטות, ועסקה גם בתכנון עתודות הקרקע.[134]

גורם נוסף שהיה מעורב במימון הקמת מאחזים הוא משרד הבינוי והשיכון, שסייע באמצעות המינהל לבנייה כפרית להקים מבני ציבור ומימן הקמת תשתיות שכללה הכשרות שטח, פיתוח, פריצת דרכים וסלילתן, חיבור לתשתיות מים וחשמל, הכנת תשתית לחיבור קרוואנים ועוד. הסיוע למאחזים נעשה במסווה של הקמת שכונות חדשות ביישובים ותיקים, במטרה לעקוף את הבעייתיות של היעדר החלטת ממשלה על הקמת המאחזים ועל כן הוא ניתן באופן עקיף, באמצעות המועצות האזוריות. משרד השיכון לא התקשר ישירות עם הקבלנים, אלא מימן את התקשרותן של המועצות האזוריות עם קבלנים מבצעים. כל אלה נעשו תוך ידיעה שעבודות הבנייה נעשות ללא מעמד תכנוני כחוק, ובלי שמשרד השיכון פעל כדי לבדוק את טיב הזכויות בקרקע. כמו כן העסיק משרד השיכון את אדריכליו ואף מימן העסקת אדריכלים חיצוניים בתכנון מאחזים בלתי מורשים לאחר הקמתם, תוך ידיעה כי הוקמו ללא החלטת ממשלה או דרג מדיני מוסמך, וכי חלקם הוקמו על קרקע פרטית של פלסטינים.[135]

בעדי-עד מימן משרד הבינוי והשיכון הקמת תשתיות בסכום של 1,300,000₪ והקמת מבני ציבור בסכום של 150,000₪ (סה"כ 1,450,000₪).[136] גם מבקר המדינה נדרש לסוגיית המימון שהעניק משרד הבינוי והשיכון למאחזים הבלתי חוקיים, ובדוח המבקר 54ב' 2003, הוא מצא כי בשנת 2003, למשל, מימן המשרד הקמת תשתיות ציבוריות, פיתוח שטח ציבורי פתוח והקמת מועדון נוער בעדי-עד בעלות של 400 אלף ₪.[137]

רכישת קרוואנים

בשל חיבורם המהיר לתשתיות, קרוואנים הם הכלי המרכזי להקמת מאחזים. מבחינת דיני התכנון

132 הודעה משלימה מטעם העותר במסגרת בג"ץ 2186/11, **מחמוד אלערג' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, ובבג"ץ 6205/11, אסף אזולאי נגד ראש המינהל האזרחי תא"ל מוטי אלמוז**, 13.9.2011 (הסכם מיוחד להקצאת שטח). ראו נספח בעמ' 144-146. גודל השטח שהוקצה אינו מפורט בהסכם.

133 לאחר סיום כתיבתו של דוח זה והשלמת הכנתו לדפוס, העבירה לידינו החטיבה להתיישבות במסגרת ההליך המשפטי מסמכים נוספים שנוגעים להקצאת הקרקע באזור עדי-עד, שמשמעותם לטענתה, בין היתר, הארכת הסכמי ההקצאה על-ידי הממונה. עמדתנו היא, שאין במסמכים אלה כדי לשנות את התמונה העולה מהדוח, ובהיבטים מסוימים סימני השאלה לגבי תוקפה החוקי של הקצאת הקרקע רק גדלים. לעיון במסמכים הנ"ל והתייחסותנו אליהם ראו באתר האינטרנט של יש דין.

134 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 123-124.

135 שם, עמ' 30.

136 שם, עמ' 30, 153.

137 מבקר המדינה, **דוח שנתי 54ב'**, 2003.

יש דין
YESH DIN

והבנייה בישראל ובגדה המערבית, קרוואן הוא מבנה לכל דבר, ונדרש עבורו היתר בנייה כדין. בשנת 2003 קנה משרד הבינוי והשיכון 400 קרוואנים והעבירם למועצות האזוריות בשטחי הגדה המערבית, בלי לקבוע קריטריונים לחלוקתם ובלי שנחתמו הסכמים עם המועצות האזוריות או עם מי שקיבל אותם בדבר התמורה בעבורם.[138]

לפי דוח ששון משרד הבינוי והשיכון מימן את הצבתם של חמישה קרוואנים בעדי-עד; עלות כל קרוואן היא 54,900₪, ועלותם של חמשת הקרוואנים היא 274,500₪.[139] סכומים אלה אינם כוללים את עלות הובלתם, שגם אותה מימן משרד הבינוי והשיכון, למרות קיומם של נהלים והנחיות המתנים הובלת קרוואן בשטחים באישורם של גורמים בכירים, ואף על פי שהצבת קרוואן ללא רישיון בנייה והיתרים נוספים הוא עבירה על החוק.[140]

אספקת חשמל

חיבור לרשת החשמל של חברת החשמל מחייב היתר מקמ"ט חשמל במינהל האזרחי. מאחזים שאינם מחוברים ישירות לרשת החשמל של חברת החשמל מקבלים אספקת חשמל באמצעות "משיכת" חשמל מיישוב סמוך המחובר אליה, ללא ידיעתה ופיקוחה של חברת החשמל, או באמצעות שימוש בגנרטורים. לפי ממצאי דוח ששון שפורסם ב-2005, לא הוגשה בקשה מטעם עדי-עד לחיבור לרשת החשמל. לא ידוע לנו אם מאז 2005 הוגשה בקשה כזו, אך להערכתנו עדי-עד ככל הנראה מקבל כיום שירותי חשמל מהמועצה האזורית מטה בנימין, באמצעות החברה לפיתוח מטה בנימין.[141]

אספקת מים

חיבור לרשת המים של מקורות מחייב קבלת היתר מקמ"ט מים של המינהל האזרחי. לאורך השנים סירבה חברת מקורות לחבר מאחזים בלתי מורשים לרשת המים. כדי לעקוף את הסירוב ולהבטיח אספקת מים הונהגה במאחזים שיטה של "משיכת" מים מיישוב חוקי הסמוך למאחז. המשיכה מתבצעת על ידי הרשות המקומית של היישוב החוקי, שהיא הצרכן הפורמלי של המים.

טליה ששון העריכה שבעדי-עד מקבלים מים משבות רחל. במאמר ביקורת מ-2004 על ראש המינהל האזרחי אז, נכתב כי אספקת המים לעדי-עד נעשית דרך שבות רחל, שאספקת המים שלה מגיעה

138 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**, ירושלים, פברואר 2005, עמ' 32.

139 שם, עמ' 164.

140 באפריל 2003 נכנס לתוקף נוהל "הובלת מבנים ביש"ע", הקובע כי על המבקש להכניס קרוואן לשטחים להגיש בקשה בצירוף אישור הרשות המקומית שבתחומה יונח הקרוואן. הבקשה מוגשת על ידי מהנדס הרשות המקומית, לידי תחום התשתיות במינהל האזרחי, כדי להבטיח כי המינהל בוחן רק בקשות שיש להן תוכנית מפורטת ובת-תוקף המאפשרת הוצאת היתר בנייה כדין לקרוואן. לאחר בדיקה במינהל האזרחי מועברת הבקשה לראש המינהל האזרחי וממנו לראש ענף תשתיות של מתאם הפעולות בשטחים. לאחר אישורו עוברת הבקשה לעוזר שר הביטחון להתיישבות, וממנו למזכיר הצבאי של שר הביטחון, המוסמך לתת אישור לשינוע. בנוסף, כוחות הביטחון המצויים בשטח אמורים לעצור ולבדוק את הרישוי של קרוואנים המשונעים ברחבי השטחים. הנחיה נוספת של שר הביטחון מסוף יולי 2004 מתנה שינוע קרוואן בשטחים באישור שר הביטחון וליווי של צה"ל עד למקום היעד. ראו: עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 224-226.

141 באתר האינטרנט של החברה לפיתוח מטה בנימין ניתן לראות מערכת לניהול קריאות שירות לתקלות שהחברה מטפלת בהן, ואף את היישובים המקבלים ממנה שירות, שעדי-עד (כמו גם מאחזים נוספים) נמנה עמם. עוד ניתן לראות באתר רשימת קריאות בשל תקלות בעדי-עד שטופלו על ידי החברה לפיתוח.

משילה.[142] אין בידינו מידע עדכני על דרך אספקת המים למאחז היום, אך בסיור שנערך באזור ב-6 בנובמבר 2012 ניתן היה להבחין בשטח הבנוי של המאחז ובקרבתו במכלי מים שעליהם מתנוסס השם "בנימין". (ראו תמונות מס' 2 ו-3 בעמ' 38)

התרחבות עדי-עד לאורך השנים

בעדי-עד מתגוררות כיום 26 משפחות[143] המנהלות אורח חיים קהילתי דתי ועוסקות בחקלאות ובבנייה. במאחז מצויים בית כנסת, מקווה לנשים, מועדון ומשחקייה. עדי-עד משתייך למועצה האזורית מטה בנימין, ואת מרבית השירותים המוניציפליים מקבלים התושבים מההתנחלות שילה, המצויה במרחק של כ-3.5 ק"מ ממנו בקו אווירי. בשנת 2011 היו בשטח המאחז 57 מבנים.

במהלך שנות קיומו התרחב עדי-עד תוך תפיסה נרחבת של קרקעות באזור. השיטה (האופיינית למאחזים) נועדה להשיג תפיסת שטח והתפשטות גדולה ככל הניתן במרחב, וכוללת שני מרכיבים מרכזיים: הימנעות מכוונת מגידור היישוב, והצבת הבתים במרחקים גדולים במיוחד זה מזה.[144] כתב הארץ נדב שרגאי, שביקר בעדי-עד כשנה לאחר הקמתו, תיאר את רשמיו מהמרווחים הגדולים בין בתי התושבים: "צפיפות הדיור כאן היא מן הסתם מן הנמוכות בעולם. בין הבית של משפחת הראל לבית של משפחת מלט מפרידים כמה עשרות מטרים, וכך גם בין הקרוואן של משפחת מלט לקרוואן של משפחת טמיר, ובין זה של משפחת טמיר לזה של משפחת זליגר."[145] לפי אתר האינטרנט של תנועת ההתיישבות אמנה, "תושבי עדי-עד נהנים מחלקת אדמה של כ-2 דונם לכל משפחה."[146] בסרטון שהפיצה תנועת אמנה בספטמבר 2012 צוין כי מרחב המגורים הוא 21.5 מ"ר לנפש בממוצע.[147]

להתרחבות המואצת של שטח המאחז אין קשר ישיר לקצב צמיחת האוכלוסייה המתגוררת בו או לצרכיה. כך למשל, בין שנת 2002 לשנת 2003 התרחב המאחז בכ-322,348 מ"ר, אך נוספו בו תשעה מבנים בלבד. סדרת התצלומים שלהלן מלמדת על התרחבות המאחז לאורך שנות קיומו[148]: (ראו תצלומי אוויר מס' 3-6, בעמ' 47-50)

142 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 214-215, נספח; חגי הוברמן, "פיצי מערים קשיים גדולים". בשבע, 8.1.02004.

143 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (או גורם רשמי אחר) אינה מפרסמת נתונים בדבר מספר התושבים המתגוררים במאחזים הבלתי חוקיים. הנתון לקוח מתוך הסרטון "יישובי מזרח שילה" שהפיקה תנועת אמנה ופורסם ב-4.9.2012 (www.youtube.com).

144 "עדי-עד לעדי-עד". **עיתון אמנה**, גיליון 20 (www.amana.co.il).

145 נדב שרגאי, "בעדי-עד מדברים על עתיד נפלא". **הארץ**, 17.10.1999, עמ' 3א.

146 אתר האינטרנט של תנועת אמנה (www.amana.co.il, "יישובי אמנה" > "עדי עד").

147 הסרטון "יישובי מזרח שילה" שהפיקה תנועת אמנה, פורסם ב-4.9.2012 (www.youtube.com).

148 לא ניתן להשיג נתונים רשמיים לגבי מספר התושבים במאחז. הנתונים המוצגים להלן מתבססים על פרסומים בכלי התקשורת ובאתרי אינטרנט, ככל שישנם. עם זאת, במספר המבנים יש כדי להעיד על קצב גדילת האוכלוסייה וצרכיה.

תצלום מס' 3: עדי-עד בשנת 1999

גודל השטח שעליו בנוי המאחז: כ-15,554 מ"ר;[149] מספר מבנים: 6; מספר התושבים: חמש משפחות.[150]

149 הנתון מבוסס על מדידה במערכת מידע גיאוגרפי (GIS).

150 נדב שרגאי, "בעדי-עד מדברים על עתיד נפלא". **הארץ**, 17.10.1999, עמ' 3א.

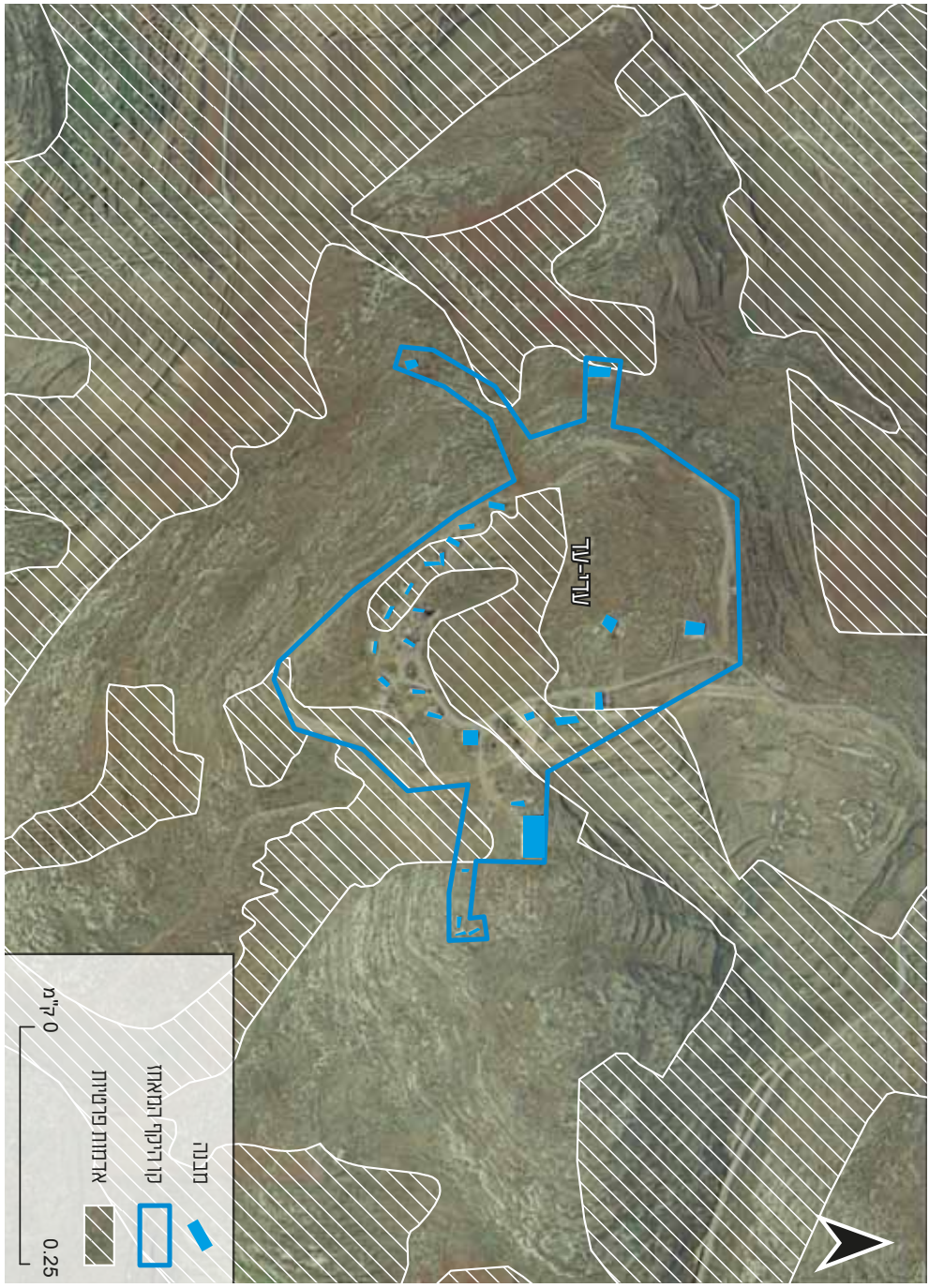

תצלום מס' 4: עדי-עד בשנת 2002

גודל השטח הכלול בתוך הכביש ההיקפי: כ-140,902 מ"ר; מספר מבנים: 28;

מספר התושבים לא ידוע

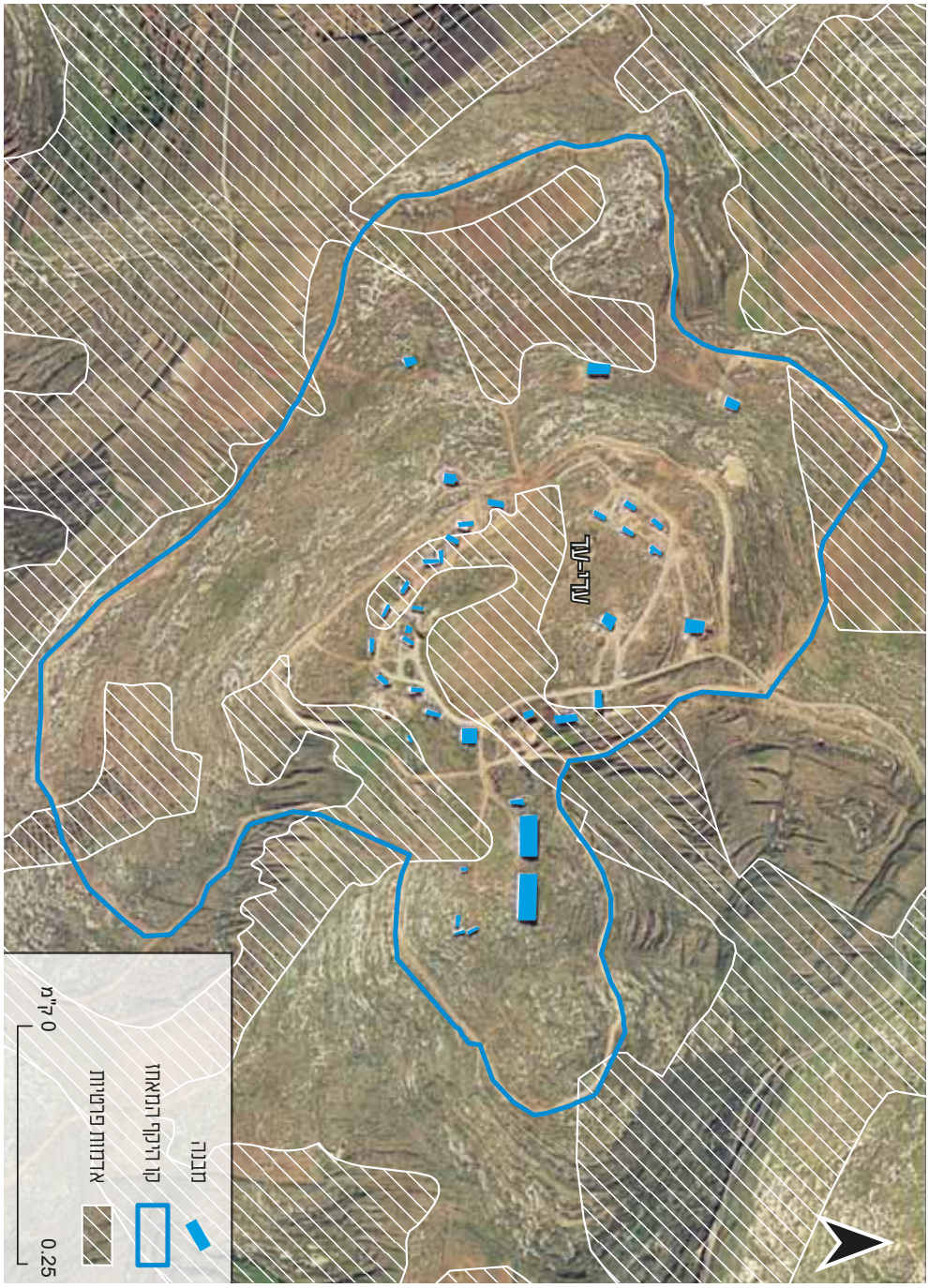

תצלום מס' 5: עדי-עד בשנת 2003
גודל השטח הכלול בתוך הכביש ההיקפי: כ-463,250 מ"ר; מספר מבנים: 37;
מספר התושבים לא ידוע

תצלום מס' 6: עדי-עד בשנת 2010

גודל השטח הכלול בתוך הכביש ההיקפי: כ-465,321; מספר מבנים: 52;

מספר התושבים: כ-26 משפחות

פלישה חקלאית

התרחבות עדי-עד באה לידי ביטוי לא רק בשטח המיושב של המאחז, אלא גם בקרקעות המקיפות אותו. אחת הדרכים המשמשות להרחבת השטחים שבשליטת המאחז היא פלישה לאדמות הסובבות אותו והשתלטות עליהן באמצעות עיבוד חקלאי. במקרים רבים מדובר בשטחים המצויים בבעלות פלסטינית פרטית, שחלקם הגדול היו מעובדים עד להקמת עדי-עד ובשנים הראשונות לקיומו. עיבוד חקלאי של האדמות מאפשר תפיסה של שטחים נרחבים והחזקתם. התוצאה הישירה של הפלישות החקלאיות היא פגיעה במקור פרנסה חשוב ולעיתים אף בלעדי של תושבי הכפרים הסמוכים למאחז.[151] בכתבה "יש קמח (אורגני) ויש תורה", שפורסמה ב"בשבע", כתבה חגית רוטנברג על עדי-עד:

סיור קצר בגבעת עדי-עד והתבוננות בנוף המדהים הנשקף ממנה עד בקעת הירדן [...] מלמד גם על השטח העצום שהישיבה סיפחה אליה. מאות רבות של דונמים המשתרעים למרגלות הגבעה מנוצלים לגידול חיטה, מטעי זיתים ועוד. בועז [מלט] אומר כי גאולת הארץ היא אחת ממטרות הישיבה.

בתשובה לטענה כי הם משתלטים על אדמות של ערבים, הוא עונה: "ישנן קרקעות שהמדינה לא הצליחה להכריז עליהן בגלל בעיות בירוקרטיות. יש מקורות שמוסרים לנו באיזה קרקעות מדובר. אלו אדמות שלא שייכות לערבים למעשה, ואנחנו על ידי פעולה פיזית בשטח מעבירים אותן לבעלות יהודית. כעת הכול נמצא בתהליכי רישום." הוא מסרב בחיוך לפרט על היקפם המדויק של שטחי החקלאות, אך בנסיעה ניתן לראות שטחים מעובדים שלהם לאורך קילומטרים ארוכים.[152]

על החשיבות שמייחס בועז מלט לתפיסת אדמות באמצעות עיבודן ניתן ללמוד מדבריו בנוגע לימיה הראשונים של הישיבה "שדות אמיר": "התחלנו לעבד שם לאט-לאט אדמות מדינה, שלולא עשינו זאת היו נתפסות על ידי הפלסטינים, והוספנו כל פעם עוד דונם, עוד עז."[153]

בידי יש דין מצוי תיעוד של 28 אירועים של השתלטות חקלאית, הכוללים גידור חלקות, מניעת גישה או גירוש החקלאים הפלסטינים מאדמותיהם וכן עיבוד החלקות (חריש, נטיעות וכד') תוך הסגת גבול וללא ידיעתם והסכמתם של בעליהן.

מהעדויות שאספנו עולה כי בחלק מהמקרים הפולשים מנצלים את היעדרם של החקלאים הפלסטינים מהחלקות (מפאת איסורים והגבלות שמטיל צה"ל, או מפאת פחד וחשש מהתקלות באזרחים ישראלים) ופולשים לחלקות נטועות ומעובדות - לעיתים אף תוך שהם גוזלים את היבול;[154] במקרים אחרים נוטעים הפולשים גידולים חדשים בחלקות שאליהם פלשו, לרוב כרמי ענבים. לחלק מהפלישות

151 ראו פרק ו' - "השלכות קיומו של המאחז וכישלון האכיפה על תושבי הכפרים הסמוכים" (עמ' 96 בדוח זה).

152 חגית רוטנברג, "יש קמח (אורגני) ויש תורה", **בשבע**, גיליון 77 (www.inn.co.il/Besheva).

153 דביר שפרן, "כבקרת רועה עדרו". **הצופה השבוע**, 28.9.2001, עמ' 6-9.

154 ראו דוגמה במסגרת בעמ' 94 בדוח זה.

נלווים אירועים שבהם הושחתו הגידולים שבחלקה וניסיונות לאיים ולהרחיק את החקלאים מלהגיע לחלקה ולעבדה. (ראו תצלום אוויר מס' 7 בעמ' 53)

דוגמה לאופן שבו נעשות הפלישות החקלאיות ניתן למצוא בסיפורו של מחמוד חזמה מוחמד אלאערג', שבבעלותו כמה חלקות אדמה צמודות שירש מאביו. החלקות רחוקות כ-4 ק"מ ממרכז כפרו תורמוסעיא. לדבריו, עד שנת 1998 נהג לעבד ולזרוע את החלקות מדי שנה, בהתאם למחזור הזרעים. עם הקמת המאחז עדי-עד החלו אזרחים ישראלים להשתלט מדי פעם על החלקה ולחרוש אותה, ואף פעלו נגדו באלימות ובהפחדה, לדעתו כדי למנוע ממנו להגיע אל האדמות.[155]

דוגמה נוספת לפלישה חקלאית מצויה באירוע הבא: ג'מיל עבדאללה מסעוד נעסאן, תושב הכפר אל-מוע'ייר, שבבעלותו אדמות חקלאיות המרוחקות כ-2 ק"מ מכפרו וכ-300 מטרים מעדי-עד. ב-24 בפברואר 2010 דיווח לו בן אחיו כי ראה טרקטור חורש בחלקתו שבה נטועים עצי זית שנטע ג'מיל בתחילת שנות התשעים. ג'מיל דיווח מיד למת"ק הפלסטיני, וזה העביר את הדיווח למת"ק הישראלי. יחד עם קצין מהמת"ק הישראלי הגיעו ג'מיל ובן דודו לחלקה, והבחינו בטרקטור תקוע באמצעה ובשני אזרחים ישראלים ברכב כחול מתקרבים אל הטרקטור התקוע. הפולשים הצליחו לתקן את הטרקטור ולהימלט מהמקום לפני שהמשטרה הגיעה, והחקירה שניהלה המשטרה בעקבות תלונתו של ג'מיל הסתיימה בסגירת התיק בלי שהוגש כתב אישום.[156]

פריצת כבישים

משנת 1998, שנת הקמתו של המאחז, ועד 2010 נפרצו סביב עדי-עד מספר רב של דרכים וכבישים, ופרישתם מעידה כי נועדו לשרת את צורכיהם של תושבי המאחז ולחבר בינו ובין ההתנחלויות והמאחזים הסובבים אותו. תוואי הדרכים הללו עובר באדמות המצויות בבעלות פרטית של תושבי הכפרים ג'אלוד, תורמוסעיא ואל-מוע'ייר, ובאדמות הנמצאות בגושים הטבעיים של הכפרים.

חלק מהכבישים נפרצו בקרקעות שהוכרזו כאדמות ציבור והופקעו לצורך סלילת כבישים בידי רשויות המדינה; דרכים וכבישים נוספים נפרצו באדמות המצויות בבעלות פרטית פלסטינית ובאדמות ציבוריות באופן פיראטי ועצמאי על ידי אזרחים ישראלים, לעיתים תוך שימוש באיומים ובאלימות. יצוין כי סלילת דרכים מחייבת קבלת רישיונות, גם אם היא נעשית באדמות ציבוריות.

הדרכים החדשות, שנועדו לשפר את איכות חייהם של המתנחלים, את התנועה בין מאחזי האזור ואת הנגישות לשטחים החדשים שהם מעבדים מבתרות את השטח. במקרים רבים הן מגדירות תחום שליטה חדש שבו נוכחותם התדירה של אזרחים ישראלים וריבוי האירועים האלימים מביאים לכך שבעלי הקרקע הפלסטינים חוששים להתקרב לחלקות המצויות מעברה השני של הדרך, בקרבת המאחז.
(ראו תצלומי אוויר מס' 8-9 בעמ' 57-58)

155 תיק יש דין 2446/11.

156 תיק יש דין 2030/10.

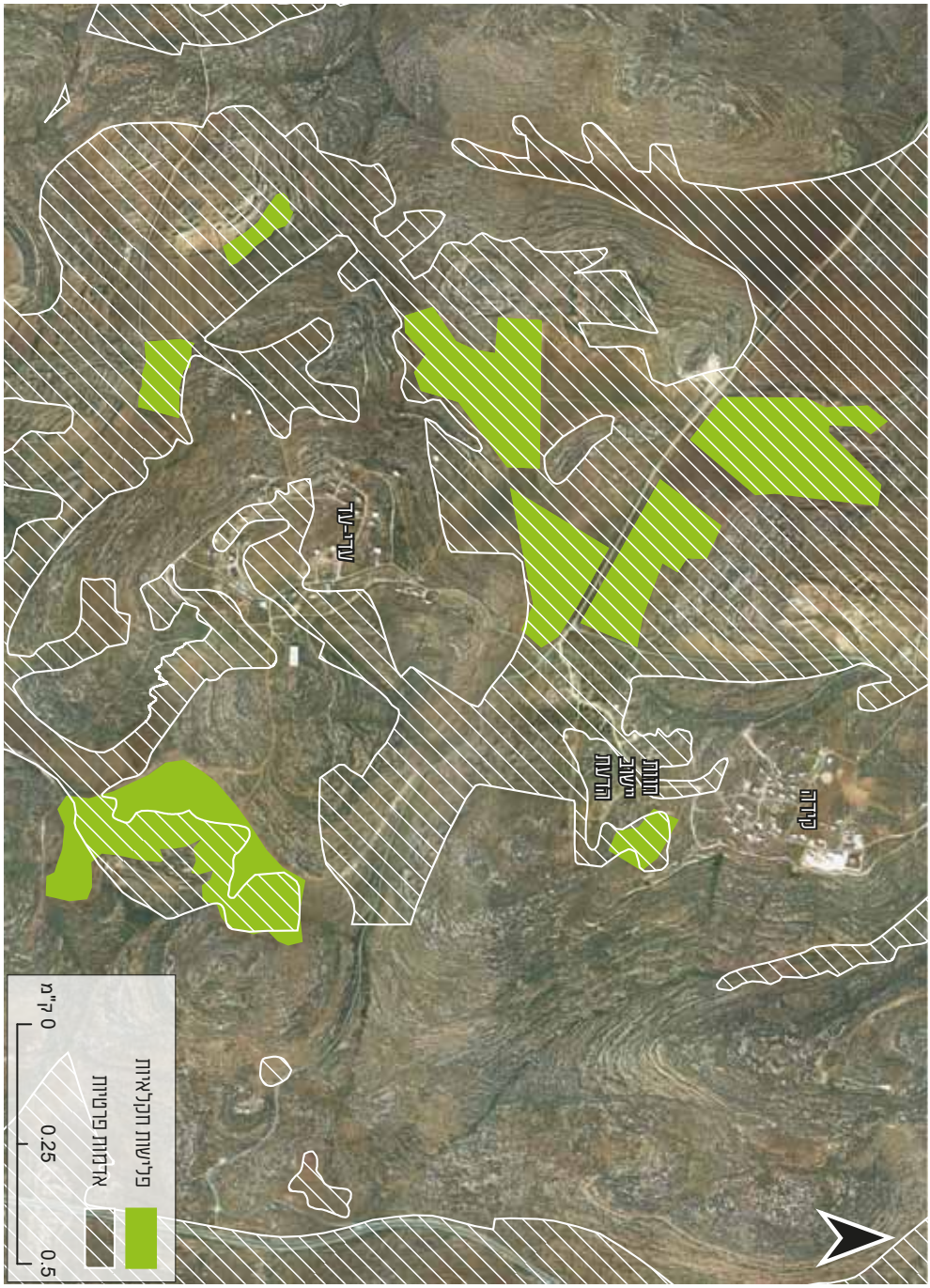

תצלום מס' 7: אדמות בבעלות פלסטינית פרטית בסביבות עדי-עד המעובדות בידי אזרחים ישראלים

תמונה מס' 4: חלקה בבעלותו של מחמוד מוחמד מוחסן אלאערג', לאחר שאזרח ישראלי פלש אליה ונטע בה גפנים, 17.5.2011. צילום: יש דין

יש דין
YESH DIN

הפקרת אדמות ציבור לשימושם הפרטי של תושבי המאחז

ייעודן המקורי של אדמות ציבור (המכונות גם אדמות מדינה) הוא לשמש לצרכים ציבוריים, כפי שאלה נקבעים על ידי הרשויות המוסמכות, ובראש ובראשונה לצורכי האוכלוסייה המקומית. אולם בשטחי C יצרה ישראל מדיניות הקושרת בין הבעלות על הקרקע לזהותו הלאומית של מי שמורשה להשתמש בה. לפי מדיניות זו, פלסטינים מורשים לעשות שימוש באדמות פלסטיניות פרטיות, ואילו אדמות שאינן אדמות פרטיות פלסטיניות מיועדות רק לשימושם של ישראלים. מדיניות זו נוצרה בעקבות פסק הדין בפרשת אלון מורה, אשר קבע כי אדמות פרטיות פלסטיניות מיועדות לשימוש פלסטיני, וכי השלטון הישראלי רשאי ליטול את החזקה בהן רק לצרכים צבאיים מובהקים. אף כי הדבר לא נאמר בפסק הדין, ישראל בחרה לפרשו ולעצב מדיניות שלפיה קרקעות שאינן אדמות פלסטיניות פרטיות מיועדות רק לשימושם של ישראלים. כך נחסמו בפני פלסטינים אפשרויות הפיתוח באדמות ציבור. עמותת במקום מצאה כי למדיניות המקצה אדמות ציבוריות לישראלים בלבד יש רק מעט יוצאים מהכלל.[157] פליאה אלבק[158] עצמה כתבה:

השימוש ברכוש הממשלתי, ובראש ובראשונה באדמות המדינה, לא צריך להיות לצורכי הציבור המקומי, אלא להפך, לצורכי המדינה המחזיקה בשטח [...] אדמות המדינה היו מיועדות להימסר להתנחלויות יהודיות כבר מאז כתב המנדט.[159]

מלבד קרקעות שהקצתה המדינה לאזרחים ישראלים בלבד, לרוב באמצעות החטיבה להתיישבות,[160] אזרחים ישראלים תפסו באופן פיראטי קרקעות נוספות באזור עדי-עד, שהוכרזו כאדמות ציבור אך לא עברו הקצאה, וכעת הם עושים בהן כבתוך שלהם. כך למשל, בבוקר ה-19 בינואר 2009 נודע לעבד אלרחמאן אבו עליה, תושב הכפר אל-מוע'ייר, כי טרקטור ורכב מסוג GMC נצפו יורדים מכיוון עדי-עד לשטח אדמה המצוי בקרבת כביש אלון ובסמוך לכפר אל-מוע'ייר. בהמשך נצפו כמה אזרחים ישראלים אשר החלו לסלול כביש על גבי אדמות ציבור המצויות באזור המשתייך לגוש הטבעי של אדמות הכפר.

פעמים רבות החקלאים הפלסטינים כלל אינם מודעים לכך ששטח מסוים הוכרז על ידי ישראל כאדמות ציבור, וכך גם בנוגע לשטח זה, שתושבי אל-מוע'ייר רואים בו חלק מאדמות כפרם מימים ימימה. לטענתו של אבו עליה, כאשר התקרב וניסה לברר מה עושים האזרחים הישראלים במקום, שלף אחד מהם רובה, דרך אותו וכיוון אותו לכיוונו ולכוון אנשים נוספים שהיו עימו, ובהם שלושת בניו:

157 **התחום האסור: מדיניות התכנון הישראלית בכפרים הפלסטינים בשטח C**. עמותת במקום, יוני 2008, עמ' 27.

158 פליאה אלבק ניהלה את המחלקה האזרחית בפרקליטות המדינה במשך 24 שנים (1977-1992) וזכורה כמי שגיבשה את המדיניות המשפטית של ישראל בנוגע לקרקעות השטחים.

159 פליאה אלבק, "מהן אדמות המדינה? על אדמות המדינה ביהודה, שומרון וחבל עזה". **הלשכה** (ביטאון לשכת עורכי הדין, הוועד המחוזי ירושלים), גיליון מס' 46, ינואר 1999, עמ' 9-11. בתוך: **התחום האסור: מדיניות התכנון הישראלית בכפרים הפלסטינים בשטח C**. במקום, יוני 2008, עמ' 27.

160 ישנו ספק לגבי תוקפן החוקי של הקצאת האדמות שביצעה החטיבה להתיישבות באזור עדי-עד. ראו עמ' 36-44 בדוח זה.

היו שם ארבעה מתנחלים, באגר [מחפרון], טרקטור ומכונית פרטית. לאחד מהמתנחלים היה רובה ארוך. כשהתקרבנו הוא שלף ודרך את הרובה וכיוון אותו אלינו. אמר לנו (בערבית) לעצור. שאלנו מה הוא עושה על אדמתנו והוא ענה שנשלח על ידי הממשלה, ושנלך להגיש תלונה אם אנחנו רוצים..."[161]

ב-17 במרס 2009 נסגר תיק החקירה המשטרתי בעילת "אין אשמה פלילית", מבלי שנחקרו החשודים בביצוע עבודות ללא היתר. ערר שהגיש יש דין בעקבות סגירת תיק החקירה מבלי שחקירת האירוע מוצתה נדחה בטענה כי היות שמדובר באדמות מדינה ולא באדמות פרטיות, נפתחו הליכי פיקוח ואכיפה מינהליים בלבד.[162]

פעולות פינוי מבנים בעדי-עד לאורך השנים

שבות רחל ו'[163] הינו מאחז בלתי חוקי ועתידו נמצא בבית משפט. הממשלה תתנגד בנחרצות לכל צעדים חד-צדדיים ובלתי-חוקיים, והיא רואה בהעלאת הקרוואנים חריגה מכללי המשחק הראויים בין ממשלה לבין אזרחיה[164] (הודעת לשכת ראש הממשלה אהוד ברק לאחר פינוי חמישה קרוואנים בעדי-עד, יולי 1999).

לאורך השנים נעשו בעדי-עד כמה ניסיונות של המדינה לפנות מבנים בודדים המשמשים למגורים או לאחסון.[165] ביולי 1999 פרסמה לשכת ראש הממשלה את ההודעה לעיל, בעקבות הפינוי הראשון במאחז עדי-עד. הפינוי בוצע ב-25 ביולי 1999, פחות משנה לאחר הקמת המאחז, ובמהלכו פונו חמישה קרוואנים.[166]

באוקטובר 1999 נחתם הסכם בין ראש הממשלה ברק ובין מועצת יש"ע בדבר עתידם של 42 מאחזים שהיו קיימים באותה עת. לפי ההסכם, עשרה מאחזים שהיו בלתי מאוישים בעת החתימה על ההסכם יפונו; שני מאחזים יועתקו למקום חדש; 11 מאחזים יאושרו ו-19 יוקפאו.[167] משמעות ההסכם היתה כי המאחז יוקפא מבחינת קידום הליכי תשתית ותכנון, אך לא יפונה.[168] בעת ההחלטה התגוררו בעדי-עד חמש משפחות, לצד הישיבה החקלאית שדות אמיר שפעלה במקום.[169] בראיון

161 תיק יש דין 1704/09.

162 מכתב מאת עו"ד אתי כהנא, מנהלת תחום עררים בפרקליטות המדינה לעו"ד מיכאל ספרד, 7.2.2011. תיק יש דין 1704/09.

163 בין השמות הזמניים שניתנו למאחז עדי-עד בימיו הראשונים היה גם הכינוי "שבות רחל ו'".

164 צבי זינגר ואיתמר אייכנר, "הפינוי הראשון של ממשלת ברק: מאחז 'שבות רחל'". **ידיעות אחרונות**, 26.7.1999, עמ' 14.

165 מעולם לא נעשה ניסיון לפנות את כלל המבנים במאחז או לממש את כל צווי ההריסה באופן שיסכן את עצם קיומו.

166 צבי זינגר ואיתמר אייכנר, "הפינוי הראשון של ממשלת ברק: מאחז 'שבות רחל'". **ידיעות אחרונות**, 26.7.1999, עמ' 14.

167 **"הסכם המאחזים" – לא פינוי ולא הקפאה: ניתוח הסכם המאחזים הראשון של ברק עם המתנחלים מאוקטובר 1999.** שלום עכשיו, צוות מעקב התנחלויות, מרס 2008.

168 נדב שרגאי, "רק שני מאחזים יפונו סופית; אחרים יועתקו או יוקפאו". **הארץ**, 15.10.1999, עמ' 2א.

169 נדב שרגאי, "בעדי-עד מדברים על עתיד נפלא". **הארץ**, 17.10.1999, עמ' 3א. למשפחת מלט הצטרפו משפחת בן שלמה ומשפחותיהם של משה טמיר, שחר זליגר ומורדי הראל.

תצלום מס' 8: דרכים שנפרצו באזור עדי-עד, 1998-1999

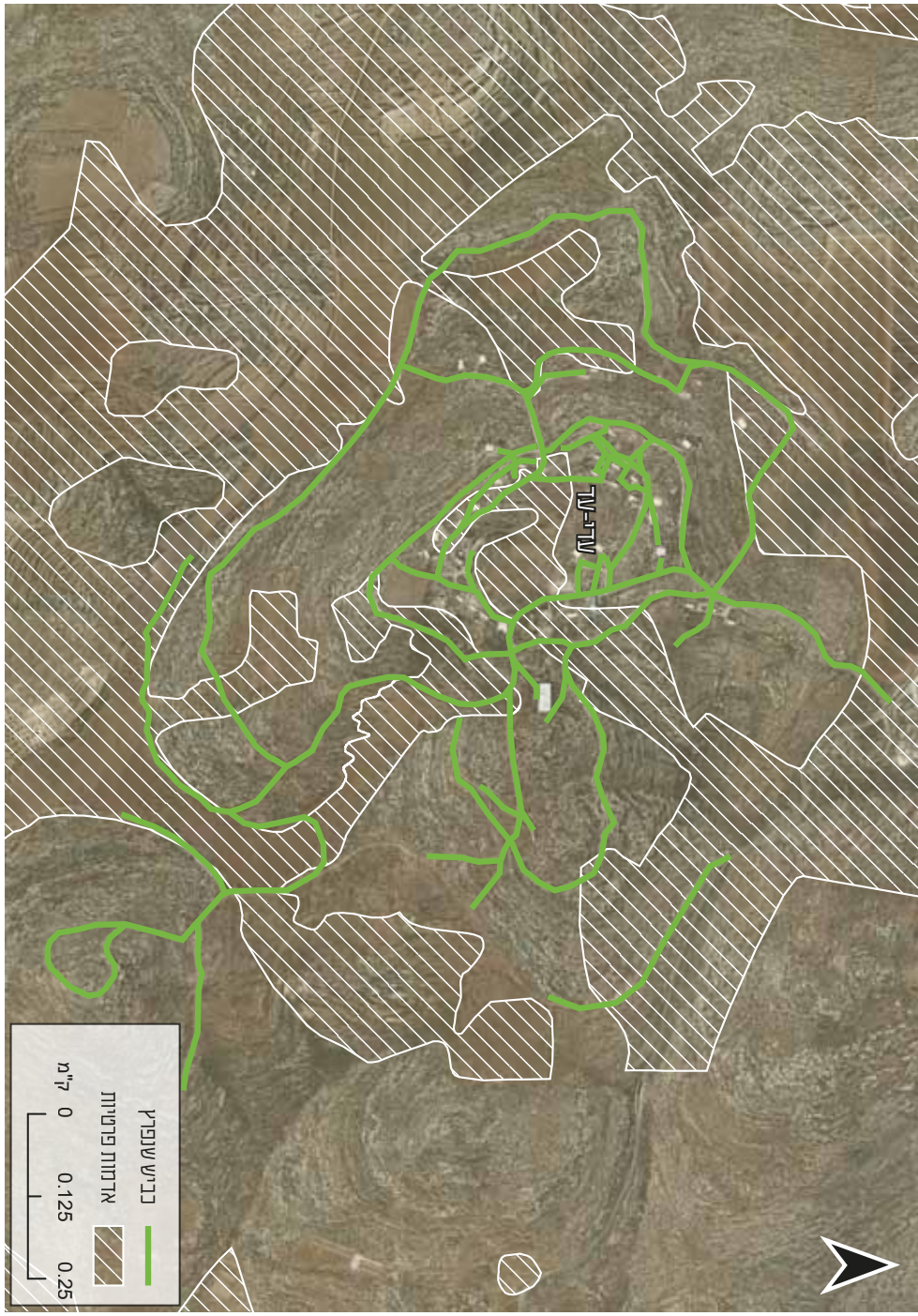

תצלום מס' 9: דרכים שנפרצו באזור עדי-עד 1998-2010

ארגון מתנדבים לזכויות אדם
יש דין
YESH DIN
volunteers for human rights

שערך נדב שרגאי עם תושבי המאחז, ימים ספורים לאחר ההחלטה לצרפו לרשימת המאחזים המוקפאים, אמרה סגולה מלט:

לי ברור שגבעה שתתפנה תשוב בעתיד ותיתפס. הרי צרכים להמשיך את גאולת ישראל. יש בגאולה הדרגתיות [...] אני יודעת שרחלים, שהחל כמאחז דומה לנו, משך שבע שנים עד שקיבל את ההכשר כיישוב לכל דבר. יישובים אחרים קמו בדרך דומה. מי שמתרשם ממיעוט האנשים והמגורונים כאן אינו בקיא בתולדות ההתיישבות. כך מתחיל יישוב. לא כל כך מהר ייבשו אותנו. יש בנו עקשנות מאוד בריאה. ולנו, גם כשאנו מוקפאים, יש סבלנות.[170]

כבכל המאחזים ש"הוקפאו" במסגרת הסכם המאחזים, גם הבנייה בעדי-עד לא נעצרה וגידולו נמשך.[171] נגד מבנים בעדי-עד הוציא המינהל האזרחי צווי הריסה. בין השנים 2005-2012 ביצעו רשויות אכיפת החוק הישראליות 27 פעולות הריסה של מבנים בשטחו.[172] פניות חוזרות ונשנות למינהל האזרחי במשך שנה תמימה בבקשה לקבל פרטים לגבי פעולות ההריסה שבוצעו - כגון אילו מבנים נהרסו, מתי בוצעו ההריסות וכד' - לא נענו עד לסיום כתיבת דוח זה. אנו מניחים כי לפחות חלק מהמבנים שנהרסו הם מבנים חקלאיים ומבנים נוספים שאינם מבני מגורים. כאמור, נכון ליוני 2011 ניצבים בשטח המאחז 57 מבנים.[173]

בחלק מהמקרים נתקלו רשויות אכיפת החוק בהתנגדות התושבים להריסת המבנים הבלתי חוקיים. ב-18 בנובמבר 2008 פינו כוחות הביטחון מכולה שהוצבה בסמוך לעדי-עד. במהלך הפינוי יידו כמה נערים אבנים לעבר כוחות הביטחון, ובעקבות זאת נעצרו שני חשודים. אחד מהם היה החייל מנחם בקוש, תושב המאחז. בקוש נעצר בעקבות התנגדותו בכוח לפינוי, שכללה בין היתר יידוי אבנים ודחיפת שוטר מג"ב. במזכירות עדי-עד בירכו את בקוש על התנהגותו: "אנו קוראים לכל חייל שיקבל פקודה בלתי חוקית כזאת לנהוג כך..."[174] לימים הורשע בקוש בבית דין צבאי בשורה של עבירות הנוגעות להתנהגותו בעת הפינוי.[175]

---

170 שם.

171 "**הסכם המאחזים" – לא פינוי ולא הקפאה: ניתוח הסכם המאחזים הראשון של ברק עם המתנחלים מאוקטובר 1999**. שלום עכשיו, צוות מעקב התנחלויות, מרס 2008.

172 מכתב מאת סגן בר אקוקה, קצין פניות הציבור בלשכת ראש המינהל האזרחי, 25.7.12. המידע התקבל בעקבות פניית יש דין לפי חוק חופש המידע, לקבלת מידע בדבר פעולות אכיפה שנעקטו באזור עדי עד.

173 פרק ד' בדוח זה עוסק בהרחבה באכיפת החוק על בנייה בלתי חוקית והשתלטות חקלאית בעדי עד (ראו עמ' 61-72).

174 חנן גרינברג, "חשד: חייל במדים זרק אבנים נגד פינוי מאחז". **Ynet**, 30.11.08.

175 בקוש היה בדרכו לבסיסו כאשר נודע לו על פעולתם של אנשי כוחות הביטחון מהודעת טקסט שנשלחה אליו מ"מוקד השולח הודעות כשיש פינויים". בעקבות ההודעה סב על עקביו והגיע למקום. יחד עם אדם נוסף הניח בקוש אבנים על הארץ במטרה לחסום את דרכם של הכוחות. כן טיפסו השניים במעלה הגבעה הסמוכה לשולי הדרך ובקוש יידה אבנים לעבר אנשי מג"ב אשר יצאו מרכבם כדי לפנות את המכשול. בקוש הורשע בעבירה של כניסה לשטח מסוגר, בניסיון לתקיפת שוטר בנסיבות מחמירות ובהעלבת עובד ציבור. בתחילה נגזרו עליו ארבעה חודשי מאסר בפועל, אך בעקבות ערעור מטעם התביעה הצבאית הוחמר עונשו לשישה חודשי מאסר בפועל. ערעור 24/09 בבית הדין הצבאי לערעורים, **התובע הצבאי הראשי נגד טור' מנחם בקוש**. ערעור על פסק דין של בית הדין הצבאי במחוז שיפוט המרכז שניתן בתיק, עמ' 1-3.

בתגובה לפעולת הרשויות כדי לממש את צווי ההריסה ולהרוס את המבנים הבלתי חוקיים בוצעו בחלק מהמקרים פעולות "תג מחיר".[176] להלן כמה דוגמאות שפורסמו בכלי התקשורת:

- ב-24 ביולי 2008, בעקבות פינוי אוטובוס ששימש למגורים בעדי-עד, התבצעו פעולות "תג מחיר" במקומות שונים ברחבי הגדה.[177]
- ב-18 בנובמבר 2008, בתגובה לפינוי מכולה בעדי-עד, יידו מתנחלים אבנים לעבר רכבים פלסטיניים וניסו לחסום צירי תנועה סמוך ליצהר.[178]
- ב-20 ביולי 2009 בעקבות פינוי קרוואן בודד בעדי-עד, הפגינו עשרות צעירים בסמוך למחנה חורון במחאה על הפינוי.[179]
- ב-29 בדצמבר 2010 התבצע פינוי של מכולה בשטח עדי-עד. פעולות תג המחיר בעקבות הפינוי כללו חסימות צמתים והצתה באדמות עסירה אל-קבליה.[180]

בניסיונות הפינוי הבודדים הללו ביקשו הרשויות לממש צווי הריסה ולהסיר מבנים בודדים. אף כי המאחז כולו - על כל המבנים המצויים בשטחו - אינו חוקי, מעולם לא נעשה ניסיון להסיר את כלל המבנים במאחז ולפנות את תושביו.

176 המונח "תג מחיר" מתייחס בעיקרו לפגיעה בפלסטינים ובאנשי כוחות הביטחון בתגובה למעשי הממשלה הנחשבים לפגיעה במפעל ההתנחלויות. ראו למשל: אלכסנדר יעקובסון, "מחיר לתג מחיר". **הארץ**, 28.3.2011.

177 עוזי ברוך, "עימותים בשומרון בתגובה לפינוי בעדי-עד". **ערוץ 7**, 24.7.08 (http://www.inn.co.il).

178 יהושע בריינר, "כוחות מג"ב פינוי מבנה בהתנחלות בשומרון". **וואלה (מבזקים)**, 18.11.08 (www.walla.co.il).

179 אורלי הררי, "דיווח: קצין מג"ב היכה צעיר שמחה נגד הפינוי". **ערוץ 7**, 20.7.09 (www.inn.co.il).

180 מערכת **הקול היהודי**, "ערבות הדדית בעקבות הפינוי ביישוב 'עדי עד'", 29.12.10 (www.hakolhayehudi.co.il).

פרק ד'

כישלון אכיפת החוק על בנייה בלתי חוקית והשתלטות על אדמות

הטיפול האכיפתי בעבירות המבוצעות בידי אזרחים ישראלים בא לידי ביטוי בשני ערוצים: הערוץ הפלילי, הכולל פתיחת תיק פלילי וביצוע חקירה, שעליהם מופקד מחוז ש"י במשטרת ישראל. בהתאם לתוצאות החקירה, הערוץ הפלילי כולל גיבוש כתב אישום והעמדה לדין;[181] והערוץ המינהלי, שעליו מופקד צה"ל באמצעות המינהל האזרחי, הכולל טיפול מינהלי בעבירות כגון סילוק פולשים מקרקעות לא-להם, הריסת בנייה בלתי חוקית, פינוי מאחז, פינוי פלישה חקלאית וכן הלאה.

הסמכויות התכנוניות של הבנייה היהודית בגדה נתונות בידי מועצת התכנון העליונה, המצויה במפקדת המינהל האזרחי הסמוכה לבית אל, ומורכבת מקציני צבא ומאזרחים עובדי צה"ל.[182] את פעילות התכנון בגדה המערבית מנהל המינהל האזרחי באמצעות חוקי התכנון והבנייה הירדניים שהיו תקפים בשטח בשנת 1967. חוקי תכנון אלה שונו באמצעות צווים צבאיים שהוציא מפקד האזור (אלוף הפיקוד) במשך השנים והותאמו למציאות הכיבוש הישראלי בשטחי הגדה המערבית.[183]

אלוף הפיקוד, כמפקד האזור המשמש בנעלי הריבון כבעל השליטה האפקטיבית בשטחי הגדה המערבית, אמון על אכיפת החוק בגדה המערבית על שלל היבטיה, לרבות אכיפת דיני התכנון והבנייה על בנייה בלתי חוקית. במסגרת אחריות כוללת זו אמורים מפקד האזור וכלל הכוחות הפועלים מכוח סמכותו - כוחות הצבא ומשטרת ישראל - לפעול לאכיפת הדין נגד בנייה בלתי חוקית באזור, ובכלל זאת גם לפינויים של מאחזים ונקודות התיישבות בלתי חוקיות.

הפיקוח על בנייה בלתי חוקית בשטחים מופקד בידי יחידת הפיקוח של המינהל האזרחי בצה"ל, שהוקמה במקור לצורך פיקוח על בנייה בלתי חוקית של פלסטינים בשטחי הגדה. משנת 1992, עת החליטה הממשלה על הקפאת הבנייה הישראלית בגדה, מופקדת היחידה גם על הפיקוח אחר בנייה ישראלית בשטחים. כזרוע האכיפה של המינהל האזרחי, תפקידה הוא לאסוף מידע בנוגע לבנייה

181 הערוץ הפלילי של אכיפת החוק יידון בהרחבה בפרק הבא (פרק ה') בדוח זה.

182 צו בדבר חוק תכנון ערים, כפרים ובניינים (יהודה והשומרון) (מס' 418), תשל"א, 1971. הצו קובע כי הסמכות שניתנה בחוק הירדני (חוק תכנון ערים, כפרים ובניינים מס' 79 לשנת 1966) לוועדה מחוזית לתכנון ערים, כפרים ובניינים תהיה נתונה למועצת התכנון העליונה. להרחבה ראו הרצאתו של שמואל גרואג בנושא תכנון ואי-תכנון בגדה המערבית ככלי פוליטי לניכוס המרחב, נובמבר 2002, באתר עמותת במקום (www.bimkom.org, "פרסומים" > "תקצירי כנסים").

183 מתוך הרצאתו של שמואל גרואג, שם.

בלתי חוקית בשטחי הגדה ולהוציא לפועל את "נוהל בנייה בלתי חוקית",[184] שבמסגרתו מוציאה ועדה מטעמה של היחידה צווי הפסקת עבודה וצווי הריסה למבנים בלתי חוקיים, והיחידה ממונה על ביצועם.[185]

יחידת הפיקוח הוציאה אלפי צווי הריסה נגד בנייה בלתי חוקית של ישראלים ברחבי הגדה המערבית מכוח נוהל בנייה בלתי חוקית, אולם רובם המכריע של צווים אלה נותרים תלויים ועומדים במשך שנים ארוכות.[186] באופן מעשי, מימוש צו הריסה מותנה בהחלטה של שר הביטחון, ולמעט מקרים בודדים שרי הביטחון נמנעים מלהורות על מימושם. דוח מבקר המדינה לשנת 2005 חשף ליקויים באופן שבו מטופלת בנייה בלתי חוקית:

מסקנות התחקיר ופעולות הבנייה הבלתי חוקית שתוארו בו [...] מצביעות על הטיפול הבלתי יעיל של מערכת הביטחון והמינהל בפעולות הבלתי חוקיות בתחום הבנייה, לרבות פלישות לאדמות מדינה, ובפינוי מאחזים בלתי מאושרים, ויש בהן כדי להעיד על המצב השורר באיו"ש בתחומים אלו.[187]

בנוסף, עבירות בנייה בלתי חוקית הן עבירות פליליות לכל דבר ועניין ואמורות להיות מטופלת ככאלו. למרות זאת, האכיפה הפלילית על עבירות אלו נזנחה כמעט לחלוטין, ועד היום לא הוגש אף כתב אישום בגין בנייה בלתי חוקית בגדה המערבית מחוץ לתחומן של הרשויות המקומיות.[188]

184 נוהל הטיפול בבנייה בלתי חוקית על פי חוק התכנון והבנייה הירדני (נוהל בב"ח). השלבים לטיפול בבנייה בלתי חוקית לפי הנוהל הם: הוצאת צו הפסקת עבודה וזימון הבעלים להופיע בפני ועדה; דיון בוועדה והשמעת טענות הבעלים נגד צו הפסקת העבודה; במידה שטענות הבעלים נדחות, הוועדה מוציאה צו הריסה ונותנת לבעלים אורכה של 30 יום להגשת ערר; במידה שהערר נדחה או שלא הוגש ערר, הוועדה רשאית לפעול (באמצעות אנשי הפיקוח) להריסת המבנה הבלתי חוקי. על פי החוק, הפרת צו הפסקת עבודה או צו הריסה מהווה עבירה פלילית שענשה קנס. בתוך: עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים. ירושלים**, פברואר 2005, עמ' 17; מבקר המדינה, **דוח שנתי 56 א'**, 2005.

185 עו"ד טליה ששון, שם, עמ' 217.

186 שם, עמ' 221.

187 מבקר המדינה, **דוח שנתי 56 א'**, 2005, עמ' 240. הדוח מצא כי 77-92 אחוז מפעולות הבנייה הבלתי חוקיות של ישראלים בגדה המערבית בשנים 2000-2004 אשר היו ידועות למינהל האזרחי לא טופלו.

188 חיים לוינסון, "היועמ"ש פועל להגברת סמכויות הפיקוח על ההתנחלויות". **הארץ**, 20.9.2012.

יש דין
YESH DIN

אי-מימוש צווי הריסה והפסקת עבודה בעדי-עד

עדי-עד הוקם כאמור בשנת 1998, כאשר מתנחלים פלשו לאדמות הסמוכות לכפרים ג'אלוד, אל-מוע'ייר, תורמוסעיא וקַרְיוּת, המסווגות בחלקן כאדמות פלסטיניות פרטיות בלתי מוסדרות (26%) ובחלקן כאדמות ציבור.

המאחז כולו נבנה בניגוד לחוק, ועצם הקמתו היתה כרוכה בפעולות עבריינות במהותן. עדי-עד הוקם ללא אישור הדרג המדיני, הנדרש לצורך הקמת יישובים בשטחי הגדה המערבית;[189] הוא הוקם ללא התוויית תחום שיפוט ליישוב בצו שהוצא על ידי אלוף הפיקוד;[190] וללא תוכנית מפורטת[191] שמכוחה ניתן להוציא היתרי בנייה - וכפועל יוצא מכך בלא שהוצאו לכלל המבנים שבו היתרי בנייה. לפיכך המאחז שהוקם ללא אישור הקמה כנדרש בחוק, מחוץ לתחום שיפוט כלשהו ובחלקו על אדמות פלסטיניות פרטיות, הוא בלתי חוקי וכל המבנים המצויים בו הם בלתי חוקיים. בהתאם לכך, מאז 1998 (שנת הקמת המאחז) עד 2011 הוציא המינהל האזרחי 81 צווי הריסה למבנים שונים ועבודות בשטחו. להוצאת צווי ההריסה קדמה הוצאתם של צווי הפסקת עבודה.[192]

לכל צו הריסה המפורט בטבלה שבעמוד הבא קדמה הוצאתו של צו הפסקת עבודה.[193] משלא הופסקה העבודה ולא הוגשה בקשה לוועדת המשנה לפיקוח בניסיון לקבל רישיון בנייה או פיתוח, הוצא צו ההריסה. הצווים נתלים בדרך כלל בשטח שבו מתבצעות העבודות הבלתי חוקיות, ופקחי המינהל האזרחי נוהגים לתעד את מסירת הצו באמצעות צילום הצו התלוי על גבי המבנה או העבודה האמורים בצו או בקרבתם.

189 החלטת ממשלה מס' 150 מ-2.8.1996 קבעה כי כל הרחבת בנייה של יישוב שאינה צמודת דופן ליישוב קיים (כלומר מרוחק ממנו בקו אווירי של כמה מאות מטרים ויותר) מחייבת החלטת ממשלה. ההחלטה עוגנה בצו אלוף: צו בדבר אישור הליכי תכנון ובנייה (מס' 1445), התשנ"ו-1996. עדי-עד אינו צמוד דופן להתנחלות שילה הסמוכה אליו ביותר.

190 הכשרת יישוב ישראלי בשטחים מחייבת, בין היתר, התוויית תחום שיפוט ליישוב החדש, הקובע את גבולות האחריות המוניציפלית של הרשות המקומית. תחום השיפוט של היישוב נקבע בצו שהוצא על ידי אלוף הפיקוד: צו בדבר ניהול מועצות אזוריות (מס' 783), התשל"ט-1979; ובצו בדבר ניהול מועצות מקומיות (מס' 892), התשמ"א-1981. בנוסף, נדרש קיומה של תוכנית מתאר מפורטת שלפיה ניתן להוציא היתרי בנייה - הפקדת תוכנית מתאר ואישורה, וקבלת היתרי בנייה מרשויות התכנון הרלבנטיות. ראו בג"ץ 5853/04, **אמנה תנועת ההתיישבות של גוש אמונים נגד שר הביטחון**, עמ' 4 פסקה 6, תק-על 2004 (3), 251.

191 החוק הקובע בדיני תכנון ובנייה בגדה המערבית הוא חוק התכנון הירדני: חוק תכנון ערים, כפרים ובניינים, חוק זמני 79 לשנת 1966 הירדני. החוק קובע כי בנייה באזור כפרי בשטחי הגדה מותנית בקיומה של תוכנית מפורטת הקובעת ייעודי שטח מפורטים ותכנון מפורט לבנייה.

192 בידי יש דין מצויה רשימת צווי הפסקת עבודה שהוצאו בין השנים 2005-2011. המידע התקבל מהמינהל האזרחי בעקבות בקשת יש דין לפי חוק חופש המידע, לקבלת נתונים על אודות צווים מינהליים שהוצאו בידי המינהל האזרחי נגד בנייה בלתי חוקית ופלישות באזור המאחז עדי-עד.

193 בהתאם לחוק תכנון ערים כפרים ובניינים מס' 79 לשנת 1966, סעיף 38(1)-1(3). במידע שהתקבל מהמינהל האזרחי מצויים גם העתקי צווי הפסקת עבודה.

צווי הריסה שהוציא המינהל האזרחי למבנים באזור עדי-עד[194]

שנת מסירת צו הריסה	מספר צווי הריסה שנמסרו	המבנה/העבודה שנגדו/נגדה הוצא צו ההריסה
1998	1	חממה
1999	13	מכלאת צאן, מגדל מים, חמישה יבילים, חמישה יבילים למגורים, מבנה פח
2000	1	אורווה
2001	6	שני קרוואנים, [מבנה] מגורים, עבודות פיתוח, עבודות הכנה להצבת קרוואנים, בית כנסת
2002	7	מחסן, שלוש פריצות דרכים, שני יבילים למגורים, מכולה ליקב
2003	3	יביל למגורים, גרוטאות אוטובוס, מבנה עץ עם רצפת בטון למגורים
2004	25	מבנה יביל לשמירה, שלושה יבילים כפולים, שישה יבילים, יסודות למגורים, ארבע הכנות להצבת קרוואנים, עבודות (ככל הנראה פיתוח), מכולה, לול תרנגולות, שבעה יבילים למגורים
2005	2	יביל למגורים, יציקת משטח
2006	1	הכשרת קרקע
2007	3	הכשרת קרקע חקלאית, שתי פריצות דרכים
2008	3	שלושה יסודות לקרוואנים
2009	11	פריצת דרך, סוכת עץ, מבנה+גדר, שני מבנים בבנייה קלה, סככה לבעלי חיים, קרוואן+פרגולה, מכולה, סוכת עץ, מחסן לבעלי חיים, שער כניסה+בוטקה
2010	2	הכשרת שטח, הכשרת שטח+משטח בטון
2011	3	הכנה לבנייה, גניבת אדמה, מכולה
סה"כ	81 צווים	

במענה לבקשתנו לברר מהן פעולות האכיפה שננקטו בעקבות מסירת צווי הפסקת עבודה וצווי הריסה, מסר המינהל האזרחי כי בשנים 2005-2012 בוצעו 27 הריסות מבנים.[195] למרות בקשותינו,

194 מידע על צווי הריסה שהוצאו בין השנים 1998-2005, באדיבות שלום עכשיו. מידע על צווי הריסה שהוצאו בין השנים 2005-2011 התקבל מהמינהל האזרחי בעקבות בקשת יש דין לפי חוק חופש המידע לקבלת נתונים בדבר צווים מינהליים שהוצאו בידי המינהל האזרחי נגד בנייה בלתי חוקית ופלישות באזור המאחז עדי-עד.

195 מכתב מאת סגן בר אקוקה, קצין פניות הציבור בלשכת ראש המינהל האזרחי, 25.7.12, בתשובתה לפניית יש דין לפי חוק חופש המידע לקבלת מידע על פעולות אכיפה שננקטו באזור עדי עד. בפנייה הראשונה שנשלחה באוקטובר 2011 ביקשנו גם מידע על פעולות האכיפה שננקטו לגבי כל אחד מהצווים. המידע לא התקבל עד לסיום כתיבת דוח זה (שנה תמימה מיום הגשת הבקשה).

המינהל האזרחי לא העביר מידע המפרט באילו מבנים מדובר, אולם מהנתון שנמסר עולה כי מרבית צווי הריסה שהוצאו למבנים במאחז - 54 צווים - כלל לא נאכפו. התוצאה היא כמובן שהמאחז הלא-חוקי, שבו 57 מבנים, עומד על תלו כבר 14 שנים.

בשנים האחרונות פנה יש דין כמה פעמים אל המינהל האזרחי בדרישה לממש את צווי ההריסה שהוציאו פקחי המינהל האזרחי, לפנות את המאחז עדי-עד ולאפשר לתושבי הכפרים הסמוכים לו גישה חופשית ובלתי מופרעת לאדמותיהם. כל הפניות נענו באופן דומה לנוסח זה המופיע במכתבו של קצין המינהל האזרחי מנובמבר 2010:

באשר לדרישתך לנקוט צעדי אכיפה כנגד הבינוי הבלתי חוקי במאחז עדי-עד, אדגיש, כי נקיטת הליכי פיקוח נוספים תבוצע בכפוף לשיקול דעת הגורמים המוסמכים, בהתאם לסדרי העדיפויות ובכפוף לכלל השיקולים הצריכים לעניין.[196]

"סדרי העדיפויות"

במסגרת עתירת תנועת שלום עכשיו בגין בנייה בלתי חוקית במאחזים היובל וחרשה, נדרשה המדינה להציג את סדר העדיפויות למימוש צווי הריסה שהוצאו בגין בנייה בלתי חוקית בשטחי הגדה המערבית. לאחר עיכובים ודחיות ממושכות (שלוש שנים ועשרים דחיות), באוקטובר 2008 הגישה המדינה לבית המשפט את תשובתה, שבה מפורט סדר העדיפויות.[197]

"סדרי העדיפויות" למימוש צווי הריסה - כפי שהוצגו על ידי המדינה בפני בית המשפט:

א. צווי הריסה המבוססים על החלטות שיפוטיות.
ב. צווי הריסה העוסקים בבנייה בשלבים התחלתיים, בנסיבות שבהן יש חשיבות למתן מענה מהיר לפני השלמת הבנייה והאכלוס.
ג. צווי הריסה למבנים המצויים במקרקעין מוסדרים בבעלות פרטית פלסטינית.
ד. צווי הריסה למבנים המצויים במקרקעין שאינם מוסדרים ואינם בגדר אדמות מדינה.
ה. צווי הריסה למבנים במאחזים בלתי מורשים שהוקמו אחרי מרס 2001.
ו. צווי הריסה למבנים במאחזים בלתי מורשים שהוקמו לפני מרס 2001.
ז. צווי הריסה למבנים המצויים מחוץ לתוכניות תכנון מפורטות ומאושרות.
ח. יתר המבנים.
סדרי העדיפויות כפופים לשינויי נסיבות עתידיים ככל שיהיו.[198]

196 מכתב מאת סג"מ עמוס וגנר, קצין בקרה ופניות הציבור, לשכת ראש המינהל האזרחי, 25 בנובמבר 2010, בתשובה לפנייתם עו"ד שלומי זכריה ועו"ד אבישר לב. ראו נספח בעמ' 150; מכתבים נוספים שנענו בנוסח דומה: מכתב מאת סג"מ ענבל לידן, קצינת מעקב ופניות הציבור, לשכת ראש המינהל האזרחי, 30 בנובמבר 2009, בתשובה לפנייתם של עו"ד מיכאל ספרד ועו"ד שלומי זכריה; ומכתב מאת סגן עמוס וגנר, קצין פניות הציבור, לשכת ראש המינהל האזרחי, 31 במאי 2011, בתשובה לפנייתו של עו"ד מיכאל ספרד.

197 מתוך תשובת המדינה בעתירת שלום עכשיו בגין בנייה בלתי חוקית במאחזים היובל וחרשה: בג"ץ 9051/05, **תנועת שלום עכשיו – ש.ע.ל. מפעלים חינוכיים נגד שר הביטחון ואח'**, 28.10.2008.

198 שם.

גם לאחר שהוצגו סוף-סוף סדרי העדיפויות, צווי הריסה משמעותיים נגד בתים במאחזים לא מומשו מלבד במקרים ספורים.

לאחר שנים נוספות של חוסר מעש, בעקבות ריבוי עתירות שהוגשו לבג"ץ בעניין ותקפו את הימנעותן של רשויות המדינה מאכיפת צווים שהוצאו ופינוי מאחזים, ועל רקע עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה כי לא יוכל להגן על אי-עשייה זו בפני שופטי בג"ץ, ביקש ראש הממשלה בנימין נתניהו לגבש עקרונות מנחים לפרקליטות בנוגע לעתירות העוסקות במאחזים. לאחר התייעצות שקיים בהשתתפות שרים, משפטנים ונציג הצבא,[199] הודיע ראש הממשלה על מדיניות חדשה שלפיה מבנים הניצבים על אדמות פלסטיניות פרטיות ייהרסו, ואילו בנייה שבוצעה על אדמות ציבור תעבור תהליכי הכשרה באמצעות חתימה של שר הביטחון על תוכנית המתאר והתב"ע.[200] בדיון שהתקיים בעתירה שהגישה תנועת שלום עכשיו ימים ספורים לאחר הודעת ראש הממשלה, הציגה נציגת המדינה עמדה זו בפני שופטי בג"ץ.

ביוני 2012 אישרה ממשלת ישראל את הקמתה של "ועדת שרים לענייני התיישבות באזור יהודה והשומרון". בהחלטת הממשלה נקבע כי "בין היתר תדון הוועדה ותגבש את מדיניות הממשלה בנוגע לבנייה בלתי מוסדרת שבוצעה באזור", ו"במדיניות הממשלה בכל הנוגע לסוגיות עקרוניות שיעלו בעתירות לבתי המשפט בנוגע לענייני האזור."[201]

אי-מימוש צווי פינוי לפלישות חקלאיות

אחת ממסקנותיו של דוח ששון היתה כי בעת חיבור הדוח לא היה בנמצא כלי משפטי מתאים לטיפול בפלישה בעלת אופי חקלאי של אזרחים ישראלים לאדמות פלסטיניות. ששון ציינה שהקושי נובע מהעובדה שבעוד מרבית האדמות בשטח ישראל מוסדרות ורשומות במרשם המקרקעין, כ-70% מהאדמות בשטחי הגדה אינן מוסדרות.[202] כמו כן, משטרת ישראל, האמונה על אכיפת החוק גם בשטחי הגדה, מתקשה לבצע את תפקידה ביעילות בתנאים השוררים בה.[203]

הכלי העיקרי ששימש להתמודדות עם סוגיית הפלישות החקלאיות היה מנגנון של עשיית דין עצמית לתקופה של כ-30 ימים, המאפשר לבעל המקרקעין לסלק פולשים מאדמתו, בכפוף לאישור מפקד משטרה, ותוך מתן אפשרות לעשות שימוש בכוח סביר.[204] אולם מנגנון זה לא הצליח לספק לבעלי אדמות פלסטינים הגנה ממשית מפני פולשים, וההגנות המשפטיות על בעלי האדמות הפלסטינים

199 הישיבה התקיימה ב-28.2.2011 בהשתתפות ראש הממשלה בנימין נתניהו, שר הביטחון אהוד ברק, השרים בני בגין, משה יעלון, יעקב נאמן ויצחק אהרונוביץ, וכן היועץ המשפטי לממשלה יהודה ויינשטיין, מנהלת מחלקת הבג"צים בפרקליטות אסנת מנדל ומתאם הפעולות בשטחים האלוף איתן דנגוט.

200 תצהיר תשובה משלים מטעם המדינה בבג"ץ 7891/07, **שלום עכשיו נגד שר הביטחון ואחרים**, 7.3.2011; ברק רביד וחיים לוינסון, "נתניהו קבע: המדינה תהרוס מאחזים שהוקמו על קרקע פלסטינית פרטית". **הארץ**, 1.3.2011.

201 החלטת ממשלה מס' 4772 מיום 17.6.2012.

202 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 317-314.

203 כפי שיפורט בפתח הפרק הבא.

204 בהתאם לצו בדבר מקרקעין (סילוק פולשים), צו צבאי מס' 1472, יהודה והשומרון.

נותרו "על הנייר בלבד, אך לא בפועל".[205] למעשה, קבעה ששון, בדין הפלילי, בדין האזרחי ובדין המינהלי אין הגנות אפקטיביות המגינות על בעלי אדמות פלסטינים מפני פולשים ישראלים.[206]

נוכח מסקנותיה של ששון ובעקבות המלצותיה נחקק בשנת 2007 "צו בדבר במקרקעין (שימוש מפריע במקרקעין פרטיים)",[207] אשר נועד לספק לרשויות כלים סטטוטוריים להתמודדות עם השמירה על קניינם של הפלסטינים וסוגיית הפלישות החקלאיות, וקובע מאז את מסגרת הטיפול בהן. מכוח הצו מוצאים צווי פינוי מינהליים לפלישה לאדמות, המאפשרים טיפול מהיר ומיידי בפלישות חקלאיות, כתחליף להליכים משפטיים ממושכים. יחידת הפיקוח של המינהל האזרחי אחראית גם לאכיפת הצווים האלה, בסיועם של כוחות צבא ומשטרה, בהתאם לצורך.

אולם היתכנות משפטית לחוד ומציאות לחוד; מעט הצווים בדבר שימוש מפריע במקרקעין פרטיים שאמנם מוּצָאים ונחתמים בידי ראש המינהל האזרחי אינם ממומשים. אף על פי שקיים אמצעי משפטי יעיל להתמודדות עם הפלישות הבלתי חוקיות, בעלי האדמות נותרים חסרי אונים נכחה, שכן בפועל הפולשים ממשיכים להחזיק באדמות בעוד המדינה נמנעת מלפנותם מכוח הצווים.

לאחרונה אף פורסם כי ראש המינהל האזרחי, אל"מ מוטי אלמוז (שנכנס לתפקידו בנובמבר 2010), הודיע כי אין בכוונתו להמשיך להוציא צווי פינוי לפלישות חקלאיות מפני שהוא נעדר הכשרה משפטית, החיונית לדעתו להכרעה בסוגיות הללו, ולכן רצוי שאלו יתבררו בבית המשפט.[208] בתגובה להחלטתו של אלמוז שיגר אליו היועץ המשפטי באזור יהודה ושומרון, תא"ל אלי בר-און, מכתב חריף שבו נכתב כי "יש הכרח להמשיך ולעשות שימוש בצו ולמנוע מצב בו חלוף הזמן, שבמהלכו חדלות הרשויות ממילוי תפקידן, גורם לקביעת עובדות בשטח, שאחר כך יקשה עלינו לשנותן." כן נכתב כי הימנעותו של אלמוז מהפעלת הסמכויות הנוגעות להוצאת צווי פינוי היא "משום התנערות מחובותיך הנובעות מדרישות המשפט הבינלאומי והיא אינה מתיישבת עם התנהלות המצופה מרשות מינהלית סבירה."[209]

בפסק דין תקדימי מ-20.3.2012 הכריע בג"ץ בסוגיה, וקבע כי הוראות הצו מגשימות את חובת המפקד הצבאי לשמור על הסדר הציבורי ועל קניינם של התושבים המוגנים - שהן "אחת מחובותיו הבסיסיות ביותר של המפקד הצבאי". עוד נקבע כי בידיו של ראש המינהל האזרחי הסמכות והאחריות

205 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 316.

206 שם, עמ' 317.

207 צו בדבר מקרקעין (שימוש מפריע במקרקעין פרטיים) (יהודה ושומרון) (מס' 1586), התשס"ז-2007.

208 חיים לוינסון, "המינהל האזרחי מתנער מפינוי פלישות מתנחלים". הארץ, 12.3.2012.

209 מכתבו של אל"מ אלי בר-און, היועץ המשפטי באזור יהודה והשומרון, לתא"ל מוטי אלמוז, ראש המינהל האזרחי, 29.2.2012.

להוצאת הצו, ואף החובה לעשות כן.[210]

מהקמת המאחז עדי-עד ב-1998 עד 12 בפברואר 2012 הוציא ראש המינהל האזרחי רק צו פינוי אחד לפי ה"צו בדבר במקרקעין (שימוש מפריע במקרקעין פרטיים)" באזור המאחז.[211] צו זה הוצא על ידי ראש המינהל האזרחי ב-21 בספטמבר 2010, בעקבות פלישה חקלאית לאדמות המצויות בבעלות תושבי הכפר תורמוסעיא.[212]

עתירת יש דין בשם חקלאים מהכפר תורמוסעיא בדרישה לאכוף פינוי על פי הצו בדבר שימוש מפריע במקרקעין פרטיים באדמות הכפר

ב-17 במרס 2011 עתרו לבג"ץ תושבים מהכפר תורמוסעיא בסיוע יש דין, בדרישה למימוש הצו בדבר שימוש מפריע אשר הוצא כנגד פלישת מתנחלים לאדמותיהם.

ב-23 ביולי 2010 גילה מחמוד מוחמד מוחסן אלאערג' כי בחלקה שבבעלותו בוצעו עבודות תשתית נרחבות שכללו גידור, יישור, הנחת מערכת השקיה והצבת יתדות, במטרה להכשירה לנטיעת כרם. בעקבות זאת הגיש אלאערג' יומיים לאחר מכן תלונה במשטרה בגין הסגת גבול זו, אשר מהווה פלישה בלתי חוקית לאדמתו ושבעטיה הוא מנוע מלהגיע אליה. כחודש לאחר מכן התברר כי העבודות הושלמו ובחלקה ניטעו עשרות שתילי גפן צעירים. בעקבות זאת פנו ליש דין אלאערג' ושני תושבים נוספים מכפרו, שבאדמותיהם בוצעה הפלישה, בבקשה לסייע להם.

לאור בקשתם פנה יש דין למפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ולראש המינהל האזרחי, ודרש לפנות מיד את הנטיעות והגידור ולאבטח גישה חופשית ובלתי מופרעת של החקלאים

210 בג"ץ 5439/09, **אחמד עבד אלקאדר ואח' נגד ועדת העררים הצבאית שלפי צו ועדות עררים**, פסק דין מיום 20.3.2012. ב-21.6.2012, בדיוק שלושה חודשים לאחר מתן פסק הדין בנוגע להפעלת הצו לסילוק פלישות חקלאיות, פורסמו מסקנותיה של ועדה שהקים ראש הממשלה בנימין נתניהו ובראשה עמד המשנה לשעבר של נשיא בית המשפט העליון, השופט בדימוס אדמונד לוי (יתר חברי הוועדה הם השופטת בדימוס תחיה שפירא ועו"ד אלן בייקר, המתמחה במשפט בינלאומי). כתב המינוי הסמיך את ועדת לוי לעסוק בהתמודדות עם בנייה בלתי חוקית בגדה המערבית וכן לבחון את קיומו של הליך נאות לבירור סוגיות מקרקעין באזור. כן ניתנה סמכות לדון ולתת המלצות בכל עניין אחר הקשור לנושאים אלה. בין שלל הנושאים שלהם נדרשה הוועדה, היא המליצה לבטל את הצו בדבר שימוש מפריע במקרקעין פרטיים, ואף כינתה אותו צו "דרקוני" ש"שיטת משפט מתוקנת אסור לה שתשלים עם קיומו גם אם הוא מנומק בצורך לשמור על הסדר הציבורי." המלצה זו סותרת כמובן את פסיקת בג"ץ שניתנה רק שלושה חודשים קודם לפרסום דוח לוי. עד לכתיבת דוח זה, דוח לוי לא אומץ על ידי ממשלת ישראל. **דו"ח על מעמד הבנייה באזור יהודה ושומרון**, ירושלים, א' בתמוז התשע"ב - 21 ביוני 2012, עמ' 1, 71-72 ועמ' 87 סעיף י'; חיים לוינסון, "מסקנות ועדת לוי - ניצחון אמנות המריחה והשקר". **הארץ**, 9.7.2012.

211 המידע התקבל מהמינהל האזרחי בעקבות בקשת יש דין לפי חוק חופש המידע לקבל נתונים על אודות צווים מינהליים שהוצאו בידי המינהל האזרחי נגד בנייה בלתי חוקית ופלישות באזור המאחז עדי-עד. הצו בדבר שימוש מפריע במקרקעין פרטיים נכנס לתוקף בשנת 2007.

212 ראו מסגרת בעמוד זה.

לאדמותיהם.[213] פניותיו של הצוות המשפטי הניבו הוצאת צו שימוש מפריע במקרקעין פרטיים שהוצא ב-21 בספטמבר 2010.[214] במהרה התברר כי הרשויות הסתפקו בהוצאת הצו ובחתימה עליו, אך הן נמנעות מלאוכפו.

בהתכתבויות חוזרות ונשנות עם הרשויות דרש הצוות המשפטי של יש דין לממש את הצו. שבנו והזכרנו את חובתה של המדינה לדאוג לביטחונם של תושבי הכפרים הנהנים ממעמד של אוכלוסייה מוגנת, ובתוך כך להבטיח את גישתם לאדמותיהם ואת חופש התנועה שהם זכאים לו בשטחים אלה.[215]

יותר משבעה חודשים אחרי הפלישה לאדמתם, ומשנוכחו לדעת כי רשויות המדינה לא עשו דבר כדי לסלק את הפולשים, פנו שלושת בעלי האדמות בסיועו של יש דין לבג"ץ בבקשה שיורה לאכוף את דרישת הפינוי על פי הצו בדבר שימוש מפריע במקרקעין פרטיים (ראו תמונה מס' 4 בעמ' 54).[216]

ב-12 במאי 2011 ניתנה תגובתם המקדמית של המשיבים, ובה התחייבות לממש את הצו עד סוף אוגוסט 2011, מלווה בתצהיר חתום בידי ראש המינהל האזרחי.[217] בבוקר 28 באוגוסט 2011 הגיעו כוחות יס"מ לאדמות נשוא העתירה והחלו לעקור את הגפנים שניטעו עליהן במסגרת הפלישה החקלאית. במקביל הגיש תושב עדי-עד אסף אזולאי עתירה למתן צו על תנאי וצו ביניים. בעתירה נטען כי "זה שנים ארוכות מגדל העותר כרם ענבים בסמוך ליישוב עדי-עד שבאזור שילה, בו השקיע העותר את מיטב אונו והונו. השקעה אדירה המסתכמת עד היום בסך אלפי שקלים(!)" עוד נטען כי צו השימוש המפריע לא נמסר לעותר ולכן לא עמדו לו זכות השימוע וזכות הערר.[218]

עמדתה של המדינה בתשובתה המקדמית לעתירה היתה כי דינה להידחות על הסף הן בגין חוסר ניקיון הכפיים שהיא לוקה בו ובשל השיהוי בהגשתה, וכן להידחות לגופה. לטענת המדינה הצו נתלה בשטח נשוא העתירה ב-12 בדצמבר 2010, והעתק ממנו אף נמסר

213 מכתב מאת עו"ד אבישר לב למפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ולראש המינהל האזרחי: דרישה לפינוי מיידי של הנטיעות והגידור שנעשו באדמותיהם הפרטיות של מרשיי, 13.9.2010; ומכתב מאת עו"ד אבישר לב למפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ולראש המינהל האזרחי: דרישה לפינוי מיידי של הנטיעות והגידור שנעשו באדמותיהם הפרטיות של מרשיי - תזכורת, 5.10.2010.

214 הודעה על הוצאת הצו וחתימתו נתקבלה ביום 12.10.2010 במכתב מאת תאמר סעיד, סגן קצין ייעוץ במדור מקרקעין, לשכת היועץ המשפטי באזור יהודה והשומרון.

215 מכתביהם של עו"ד מיכאל ספרד ועו"ד אבישר לב: דרישה לפינוי מיידי של נטיעות וגידור שנעשו באדמות מרשיי בכפר תורמוסעיא, 18.10.2010, 21.11.2010 ו-19.12.2010, ותשובותיו של תאמר סעיד, סגן קצין ייעוץ במדור מקרקעין, לשכת היועץ המשפטי אזור יהודה והשומרון, 23.11.2010 ו-28.12.2010.

216 בג"ץ 2186/11, **מחמוד אלאערג' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**.

217 בג"ץ 2186/11, **מחמוד אלאערג' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**, תגובה מקדמית מטעם המשיבים, 12.5.2011. ראו נספח בעמ' 147-148.

218 בג"ץ 6205/11, **אסף אזולאי נגד ראש המינהל האזרחי תא"ל מוטי אלמוז**.

לעותר בעת שנחקר במשטרה ב-24 בינואר 2011 בחשד להסגת גבול ושימוש מפריע במקרקעין. עוד טענה המדינה כי העותר לא ביסס בעתירתו את זכותו במקרקעין האמורים, ובידי המדינה אף מצוי מידע הסותר את טענתו כי הוא מעבד את הכרם זה שנים ארוכות: על פי בדיקה שערך המת"ק השתילים בחלקה ניטעו בה חודשים ספורים לפני הגשת התלונה באוגוסט 2010; בנוסף, בחקירתו במשטרה ציין העותר כי החל להתגורר במאחז עדי-עד רק באמצע שנת 2009 ולפני כן התגורר בקריית ארבע.[219]

בעקבות העתירה ניתן צו ארעי המורה להפסיק את פינוי האדמות עד לדיון בעתירה,[220] וכן אוחד הדיון בעתירה זו עם עתירתם המקורית של חקלאי תורמוסעיא.[221]

במהלך דיון בעתירות שהתקיים ב-12 בספטמבר 2011 טען העותר אזולאי כי הוא מעבד את השטח שבגינו הוצא צו הפינוי, וכן כי שטח זה מצוי בצמוד לחלקה אחרת שהוקצתה לו על ידי ההסתדרות הציונית. עם תום הדיון דרש בית המשפט מאזולאי להציג את הסכם ההקצאה בינו ובין ההסתדרות הציונית ביחס לחלקת המקרקעין **הצמודה** לחלקה נשוא העתירה (ולא ביחס לחלקה נשוא העתירה עצמה). ב-13 בספטמבר 2011 הגיש אזולאי את העתק ההסכם בינו לבין ההסתדרות הציונית, כפי שנחתם ב-23 בינואר 2011, המקצה את השטח לעותר מ-1 בפברואר 2011 למשך 21 שנים (עד פברואר 2032) תמורת סכום סמלי של שקל אחד.[222] **לא הוצג כל הסכם או אסמכתא אחרת בנוגע לחלקה נשוא העתירה, השייכת לפלסטינים.**

בהחלטת בית המשפט מ-18 בספטמבר 2011 נאמר כי העותר "מגלה טפח ומכסה טפחיים, ותום הלב, שלא לומר האמת, אינו נראה כחברו הטוב, גם אם הוא מונע מאידיאליזם."[223] חרף הדברים החריפים הללו, בית המשפט קבע כי למרות הסתייגותו "מדרכו החמקמקה של העותר" יש לקיים לו שימוע, ובמידה שיתעורר הצורך בעקבותיו, לאפשר לאזולאי להגיש ערר. כן נקבע כי על המדינה לעדכן את בית המשפט בתוך שלושה חודשים, וכי עד אז יעמוד הצו הארעי בתוקפו.[224]

219 תגובת המדינה מיום 30.8.2011 במסגרת העתירה בבג"ץ 6205/11.

220 החלטה בבג"ץ 6205/11, 29.8.2011.

221 החלטה בבג"ץ 2186/11 **מחמוד אלאערג' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**, ובבג"ץ 6205/11 **אסף אזולאי נגד ראש המינהל האזרחי תא"ל מוטי אלמוז**, 31.8.2011.

222 הודעה משלימה מטעם העותר במסגרת בג"ץ 2186/11 ובבג"ץ 6205/11, 13.9.2011.

223 החלטה בבג"ץ 2186/11, ובבג"ץ 6205/11, 18.9.2011.

224 שם.

לאחר הדיון קיים ראש המינהל האזרחי שימועים לאסף אזולאי ולחקלאי תורמוסעיא. בתום השימועים, ב-25 במרס 2012, דחה ראש המינהל האזרחי את טענותיו של אזולאי והחליט להותיר את דרישת הפינוי על כנה.[225] בעקבות החלטה זו הגיש אזולאי ערר לוועדת העררים הצבאית במחנה עופר.[226] ערר זה עודו תלוי ועומד.

הימנעות מהוצאת צו תיחום שטח למאחז

בנוסף להימנעות ממימוש צווי הריסה שהוצאו למבנים בלתי חוקיים וצווי פינוי לפלישות חקלאיות, המדינה נמנעת מלתת הוראה מדינית גורפת להוצאת צו תיחום שטח נגד המאחזים הבלתי מורשים, ובכלל זאת נגד המאחז עדי-עד. צו תיחום מוצא על ידי אלוף פיקוד המרכז,[227] והוא מכריז על שטח או מקום שבתחומו מצוי מבנה לא מורשה כשטח מתוחם. הכניסה למבנה או מקום שתוחם אסורה, וחיילים ושוטרים הוסמכו להפעיל כוח לפינויו במידת הצורך. צו זה הוא הכלי המשפטי המרכזי לטיפול בפינוי מאחזים בלתי מורשים, החל מדצמבר 2003.[228]

פינוי מאחז במלואו (להבדיל מפינוי מבנים ספציפיים בשטחו) יכול להיעשות רק לאחר הוצאת צו תיחום שטח. עם זאת, הניסיון מלמד כי גם מאחזים שהוצאו נגדם צווי תיחום טרם פונו. עתירה שהגישה תנועת שלום עכשיו בספטמבר 2007 נגד אי-מימוש צווי תיחום שהוצאו נגד שישה מאחזים[229] עודה תלויה ועומדת.

התנהלות זו מצד רשויות המדינה, אשר אינן אוכפות צווים שהן עצמן הוציאו, מהווה פגיעה חמורה בשלטון החוק בשטחים.

225 מכתב מאת תא"ל מוטי אלמוז, ראש המינהל האזרחי, למר אסף אזולאי, 25.3.2012.

226 ערר 51/12, **אסף אזולאי נגד ראש המינהל האזרחי לאיו"ש** (הוגש ביום 16.4.2012).

227 צו תיחום שטח מוצא מכוחו של צו בדבר מבנים בלתי מורשים (הוראת שעה) מס' 1539.

228 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 16.

229 בג"ץ 7891/07, **תנועת "שלום עכשיו" – ש.ע.ל. מפעלים חינוכיים ואח' נגד שר הבטחון מר אהוד ברק ואח'**. העתירה מהווה המשך לעתירה קודמת שהוגשה במרס 2006: בג"ץ 3008/06, **תנועת "שלום עכשיו" – ש.ע.ל מפעלים חינוכיים נגד שר הבטחון ואח'**. ששת המאחזים הם: מצפה לכיש, צומת הטי-גבעת אסף, רמת גלעד-גבעת הדגל, מעלה רחבעם, מצפה יצהר - נ.ג. 693 וגבעת הרואה-עלי 762.

אי-אכיפה בתחום התכנון והבנייה: תוצאה

על מדינת ישראל חלה החובה להגן על רכושם הפרטי של הפלסטינים המצויים בשטח הכבוש על ידיה, ובכלל זאת על אדמותיהם. חובה זו נגזרת מהוראות המשפט ההומניטרי הבינלאומי (דיני הכיבוש), מדיני זכויות האדם הבינלאומיים ומעקרונות המשטר המינהלי והחוקתי בישראל.[230] הקמת מאחזים על קרקעות בבעלות פרטית פלסטינית מהווה פגיעה חמורה בקניינם של הפלסטינים, ולפיכך מחובתו של אלוף הפיקוד, כמפקד האזור, לפעול באופן אקטיבי למניעת פגיעה זו.

בפסק דין שניתן בתחילת אוגוסט 2011 בעתירת תנועת שלום עכשיו בעניין המאחז מגרון, שבו נקבע כי על המדינה לפנות את המאחז, כתבה הנשיאה דורית בייניש בהחלטתה כי הפרת חוק הפוגעת בזכויות הקניין של האוכלוסייה הפלסטינית המוגנת היא חמורה במיוחד ומחייבת את המדינה לפעול בהתאם:

> *הקו המנחה ובעל המשקל המכריע בהכרעותינו השיפוטיות הוא כי על רשויות המדינה לפעול לקיום החוק ולאכיפתו באזור, במיוחד כך כאשר הפרת החוק פוגעת בזכויות הקניין של התושבים המוגנים; זאת, כפי שצוין קודם, אף בהתאם לעמדתה המוצהרת של המדינה אשר הובאה בפנינו פעמים רבות. אין חולק כי על פי דין אין להקים יישוב על קרקע פרטית של תושבים פלסטינים, וגם לשיטת המשיבים יש לראות בחומרה רבה פגיעה בזכות הקניין של תושבים אלה. לפיכך אף הציבה המדינה עיקרון זה בראש סדרי העדיפויות לאכיפת החוק באזור.*[231]

המניע האידיאולוגי שלאורו מוקמים מאחזים מצליח לטשטש בקרב מי שאמונים על אכיפת החוק את דבר העבירה והזלזול בשלטון החוק. ששון התרשמה כי חוסר המעש והיעדר האכיפה נובעים מן הדואליות ביחסם של גורמי האכיפה הבוחנים את הקמת המאחזים והעבירות הנלוות לה.

התוצאה, אם כן, ברורה: המאחז עדי-עד, אשר הוקם באורח בלתי חוקי ושמעשה הקמתו כרוך בביצוע עבירות פליליות, מהווה עדות בת 14 שנים לרפיסות שלטון החוק בגדה המערבית.

---

230 ראו פרק א' - "חובות המעצמה הכובשת", עמ' 13-19 בדוח זה.

231 בג"ץ 8887/06, **יוסף מוסא עבד א-ראזק אל-נאבות ואח' נגד שר הביטחון ואח'**. פסק דין משנת 2011.

פרק ה'

כישלון אכיפת החוק על אזרחים ישראלים המבצעים עבירות פליליות נגד פלסטינים

כאמור, החובה לאכוף את החוק מוטלת על צה"ל כצבא הכובש וכריבון בשטח הכבוש. אולם כבר בסמוך לכיבוש הגדה המערבית ב-1967 האציל צה"ל מסמכותו למשטרת ישראל והסמיך אותה לפעול לאכיפת החוק בשטחי הגדה המערבית. ה"צו בדבר כוחות משטרה הפועלים בשיתוף עם צה"ל (אזור הגדה המערבית) (מס' 52) תשכ"ז-1967"[232] מקנה למשטרה סמכויות זהות לאלו הניתנות לכל חייל בשטחים, וכן את הסמכויות שהיו נתונות לשוטרים בגדה המערבית ערב כיבושה בידי ישראל.[233]

מ-1967 עד 1994 פעלה המשטרה בגדה המערבית באמצעות שתי נפות - נפת יהודה שהיתה כפופה למחוז הדרומי, ונפת שומרון שהיתה כפופה למחוז הצפוני. ב-1994 אוחדו כוחות המשטרה שפעלו עד אז בגדה המערבית תחת מחוז חדש: מחוז ש"י (שומרון ויהודה).[234] בשונה ממחוזות המשטרה הפועלים בתחומי מדינת ישראל, מחוז ש"י כפוף לשני גופים: בתחום המקצועי (והתקציבי[235]) הוא כפוף למשטרת ישראל, ואילו בתחום המבצעי הוא כפוף למפקד כוחות צה"ל בגדה.[236]

כפיפותה של משטרת מחוז ש"י למפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית והנסיבות הביטחוניות באזור יוצרות תלות של המשטרה בצה"ל ברבות מפעולותיה. כך למשל, מסיבות ביטחוניות, כאשר שוטרי מחוז ש"י יוצאים לחקירה בזירה המצויה בסמיכות ליישובים פלסטיניים, הם נזקקים לליווי צבאי שלא תמיד ניתן להם במהירות הנדרשת, ולעיתים אינו ניתן כלל. התלות בליווי הצבאי פוגמת ביכולתם של חוקרי המשטרה להגיע לזירת האירוע ולאסוף ממצאים רלבנטיים לחקירה. כתוצאה מתלות זו, המגבילה את היכולת לבצע חקירה בשטח, נעשית פעולתו של מחוז ש"י בעיקר בתחנות - בקבלת תלונות וגביית עדויות.[237] קצין חקירות ממחוז ש"י במשטרה סיפר ליש דין כי "הדרג [הצבאי] הזוטר, מחייל ועד מ"פ, תופסים עצמם כמגיני המתנחלים." לדבריו, החיילים בשטח אינם מזהים הפרות סדר של ישראלים כאירוע פלילי, ואין להם הרבה מוטיבציה לעצור אירועים כאלה. הוא הוסיף כי אחת הבעיות בשיתוף הפעולה עם הצבא הוא התחלופה המהירה של הכוחות המוצבים באזור, מפני שעד שהכוחות בשטח מפנימים את המדיניות הנדרשת לטיפול בהפרות סדר ישראליות, הם מתחלפים.[238]

---

232 הצו בדבר הוראות ביטחון תוקן פעמים רבות, וב-1970 נחקק בנפרד, כצו ולא כנספח למנשר: צו בדבר הוראות ביטחון (יהודה והשומרון) (מס' 378), תש"ל-1970.

233 להרחבה ראו: **מראית חוק: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית**. יש דין, יוני 2006, עמ' 23.

234 אתר האינטרנט של משטרת ישראל (www.police.gov.il > מחוז שומרון ויהודה).

235 בעבר תוקצבה המשטרה באזור הגדה על ידי המינהל האזרחי, אך פעילותו של מחוז ש"י ממומנת בתקציב משטרת ישראל.

236 מבקר המדינה, **דוח שנתי 52א**, 2001, עמ' 180.

237 **מראית חוק: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית**. יש דין, יוני 2006, עמ' 30-31.

238 שיחה עם קצין ממחוז ש"י במשטרת ישראל, 19.9.2011. שמו של הקצין שמור ביש דין.

בין משטרת מחוז ש"י למתנחלים מתנהלת מערכת יחסים מורכבת: מצד אחד, המשטרה סבורה כי מתן שירות לאזרחים הישראלים באזור והגנה עליהם הם חלק מתפקידה. במסגרת זו, משטרת מחוז ש"י מנהלת הידברות קבועה עם מנהיגות המתנחלים בגדה. תוצאותיה של ההידברות הן מיתון פעולות האכיפה המשטרתית.[239] במקרים מסוימים ההידברות אף מהווה תחליף לאכיפה משמעותית של החוק באזור. מצד שני, בין האזרחים הישראלים באזור הגדה יש המגלים יחס חשדני כלפי משטרת מחוז ש"י ורואים בה "נציגים של שלטון זר כמעט".[240]

אלימות כלפי שוטרים בעת מעצר וחקירת תושבי עדי-עד שנחשדו במעורבות באירוע ירי והצתת עצי זית

במקרים מסוימים מפריעים אזרחים ישראלים לפעולתה של המשטרה, לעיתים תוך שימוש בכוח: ב-26 ביוני 2008 נעצרו שני תושבים מעדי-עד בחשד למעורבות באירוע ירי, הצתת עצי זית והצתת קומביין של חקלאים מן הכפר אל-מוע'ייר.[241] במחאה על מעצרם הפגינו כ-30 מתנחלים צעירים מול תחנת המשטרה שער בנימין. הם תקפו את אחד השוטרים שיצא לפנות את המפגינים, והוא נזקק לטיפול רפואי בעקבות חבלות חמורות שנגרמו לו.[242] יודית אבידור מצוות השטח של יש דין, שנכחה באותו יום בתחנת המשטרה כאשר ליוותה מתלוננים פלסטינים להגשת תלונה, תיארה את האירוע:

...הם חסמו את הכניסה לתחנה בשולחנות וכסאות, קיללו וצעקו על השוטרים. בין היתר צעקו: "משתנת ישראל תתפטרו!" הם התיזו מים עם רובי מים דרך הפתחים במבנה, כמו כן ראינו במקום חבית חרוכה של חומר דליק שאיתו ניסו להצית את התחנה. לדברי השוטרים הם שרו, צהלו ושתו ערק. כל זה נמשך עד השעה חמש לפנות בוקר. [השוטר] ר"א ושוטר נוסף שיצאו אל המפגינים נפגעו על ידיהם. ר"א נפגע בצלעות ופונה לטיפול בבית חולים.[243]

שוטרי מחוז ש"י מופקדים על אכיפת החוק בשטחים, הכוללת בין השאר חקירת אירועים שבהם אזרחים ישראלים מעורבים בפגיעה בפלסטינים. קצין החקירות ממשטרת ש"י מעריך כי בכל שנה נפתחים בין 200 ל-250 תיקי הפרות סדר (הפס"ד) של ישראלים במרחב שומרון, כמחצית מהם בגין עבירות כלפי פלסטינים וכמחצית בגין עבירות כלפי כוחות הביטחון.[244] הקמתו של מחוז ש"י

239 דוגמה למקרה כזה מצויה למשל בעלון איתמר, גיליון כ"ח תשרי התשס"ד (19.10.2003).

240 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 266.

241 תיק יש דין 1475/08. לאחר כשלוש שנים וחצי החליטה פרקליטות מחוז ירושלים לסגור את תיק החקירה בעילת "חוסר ראיות מספיקות".

242 גיא ורון, **גל"צ**, 26.6.2008; אפרת וייס, "שוטר מתחנת בנימין נפצע לאחר שהותקף ע"י קרובי מתנחלים שנעצרו. **Ynet**, 26.6.2008.

243 עדותה של יודית אבידור, יש דין, 26.6.2008.

244 שיחה עם קצין ממחוז ש"י במשטרת ישראל ב-19.9.2011. שמו של הקצין שמור ביש דין.

נועדה לתת מענה לצורך באכיפה טובה יותר של החוק על אזרחים ישראלים בגדה, אולם בפועל משאביו מוגבלים, כוח האדם שלו מצומצם, ומרב מאמציו מושקעים בטיפול בעבירות ביטחוניות מצד פלסטינים. לאלה נוספים היחסים המורכבים עם המתנחלים והלחצים שמפעילים מנהיגיהם, חוסר האמון שרוחשים הפלסטינים למשטרה וכן הקשיים שתוארו להלן ביחסים עם הצבא, הפוגעים גם הם ביכולת לאכוף את החוק על אזרחים ישראלים ביעילות.

עבירות פליליות נגד פלסטינים באזור עדי-עד

כאמור, מחוז ש"י במשטרת ישראל אמון על ההיבטים הפליליים של אכיפת החוק בנוגע לעבירות שנעברו על ידי אזרחים ישראלים. היבטים אלה כוללים קבלת תלונה מידי מתלוננים פלסטינים, פתיחת תיק פלילי וביצוע חקירה ממצה. להלן נבחן את מידת הצלחתו של מחוז ש"י בחקירת תלונותיהם של מתלוננים פלסטינים בנוגע לעבירות שנגרמו להם בידי אזרחים ישראלים בקרבת המאחז עדי-עד.

יש דין בדק 96 אירועים בעלי אופי פלילי שהתרחשו בסמוך למאחז עדי-עד, באדמות הכפרים ג'אלוד, קַרְיוּת, תורמוסעיא ואל-מוע'ייר, משנת 1998, שבה הוקם המאחז, ועד יולי 2012. אין מדובר בכלל האירועים והעבירות שהתרחשו באזור, אלא רק במקרים שהובאו לידיעת הארגון. יש דין סבור כי היקף העבירות בפועל נרחב בהרבה, אך רובן לא דווחו. הדברים נכונים שבעתיים בנוגע לאירועים שהתרחשו לפני הקמתו של יש דין בשנת 2005 ותחילת איסוף הנתונים.

ברוב המקרים זהותם של מבצעי העבירות המוזכרות בדוח אינה ידועה ליש דין, ואף לא ידוע אם מדובר בתושבי עדי-עד או בתושבי המאחזים הסמוכים לו. כל שאנו יכולים לומר הוא שמדובר בעבירות שבוצעו על ידי מי שהקורבנות זיהו כישראלים.[245]

הנתונים הנוגעים לשנים 1998-2004 מבוססים על שאלונים שמילאו תושבי ארבעת הכפרים בשנת 2009. מטבע הדברים, האירועים שדווחו הם הבולטים והמשמעותיים ביותר ונחרתו בזיכרונם של הנשאלים. בהתחשב בחלוף הזמן, ניתן להניח כי היו אירועים נוספים שנתפסו כמשמעותיים פחות, ולכן ראויים פחות לדיווח. במרבית האירועים המתועדים בטפסים הנוגעים לשנים אלו לא הוגשה תלונה במשטרה, ואם הוגשה, לרוב אין בידי המתלוננים ו/או בידי יש דין מידע לגבי תוצאות החקירה המשטרתית.

הנתונים שנאספו מלמדים כי למרות מגוון העבירות, רובן ככולן נושאות אופי הקשור לשליטה על אדמות - בין אם באמצעות ניסיונות ישירים לתפיסת קרקעות, עיבודן או גירוש בעליהן, לעיתים תוך שימוש באלימות, ובין אם באמצעות עבירות עקיפות, כגון פגיעה בגידולים ובתוצרת החקלאית.

245 ראו מסגרת במבוא, עמ' 11 בדוח זה.

סוגי אירועים

יש דין בחן אירועים שבהם נעברו עבירות מצד אזרחים ישראלים כלפי פלסטינים או רכושם באזורים הסמוכים למאחז עדי-עד מאז הקמתו ועד היום. את האירועים ניתן לסווג לשלוש קטגוריות עיקריות, על פי סוג העבירה הראשית[246] שנעברה בהם:

אלימות - אירועי אלימות פיזית, כולל איומים בנשק, הכאה וידויי אבנים.

השתלטות על אדמות - אירועים שעניינם השתלטות או ניסיון להשתלטות על אדמות פלסטיניות. כולל גידור, עיבוד, הצבת מבנים, קרוואנים או חממות, סלילת כביש בשטח החלקה, סילוק פלסטינים מחלקותיהם, מניעת גישה מפלסטינים לחלקותיהם והסגת גבול.

עבירות רכוש - אירועים שבהם נגרם נזק לרכוש, לרבות עבירות גניבה, הצתה, פגיעה ברכוש, פגיעה בגידולים חקלאיים, גניבת יבול חקלאי ועוד.

מתוך 96 האירועים שתיעד יש דין, 21 (כ-22% מכלל האירועים) היו עבירות אלימות נגד פלסטינים, וכללו פגיעה גופנית או ניסיון לפגיעה גופנית וכן איומים לפגיעה. עשרה מתוכם היו אירועים של תקיפה אלימה (שלושה אירועי ירי והיתר הכאה, ידויי אבנים או תקיפה באמצעות אלה). ביתר אירועי האלימות איימו אזרחים ישראלים על פלסטינים, לרוב באמצעות נשק. נראה כי כל אירועי האלימות היו על רקע ניסיון להניס את החקלאים מאדמותיהם.

47 אירועים (כ-49% מכלל האירועים) היו עבירות ברכוש, מתוכם 35 מקרים של השחתה חקלאית (בהם 27 אירועים של פגיעה בעצי זית - כריתה, עקירה, ריסוס בחומר רעיל או הצתה של עצים); שמונה מקרים של גניבת יבול (מרביתם מסיק זיתים); וארבעה אירועי חבלה ברכב או בציוד חקלאי.

28 אירועים (כ-29% מכלל האירועים) היו עבירות השתלטות, או ניסיון להשתלטות על אדמות בבעלות פלסטינית בסמוך לעדי-עד. שמונה מתוכם היו אירועים של הצבת קרוואנים או אוהלים על אדמותיהם של פלסטינים; עשרה אירועים של עיבוד חלקות חקלאיות בבעלות פלסטינית (חריש, נטיעות וכד'); שישה אירועים של גירוש פלסטינים מאדמתם או מניעת גישה מפלסטינים לחלקות שבבעלותם; אירוע אחד שבו נעשה ניסיון לסלול כביש על אדמה פלסטינית פרטית; אירוע אחד שבו הושלכה פסולת בניין לחלקה; ושני אירועים נוספים שבהם הוצבו ציוד בנייה וצינור מים באדמות בבעלות פלסטינית.

246 בחלק מהאירועים שנבדקו התקיימו מספר עבירות במהלך אירוע אחד, לדוגמה - גידור חלקה ונטיעת עצי זית; גירוש באיומי נשק וירי למוות בסוס; ירי לעבר חקלאים, הכאתם והצתת טרקטור. הנתונים המובאים בדוח זה מתייחסים לאירוע על פי העבירה החמורה יותר, המוגדרת "אירוע ראשי". יצויין כי בחינת העבירות הנוספות מלבד אלו המוגדרות "אירוע ראשי", מסייעת בהבנת דפוס הפעולה המוביל להשתלטות על אדמה.

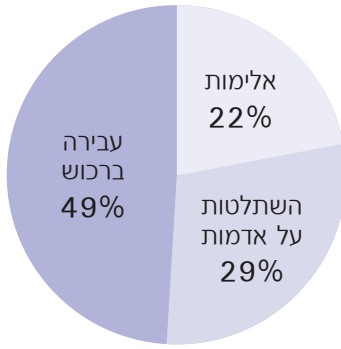

אירועים שהתרחשו באזורים הסמוכים לעדי-עד, לפי סוג העבירה

סוג האירועים מלמד כי מדובר בעבריינות אידיאולוגית שמטרתה תפיסת אדמות באזור הסובב את המאחז עדי-עד תוך הטלת מורא ופחד על בעלי האדמות, בכוונה שאלה ידירו את רגליהם מהחלקות שבבעלותם. יש דין סבור כי ניתן להצביע על קשר בין העבירות ובין גזל האדמות המתמשך, המשמש להתרחבותו המתמדת של המרחב המצוי בשליטת תושבי המאחז.

האירועים, רובם ככולם, התרחשו בחלקות חקלאיות בבעלות פרטית שמעמדן אינו מוסדר, ולכן הרחקת בעליהן הפלסטינים מהן עלולה להוביל לאובדן של זכויותיהם הקנייניות בשל אי-רציפות והמשכיות בעיבוד הקרקע.

(אי) הגשת תלונה במשטרה

פקודת המטה הארצי של משטרת ישראל קובעת כי כל איש משטרה מחויב לקבל תלונה על ביצוע עבירה, בין אם היא מעלה חשד לביצוע עבירה פלילית ובין אם אינה מעלה חשד כזה.[247] בפועל, קורבנות פלסטינים של עבירות מצד אזרחים ישראלים נמנעים במקרים רבים מהגשת תלונה במשטרה; דוח קרפ שפורסם בשנת 1982 עמד על הסיבות המגוונות לכך:

קשת הסיבות האפשריות להיעדר תלונות עשויה לנוע בין קבלת דין ונטייה טבעית שלא להתלונן, היעדר רצון לבוא במגע עם הרשויות, פחד כתוצאה מאיום או חשש למעשה נקמה, וכן הסקת מסקנות מהיעדר תוצאות בתלונות קודמות למשטרה או מסירוב של המשטרה לטפל בתלונות.[248]

למרבה הצער, הסיבות שמנה דוח קרפ עודן רלבנטיות גם כעבור שלושים שנים. מתוך 96 האירועים שדווחו ליש דין, ב-80 אירועים הגישו הקורבנות תלונה במשטרה. במקרים שבהם לא הוגשה תלונה ביקש יש דין לברר את הסיבה שבעטייה נמנע הקורבן מלהתלונן. להלן כמה גורמים מרכזיים שצוינו כסיבות לאי-הגשת תלונה:

247 פקודת המטה הארצי של משטרת ישראל, 14.1.2001, סעיף 2: "הטיפול בתלונה ובתיק חקירה".

248 דוח צוות המעקב בראשות יהודית קרפ, **"חקירות נגד ישראלים ביהודה והשומרון"**. 1982, עמ' 26.

אי-אמון ברשויות האכיפה הישראליות

לעיתים קרובות ההימנעות מהגשת תלונה נובעת מהיעדר אמון במשטרה. לאור אוזלת היד שמגלות המשטרה והרשויות הישראליות בכל הנוגע לאכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים, רבים מתושבי הכפרים הסמוכים לעדי-עד איבדו את האמון ואת האמונה ביכולתה ובנכונותה של המשטרה לסייע להם.

חוסר אמון כזה הביע בפנינו סעיד כוק, תושב הכפר תורמוסעיא, שלו ולאשתו חלקה ובה באר מים. ב-1 באוקטובר 2000 בשעת צהריים, בעת שהיו השניים ליד הבאר בחלקתם (מרחק 200 מ' מעדי-עד), התקרב אליהם טרקטור ירוק ועליו אזרחים ישראלים חמושים. מסיגי הגבול איימו על כוק ואשתו שישחטו אותם אם יתקרבו אליהם. כאשר נשאל כוק מדוע לא הגיש תלונה במשטרה בעקבות האירוע, השיב: "זה לא עוזר".[249]

תשובה דומה סיפק גם חוסין אבו עליה, תושב אל-מוע'ייר, אשר הגיע בבוקר 26 באוקטובר 2009 לאדמתו הנמצאת כקילומטר מעדי-עד, וגילה כי 53 עצי זית שבבעלותו נכרתו והפרי נגנב. לשאלה מדוע לא הגיש תלונה ענה: "נמאס לי, לא מאמין שזה יעזור."[250]

סירוב שוטרים לקבל תלונה

במקרים מסוימים סירבו שוטרים לקבל תלונות ממתלוננים פלסטינים. להלן כמה דוגמאות:

- ב-1 ביולי 2009 גורשו רועי צאן מאדמתם המצויה כקילומטר אחד מעדי-עד בידי שני אזרחים ישראלים. כאשר ניגש אכרם נעסאן להגיש תלונה בעקבות האירוע, נאמר לו שלא יוכל לעשות כן משום שאין בתחנה חוקר שיוכל לגבות את עדותו.[251]

- רבאח חזמה, תושב תורמוסעיא, ביקש להגיש תלונה בעקבות אירוע שאירע ב-6 באוגוסט 2009 באדמתו המצויה במרחק 500 מטר מעדי-עד, שבו אזרח ישראלי חמוש ירה לעברו ורדף אחריו בנשק שלוף עד בתי הכפר. במשטרה סירבו לקבל את תלונתו בטענה שהישראלי פעל מתוך הגנה עצמית.[252]

- עקשנותו של ג'מיל נעסאן הביאה אותו לתחנת המשטרה שער בנימין שלוש פעמים, עד שהצליח להגיש תלונה נגד אזרחים ישראלים שחרשו את חלקתו באמצעות טרקטור.

עוד באותו ערב [...] הלכתי למשטרת בנימין (בערך בשעה 18.00) על מנת להגיש תלונה, אבל החוקר שאינני יודע את שמו אמר לי שהוא לא יכול לקבל את התלונה כי אין מתורגמן ושאבוא למחרת בשעה שמונה להגיש את התלונה.

249 מתוך תשובותיו של סעיד טאלב חסן כוק מתורמוסעיא, טופס יש דין מס' 22.

250 מתוך תשובותיו של חוסיין סעיד אבו עליה מאל-מוע'ייר, טופס יש דין מס' 69.

251 אכרם כאמל עבדאללה נעסאן, תושב אל-מוע'ייר, טופס יש דין מס' 7.

252 רבאח עלי מוחמד חזמה, תושב תורמוסעיא, בנוגע לאירוע שהתרחש ב-6.8.2009, טופס יש דין מס' 38.

למחרת בשעה תשע הגעתי שוב למשטרה. נכנסתי וחוקר שאינני יודע מה שמו שאל אותי אם יש לי מסמכים שמעידים שאני בעלי הקרקע וכן נסח מקרקעין. לא היו בידי המסמכים כי לא אמרו לי שעלי להביא אותם ולכן שוב לא יכולתי להגיש תלונה. כך עזבתי את המשטרה בלי להגיש תלונה.[253]

בסופו של דבר הצליח נעסאן להגיש תלונה במשטרה ב-8 במרס, בסיוע איש יש דין אשר ליווה אותו לתחנה.

- מחמוד חזמה מוחמד אלאערג', תושב תורמוסעיא, מספר על ניסיונו ביחס להגשת תלונות במשטרה לאורך השנים:

בהתחלה היינו מגישים תלונות למשטרה בבית אל. לדוגמה, ב-17 באוקטובר 2000 הגשנו תלונה נגד מתנחלים שגנבו פרי מהעצים. השוטר סירב לקבל את התלונה ואמר "לך תתלונן ליאסר עראפת". ב-22 באפריל 2001 הלכתי למשטרה כדי להגיש תלונה נגד מתנחל שרעה צאן על החלקה שלי, והם התעלמו לגמרי. כנראה הם לא רוצים שנגיש תלונות, ובבית אל הורו לי לא להביא עוד תלונות. ביולי 2010 הלכתי ארבע פעמים בעניין הרעלת עצים ואמרו לי לבוא בפעם אחרת, ולא באו לראות את הנזק. ברור לי שמשטרת ישראל משתפת פעולה עם המתנחלים. התייחסות הצבא דומה לזו של המשטרה - לא באים ולא בודקים.[254]

חקירת העבירות ותוצאותיה

חוק סדר הדין הפלילי קובע כי המשטרה מחויבת לפתוח בחקירה בעקבות הגשת תלונה המעלה חשד לביצוע עבירה.[255] החוק מוסיף וקובע כי יש למסור למתלונן הודעה על החלטה שלא לחקור או להגיש כתב אישום.[256] כאמור, מתוך 96 המקרים שהובאו לידיעת יש דין, הוגשה תלונה במשטרה ב-80 מהמקרים. ב-58 מתוכם עוקב יש דין אחר הטיפול בתלונה.[257]

מתוך 22 המקרים שאינם במעקב יש דין, לגבי 16 מקרים (כ-70%) לא ידועה למתלוננים תוצאת תלונתם. זאת על אף החובה האמורה ליידע את המתלונן בנוגע לתוצאות החקירה. כך לדוגמה, מחמוד חזמה מוחמד אלאערג' הגיש 18[258] תלונות במשטרה בנוגע לעבירות שונות שהתרחשו באדמותיו. תוצאות החקירה של עשר מן התלונות אינן ידועות לו (כולן תלונות שאינן במעקב יש דין).

---

253 תיק יש דין 2030/10.

254 מתוך פגישה עם מחמוד חזמה מוחמד אלאערג', תושב תורמוסעיא, שהתקיימה ב-30.11.2010 בתורמוסעיא.

255 חוק סדר הדין הפלילי (נוסח משולב), סעיף 59: חקירת המשטרה.

256 חוק סדר הדין הפלילי (נוסח משולב) סעיף 57: הודעה על החלטה שלא לחקור או להעמיד לדין.

257 ב-22 תיקים התלונה הוגשה לפני הקמת יש דין ואין בידינו לעקוב אחר תוצאותיה.

258 תיקי יש דין 1827/09, 1481/08, 1616/08, 1624/08, 2195/10, 2207/10. טופסי יש דין 3, 5, 6, 13, 14,15, 16, 17, 18, 27, 29, 30, 32, 34, 35, 36.

מתוך 58 האירועים שבהם הוגשה תלונה במשטרה ומצויים במעקב יש דין[259]:

החלטה בתיק החקירה

ב–49 תיקים הסתיים הטיפול; מתוכם:

- ב-3 תיקים[260] הוגשו כתבי אישום. תיקים אלה הם כ-6% מכלל התיקים שבהם הסתיים הטיפול;
- היתר, 46 תיקים (כ-94% מכלל התיקים שבהם הסתיים טיפול רשויות האכיפה), נסגרו ללא הגשת כתבי אישום.

9 תיקים נוספים טרם הגיעו להכרעה סופית. מתוכם:

- 7 תיקים עודם בחקירה;
- 2 תיקים מצויים בעיון תובע, שתפקידו להחליט אם להגיש כתב אישום או לסגור את תיק החקירה.

עילות סגירת תיקי חקירה

מתוך 46 תיקים שנסגרו ללא הגשת כתב אישום:

- 32 תיקים נסגרו בעילת "עבריין לא נודע" (על"ן);
- 9 תיקים נוספים נסגרו בעילת "חוסר ראיות מספיקות";
- 4 תיקים נסגרו בעילת "אין אשמה פלילית"; בשלושה מתוכם ערער יש דין על ההחלטה, לאחר שבדיקת עורכי דין מטעם הארגון העלתה שלא היה מקום לסגור את התיק בעילה זו;[261]
- לגבי תיק נוסף לא ידועה ליש דין עילת הסגירה.[262]

259 הנתונים מעודכנים ל-27.8.2012.

260 תיק יש דין 1174/06 - הנאשם בועז מלט הורשע בהסגת גבול ונגזרו עליו מאסר על תנאי, קנס בסך של ₪1,000 וחתימה על התחייבות בסך ₪5,000 להימנע מלעבור על החיקוק שלפיו הורשע במשך שלוש שנים; תיק יש דין 1923/09 - כתב אישום בעבירות של הסגת גבול וגניבה הוגש נגד שני נאשמים, משפטם עודו מתנהל; תיק יש דין 1280/07 - הוגש כתב אישום בעבירות של הסגת גבול, המשפט עודו מתנהל.

261 לפי פקודת המטה הארצי של משטרת ישראל, 14.01.01, סעיף 5 א', עילת "אין אשמה פלילית" תינתן במקרה שבו התברר שהמעשה איננו מהווה עבירה, או במקרים שבהם אין שמץ של ראיות שהעבירה נעברה בידי החשוד.

262 פניות מטעם יש דין לבירור עילת סגירת התיקים לא נענו.

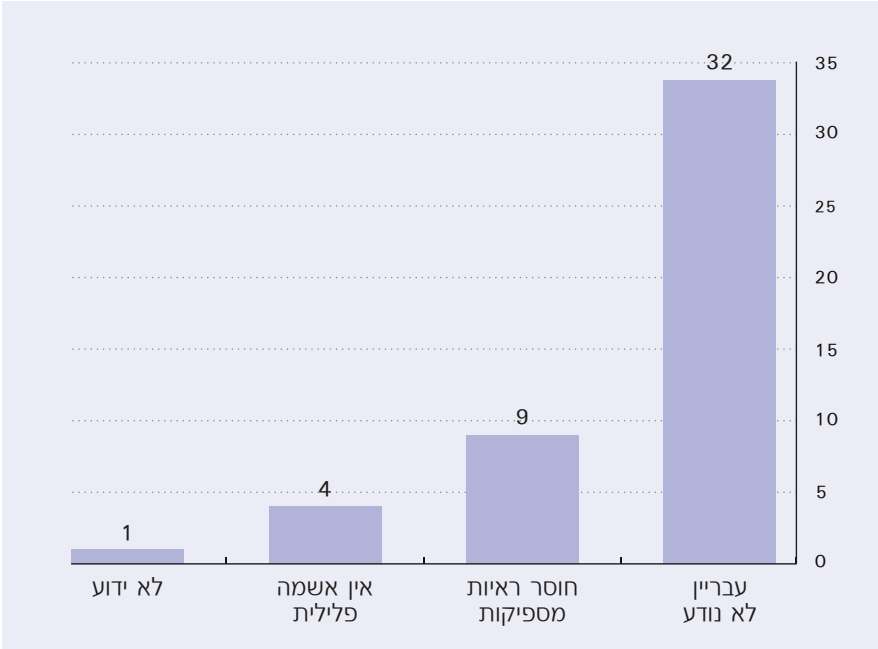

עילות הסגירה של תיקי החקירה שבמעקב יש דין

משמעות הנתונים היא כי ב-94% מהמקרים שבהם הסתיים טיפול המשטרה, העבריינים לא הועמדו לדין ותיק החקירה נסגר. כ-92% **מהתיקים**[263] **נסגרו בשל כישלון החוקרים בחקירותיהם**: 41 תיקים נסגרו בעילות המעידות על כישלון החקירה - "עבריין לא נודע" ו"חוסר ראיות מספיקות"; 3 תיקים נסגרו בעילה בלתי מוצדקת לכאורה - לפי עמדת הצוות המשפטי של יש דין - של "אין אשמה פלילית" (וכאמור, יש דין ערער על סגירתם).

בנוגע ל-11 מהתיקים שנסגרו בלי שהוגש כתב אישום, יש דין הגיש ערר על ההחלטה; שלושה מהעררים התקבלו והתיקים הוחזרו להשלמת פעולות חקירה.[264]

263 מתוך תיקי החקירה שהטיפול בהם הסתיים ותוצאותיו ידועות ליש דין.

264 מתוך שלושת העררים שהתקבלו: תיק אחד נסגר לאחר שבוצעו פעולות חקירה נוספות; תיק אחד עודו מצוי בהשלמת חקירה, ותיק נוסף נסגר בשנית לאחר שבוצעו פעולות חקירה נוספות, ועל סגירתו המחודשת הגיש יש דין ערר נוסף שגם הוא נדחה. שבעה עררים נדחו, ולגבי ערר נוסף טרם נתקבלה החלטה בעת כתיבת דוח זה.

כשלי חקירה - דוגמאות נבחרות

היועץ המשפטי של יש דין, המייצג את המתלוננים בתיקים שאחריהם עוקב הארגון, מקבל לידיו העתקים של תיקי החקירה שהמשטרה החליטה לסגור כדי לבחון אפשרות להגיש ערר על החלטתה.[265] להלן כמה דוגמאות לתיקי חקירה שיש דין סבור כי נוהלו באורח כושל ובלתי ממצה. ההתייחסות לחומרים המצויים בתיקי החקירה מבוססת על הערכים שהגיש יש דין, באמצעות היועץ המשפטי של הארגון.

פ"א 22435/11-3, תיק יש דין 2388/11:

חשוד בתקיפה שזוהה על ידי המתלונן זומן לחקירה רק כעבור שלושה חודשים וחקירתו התמצתה בשבע שאלות כלליות ומבלי שנדרש להציג אליבי

ב-14 באפריל 2011 יצאו בני משפחת חזמה מהכפר תורמוסעיא לעבד את אדמתם הסמוכה למאחז עדי-עד, לאחר שתיאמו וקיבלו אישור לכך מהמינהל האזרחי. כשעה וחצי לאחר שהחלו בעבודתם ביקשו מהם נציגי הצבא לעזוב את המקום כדי "שלא יהיו בעיות עם המתנחלים", אך בטרם הספיקו להתרחק הגיע למקום רכב ישראלי וממנו יצאו שבעה אזרחים ישראלים. חיילים בג'יפ הצבאי הבחינו ברכב ובירכו את יושביו בברכת בוקר טוב באמצעות מערכת הכריזה של הג'יפ.

האזרחים הישראלים, חלקם רעולי פנים, החלו תוקפים את משפחת חזמה בעזרת אלות, אבנים וגז מדמיע. רבחי חזמה הוכה על ידי רעול פנים בכל חלקי גופו ובראשו באמצעות מוט ברזל ונזקק לתפרים בראשו. תוקף נוסף גלוי פנים היכה אותו במקל בכל חלקי גופו. עבד אלראזק חזמה שניסה לסייע לו ולחלצו מידי התוקפים רוסס בפניו בגז מדמיע והותקף גם הוא. התקיפה נמשכה דקות ארוכות בלי שהחיילים שנכחו במקום התערבו, עד שלבסוף החלו יורים באוויר והתוקפים ברחו. אחד התוקפים צולם בזמן האירוע על ידי חקלאי פלסטיני.

ביום האירוע נגבו תלונותיהם של שלושה מתלוננים ועדותו של החקלאי הפלסטיני. רבחי חזמה זיהה את אחד מתוקפיו בתמונות שצילם החקלאי.[266]

החשוד שזוהה זומן לחקירה רק כעבור שלושה חודשים, מבלי שיימצא בחומר החקירה הסבר כלשהו לעיכוב הממושך. אולם מחדלי החקירה בתיק לא הסתיימו בכך: בחקירתו נשאל החשוד רק שבע שאלות כלליות ופשטניות ולא נתבקש להציג אליבי לשעת התקיפה; כן לא נעשו ניסיונות לאתר

265 פרקטיקה זו השתנתה לאחרונה, כאשר פרקליט המדינה שינה את הנוהל הנוגע לזכותם של קורבנות עבירה לעיין בתיקי חקירה שנסגרו. על נוהל חדש זה עתרו לבג"ץ שלושה ארגונים המייצגים קורבנות עבירה - יש דין, נגה - המרכז הישראלי לזכויות נפגעי פשיעה ואיגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית (בג"ץ 2090/11, יש דין - מתנדבים **למען זכויות אדם ואח' נגד פרקליט המדינה**). בעקבות הגשת העתירה שינה פרקליט המדינה שוב את הנוהל באופן שהרחיב את קשת המקרים שבהם קורבן עבירה יהיה זכאי לעיין בחומר החקירה של תיק שנסגר בעניינו, אולם עדיין מדובר בנסיגה מהנוהל שהיה קיים עד שנת 2010, ולפיכך העתירה עדיין תלויה ועומדת.

266 יוער כי הודעתו של החקלאי שצילם את אחד התוקפים כלל אינה מתועדת בסיכום תיק החקירה מ-15.8.2011 שבו מנומקת סגירת התיק.

ולחקור את החיילים שהיו עדים לאירוע התקיפה כדי שיזהו את התוקפים.[267] תיק החקירה נסגר בעילת "חוסר ראיות מספיקות".

יש דין הגיש ערר[268] על ההחלטה לסגור את תיק החקירה. בערר נתבקשה מחלקת העררים בפקליטות המדינה להורות על חידוש החקירה, לרבות השלמת חקירתו של החשוד שזוהה וחקירת החיילים שהיו בשטח. הערר נדחה וכך גם הטענות שהועלו בו.[269]

פ"א 3100/10, תיק יש דין 2228/10:

בתיק החקירה מצויה רק תלונתו של המתלונן בנוגע להרעלת 137 עצי זית באדמתו

בבעלות חוסין אבו עליה, תושב אל מוע'ייר, חלקה שנטועים בה עצי זית, שקד ותאנה. החלקה מצויה כ-200 מטרים מהמאחז עדי-עד, ולאורך השנים מאז הקמת המאחז נכרתו ונעקרו עצים הנטועים בה ופירותיהם נגנבו שוב ושוב.

ב-5 באוקטובר 2010 נודע לאבו עליה באמצעות חקלאי נוסף מהכפר שהעצים בחלקתו נשרפו. כעבור חמישה ימים הגיש אבו עליה תלונה במשטרה, וכעבור חמישה ימים נוספים, ב-15 באוקטובר, הצליח לתאם עם המת"ק ביקור בחלקה.

כשהגעתי למקום ראיתי עצים צהובים ומיובשים. תחילה חשבתי שהם נשרפו אבל ברגע שהתקרבתי ראיתי שהם הורעלו. [...] אני ספרתי 137 עצים שמתו. אלה עצים שאני ואשתי שתלנו לפני 30 שנה ופרנסו אותנו. לא נשאר לנו השנה מה למסוק. נשארו לנו 30 עצים צעירים שעדיין לא נותנים פרי."[270]

בחומר שבתיק החקירה מצויה רק התלונה שהגיש אבו עליה במשטרה, לפני שראה בעצמו את הנזק במטע. באופן תמוה לא קיים בחומר החקירה שום תיעוד של ביקור נוסף בחלקה, שנערך ב-16 באוקטובר בליווי נציג המת"ק ושוטר, ושבמהלכו בחן השוטר את העצים שניזוקו ואת החורים שנקדחו בכל עץ ושדרכם הוזרק רעל. כאמור, בחומר החקירה לא מתועדת שום פעולת חקירה והתיק נסגר בעילת "עבריין לא נודע" ביוני 2011, בלי שנעשה כל ניסיון להתחקות אחר האחראי לנזק הכבד. בתיק החקירה אין תיעוד לביצוע סריקות אחר עקבות או ראיות חפציות שהושארו בזירה, או הפעלת אמצעי מז"פ.

---

267 יש דין הגיש תלונה נגד החיילים שעמדו מנגד, נמנעו מלהגן על החקלאים הפלסטינים, ואפשרו לתקיפה להרחיק לכת עד כדי גרימת פציעות חמורות לחקלאים בטרם מצאו לנכון להתערב. ביולי 2012 החליטה הפרקליטות לעניינים מבצעיים לסגור את תיק החקירה (תיק יש דין 2388/11).

268 ערר על סגירתו של תיק פל"א 151271/11, פ"א 22435/11-3, 22.4.2012. תיק יש דין 2388/11.

269 מכתב מאת עו"ד שרון אדרי, ממונה על ענייני עררים בפרקליטות המדינה, אל עו"ד מיכאל ספרד ועו"ד אדר גרייבסקי, 12.8.2012 תיק יש דין 2388/11.

270 תיק יש דין 2228/10.

פ"א 431857/08, תיק יש דין 1632/08:

משנקבעה בעלותו של המתלונן על הקרקע נסתיימה חקירת תלונתו על הסגת גבול, והתיק נסגר

מחמוד חזמה מוחמד אלאערג', תושב תורמוסעיא, הוא בעליה של חלקה שהוריש לו אביו. ב-29 באוקטובר 2008 הגיע אלאערג' לחלקתו בשעה 5:15 בבוקר וגילה כי ניצבות בה כארבעים חביות ובתוכן שתילים של עצי זית.[271]

ב 2- בנובמבר 2008 הגיש אלאערג' תלונה במשטרה בגין הסגת גבול חקלאית שמשמעותה הסגת גבול באמצעות עיבוד חקלאי בלא אישור. ב-25 בנובמבר 2009 נמסר ממשטרת בנימין כי התיק נסגר בעילת "עבריין לא נודע".[272]

מבדיקת המסמכים בתיק החקירה עולה כי פעולות החקירה שנעשו בתיק נוגעות אך ורק לסוגיית הבעלות על החלקה האמורה. מרגע שהוכחה בעלותו של אלאערג' על החלקה נסתיימה החקירה, בלי שנעשתה ולו פעולת חקירה אחת הנוגעת לדבר הסגת הגבול החקלאית ולאיתור העבריינים. כך למשל, לא נערכו סיורים בחלקה בניסיון לאתר את הפולשים, לא נעשה ניסיון לברר עם ספקי עצי זית על רכישת שתילים שהתבצעה לאחרונה וכד'.[273]

יש דין הגיש ערר על ההחלטה לסגור את תיק החקירה בלי שבוצעה חקירה ראויה וממצה.

פ"א 32896/08, תיק יש דין 1681/08:

תיק חקירה שעניינו הצבה בלתי חוקית של קרוואנים נסגר בעילת "אין אשמה פלילית". המשטרה לא פעלה לפינוי הקרוואנים ולאיתור האחראים להצבתם

בבעלותו של מחמוד חזמה מוחמד אלאערג' חלקה המצויה במרחק שני קילומטרים מכפרו תורמוסעיא, וסמוכה למאחז עדי-עד. לדבריו, החל משלהי שנת 2000 (אחרי תחילת האינתיפאדה השנייה) פולשים אזרחים ישראלים מעדי-עד לאדמתו ולחלקות סמוכות אחרות, ומציבים עליהן קרוואנים וחומרי בנייה בניסיון להשתלט על אדמות האזור.

ב-26 באוקטובר 2008 הגיש אלאערג' תלונה שלישית[274] בגין הסגת גבול, בעקבות הצבתם של ארבעה קרוואנים על אדמתו. שלושה מהם הוצבו שנים אחדות קודם לכן, והרביעי באוגוסט 2008. בתחילת נובמבר 2008, בעקבות תלונתו, פונה הקרוואן הרביעי, אולם זמן קצר לאחר מכן הוצב במקום קרוואן חדש. בעקבות הצבת הקרוואן החדש הגיש אלאערג' ב-10 בדצמבר 2008 תלונה נוספת, ובעקבותיה הוזז הקרוואן מאדמתו של אלאערג' לאדמות ציבור סמוכות.

271 מתוך ערר על ההחלטה לסגור את תיק פ"א (בנימין) 431857/08, 23.3.2010. תיק יש דין 1632/08.

272 תשובתו של פקד יעקב אוחיון, משטרת בנימין, לפניית יש דין. התקבלה ב-25.11.2005. תיק יש דין 1632/08.

273 ערר על סגירת תיק חקירה פ"א 431857/08 (בנימין), 23.3.2010. בעת כתיבת דוח זה טרם התקבלה החלטה בערר. תיק יש דין 1632/08.

274 תלונות קודמות הוגשו ב-7.2.2000 וב-14.2.2001.

חומר החקירה בתיק כולל את שתי הודעותיו של אלאערג' בשתי תלונות שהגיש במשטרה (ב-26.10.08 וב-10.12.08), וכן הודעה נוספת מ-19 בינואר 2009 שבה תיאר הסגות גבול חוזרות ונשנות באדמתו, המבוצעות על ידי ישראלים שהוא סבור כי הם תושבי עדי-עד. בנוסף, ב-24 בנובמבר 2008 מסר אלאערג' למשטרה שבעה צילומים של הקרוואנים שהוצבו על אדמתו. בתיק החקירה מצוי גם מברק מאת רב-נגד אהרון יאיר מיום פתיחת החקירה, שבו הוא מציין כי אין חשודים בהסגת הגבול. עוד מצויים בתיק החקירה חוות דעת ראשונית שמסר עוזי גילה, מתאם רישום המקרקעין במינהל האזרחי ב-23 בנובמבר, ובה נקבע אילו בדיקות יש לערוך כדי להכריע בסוגיית הבעלות על הקרקע; דיווח על סיור שערך מת"ק רמאללה במרחב עדי-עד, שבמהלכו נמסר צו הפסקת עבודה לקרוואן והוא הועתק מאדמותיו של אלאערג' לאדמות ציבור בסמוך למאחז (כמו כן פונה באופן עצמאי מבנה בבנייה קלה ונמסרו שני צווי הריסה למבנה אבן וסוכת עץ); חוות דעתו של שמואל חזן, רכז האפוטרופוס בנפת רמאללה, הקובעת כי הקרוואן החדש ניצב על אדמות שאינן אדמות ציבור וכי שני קרוואנים נוספים ניצבים על אדמות ציבור. ב-11 במאי נגבתה מאלאערג' עדות נוספת, אשר בה אישר כי הקרוואן החדש אכן הוזז מאדמתו.[275]

תמונה מס' 5: מחמוד אלאערג' על רקע הקראוון

ב-13 ביולי 2009 נתקבלה הודעה כי התיק נגנז על ידי ראש מחלקת חקירות בעילת "אין עבירה".[276] על אף שארבעת הקרוואנים מצויים כעת על אדמות ציבור, הצבתם היא בנייה בלתי חוקית, ולכן מהווה עבירה. למרות זאת, בתיק החקירה אין עדות כי המשטרה פעלה לשם הפסקת העבירות או לאיתור העבריינים. המשטרה לא עשתה דבר כדי לפנות את הקרוואנים, לסלק את הפולשים ולזמן את העבריינים לחקירה. הערתו של רב-נגד אהרון יאיר כי אין חשודים בהסגת הגבול מקוממת, במיוחד לאור העובדה שלא נעשה כל ניסיון לאתר את האנשים המתגוררים בקרוואנים או המגיעים אליהם דרך קבע, והללו לא הוגדרו כחשודים.

275 שם.

276 מענה על גבי פניית יש דין לרפ"ק יעקב אוחיון ממשטרת בנימין, התקבל ב-13.7.2009.

ערר שהגיש יש דין בדרישה להשלמת פעולות החקירה, ובכללן זימון יושבי הקרוואנים, בעליהם או המחזיקים בהם לחקירה כדי למצות עמם את הדין, נדחה בלי שהטענות בו נבדקו לגופן, בטענה כי הוגש מאוחר מדי.[277]

רתיב נעסאן

רתיב נעסאן

רתיב נעסאן, תושב אל-מוע'יר, הוא בעליהן של חלקות אדמה רבות הסמוכות לכפרו ומצויות בקרבת המאחז עדי-עד. בנוסף לחלקות שבבעלותו מעבד נעסאן חלקות רבות שבעליהן הם תושבי הכפרים הסמוכים, לפי הסכמי חכירה או השכרה בינו ובין בעל החלקה.

האדמות מעובדות על ידי בני משפחה ועובדים שכירים הנמצאים בשטח באופן תדיר לצורך ביצוע עבודות חקלאיות שונות. מאז הקמת עדי-עד סובלים נעסאן ועובדיו מהתנכלויות חוזרות ונשנות מצד אזרחים ישראלים המתגוררים להערכתם באזור. לאורך השנים הגיש נעסאן עשרות תלונות במשטרה בנוגע לאירועים שהתרחשו באדמותיו והוא מנהל תיעוד מפורט ומסודר להפליא של האירועים הללו. לדבריו, "כל הזמן יש לנו בעיות עם אנשי עדי-עד. הם משתלטים על אדמותינו צעד אחרי צעד. פעם הקימו אהל על חלקה שלנו ופעם הרגו לנו סוס. ניסיוננו איתם מר מאוד."[278]

פ"א 1166/06, תיק יש דין 1180/06 [טופס 11]:

חקירת אירוע תקיפה רב-משתתפים הסתיימה בלי שנחקרו מובילי חקירה מרכזיים.

תיקי החקירה נסגרו ללא הגשת כתבי אישום נגד חשודים ומעורבים נוספים

ב-28 באפריל 2006 דיווח אכרם נעסאן, המנהל את העבודה בחלקותיו של רתיב, לג'מיל נעסאן (אחיו של רתיב) כי אזרחים ישראלים, המתגוררים להערכתו בעדי-עד, העמידו אוהל ענק בשטח האדמה של רתיב, וכי באוהל שוהים שבעה אנשים.[279]

למחרת, ב-29 באפריל, יצאו אכרם ושישה מעובדיו לעבוד בחלקה שבאחריותו. בסביבות עשר בבוקר קרבו אליהם מספר אנשים מיושבי האוהל ודרשו מהם להסתלק מהמקום. אכרם ועובדיו התעלמו מהקריאות והמשיכו בעבודתם, ויושבי האוהל התרחקו מהמקום. בסביבות השעה 14:30 התקרבו שוב יושבי האוהל לכיוונם בקריאות "רוחו מן הון" (לכו מכאן). בתגובה אספו אכרם ואנשיו את הכלים והסוסים שברשותם ויצרו קשר עם אנשים מכפרם בבקשם להזעיק למקום צבא ומשטרה. באותה

277 מכתב מאת עו"ד נחמה זוסמן, סגן בכיר א' לפרקליט המדינה, תחום העררים, 6 בפברואר 2011. תיק יש דין 1681/08.

278 תיק יש דין 1389/08.

279 תיק יש דין 1180/06.

עת נסע אחד מיושבי האוהל לכיוון עדי-עד בטרקטורון ירוק עם עגלה נגררת, וכעבור זמן קצר שב עם אנשים נוספים בעגלה. מיד אחריו הגיע למקום רכב הביטחון של עדי-עד ובו חמישה נוסעים.[280]

בעקבות הקריאה לעזרה יצאו ג'מיל ושלושה אנשים נוספים בג'יפ לעבר החלקה, אך כשהגיעו לאדמות נחסמה דרכם על ידי 15 אזרחים ישראלים ועימם כלב שחור גדול, אשר ירדו מכלי הרכב וניגשו לעבר הג'יפ. ארבעה מהם כיוונו את נשקם לעבר היושבים ברכב, בעוד חמישה אחרים פתחו את דלתות הג'יפ והחלו להכות את יושביו באמצעות קתות הרובים שבידיהם. הכלב נשך את אחד מיושבי הג'יפ, עאטף עטאללה עטייה נאסר, אשר נזקק בעקבות זאת לטיפול רפואי. כאשר ביקשו אכרם וחלק מהפועלים שהיו עמו להתקרב לג'יפ כדי לסייע לאנשים שבו, פתחו לעברם שלושה מהאזרחים הישראלים בירי. כתוצאה מהירי נהרגה סוסתו של אכרם נעסאן במקום.[281]

בהתבטאויות לתקשורת בעקבות האירוע אמר מפקד תחנת בנימין, סגן-ניצב איציק רחמים, כי המשטרה רואה את האירוע בחומרה רבה וכי "באזור הזה התרחשו כבר בעבר אירועים הקשורים לפגיעה בפלסטינים, במטעי הזיתים שלהם וברכושם."[282] חרף הדברים הללו, ב-20 במאי 2007 הודיעה המשטרה כי החקירה בתיק הסתיימה וכי התיק נסגר בעילת "חוסר ראיות" נגד שלושה חשודים, ובעילת "אין אשמה" נגד שלושה אחרים.[283] בשל ליקויים שמצא יש דין בחומר החקירה הוגש ערר על ההחלטה לסגור את התיק.[284]

בדיקת החומר המצוי בתיק החקירה העלתה כי במקום שממנו, על פי העדויות, ירו המתנחלים על הסוסה נמצאו שישה תרמילים בקוטר 5.56 מ"מ. הווטרינר שבדק את גוויית הסוסה התרשם שמותה נגרם מפצעי ירי.[285]

עוד עלה מבדיקת תיק החקירה כי כמה היבטים הנוגעים לאירוע כלל לא נחקרו:

- תקיפתם של ג'מיל ושלושת האנשים שהיו איתו בג'יפ כלל לא נחקרה.
- לא נגבו הודעות מג'מיל נעסאן, נהג הרכב שהותקף, ומעאטף נאסר שננשך על ידי כלבם של התוקפים. זאת אף על פי שמהעדויות עולה כי נוסעי הג'יפ נמצאו קרוב יותר למקום שממנו נורתה הסוסה, ולכן ייתכן שהיו יכולים לשפוך אור על זהות היורים.
- לא נעשה כל ניסיון לאתר את בעליו של הכלב התוקף ואיש מהחשודים שנחקרו לא נשאל אם ברשותו כלב.

280 שם.

281 שם.

282 טל ימין-וולבוביץ, "המתנחלים התעמתו, הסוס נורה". **NRG מעריב**, 29.4.2006.

283 מזכר מיאיר אהרון, חוקר מחוז ש"י, לעו"ד מיכאל ספרד, 20.5.2007. תיק יש דין 1180/06.

284 ערר על ההחלטה לסגור את תיק פ"א (בנימין) 1166/06, 3.3.2008. תיק יש דין 1180/06.

285 שם.

- לא נעשה ניסיון לאתר את בעליו של תיק גב גדול שנמצא בסמוך לאוהל, אשר הכיל ספרי תפילה ופנקס כיס ובו מספר רב של שמות ומספרי טלפון. זאת למרות הערכתו של שוטר הסיור כי התיק שייך לאחד מהאנשים המעורבים באירוע. יתר על כן, מחומרי תיק החקירה עולה כי למחרת האירוע, כאשר רב-נגד אהרון קיבל לידיו את תכולת התיק ומנה את החפצים שבו, לא ציין ביניהם את פנקס הכיס ולמעשה פנקס הכיס לא הוזכר עוד בתיק החקירה.

- במסגרת פעולות החקירה נשלחו כמה כלי נשק לבדיקה בליסטית, במטרה לבדוק אם התרמילים שנמצאו בשטח נורו מהם. הבדיקה העלתה כי התרמילים לא נורו מכלי הנשק שנבדקו, אולם הבדיקות שנערכו לא כללו את כל כלי הנשק המצויים בעדי-עד.

- למרות פערים משמעותיים בין גרסאותיהם של המתלוננים לגרסאותיהם של חלק מהחשודים, בעיקר בנוגע ללוחות הזמנים באירוע וזהותם של המשתתפים בו, ובפרט בנוגע לזהותו של האחראי להרג הסוסה, לא נחקרו עדים שהיו יכולים לשפוך אור על הפרשה ולסייע ביישוב פערי הגרסאות.

- למרות סתירות שעלו בחקירתו של אחד מן החשודים (ששימש בתפקיד ביטחוני במאחז) בנוגע ללוח הזמנים באירוע, למספר האנשים החמושים שנטלו בו חלק ולזהותם של האנשים שנכחו במקום, החשוד לא נדרש להסבירם. זאת אף כי שוטרי הסיור שהוזעקו למקום סברו כי התנהגותו חשודה, היות שמיהר לעזוב את המקום ובטרם עזב ציין בצורה מחשידה כי איננו מכיר איש מהאנשים שהיו בו. גם התרשמותו של החוקר יאיר אהרון היתה כי החשוד מסתיר בחקירתו פרטים הידועים לו על האירוע.

- בין אחד החשודים ובין אכרם נעסאן נערך עימות אשר הסתכם במשפט אחד שאמר נעסאן לחשוד, ובו האשים אותו בנטילת חלק באירוע ובכך שאדם שעמד לידו ירה בסוסתו. דבריו נותרו ללא תגובה מצד החשוד. באופן תמוה, בכך הסתיים העימות ונמשכה חקירתו הרגילה של החשוד. מיותר לציין כי אין בכך כדי להשיג את המטרות שלשמן נערכים עימותים בין חשוד למתלונן.

- חשוד נוסף לא התייצב לחקירה במשך זמן רב, עד שהיה צורך להוציא צו מעצר לשם חקירתו. כשנחקר לבסוף, סירב לשתף פעולה עם חוקריו ושמר על זכות השתיקה. מחקירתו ניתן להבין כי הוא בעליו של התרמיל שנמצא בסמוך לאוהל, וכי החפצים שנמצאו בתרמיל הכילו פרטים מזהים שלו ושל בני משפחתו. בנוסף, בתיק החקירה נמצאה עדותו של אחד מחברי כיתת הכוננות, שלפיה החשוד הוא בעליו של טרקטורון ירוק. בטרם החלה חקירתו אמר החשוד לחוקר כי "הוא עשה את מה שצריך לעשות באותו יום למען עם ישראל והמדינה". נראה כי על אף קיומן של ראיות כבדות משקל, לא הועמקה החקירה כנגד חשוד זה והוחלט לסגור את התיק נגדו.[286]

286 שם.

יש דין
YESH DIN

יותר משלוש שנים מיום הגשת הערר על ההחלטה לסגור את תיק החקירה, נמסר ממחלקת העררים בפרקליטות כי החליטו לדחות את הערר בטענה שאין בחומר החקירה די ראיות להעמדת החשודים לדין. בנוסף נטען כי החשודים מכחישים שהיו במקום האירוע וממילא את מעורבותם בו, וכי בחלוף הזמן גם פעולות חקירה נוספות לא יניבו תשתית ראייתית מספקת להעמדה לדין.[287]

פל"א, 31121/08 תיק יש דין 1389/08:

תיק החקירה נסגר בעילת "עבריין לא נודע" מבלי שנעשו פעולות חקירה לאיתור האדם שעקר וגנב את שתילי הזית והתאנה

בנובמבר 2007 שתל רתיב נעסאן כ-100 עצי זית וכ-70 עצי תאנה על חלק משטחה של חלקה שגודלה 120 דונמים, המצויה צפונית מערבית לאל-מוע'ייר, במרחק של 1-1.5 ק"מ מעדי-עד. ב-18 בינואר 2008 גילה שהשתילים נעקרו מהאדמה ונגנבו:

...ביום שישי 18 בינואר 2008 הלכנו שוב לחלקה וראינו שכמעט כל השתילים אינם. החביות ששמנו סביב השתילים כדי להגן עליהם מהחיות היו במקומן, אך השתילים נעלמו. בחלקה נשארו כשבעה שתילים שלא הצליחו לעקור אותם. גם שתילים אלה היו שבורים.[288]

ב-23 בינואר 2008 נפתחה חקירה במשטרת בנימין ונגבו עדויותיהם של רתיב נעסאן ושל סלאח עספור, בעליה של הקרקע. באותו יום אף נערך סיור בחלקה בהשתתפות חוקר המשטרה רפי אלבז, קצין תשתיות מהמינהל האזרחי עאטף חסבאני, מתאם מרשם המקרקעין בגזרה, ראש מועצת הכפר אל-מוע'ייר, נציג מארגון בצלם ובעלי הקרקע עספור. במהלך הסיור נתגלו במקום שרידים של שתילי עצי זית ותאנה שנשברו במהלך עקירתם, שתילים שנעקרו ונזרקו בשטח, וכן חביות ששימשו להגנה על השתילים.[289]

ב-29 בינואר 2008 נשלח מזכר מאת החוקר רפי אלבז אל קמ"ט מקרקעין עוזי גילה, שבו ביקש אלבז לקבל חוות דעת בנושא הבעלות בקרקע. למזכר צורף נסח מס רכוש של עספור, וגילה נתבקש לתרגמו ולאמתו וכן לסמן על גבי תצלום אוויר ומפה את מיקום החלקה שאליה מתייחס הנסח.[290] ב-17 בפברואר 2008 התקיימה פגישה בין רפ"ק אלבז לסרן רונית לוין ממדור מקרקעין של היועץ המשפטי באזור יהודה ושומרון. בפגישה צוינו ממצאי הסיור ונסח מס הרכוש שהועבר לקצין מטה מקרקעין. כמו כן צוין כי טרם אותרו חשודים וכי בקשה לאיתורם נשלחה למודיעין.[291] ב-31 באוגוסט 2008 נסגר תיק החקירה בעילת "עבריין לא נודע".[292]

---

287 מכתב מאת עו"ד שרון אדרי, סגנית בכירה א' לפרקליט המדינה וממונה בתחום עררים, אל עו"ד עידו תמרי, 26.4.2011.

288 תיק יש דין 1389/08.

289 ערר על סגירת תיק פל"א (בנימין) 31121/08, 15.3.09. תיק יש דין 1389/08.

290 שם.

291 שם.

292 עדכון טלפוני ב-9 בנובמבר 2008.

בחינת החומר בתיק החקירה העלתה כי התיק נסגר בלי שמוצתה אף אחת מפעולות החקירה. בעקבות זאת הגיש יש דין ערר על סגירת התיק. בערר נטען כי על פי החומר המצוי בתיק לא נעשתה כל פעולה לאיתור העבריינים, אף על פי שלדברי המתלוננים החלקה מצויה בסמוך לעדי-עד והם חושדים בתושבי המאחז, ולמרות העובדה שבעדי-עד מתגוררות 26 משפחות בלבד. כמו כן לא נעשה ניסיון לאתר את השתילים הגנובים בשטח המאחז.[293] גם בנושא הבעלות על הקרקע לא מוצתה החקירה, ועל אף שנעשו פעולות לצורך בירור הבעלות אין בחומר החקירה רמז לסיומו ולתוצאותיו.[294] ב-10 באוקטובר הודיעה מחלקת העררים בפרקליטות כי החליטה לדחות את הערר ולא להתערב בהחלטת המשטרה לסגור את התיק, כיוון שהמתלונן לא יכול להצביע על חשודים במעשה ולא נמצא מוביל לחשודים.[295]

פ"א 30944/08, תיק יש דין 1461/08:

לא נעשו פעולות מספקות לאיתור העבריינים; התיק נגנז בעילת "עבריין לא נודע"

חלקה נוספת שמעבד רתיב נעסאן מצויה צפונית-מערבית לכפרו, במרחק של כ-1.5 ק"מ מעדי-עד. הגישה לחלקה זו, שגודלה 120 דונם, אינה דורשת תיאום עם הצבא. את העבודה בשטח מנהל אכרם נעסאן, השוכר עובדים נוספים לעבודה, וביניהם גם את עווד נעסאן העובד על טרקטור.

בבוקר 29 באפריל 2008 יצא עווד יחד עם טרקטוריסט נוסף, עאדל אבו עליה, לחרוש את החלקה ולהכשירה לקראת זריעת חיטה. במרחק מה מהם, ללא קשר עין, עבדו אכרם וכמה פועלים נוספים בשתילת עצי זית. בשעה 12:30 הבחין עווד בשמונה אזרחים ישראלים צועדים לכיוון החלקה שבה עבדו הוא ועאדל, ובראשם ישראלי רכוב על סוס לבן. שניים מהם היו חמושים ואילו היתר אחזו בידיהם מקלות וברזלים.

חמישה מהם היו לבושים בבגדים לבנים. לאחד מהם היה רובה אם-16 והפנים שלו היו מכוסים. שניים מהם היו עם כיפות על הראש ולשניים האחרים היו כובעי מצחייה. מתנחל אחד היה בבגדים כחולים והשניים האחרים בחולצות צבעוניות. המתנחל בכחול רכב על סוס. היה לו רובה (כמו עוזי, לא אם-16). הוא בחור שחרחר, עם שיער ארוך עד הכתפיים, ללא כיסוי ראש. הסוס לבן כולו מסודר לרכיבה (אוכף, רצועות...). כל אחד מהמתנחלים שהיה ללא נשק היה מצויד במקל או בגרזן.

כאשר המתנחלים ראו אותנו, הם התקרבו במהירות. הרוכב הריץ את הסוס. כשהגיעו למרחק של כ-10 מטרים מאיתנו הם כיוונו אלינו את הנשק והאחרים זרקו עלינו אבנים. בעליו של הסוס התחיל לרכוב במהירות סביב הטרקטור שלי. עאדל הצליח לברוח עם הטרקטור שלו. אני כיביתי את הטרקטור, השארתי את המפתחות וניסיתי לברוח. תוך כדי כך הסוס המשיך להסתובב סביבי ורוכבו איים עלי ברובה. גם המתנחל רעול הפנים איים עלי בנשק. האחרים המשיכו עם

293 ערר על סגירת תיק פל"א (בנימין) 31121/08, 15.3.08. תיק יש דין 1389/08.

294 שם.

295 מכתב מאת עו"ד אתי כהנא, מנהלת תחום עררים בפרקליטות המדינה, לעו"ד מיכאל ספרד, 10.10.2010. תיק יש דין 1389/08.

יש דין
YESH DIN
volunteers for human rights

האבנים. לא נפגעתי. כאשר הייתי כבר רחוק מהטרקטור ראיתי את המתנחלים מכים בגרזנים את הטרקטור. הם פוצצו ושברו את הצמיגים, את הפנסים, את הרדיאטור ואת טנק הדלק. הם חתכו את צינורות המים והשמן. רצתי לכיוון החלקה שבה עבד אכרם. כאשר אכרם וחמשת הפועלים שאיתו ראו אותי הם באו לקראתי ואז שני המתנחלים הפסיקו לרדוף אחרי וחזרו אל ששת האחרים שעסקו בהרס הטרקטור. סיפרתי לאכרם את כל מה שקרה. אכרם התקשר למת"ק ולצבא.[296]

לאחר כחצי שעה הגיע ג'יפ צבאי ובו ארבעה חיילים מכיוון עדי-עד. כשהבחינו המתנחלים בג'יפ הם ברחו לכיוון ההפוך. הג'יפ רדף אחריהם ותפס שלושה מהם (לפי עווד נעסאן נתפסו שלושה מבין הלבושים בלבן). לאחר ששוחחו כרבע שעה, פנו שלושת המתנחלים לעבר עדי-עד והג'יפ התקרב לעווד וחבריו. לשאלתו של אכרם מדוע שוחררו המתנחלים התוקפים, ענו החיילים שרק המשטרה יכולה לעצור אותם.[297]

על אף שלחיילי צה"ל הסמכות והחובה לעכב חשודים עד בוא המשטרה, החיילים לא עיכבו את המתנחלים ולא ביררו את פרטיהם. גם לאחר שנודע להם מפיו של נעסאן כי מדובר באזרחים ישראלים שחיבלו בטרקטור, נשארו החיילים בשדה ולא ניסו להתחקות אחריהם ולאתרם בעדי-עד. בתיק החקירה מצוי מכתב של ראש ענף חקירות ש"י לראש מחלקת חקירות בנימין, שבו נאמר "יש לשלוח עותקים לפרקליטות הצבאית על טיפול בחיילים שלא עיכבו את החשודים."[298] זמן קצר לאחר שבאו החיילים, הגיעו למקום נציגי המת"ק ושוטרים. השוטרים רשמו את עדותם של החיילים, אך גם הם לא נסעו למאחז לחפש את התוקפים.[299]

העיון בחומר החקירה גילה כי גם בהמשך לא נעשו פעולות מספקות כדי לאתר את העבריינים. אחד החיילים מסר שאינו יכול לזהות את המתנחלים, ואילו יתר החיילים שהיו עמו בג'יפ כלל לא נחקרו ולא נעשה כל ניסיון לבדוק אם יש ביכולתם למסור פרטים מזהים על המתנחלים או לזהותם.[300]

בעדותו ביום האירוע מסר עווד נעסאן לשוטרים כי חמישה מהמתנחלים ברחו לכיוון עדי-עד כאשר הבחינו בג'יפ הצבאי, וכי הוא ראה אותם מחביאים את כלי הנשק ברכב סובארו ארוך בצבע לבן. למרות מסירת פרטים אלו, לא נערכו בסיום האירוע, או במועד אחר, סריקות בעדי-עד כדי לאתר את בעליו החמוש של הסוס הלבן, את המתנחל שהחזיק ברובה אם-16 או את בעליה של הסובארו הלבנה. זאת על אף שבעדי-עד התגוררו באותה תקופה כעשרים משפחות בלבד. בנוסף, לעאדל אבו עליה, הטרקטוריסט הנוסף שמסר עדות ב-13 ביולי 2008, כלל לא נערך מסדר זיהוי.

---

296 תיק יש דין 1461/08.

297 שם.

298 ערר על ההחלטה לסגור את תיק פל"א 168833/08, פ.א. 30944/08, 21.12.2009. תיק יש דין 1461/08.

299 תיק יש דין 1461/08.

300 ערר על ההחלטה לסגור את תיק פל"א 168833/08, פ"א 30944/08, 21.12.2009. תיק יש דין 1461/08.

לזירת האירוע לא הוזמנו חוקרי מז"פ ולא נערכו בה סריקות למציאת ראיות, למשל טביעות אצבעות על גבי הטרקטור. בדוח הפעולה של שוטר הסיור נכתב: "ביקשנו מז"פ למקום, אך לא הגיע לפי הנחיית רמ"ח [ראש מחלקת חקירות]."[301]

ב-29 באוקטובר 2008 נמסר ממשטרת בנימין כי התיק נגנז בעילת "עבריין לא נודע".[302] ב-17 במרס 2009 מסר רפ"ק רפי אלבז ממשטרת בנימין כי התיק נפתח מחדש לחקירה ב-1 בדצמבר 2008 וכי ישנם חשודים שנחקרו בתיק והוצא נגדם צו מעצר.[303] ב-7 בדצמבר 2008, אחרי יותר משבעה חודשים שבהם לא נעשתה כל פעולת חקירה בתיק, נגבו עדויות תחת אזהרה משני אנשים. האחד, תושב עדי-עד, ענה לשאלות החוקר והכחיש את מעורבותו באירוע; השני, תושב בית אל, סרב לשתף פעולה עם חוקריו. כמו כן נחקרו תחת אזהרה שני אנשים נוספים אשר הכחישו כל מעורבות באירוע.[304]

החשוד הראשון ציין בעדותו שלכמה אנשים הנמצאים במאחז גבעת קול ציון,[305] הסמוך לעדי-עד, יש סוסה לבנה עם כתמים חומים. למרות זאת, ועל אף שבחקירתו נקב החשוד בשמותיהם, הם לא נחקרו ואף לא נעשתה כל פעולת שמטרתה לבדוק אם מדובר בסוס שאליו התייחס המתלונן בעדותו. כן מסר החשוד הראשון בעדותו שמות של תושבי עדי-עד המחזיקים ברובה מסוג אם-16, אך גם הם לא נחקרו.[306] למשטרה היו ארבעה חשודים בהשתתפות באירוע, אך למתלונן ולחברו לא נערכו מסדרי זיהוי חיים או מסדרי זיהוי בתמונות עם תמונותיהם של ארבעת החשודים.[307]

בתשובה לפניית יש דין נמסר מטעם יחידת תביעות ש"י כי התיק נסגר ב-8 ביולי 2008 בעילת חוסר ראיות.[308] בעקבות הסגירה המחודשת הגיש יש דין ערר בבקשה למצות את כיווני החקירה בתיק.[309]

באוקטובר 2010 נמסר ממחלקת העררים בפרקליטות כי אין יסוד להתערב בהחלטת המשטרה לסגור את התיק, והערר נדחה.[310]

---

301 שם.

302 עדכון טלפוני ב-9.11.2008. תיק יש דין 1461/08.

303 תיק יש דין 1461/08.

304 ערר על ההחלטה לסגור את תיק פל"א 168833/08, פ"א 30944/08, 21.12.2009. תיק יש דין 1461/08.

305 מאחז הנמצא במרחק של כ- 1.5 ק"מ מהמאחז עדי-עד. ככל הנראה המאחז אינו מאויש באופן קבוע ואין בו מבני קבע ותשתיות.

306 שם.

307 שם.

308 תשובה מעו"ד ערן אורי, ראש יחידת תביעות ש"י, על גבי מכתבו של עו"ד מיכאל ספרד. התקבלה בתאריך 12.7.09. תיק יש דין 1461/08.

309 ערר על ההחלטה לסגור את תיק פל"א 168833/08, פ"א 30944/08, 21.12.2009. תיק יש דין 1461/08.

310 מכתב מאת עו"ד נחמה זוסמן, סגן בכיר א' לפרקליט המדינה, תחום העררים, אל עו"ד מיכאל ספרד, 17.10.2010. תיק יש דין 1461/08.

יש דין
YESH DIN

פ"א 33821/08, תיק יש דין 1482/08:

לא ננקטו פעולות לאיתור חשודים בהצתת שדה חיטה, על אף שבידי המתלונן היו צילומים המתעדים אזרחים ישראלים נמלטים מהמקום

אכרם נעסאן, תושב אל-מוע'יר, מעבד את חלקתו של מחמוד אלאערג' תושב תורמוסעיא. ב-10 ביוני 2008 קיבל אכרם נעסאן הודעה מאחד מעובדיו כי החלקה עולה באש. בעקבות ההודעה יצא אכרם לעבר החלקה בליווי נציגי יש דין אשר היו באותה עת בביתו וגבו את עדותו בנוגע למקרים אחרים שהתרחשו באזור ימים אחדים קודם לכן.

מיד נסעתי בטנדר שלי עם עזמי, דינה ונדב לשטח, ותושבים נוספים הצטרפו במכוניות פרטיות וטרקטור. נסענו מרחק של כ-2.5 ק"מ מהכפר, וכאשר הגענו האש עדיין בערה בכמה מוקדים. ראינו שני מוקדים נוספים שבהם היה ניסיון להצתה שלמרבה המזל לא צלח. כשהגענו ראינו כמה מתנחלים מתחילים לרדת לכיוון שלנו, והם פנו חזרה למאחז. כנראה הבחינו בנו וברחו לכיוון עדי-עד.

נשרפו כשלושה דונמים [...]. למקום הגיעו אנשי צבא, מת"ק ומשטרה. הראינו להם את השריפות וגם את המוקדים שניסו לשרוף. אחד השוטרים צילם. רצינו להבהיר שמדובר בהצתה כי חששנו שההצתות יימשכו עוד בטרם יספיקו לקצור.[311]

ב-26 בנובמבר 2008 נסגר תיק החקירה בידי ראש מחלקת חקירות בתחנת בנימין.[312] עילת הסגירה לא נמסרה ליש דין, אך בעקבות בחינת החומר המצוי בתיק החקירה הגיש יש דין ערר על סגירתו. בערר נטען כי חרף העובדה שבשטח נראו ואף צולמו כמה אזרחים ישראלים שנמלטו מהמקום לכיוון המאחז עדי-עד, לא נעשתה כל פעולה לאיתור חשודים או לזיהוים.[313] טענות הערר התקבלו והביאו לחידוש החקירה,[314] אך ב-21 באוקטובר 2010 נסגר התיק בשנית בעילת "חוסר ראיות מספיקות" על ידי פרקליטות מחוז ירושלים.[315]

311 תיק יש דין 1482/08.

312 עדכון טלפוני בתאריך 9.12.2009. תיק יש דין 1482/08.

313 ערר על ההחלטה לסגור את תיק פ"א (בנימין) 228156/08, 4.5.2009. תיק יש דין 1482/08.

314 מכתב מאת יעקב חיון, ע. רמ"ח בנימין, 14.5.2009, מענה למכתבו של עו"ד אבישר לב מיום 4.5.2009. תיק יש דין 1482/08.

315 מכתב מאת רונית כהן, מזכירה בפרקליטות מחוז ירושלים, מיום 15.11.2010. תיק יש דין 1482/08.

תיק יש דין 1174/06: כתב אישום שהוביל להרשעה[316]

ב-21 באוקטובר 2004 הביא בועז מלט שני בחורים מישיבת שדות אמיר והורה להם למסוק את הזיתים במטע. המוסקים עשו כבקשתו, תוך שהם סבורים כי המטע מצוי בבעלות הישיבה. למקום הגיעו בני משפחת נעסאן ותושבים אחרים מן הכפר אל-מוע'ייר, אשר הסבירו למוסקים כי המטע שייך להם והזעיקו את המינהל האזרחי והמשטרה.

בהמשך האירוע הגיע רכב הביטחון של עדי-עד ובו שני תושבים מן המאחז. התושבים ירדו מן הרכב ופתחו באש לעבר הפלסטינים שהיו מצויים בשטח. זמן קצר לאחר מכן הגיעו השוטרים למקום.[317]

ב-28 ביולי 2005 הוגש כתב אישום נגד בועז מלט, אשר הואשם שכראש ישיבת שדות אמיר במאחז עדי-עד נכנס במועדים שונים לפני 21 באוקטובר 2004 לשטחי חקלאות שונים המצויים בוואדיות סביב המאחז, המעובדים במשך שנים על ידי תושבים פלסטינים מקומיים, ביניהם משפחת נעסאן מהכפר אל-מוע'ייר. בכתב האישום צוין כי מלט נכנס לשטחים אלה כדי למסוק זיתים מהעצים הנטועים בהם.[318]

ב-25 ביוני 2006 הורשע בועז מלט בעבירת הסגת גבול: "...משהוכח לפני כי הנאשם הורה על מסיקת זיתים בשטח שבעיבוד הערבים משנת 1986, ובתום המסיקה הוא אסף את הזיתים מהשטח והביאם לעדי-עד, הרי שהנאשם הסיג גבול, ולפיכך אני מרשיעה אותו בעבירה של הסגת גבול."[319]

אי-אכיפה על עבירות פליליות: תוצאה

כישלונה של מערכת אכיפת החוק בא לידי ביטוי בכל שלבי האכיפה - החל בשלב ביצוע העבירה ובאי-התערבותם של חיילים המצויים בשטח על מנת להפסיק את מעשי העבירה ולעכב חשודים ומעורבים, עבור בשלב הגשת התלונה, וכלה בחקירת האירועים על ידי המשטרה.

עילות סגירתם של תיקי החקירה מעידות על כישלונה של המשטרה באיתור העבריינים ובאיסוף הראיות. בהתחשב בעובדה שבאזור חיים מספר מצומצם של ישראלים בכמה מאחזים, נתונים אלה בדבר כישלונה של המשטרה באיתור העבריינים מעוררים תהיות רבות פעם אחר פעם. בכמה מן התיקים שבחן יש דין נמסרו לשוטרים תיאור של התוקפים ופרטים מזהים נוספים, כגון כלי רכב או בעלי חיים שברשותם. למרות אלה, החקירה המשטרתית לא הובילה לאיתור העבריין. במקרים אחרים לא מצאו החוקרים לנכון לארוב לעבריינים בשטח, גם כאשר הסבירות שישובו אליו היתה גבוהה, למשל במקרים שבהם הוצבו קרוואנים

316 כאמור, רק שלושה תיקים מתוך 52 שבמעקב יש דין הובילו להגשת כתב אישום.

317 תיק יש דין 1174/06.

318 **יחידת תביעות ש"י נגד בועז מלט**. כתב אישום, 28.7.2005.

319 ת"פ (ירושלים) 2772/05, **ענף תביעות מחוז שומרון ויהודה נגד בועז מלט**. פסק דין, 25.6.2006.

יש דין
YESH DIN

באדמות פלסטיניות פרטיות, או במקרים של פלישה חקלאית ועיבוד חלקות בבעלות פלסטינית פרטית.

משמעותה של האי-אכיפה היא היעדרו של מנגנון מרתיע; ביודעם כי לא יבואו על עונשם, המתנכלים והפולשים שבים ומבצעים את מעשיהם פעם אחר פעם באין מפריע. ואכן, כמה מתושבי הכפרים הנזכרים בדוח זה יודעים לזהות חלק מן האנשים שהיו מעורבים באירועים שונים בחלקותיהם. אין ספק כי אכיפה אפקטיבית היתה מפחיתה את מספר העבירות באופן ניכר.

מצב זה יוצר אי-אמון עמוק ביכולתה ובנכונותה של משטרת ישראל לסייע בכל הנוגע להתנכלויות מצד המתנחלים. גם מי מבין תושבי הכפרים שעודם מגישים תלונות במשטרה אינם תולים עוד תקוות שזו תאתר את העבריינים ותדאג למצות עימם את הדין.

החובה לאכוף את החוק באזור הגדה המערבית אינה כוללת רק את החקירה בתלונות שהגישו תושבי האזור. על כוחות הביטחון והמשטרה חלה החובה לשמור על החוק והסדר גם בהיעדר תלונה. אכיפת החוק משמעותה לא רק חקירת עבירות, כי אם גם ניסיון למנוע אותן. דוח שמגר קבע כי על המשטרה לחקור גם עבירות אשר נודע לה עליהן מגורם שלישי, שאינו קורבן העבירה:

על פתיחת תיק יחולו הכללים הקבועים בהוראותיו של סעיף 59 לחוק סדר הדין הפלילי (נוסח משולב), התשמ"ב-1982, לפיו פותחת המשטרה בחקירה גם כאשר נודע על ביצוע עבירה בכל דרך שהיא, היינו לא על-פי תלונת הנפגע בלבד.[320]

בעוד אזרחים ישראלים ממשיכים להלך אימים על תושבי הכפרים באזור, תוך שהם מסבים נזק לרכושם ולעיתים גם לגופם, היעדר מענה אכיפתי הולם למעשי העבריינות כמוהו כעשיית יד אחת עם העבריינים בניסיונם להשתלט על אדמות שכניהם הפלסטינים.

320 **דוח ועדת החקירה לעניין הטבח במערת המכפלה בחברון התשנ"ד** (דוח שמגר). 1994, עמ' 250, סעיף 6 (ה').

פרק ו'

השלכות קיומו של המאחז וכישלון האכיפה על תושבי הכפרים הסמוכים

המאחז הבלתי חוקי עדי-עד הוקם ב-1998 על גבעה הסמוכה לארבעה כפרים פלסטיניים השוכנים באזור מאות שנים - תורמוסעיא, אל-מוע'ייר, ג'אלוד וקַרְיוּת. שטחם הבנוי של הכפרים מצוי באזורי B, שבהם השליטה האזרחית נתונה בידי הרשות הפלסטינית והשליטה הביטחונית נתונה בידי מדינת ישראל. השטחים החקלאיים של הכפרים מצויים באזורי C, הנתונים לשליטה ביטחונית ואזרחית ישראלית מלאה. מרבית הקרקעות באזור הן קרקעות בבעלות פרטית בלתי מוסדרת, המצויות באחזקתם של חקלאים פלסטינים אשר עיבדו אותן לפרנסתם במשך דורות רבים.

הקמת המאחז עדי-עד שינתה את אופיים של כפרי האזור ואת שגרת החיים בהם. תושבי ארבעת הכפרים הנסקרים בדוח זה חשים בנוכחותם של השכנים מדי יום ביומו במהלך 14 השנים שחלפו מאז הקמת המאחז עדי-עד.

גזל אדמות

הפגיעה המיידית היא כמובן בזכות הקניין של בעלי האדמות הפלסטינים שעל אדמתם הוצבו הקרוואנים ויתר מבני המאחז. כאמור בעמ' 35 בדוח זה, המאחז ניכס לעצמו קרקעות פרטיות בבעלות תושבי הכפרים הסמוכים למאחז, ובעיקר אדמות פרטיות השייכות לגוש הטבעי של הכפר ג'אלוד, המגיעות לכדי יותר מרבע משטחו הכולל.[321] כמתואר בדוח, במהלך שנות קיומו התרחב השטח שבשליטת עדי-עד, ונראה כי מאמצי ההתרחבות וההשתלטות על אדמות נוספות לצורך בנייה וחקלאות עדיין נמשכים. מבעלי הקרקעות שעליהם ניצבים מבני המאחז נמנעת כל גישה לאדמות, ומבחינתם אלו "אדמות אבודות". גורלן של אדמות נוספות שנתפסו בתפיסה חקלאית וניטעו בידי המתנחלים בגפנים (בדרך כלל) דומה.

גזל האדמות כולל גם השתלטות על אדמות ציבור, האמורות לשמש לטובת הנאת כלל הציבור. כאמור, 44 ממבני המאחז מוצבים על קרקע ציבורית.

מעשי הגזל נעשים בחסות המדינה - במחדליה לסלק את הפולשים ולהעניש את העבריינים ובתמיכה העקיפה הניתנת למאחז.

321 הנתונים מבוססים על שכבות מידע רשמיות שהתקבלו מהמינהל האזרחי.

יש דין
YESH DIN

הגבלת הגישה לאדמות על ידי הצבא

הקמת עדי-עד, ככל התנחלות יהודית בגדה המערבית, מכתיבה הסדרי ביטחון שמטרתם להגן על התושבים היהודים. אמנם מדובר בפורעי חוק שהתיישבו במקום באופן בלתי חוקי, אך המדינה, באמצעות הצבא, דואגת להבטיח את שלומם. עמדתו של צה"ל היא שבכל מקום שיש בו יהודים חובה על רשויות הצבא לספק להם הגנה. בחוות הדעת על המאחזים הבלתי מורשים כתבה טליה ששון:

התוצאה [של המאחזים] היא שצה"ל, הגם שלא ברצונו, נגרר לתת למעשה ההתנחלות הבלתי חוקית גושפנקא מעצם נוכחותו והגנתו על המתיישבים שם; בעצם נוכחותו ובהגנה שהוא מספק לאותם מפירי חוק, הוא קובע עובדות בשטח, יחד עם מפירי החוק עצמם.[322]

ההגנה שמספק צה"ל איננה מסתכמת בשמירה על גבולות השטח הבנוי של המאחז. השמירה על שלומם וביטחונם של תושבי המאחז כוללת יצירת אזור חיץ בינם ובין שכניהם הפלסטינים במטרה למנוע חיכוכים בין האוכלוסיות. לצורך יצירת החיץ נגזלות אדמות פלסטיניות נוספות, והגישה אליהן מוגבלת על ידי הצבא או אסורה כליל - תלוי במידת הקרבה לשטחו הבנוי של המאחז.

לאחר הקמת עדי-עד הגדיר צה"ל שטחים חקלאיים שעובדו בעבר על ידי תושבי הכפרים הסמוכים למאחז כאזור האסור לכניסת פלסטינים. לשטחים אחרים מותרת הגישה רק באישור צה"ל ובתיאום ליווי מטעמו. לפי תושבי הכפרים הפלסטינים הסמוכים למאחז, הגבלות אלו נמסרו להם בעל פה בשטח בידי חיילים או קצינים, מבלי שנמסר בידם צו המורה על סגירת השטחים.

בתשובת דובר צה"ל לפנייה מטעמנו (לפי חוק חופש המידע) בעניין סגירת שטחים, נמסר כי בתקופת המסיק מורים כוחות הביטחון על סגירת שטחים הסמוכים ליישובים ישראליים בפני כניסת פלסטינים בשל שיקולי ביטחון. דובר צה"ל לא הכחיש את טענת הפלסטינים בדבר סגירת שטחים והגבלות גישה שהוטלו עליהם לגבי אזורים נרחבים, לאורך כל ימות השנה ולמשך שנים. כן לא הוכחש כי הודעות לגבי הגבלות אלו נמסרו לפלסטינים בעל פה וללא הצגת צווים מתאימים[323] - התנהלות שבית המשפט קבע בכמה הזדמנויות כי היא איננה תקינה.[324] הודעת הדובר כי לא נמצא תיעוד של צווים מחזקת את החשש כי ההודעות נמסרו בעל פה ושלא כדין:

---

322 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים.** ירושלים, פברואר 2005, עמ' 257.

323 מכתב מאת רס"ן זוהר הלוי, ראש מדור פניות הציבור בדובר צה"ל, 20.9.2012. התשובה התקבלה במענה לבקשה לפי חוק חופש המידע, לקבלת מידע בדבר מניעת גישה של פלסטינים לשטחים חקלאיים באזור המאחז "עדי-עד". ראו נספח בעמ' 149.

324 ראו למשל: בג"ץ 9593/04, **מוראר נגד מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון.** פ"ד סא(1) (2006), פסקה 21: "כן יש לציין כי סגירת השטחים חייבת להיעשות על דרך של הוצאת צווים בכתב על ידי המפקד הצבאי, ובהיעדר קיומם של צווי סגירה אין למנוע מהתושבים הפלסטינים גישה לאדמותיהם. אין באמור כדי לפגוע בסמכות המפקד בשטח להורות בעל-פה על סגירה נקודתית של שטח כלשהו לתקופה קצרה ומוגבלת כאשר מתעוררות נסיבות בלתי צפויות אשר מהן נובע חשש לסכנה מיידית לביטחון שאין ניתן להתמודד עימה באמצעים אחרים. [...] כעיקרון, סגירת שטחים צריכה להיעשות באמצעות צו שהודעה עליו נמסרת למי שנפגע ממנו ואשר ניתנת לתושבים שאדמותיהם נסגרו בפניהם הזדמנות להשיג על תוקפו." וגם: בג"ץ 2150/07, **ראש מועצת הכפר בית סירא נגד שר הביטחון.** פסק דין משנת 2009, פסקה 37 (איסור על תנועת פלסטינים בכביש 443).

בבדיקתנו לא נמצאו צווים בדבר הכרזה על שטח צבאי [סגור] בפני פלסטינים במרחב המאחז עדי-עד. זאת הן ביחס לסגירה "מוחלטת" והן ביחס לסגירת שטח באופן שהכניסה אליו מותנית בתיאום.[325]

בעקבות הגבלות הגישה שמטיל צה"ל, בעלי אדמות פלסטינים מצאו את עצמם מנועים כליל מלהגיע לאדמתם או נדרשים להיתר ותיאום ליווי של חיילים כדי לעבדה. ההיתרים נועדו לתאם ליווי ושמירה לחקלאים המבקשים לעבד את אדמתם. את הבקשות מגישים החקלאים למת"ק הפלסטיני, ודרכו מועברת הפנייה למת"ק הישראלי, אשר לו הסמכות לאשר את הבקשה או לדחותה. תהליך זה נוטה להיות ממושך, ובמקרים רבים ההיתרים הניתנים לבסוף אינם מספקים. מרבית בקשות התיאום הנענות בחיוב ניתנות לעונת החריש ועונת הקטיף - בכל פעם למספר ימים מוגבל, הנקבע על ידי הצבא.

המשמעות היא כי בעלי האדמות מורשים לפקוד אותן פעמיים בשנה (באביב ובסתיו), וביתר ימות השנה הם מנועים מלהגיע אליהן. בעקבות זאת, נזקים רבים - מעשה יד אדם או נזקי טבע - מתגלים זמן רב לאחר שהתרחשו. מניעת גישה לחלקה גם אינה מאפשרת טיפול שוטף בגידולים, ובעקבותיה נפגמת איכות היבול.

בתצלום אוויר מס' 10 (ראו בעמ' 99) מסומנות האדמות המצויות בגושים הטבעיים של ארבעת הכפרים, וכן מסומנים שטחים חקלאיים והגבלות הגישה אליהם על פי הקטגוריות הבאות: אדמות שהגישה אליהן אסורה באופן מוחלט בעקבות הוראה של צה"ל; אדמות שהגישה אליהן מוגבלת ומתאפשרת פעמיים בשנה בכפוף לאישור צה"ל ותיאום ליווי מטעמו; אדמות שהגישה אליהן איננה אפשרית בשל חששם של החקלאים מהתנכלויות; ואדמות שהגישה אליהן חופשית ובלתי מוגבלת.[326]

עבירות שמבצעים אזרחים ישראלים בפלסטינים ובאדמותיהם

אל הקמת המאחז הבלתי חוקי עדי-עד, המהווה עבירה כשלעצמה, מתווספות עשרות העבירות שנמנו בפרק ה' ועבירות נוספות שלא דווחו ליש דין. בחלקות שהגישה אליהן מותרת (בין אם בתיאום ובין אם ללא תיאום), החקלאים חווים התנכלויות מסוגים שונים, הכוללות מעשי אלימות, איומים, גניבה, השחתה של רכוש ושל גידולים ויבולים חקלאיים וכן השתלטויות חקלאיות בדמות עיבוד האדמות, גידורן ועוד.

בתצלום אוויר מס' 11 (ראו בעמ' 100) סומנו עבירות שנעברו באדמות שסביב עדי-עד בין השנים 1998-2010. כל משולש מסמן עבירה אחת - מיקומו נקבע בהתאם למקום שבו נעברה העבירה וצבעו בהתאם לשנה שבה בוצעה. כפי שניתן לראות, מרבית העבירות בוצעו באדמות המצויות בבעלות פלסטינית פרטית.

---

325 מכתב מאת רס"ן זוהר הלוי, ראש מדור פניות הציבור בדובר צה"ל, 20.9.2012. התשובה התקבלה במענה לבקשה לפי חוק חופש המידע, לקבלת מידע בדבר מניעת גישה של פלסטינים לשטחים חקלאיים באזור המאחז "עדי-עד". ראו נספח בעמ' 149.

326 גבולות הגושים הטבעיים של הכפרים התקבלו כשכבת מידע רשמית מהמינהל האזרחי; השטחים החקלאיים והגבלות הגישה סומנו על סמך עדויותיהם של התושבים. ראו פירוט על אודות כל אחד מהכפרים בהמשך פרק זה.

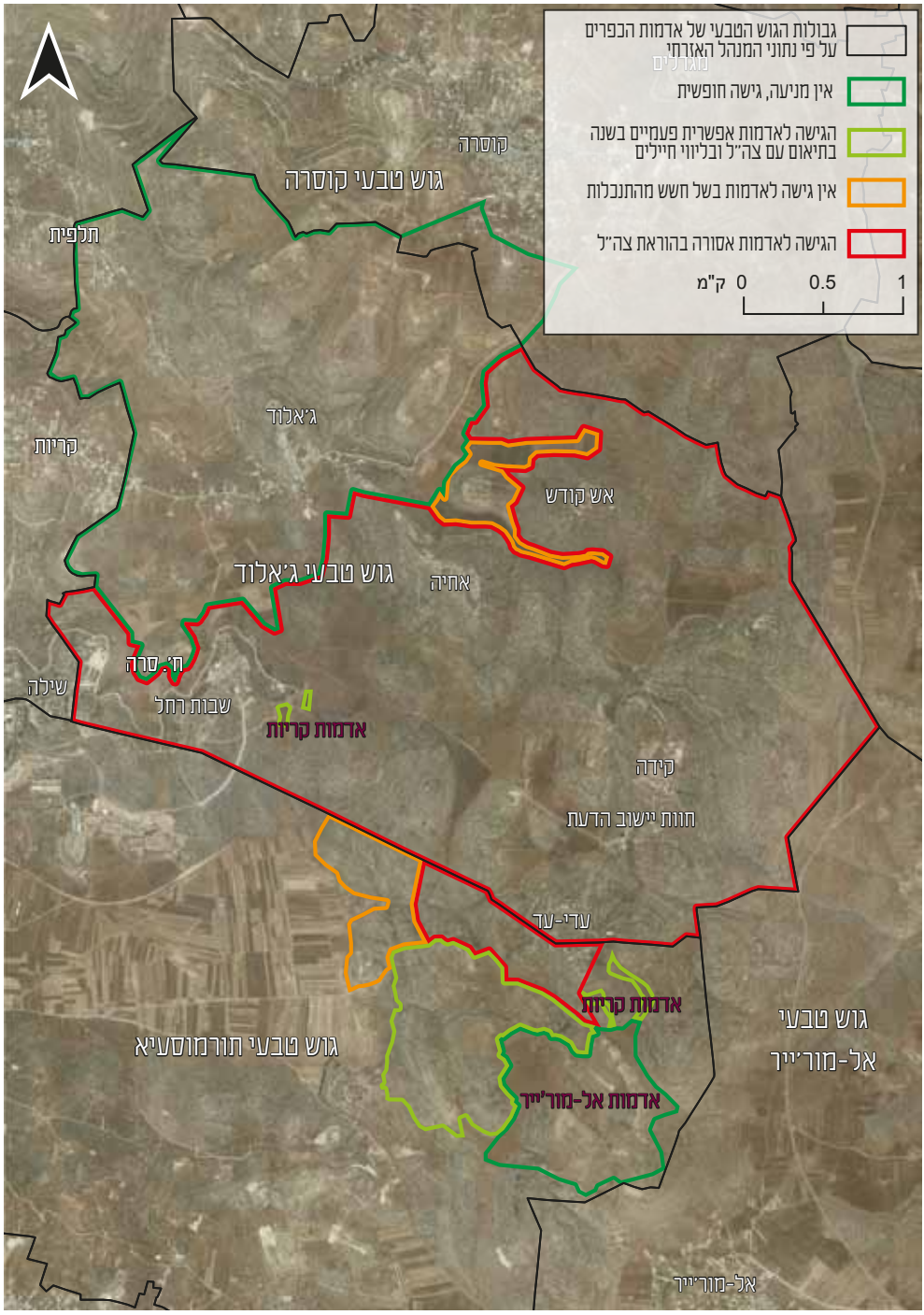

תצלום מס' 10: גישה לאדמות חקלאיות של הכפרים תורמוסעיא, אל-מוע'ייר, ג'אלוד וקַרְיוּת, פברואר 2012

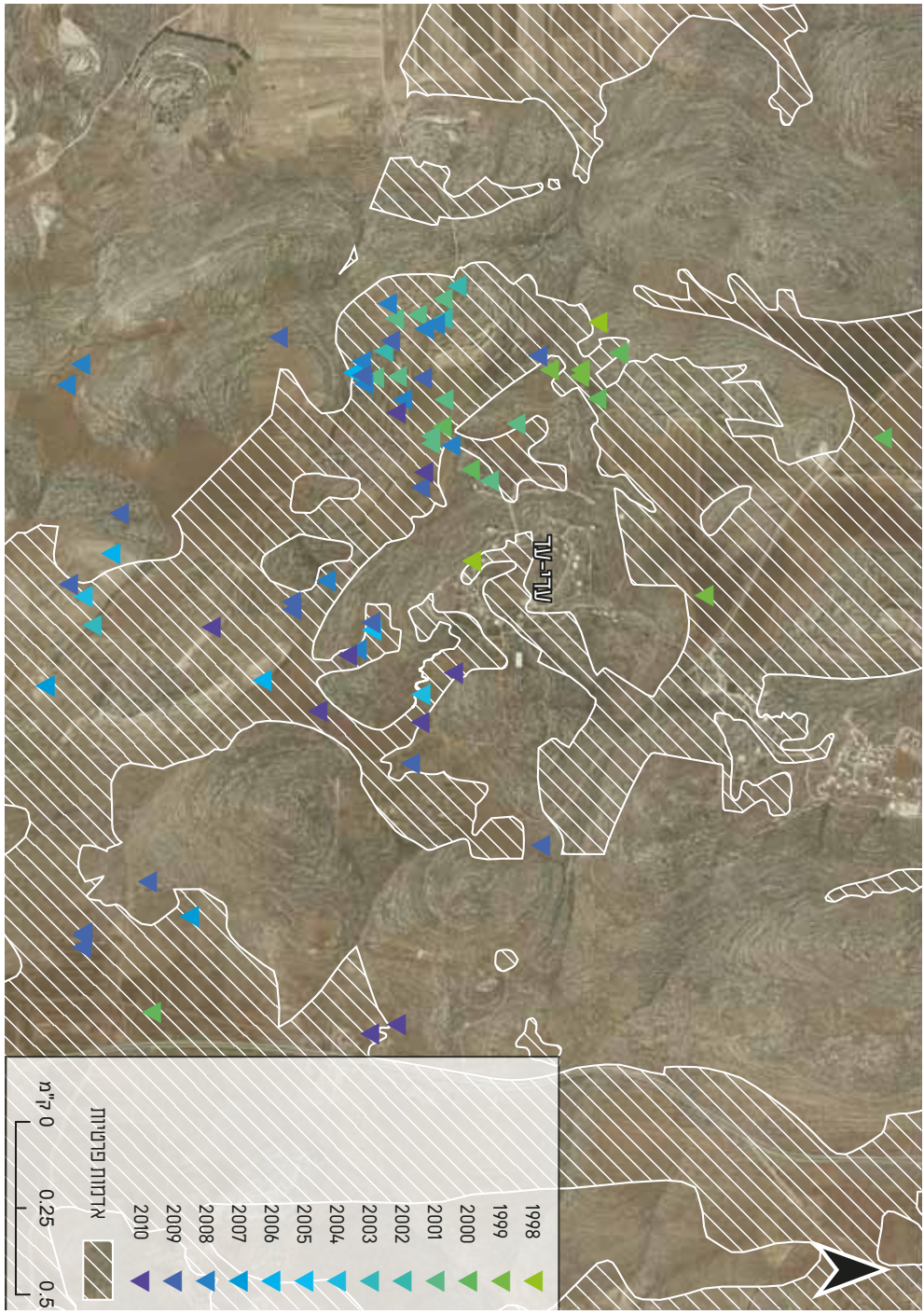

תצלום מס' 11: מקום התרחשותן של עבירות שביצעו אזרחים ישראלים בפלסטינים באזור המאחז עדי-עד בחלוקה לפי שנים (בתצלום מסומנות מרבית העבירות שדוח זה מתייחס אליהן)

גם בהיעדר איסור פורמלי, רבים מחקלאי האזור הפלסטינים נמנעים מלהגיע לחלקותיהם ולעבדן בשל מעשי התנכלויות שחוו - חלקם מפחד מפני המתנחלים בשל מעשי אלימות, איומים והפחדה, ואחרים בשל האי-כדאיות שבטיפוח יבול שממילא יושחת או ייקטף בידי המתנחלים.

על רקע ריבוי העבירות באזור עדי-עד, בולט כישלונן של הרשויות הישראליות לספק הגנה לאזרחים הפלסטינים המתגוררים בשטח הכבוש. בכך כושלת המדינה במילוי חובותיה - כשל חוקי ומוסרי. אי-אכיפת החוק נושאת עמה מסר ברור לעבריינים, כי הם רשאים לעולל לשכניהם הפלסטינים ככל העולה על רוחם בלי שידרשו לתת על כך את הדין.

השלכות כלכליות

אובדן אדמות, גישה אסורה או מוגבלת לקרקעות חקלאיות והתנכלויות תכופות - לכולם השלכות כלכליות מרחיקות לכת על ארבעת הכפרים, אשר כלכלתם התבססה לאורך שנים ארוכות באופן כמעט מוחלט על חקלאות. אובדן היכולת להתפרנס מחקלאות אילץ רבים מתושבי הכפרים לחפש מקורות פרנסה חלופיים.

המעטים שעדיין נסמכים על חקלאות לפרנסתם מדווחים על הפסדים כספיים עצומים בעקבות הגבלות גישה (מלאות או חלקיות) לאדמות או חוסר יכולת לעבדן, ובשל השחתת הגידולים והיבול על ידי ישראלים. כספים שהושקעו בעיבוד החלקות ובטיפוח הגידולים יורדים לטמיון, וכך גם הרווח העתידי ממכירת התוצרת.

בחלק מהכפרים מצביעים התושבים על מגמת נטישה המאפיינת את השנים האחרונות. אחוז ניכר מן התושבים עוזב את הכפר לטובת עתיד טוב יותר בערים הסמוכות בתחום הגדה המערבית או בארצות אחרות, כדוגמת ארצות הברית או ירדן. העוזבים הם לרוב צעירי הכפר, אשר מחפשים אחר מקורות פרנסה חלופיים בשל אובדן היכולת להסתמך על החקלאות לפרנסת משפחותיהם.

היות שמרבית האדמות הן אדמות פרטיות לא מוסדרות, שאם אינן מעובדות ברציפות ולאורך זמן ניתן להכריז עליהן כאדמות ציבור, הפסקת העיבוד עלולה להביא לאובדן הזכות הקניינית על האדמות, ולמעבר הקרקע לידיהם של המדינה או לידיהם של פולשים. בחינת רצף האירועים באזור מאז הקמת עדי-עד מעלה חשד כי זוהי המטרה שאליה מכוונים הגורמים השונים המגבילים את גישתם של פלסטינים לאדמתם.

להלן נסקור את השפעתו של המאחז עדי-עד על כל אחד מהכפרים הסמוכים לו: ג'אלוד, אל-מוע'יר, קַרְיוּת ותורמוסעיא. מרבית הנתונים בפרק זה מבוססים על מפגשים שקיימו אנשי יש דין עם בעלי אדמות, חקלאים ואנשי מפתח בכל אחד מהכפרים, וכן על פגישות עם תושבי הכפרים בנוגע לעבירות שנעברו באדמות שבבעלותם על ידי אזרחים ישראלים.

תורמוסעיא

מחמוד חזמה מוחמד אלאערג'

מרבית המידע המצוי בפרק העוסק בתורמוסעיא מבוסס על שיחות שנערכו עם מר מחמוד חזמה מוחמד אלאערג',[327] תושב תורמוסעיא שבבעלותו ובבעלות משפחתו חלק גדול מהאדמות החקלאיות של הכפר. חישובי השטחים הופקו באמצעות מערכת מידע גיאוגרפי (GIS).

הכפר תורמוסעיא שוכן כ-22 ק"מ מצפון לרמאללה. במפקד אוכלוסין שערכה הרשות הפלסטינית בשנת 2007 מנתה אוכלוסיית הכפר 3,736 תושבים. שטחו הבנוי של הכפר מתפרש על פני כ-2,500 דונם, ומצויות בו כ-935 יחידות דיור וכמה מבני ציבור - גני ילדים, בתי ספר ובית חולים חדש.[328] מקור הפרנסה העיקרי של תושבי הכפר, עד הקמת המאחז עדי-עד, היה חקלאות שכללה גידולים עונתיים ומטעי זיתים.[329]

גישה לאדמות

שטחן הכולל של האדמות החקלאיות סביב הכפר הוא כ-12 אלף דונם, המצויים בארבעה אזורים המכונים אל-מרבעה, א-סידר, אל-ח'ארג'ה וא-טוויל. כל השטחים הללו היו מעובדים ומטופלים בעבר, אך זמן קצר לאחר הקמת עדי-עד החל צה"ל להגביל את הגישה לחלקות הסמוכות למאחז.

ל-456 דונם מאדמות תורמוסעיא הסמוכים ביותר לעדי-עד, הגישה אסורה באופן מוחלט בעקבות הוראת צה"ל. בידי התושבים לא ניתן כל צו או מסמך המורה על סגירת השטחים ומניעת הכניסה אליהם, אך חיילים בשטח מסרו להם הוראות בעל פה.

ל-955 דונם הגישה אפשרית פעמיים בשנה בלבד, ומותנית בתיאום עם צה"ל ובליווי חיילים. הכניסה לאדמות בתיאום עם המת"ק מתאפשרת רק ליומיים או שלושה ימים בכל פעם, כדי לבצע עבודות חריש וקטיף. מדובר בתקופה קצרה מדי, שלא מאפשרת לחקלאים להספיק לעבד את השטח כראוי. גם הדרישה לתאם עם צה"ל את היציאה לאדמות נמסרה לחקלאים בעל פה ובלי שניתן בידם צו או הודעה רשמית.

327 הפגישות נערכו בכפר תורמוסעיא בתאריכים 17.11.2009, 30.11.2010 ו-5.2.2012.

328 Population, Housing and Establishment Census 2007. Palestinian Central Bureau of Statistics, January 2009 (www.pcbs.gov.ps).

329 הדברים נאמרו במהלך פגישה עם מר מחמוד חזמה מוחמד אלאערג', תושב תורמוסעיא, שהתקיימה ב-30.11.2010 בתורמוסעיא.

יש דין
YESH DIN

בשנה-שנתיים אחרי האינתיפאדה, 2001, 2002, הצבא היה שם ומנע מאיתנו להתקרב ל"גבול" מסוים של המאחז בטענה שיש למנוע עימותים וחיכוכים עם המתנחלים. הצבא היה מחזיר אותנו כשהגענו ללא "תיאום". לא הציגו בפנינו מפות ומסמכים כתובים.

באדמות יש דרך עפר חקלאית המרוחקת כ-300 מטר מהמאחז, דרך ישנה שלנו, דרומית להתנחלות. דרך זו שימשה אותנו מתמיד ***והצבא "סימן" את דרך העפר כ"גבול" שעד אליו אנחנו יכולים להגיע****. כלומר,* ***כל האדמות שצפונית לשביל, אנחנו מנועים מלהגיע אליהן*** *[...]. צפונית לשביל יש 40 דונם שלנו, לדודי 40 דונם ולאחי-סבי ויורשיו 80 דונם שאנחנו מנועים מלהגיע אליהם.*[330]

בקשותיהם של תושבי הכפר לתאם את הכניסה לשטח ולקבל היתרים נענות היום בחיוב, אולם רק בעלי האדמות הישירים מקבלים את האישורים המיוחלים, וכאמור למשך זמן קצר ובלתי מספק. תיאום מועדי הגישה לאדמות תלוי בהחלטות המינהל האזרחי. לעיתים קרובות מגיעים החקלאים לשטח בעונת המסיק ומגלים שהעצים כבר נמסקו והיבול נבזז בעת שהם נאלצו להמתין לאישור ולליווי צה"ל:

מאז הקמת המאחז, בערך בשנת 1998, התחילו בעיות גישה לאדמה. [...] מאז תחילת אוקטובר אני ומשפחתי חיכינו לתיאום מועדי גישה למסיק מול המינהל [האזרחי]. בהתחלה קבעו לנו ליווי ל-12 באוקטובר, אולם זה נדחה ל-26 באוקטובר בטענה שהיה אירוע של יידוי אבנים על מתנחלים בציר 60 ועל כך הם הענישו אותנו. ב-26 באוקטובר דחו את התיאום ביום נוסף, כך שהמסיק יצא לפועל ב-27 באוקטובר. יש לי חשד שהעניין מתואם עם המתנחלים במזימה לאפשר להם למסוק ולחבל באדמות [...] ב-27 באוקטובר יצאנו למסיק, קבוצה של כ-30 איש מהכפר. הגעתי לשטח והופתעתי לראות שחיבלו לנו ב-135 עצי זית [...] כ-30 מהעצים הם כרתו במסור [...] 105 העצים ששברו את ענפיהם ניזוקו באופן חלקי [...] הבעיה ששיקום העצים מצריך גידור ברשת של כל אחד מהם כדי למנוע נזק מחיות הבר. בשביל זה צריך להגיע למקום ואינני מאמין שתיאום זה מול הצבא יתאפשר לי.[331]

לחלקות הנמצאות מדרום לדרך החקלאית, שהגישה אליהן תלויה בתיאום ליווי, צה"ל לא מטיל מגבלת גישה קבועה. אולם בעקבות ריבוי אירועי האלימות, האיומים וההתנכלויות לחקלאים פלסטינים באזור, הם מפחדים להגיע לחלקות ללא שמירה של חיילי צה"ל ומשתדלים לתאם ליווי כדי לעבוד בהן. לעיתים בקשות אלו נענות בחיוב, ולעיתים הן נדחות בטענה כי אין צורך בליווי לחלקות המרוחקות מהמאחז.[332]

330 הדברים נאמרו במהלך פגישה עם מר מחמוד חזמה מוחמד אלעארג', תושב תורמוסעיא, שהתקיימה ב-17.11.2009 בתורמוסעיא.

331 תיק יש דין 1936/09.

332 ראו למשל עמ' 118 בדוח זה.

ב-414 דונמים נוספים חוו החקלאים בעבר מעשי התנכלויות ואיומים, ולפיכך הם חוששים לבוא אליהן ונמנעים מכך.

899 דונמים מאדמות הגוש הטבעי של תורמוסעיא מעובדים על ידי אנשי הכפר הסמוך אל-מוע'ייר, שקרבתו לחלקות מקילה על הגישה אליהן. ההשכרה נעשתה בתמורה לחלק מן היבול, על בסיס הסכמים שונים בין הצדדים, אולם בעקבות ריבוי מעשי הצתה, גניבת היבול וחרישתו לפני הקציר, חלק מהשוכרים הפסיקו לגדל ולטפח את האדמות.

נזק כלכלי כתוצאה מהגבלת הגישה לאדמות חקלאיות

חלק גדול מהאדמות החקלאיות הניתנות לעיבוד שנותרו בבעלות הכפר תורמוסעיא שייכות למשפחת חזמה שבבעלותה 560 דונם: 140 דונם בבעלות מחמוד חזמה מוחמד אלאערג', אחיו ואחיותיו, 140 דונמים בבעלות בניו של מוחמד חוסיין אלאערג', ו-280 דונמים בבעלות מוחמד עבדאללה חוסין אלאערג'. 140 הדונמים שבבעלותו של מחמוד חזמה מוחמד אלאערג' ובני משפחתו מפוזרים בסביבת עדי-עד, במרחקים שונים מהמאחז. בשנות הארבעים והחמישים החלו בני המשפחה לטעת באדמותיהם עצי זית, תאנה, שקד וגפן, לצד זריעה עונתית וירקות (שומשום, חומוס, עדשים, שעורה, בצל ועוד) באדמות המישוריות. כמו כן חפרה המשפחה שלוש בארות מים. גידולים דומים גידלה גם משפחתו של מוחמד חוסין אלאערג' ב-140 הדונם שבבעלותם. מאז הקמת עדי-עד ב-1998 נתקלת המשפחה בקושי גובר והולך לעבד את האדמות שברשותה. לדברי מחמוד חזמה מוחמד אלאערג', "מ-1998 כשהגיעו המתנחלים התחילו הבעיות והרדיפות והפסקנו לטעת ולזרוע. כולנו, כולל 140 דונם שלי, של דודי ושל יורשי אחי סבי".

בעקבות הקשיים הופסק גידול הגידולים העונתיים כליל, וחקלאי הכפר מגדלים רק עצי זית. הפסקת הגידול העונתי משמעותה הפסדים כלכליים גדולים, המשפיעים על מאות הנפשות המתפרנסות מן האדמות ופרין.

מה-140 דונם שלי מתפרנסים אני ועשרת ילדי, ואחיי. יחד יש לנו שישים ילדים בערך. לילדים יש ילדים, כך שבסך הכול מדובר ב-180 נפשות. כל אלה התפרנסו מה-140 דונם האלה. לדוד שלי יש תשעה ילדים (שישה בנים ושלוש בנות) שגם הם בעלי משפחות, כך שמספר הנפשות אצלם דומה. אני לא יודע מספר מדויק, אבל הם אפילו יותר מאיתנו, והם מתפרנסים מה-140 דונם שלהם. הבן של אחי סבי, שמו מוחמד, זה שירש את ה-280 דונם יחד עם בנו נאג'י, יש לו תשעה ילדים וגם להם יש ילדים, ובסך הכול הם כמאה נפשות.[333]

להערכתו של אלאערג', תנובתם של הגידולים העונתיים באדמותיו היתה כ-2,250 ק"ג קטניות (חומוס ועדשים), שערכם כ-15,000₪ בשנה; כ-7,500 ק"ג תבואה (חיטה ושעורה) שערכם כ-15,750₪ בשנה; וכ-300 ק"ג שומשום, שערכם כ-4,500₪ בשנה.

333 הדברים נאמרו במהלך פגישה עם מר מחמוד חזמה מוחמד אלעארג', תושב תורמוסעיא, שהתקיימה ב-17.11.2009 בתורמוסעיא.

יש דין
YESH DIN

לטענתו, כתוצאה ממעשי החבלה בעצים (ריסוס, כריתה ועוד) ומחוסר היכולת לטפל בעצים כראוי במשך השנה בשל הגבלת הגישה לאדמות, חלה הידרדרות במצב עצי הזית, והדבר מתבטא בירידה ניכרת בכמות היבול ובאיכותו.

לפי הערכותיו של אלאערג', עד 1998 היתה תנובת העצים: כ-500 ק"ג שקדים, ששוויים כ-5,000₪ בשנה; כ-400 ק"ג ענבים, ששוויים כ-1,200₪ בשנה; כ-180 ק"ג תאנים שנמכרו כדבלים, ששוויים כ-2,700₪ בשנה; וזיתים, שהניבו כ-2,100 ק"ג שמן ששוויו כ-42,000₪.[334]

מאז 1998 עד 2000 היתה הידרדרות, ומשנת 2000 יש לנו רק עצי זית שמפיקים הרבה פחות ויש פעמים שהעצים כבר נמסקו עוד לפני שהגענו אליהם בגלל מגבלות גישה. השנה [2009], למשל, מסקנו אחרי תיאומים [עם המת"ק] ארבעה גלונים - 70 ק"ג שמן. בשנה שעברה אותו דבר. 70 ק"ג שמן הם התפוקה היחידה שיש לנו מכל מה שנותר, וערכם 1,750₪ [...] מובן שזה לא מספיק לצריכה שלנו ואנחנו צריכים לקנות. הגענו למצב שלפני שנתיים-שלוש הלכנו ללקט לצרכים שלנו מאדמות של אנשים ליד הכפר, אחרי שמסקו.[335]

אתר האינטרנט של מועצת תורמוסעיא מדווח כי רבים מתושבי הכפר עזבו אותו ומתגוררים בארצות הברית, והם מהווים היום מקור הכנסה מרכזי של הכפר, אשר נתמך למעשה מכספים חיצוניים.[336]

אל-מוע'ייר

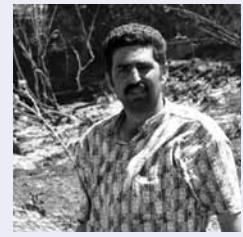

אכרם נעסאן

מרבית המידע המצוי בפרק העוסק באל-מוע'ייר מבוסס על שיחות שנערכו עם תושב הכפר מר אכרם נעסאן,[337] מנהל העבודה באדמות חקלאיות שבבעלות משפחת נעאסן. חישובי השטחים הופקו באמצעות מערכת מידע גיאוגרפי (GIS).

הכפר אל-מוע'ייר נמצא 27 ק"מ צפונית לרמאללה ו-34 ק"מ דרומית לשכם. במפקד אוכלוסין שערכה הרשות הפלסטינית בשנת 2007, מנתה אוכלוסיית הכפר 2,368 תושבים שהתגוררו ב-414 יחידות דיור.[338] השטח הבנוי בכפר משתרע על פני כקילומטר מרובע, ומרבית תושביו התפרנסו באורח מסורתי מחקלאות ומגידול צאן ובקר.

334 לפי ממוצע רב שנתי של 20₪ לק"ג.

335 הדברים נאמרו במהלך פגישה שנערכה עם מחמוד חזמה מוחמד אלעארג', תושב תורמוסעיא, ב-17.11.2009.

336 אתר האינטרנט של מועצת הכפר תורמוסעיא: http://www.turmusayya-mun.org.

337 הפגישות נערכו בכפר אל-מוע'ייר בתאריכים 1.12.2009, 1.12.2010, 12.12.2011 ו-5.2.2012.

338 Population, Housing and Establishment Census 2007. Palestinian Central Bureau of Statistics, January 2009 (www.pcbs.gov.ps).

סביב הכפר מצויים שטחים חקלאיים, מתוכם אדמות המקיפות את עדי-עד ממזרח ומדרום וגובלות במאחז. מרביתן נרכשו על ידי תושבי אל-מוע'ייר באמצעות הסדרים שונים מאנשי הכפרים הסמוכים סנג'יל, קַרְיוּת ותורמוסעיא, אולם רק חלק קטן מהם רשום על שמם של הקונים. במרבית האדמות נטועים עצי זית והן מעובדות על ידי אנשי הכפר, ואילו בשטחים שאינם מתאימים לגידול זיתים נזרעים גידולים עונתיים.

חלק גדול מהאדמות המעובדות סביב אל-מוע'ייר מוחזקות ומעובדות על ידי משפחתו של רתיב נעסאן. משפחת נעסאן מעבדת שטחים השייכים לגוש הטבעי של הכפר ומצויים בבעלותו של רתיב נעסאן ושטחים נוספים שהועברו לידיו באמצעות הסכמים שונים מבעלי קרקעות מכפרי הסביבה - סה"כ כ-1,000 דונם. מרבית האדמות שברשותה של המשפחה נרכשו במהלך השנים האחרונות, בעיקר בשל מיקומן המרוחק מבעליהן המקוריים וקרבתן לעדי-עד. אכרם נעסאן הוא אחיינו של רתיב, וכאמור, מנהל העבודה בחלקות שבבעלותו.

תמונה מס' 6: טראסות נטועות עצי זית באדמות משפחת נעסאן מהכפר אל-מוע'ייר, 5.2.2012. צילום: יש דין

גישה לאדמות

בשל המרחק הגדול יחסית מעדי-עד אך בעיקר בשל נחישותם לעבד את האדמות באופן סדיר, חקלאי אל-מוע'ייר מגיעים באופן חופשי וללא צורך בתיאום עם הצבא ל-889 דונמים. הגישה החופשית לאדמות מאפשרת להם נוכחות כמעט יומיומית בשטח ועיבוד רצוף של החלקות.

מאידך גיסא, בשל הנוכחות הרבה בשטח, בעלי האדמות והעובדים שהם מעסיקים נתקלים בהתנכלויות מצד אזרחים ישראלים. אחת הדרכים של חקלאי אל-מוע'ייר להתמודד עם סכנת ההתנכלויות היא יציאה לשטח בקבוצות המונות כ-15-20 איש, בהנחה שקבוצה גדולה יחסית של אנשים מקשה על ביצוע מעשי התנכלות ואולי אף מרתיעה את המתנכלים. למרות צעדי הזהירות הללו, בידי יש דין מצוי תיעוד של עשרות עבירות - הכוללות מקרי אלימות, איומים, פגיעה בגידולים חקלאיים ופגיעה ברכוש - שהתרחשו באדמות אל-מוע'ייר; בעקבות מרביתן הוגשו תלונות במשטרה. למרות ריבוי

יש דין
YESH DIN

ההתנכלויות, הצבא מסרב לספק ליווי לחקלאים לחלקות שהגישה אליהן חופשית ולא נדרש תיאום כדי לעבדן, גם במקרים שבהם הוא מתבקש לעשות זאת. ההתנכלויות החלו עם הצבת הקרוואנים הראשונים של עדי-עד באוקטובר 1998, בתקופת הסכמי וואי:

זה התחיל בדברים כאלה, היו יורדים אלינו, אני הייתי (ועדיין) מנהל העבודה של כל האדמות של דודי-חמי והיו אומרים לנו באיומי נשק "תלכו מפה, אלה אדמות שלנו, תעזבו את המקום". ירו עלינו.[339]

הגישה לשתי חלקות שגודלן הכולל הוא כ-80 דונם תלויה בתיאום עם הצבא ומתאפשרת פעמיים בשנה - בעונת החריש ובעונת המסיק. ההוראה לתאם את העבודה בחלקות אלו נמסרה לחקלאים בשנת 2005 על ידי נציג המת"ק שבא לחלקות. ההיתרים ניתנים על פי בקשה לזמן קצוב - יום או יומיים - שבדרך כלל אינם מספיקים לביצוע העבודות החקלאיות.

ג'מיל נעסאן (אחיו של רתיב) מאל-מוע'ייר הוא בעליהן של חלקות הסמוכות לעדי-עד. לשתיים מהחלקות שבבעלותו יש לו גישה חופשית המאפשרת הגעה בתדירות גבוהה, ואילו הגישה לחלקה אחרת דורשת תיאום עם המת"ק. כך תיאר ג'מיל נעסאן בפני תחקירן יש דין את הקשיים שנגרמים מסמיכותן של החלקות למאחז ואת תהליך קבלת האישור לכניסה בתיאום לחלקות:

ג'מיל נעסאן

החלקות שלי נמצאות בחלק הצפון-מערבי, במרחק של כ-2 ק"מ מהכפר וכ-600 מטר מזרחית למאחז עדי-עד. בשטח יש חלקה של 8 דונם עצי זית (כ-60 עצים) ועוד 8 דונמים זרועים חיטה. שתי החלקות האלו צמודות. אנחנו מגיעים לאדמה בערך פעם בשבוע. מ-2001, מאז שהוקם המאחז (עדי-עד), התחילו הבעיות. היו שריפות עצים. היה גם ניסיון להשתלט על האדמות [...] יש לי חלקה נוספת, כ-6 דונמים, גבוהה על ההר וממש צמודה להתנחלות עדי-עד, שאפשר להגיע אליה רק בתיאום עם הצבא. בחלקה הגבוהה יש 34 עצי זית. בדרך כלל יש שם על ההר חיילים, הם רואים הכול ולא עושים שום מאמץ למנוע מהמתנחלים לעשות את מעשיהם. אנחנו חייבים להגיע רק לאחר תיאום [...] ההליך לאישור הוא להגיש בקשה למת"ק הפלסטיני; משם היא מועברת למת"ק הישראלי ואז צריך לחכות לאישור. האישור בדרך כלל לא מגביל את מספר האנשים, אבל קובע בדיוק באיזה ימים אפשר יהיה ללכת. בדרך כלל הימים מוגבלים. הליך כזה לוקח די הרבה זמן, לפעמים עד כחודש.[340]

הגבלת הגישה אל האדמות מגבילה את היכולת לפקח על הנעשה בהן ברוב ימות השנה. תועדו מקרים שבהם מצב זה נוצל לרעה על ידי אזרחים ישראלים אשר הקדימו את חקלאי הכפר (התלויים בקבלת היתר למסיק) ומיהרו למסוק את היבול ולגנוב אותו. בשני מקרים כאלה אף נתפסו חשודים

339 הדברים נאמרו במהלך פגישה שנערכה עם אכרם נעסאן, תושב אל-מוע'ייר, 1.12.2009.

340 תיק יש דין 2083/10.

והוגשו נגדם כתבי אישום - במקרה אחד הורשע בועז מלט בעבירה של הסגת גבול,[341] ובמקרה אחר הוגשו כתבי אישום נגד שני נאשמים בעבירות של הסגת גבול וגניבה ומשפטם עודנו מתנהל.[342]

חלקה נוספת (שנקנתה מתושב תורמוסעיא) נותרת לא מעובדת. מדובר בחלקה מישורית המתאימה לזריעת חיטה, אך הסכנה שהיבול בה יושחת גדולה מדי והופכת את הדבר ללא כדאי, והחקלאים נמנעים מלבוא אליה, אפילו בתיאום.

מבין התלונות הרבות שהוגשו למשטרה על ידי תושבי אל-מוע'ייר[343] בגין התנכלויות של אזרחים ישראלים, תיקים רבים נסגרו בעילת "עבריין לא נודע", אף כי בחלק מהמקרים יש ראיות המאפשרות לזהות את העבריינים. לדברי אכרם נעסאן, העבריינים תועדו לא אחת במצלמותיהם של תושבי הכפר ותמונותיהם הועברו למשטרה, ולמחרת שבו העבריינים לשטח.

בעקבות שריפת חלק מעצי הזית הנטועים בחלקה שבבעלותו ב-5 אוקטובר 2010, סיפר חוסין אבו עליה, חקלאי מאל מוע'ייר, על הקושי לעבד את האדמה מאז הקמת עדי-עד, וכן על ההתנכלויות והנזקים שגרמו אזרחים ישראלים לעצים הנטועים בחלקה:

חוסין אבו עליה

מדובר במטע זיתים. עד 1995 היו בו 600 עצי זית, 200 עצי פרי הדר ושקדים ומאה עצי תאנה. משפחתי התפרנסה מזה. ב-1996, על פי מיטב זכרוני,[344] הוקם המאחז עדי-עד ומאז החלו הסיוט והסבל. מאז נעקרו ונכרתו מאות עצים והיתה תקופה שגנבו את היבול. לאדמה נגרם נזק גדול מאוד. הגשתי עשרות תלונות למשטרת שער בנימין בעצמי. היום אני מעריך שנשארו 150 עצי זית, שלושה עצי תאנה ועשרות שקדים. גם באלה אין אפשרות לטפל כמו שצריך. מאז 2002 הצבא מתנה הגעה לחלקה באישור של המינהל האזרחי באמצעות המת"ק הישראלי. אנחנו מקבלים יומיים בעונת החריש ויומיים בעונת המסיק. בכל יתר הזמן אסור לנו להגיע וכתוצאה מכך נפגעו האדמות והעצים ומצבי הכלכלי ופרנסתי נפגשו קשות. הרווח שלי היה כ-40 אלף₪ לשנה. היום אני לא מרוויח כלום, רק משקיע. המצב נעשה גרוע יותר כל שנה וגם ההתנכלויות של המתנחלים. גם מצב האדמה מידרדר כי אין לי גישה אליה...[345]

ב-19 במרס 2010 יצאו ג'מיל נעסאן, אחיו ועוד 15 חקלאים מהכפר, בליווי חיילי צה"ל, לעבד את אדמותיהם. בדרכו לחלקה שביקש נעסאן לעבד, חלפו על פני חלקה אחרת בבעלותו והבחינו כי החיטה הזרועה בה רוססה בחומר רעיל אשר גרם לה להתייבש. בדבריו לתחקירן יש דין ניסה ג'מיל

341 תיק יש דין 1174/06 (1) (ראו מסגרת בעמ' 94 בדוח זה).

342 תיק יש דין 1923/10.

343 משפחות נעסאן ואבו עליה מנהלות רישום מסודר של האירועים שאירעו באדמותיהם ושל התלונות שהגישו במשטרה.

344 לפני הקמת המאחז ב-1998 נעשו ניסיונות אחדים של עלייה לקרקע.

345 תיק יש דין 2228/10.

יש דין
YESH DIN

נעסאן לאמוד את הנזק הכלכלי והסביר כי להערכתו מעשי התנכלות והשחתה מסוג זה הם ניסיון לגרש את החקלאים הפלסטינים מאדמתם:

... ואז ראיתי שהחיטה יבשה, כאילו שרופה. הצבע שלה היה צהוב יבש. כל השטח היה פגוע. שבוע לפני כן הייתי באדמה והחיטה היתה במצב טוב. אני חקלאי מאז ילדותי וברור לי שמה שקרה הוא תוצאה של ריסוס. גם החלקה של האחיין שלי אכרם רוססה [...] הנזק הוא גדול. החיטה אבודה ואצטרך לחרוש ולזרוע מחדש [...] להבנתי המתנחלים רוצים לסלק אותנו מהאדמות שלנו כדי להרחיב את ההתנחלות ועושים הכול כדי לגרש אותנו. כבר הגשנו המון תלונות. עכשיו כבר סוף העונה ואצטרך לחכות עד השנה הבאה. להערכתי הנזק הוא של כ-170 ק"ג חיטה, יותר מ-5,000₪.[346]

נזק כלכלי כתוצאה ממגבלות הגישה לאדמות חקלאיות

ההתנכלויות החוזרות ונשנות מצד מתנחלי האזור, לצד אוזלת ידן של רשויות האכיפה הישראליות, הפכו את החקלאות לבלתי כדאית למרבית חקלאי האזור. אכרם נעסאן מעריך כי בעבר התפרנסו מחקלאות כ-500 תושבים, ואילו היום רק כשלושים מתושבי הכפר עוסקים בחקלאות לפרנסתם. גם עדרי הצאן של תושבי הכפר קטנו מאוד בעקבות צמצום שטחי המרעה. להערכתו של נעסאן, לפני הקמת עדי-עד היו בבעלות אנשי הכפר כ-15 אלף ראשי צאן, ואילו היום נותרו כ-3,000-4,000 בלבד.

ב-400 דונם מהשטחים שברשותו של רתיב נעסאן נטועים כ-5,000 עצי זית, מרביתם בני 20-24 שנים. 4,000 עצי זית ניטעו בין השנים 1985-1989 על פני 300 דונם. התנובה הממוצעת של העצים - כ-6.8 טון בשנה, על פי הערכתו של נעסאן - ירודה ביחס לגילם. לדעתו הסיבה לכך היא שבשנות האינתיפאדה השנייה, בין השנים 2001-2003, נמנעה הגישה לאדמות, ובחסותה חיבלו אזרחים ישראלים בטרסות והרסו את המבנים בשטח. כתוצאה מכך לא היה בשנים אלו מסיק והעצים נפגעו. משמעות הפגיעה היא שלמרות גילם, העצים מניבים היום להערכתו כ-1.7 ק"ג שמן בממוצע לעץ,[347] לעומת 6-7 ק"ג שמן שעץ בן 25 שנים אמור להניב.

בין השנים 1989-1995 ניטעו כ-1,000 עצים נוספים על פני שטח שגודלו כ-100 דונם. 300 עצים הנטועים בכ-50 דונם אינם מניבים פרי כלל, שכן בשל קרבתו של השטח לעדי-עד נאלצה המשפחה להזניח את הטיפול בעצים למשך שש שנים. ב-50 הדונם הנותרים נטועים 700 עצי זית שהחלו להניב פרי ב-2003, והמשפחה מעריכה כי הם מניבים בממוצע טון זיתים בשנה.

לטענת בני המשפחה, מאות מעצי הזית שלהם נכרתו על ידי אזרחים ישראלים תושבי האזור, בעיקר בין השנים 2006-2008.[348] כמות היבול פחתה מכיוון שאזרחים ישראלים מסקו את העצים. מחירו של 1 ק"ג שמן זית הוא כ-20 ש"ח בממוצע, ולפיכך לאובדן התנובה או לתנובה ירודה יש משמעות כלכלית מכרעת.

346 תיק יש דין 2083/10.

347 תנובה ממוצעת לעץ בן 15 שנים.

348 העצים שנכרתו לא נכללו במניין העצים שהוזכר לעיל.

בנוסף לחלקות שנטועים בהן עצי זית, משפחת נעסאן מגדלת גם גידולים עונתיים באדמות שהיא חוכרת. לטענתם, בעבר היתה התנובה מהחכרת האדמות מתושבי הכפרים השכנים כ-500 טון קמח, חומוס ועוד, אשר חולקו באופן שווה בין משפחת נעסאן לבעלי הקרקע המקוריים (250 טון למשפחה ו-250 טון לבעלים). היום, לעומת זאת, נעסאן מעריך כי התנובה מן האדמות היא פחות מ-20 טון.

נעסאן מעריך כי הרווח המופק מכל טון תוצרת הוא 1,800₪; לכן, בעוד שבעבר הרווח השנתי היה 900 אלף₪, היום הוא מסתכם ב-36 אלף₪ בלבד.[349] לדברי נעסאן מדובר בהפסדים כספיים עצומים, הנאמדים בכ-9 מיליון₪ משנת 2000 ועד היום.
(ראו תצלום אוויר מס' 12 בעמ' 111)

ג'אלוד

עבדאללה תאופיק חאג' מוחמד

מרבית המידע שלהלן מבוסס על שיחות שנערכו עם ראש מועצת הכפר, מר עבדאללה תופיק חאג' מוחמד.[350] חישובי השטחים הופקו באמצעות מערכת מידע גיאוגרפי (GIS).

ג'אלוד הוא כפר קטן השוכן במרחק 26 ק"מ מדרום-מזרח לשכם ומונה כ-600 תושבים. זהו אחד מהכפרים העתיקים ביותר באזור שכם,[351] והיום גם אחד העניים שבו. הכפר אינו מחובר למים זורמים, ותושביו משתמשים במי בארות ובמעיין המצוי בשטחו. להשלמת צורכיהם נאלצים תושבי ג'אלוד לקנות מים בעלות גבוהה מאוד (כ-20 ₪ לקוב).[352]

גודל השטח הבנוי של הכפר הוא כ-500 דונם. בעבר השתרע הכפר על פני 30 דונם בלבד, אולם מאמצע שנות השמונים חווה תקופת צמיחה שבמהלכה התרחב לממדיו הנוכחיים. תקופת השגשוג נבלמה לאחר הקמת עדי-עד ויתר המאחזים (שבות רחל, אחיה, אש קודש, קידה, חוות יישוב הדעת) הסובבים את ג'אלוד, אשר הוקמו על האדמות החקלאיות של הכפר ונישלו את תושביו ממקור הקיום שלהם.

---

349 500 טון x 1,800₪ = 900 אלף ₪; 20 טון x 1,800₪ = 36,000₪.

350 הפגישות נערכו בבניין המועצה בכפר ג'אלוד בתאריכים 17.11.2009, 2.12.2010 ו-5.2.2012.

351 בשטח הכפר מצויים שרידים מהתקופה הרומית, והמסורת בכפר אומרת כי אנשים חיו במערות בשטח הכפר במשך אלפי שנים.

352 בימים אלה נערך פרויקט בתחום תשתיות המים בכפר, במימון אמריקאי.

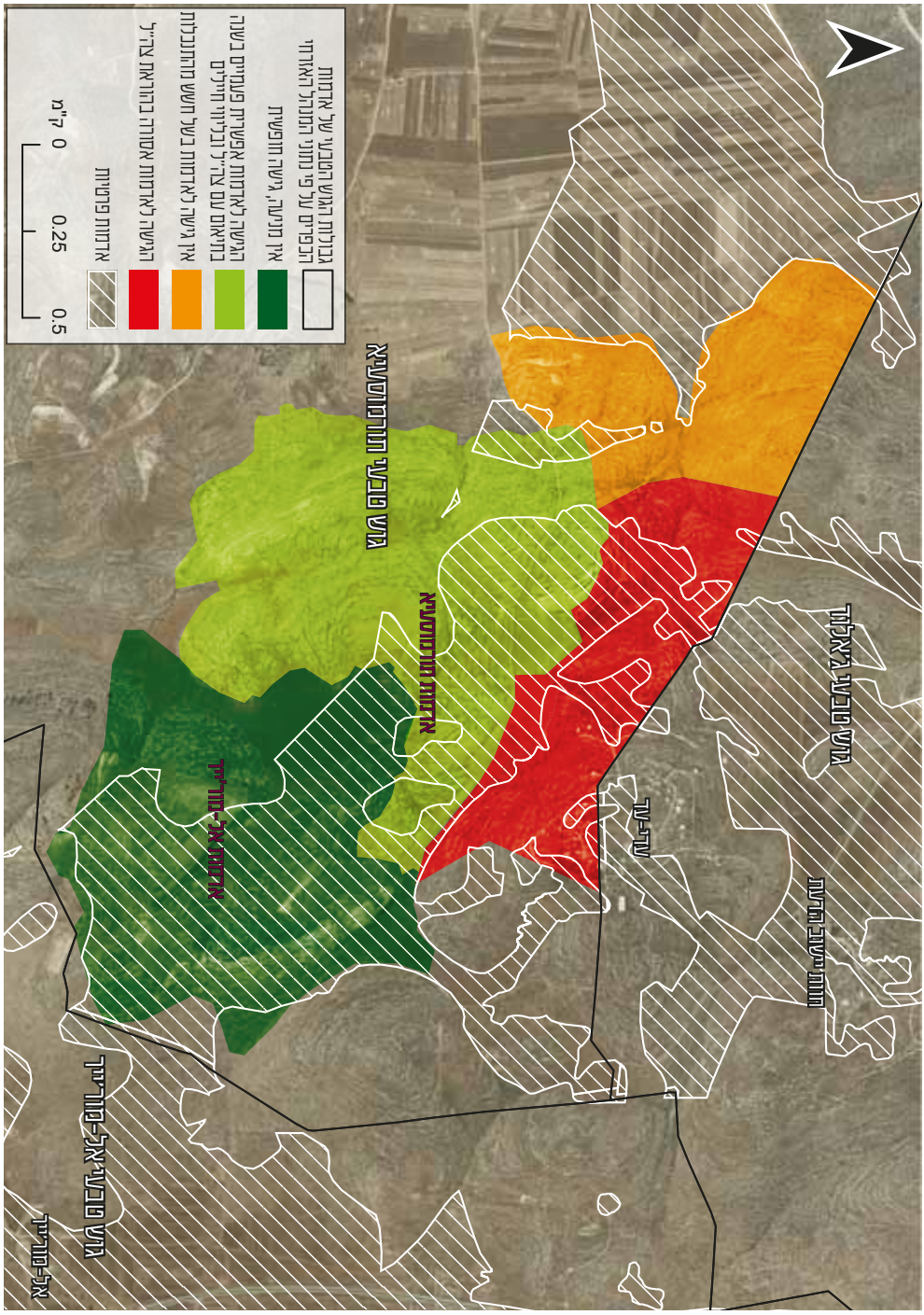

תצלום מס' 12: גישה לאדמות חקלאיות - תורמוסעיא ואל-מוע'ייר

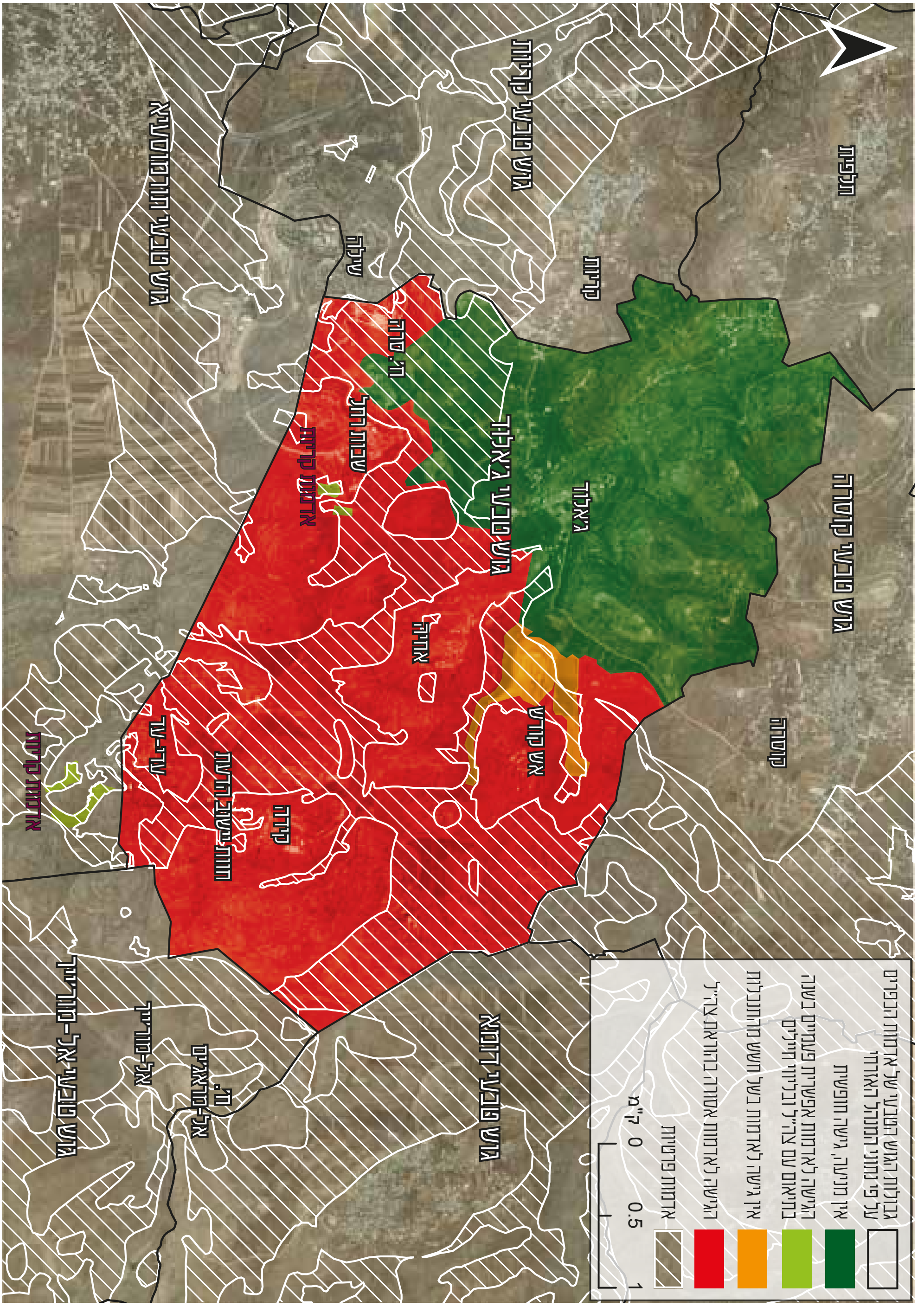

תצלום מס' 13: גישה לאדמות חקלאיות - ג'אלוד וקַרְיוּת

יש דין
YESH DIN

האדמות החקלאיות סביב הכפר כללו בעבר יותר מ-15 אלף דונם, חלקם שטחים הרריים. אחרי 1967 החלו תושבים רבים לעבוד בישראל, וגודל השטח המעובד הצטמצם.

עדי-עד הוקם באדמותיו של הכפר ג'אלוד: חלק ממבני המאחז ניצבים באדמות המצויות בבעלות פרטית לא מוסדרת של תושבי הכפר: גוש 16 שגודלו 1,182 דונם (בבעלות 38 מתושבי הכפר); וגוש 17 שגודלו 486 דונם (בבעלות שישה מתושבי הכפר),[353] בסך הכול 1,668 דונם; יתר מבני המאחז ניצבים על אדמות ציבוריות המצויות בגוש הטבעי של הכפר.

הקרוואנים הראשונים במאחז הוצבו על אדמות המצויות בבעלות פרטית לא מוסדרת של תושב ג'אלוד פ"מ ובני משפחתו:

אנחנו שמונה נפשות, שבע אחיות ואני. מאבי, איבראהים עבד, ירשנו כ-454 דונם אדמה באזור שנקרא ואד סבס, הנמצא היכן שקיים היום המאחז עדי-עד. הבתים של עדי-עד נמצאים ממש על האדמות שלנו. צפונית-מערבית לעדי-עד (כלומר צפונית מערבית לוואד סבס, ממש בצמוד לאדמות ואד סבס) יש בבעלות משפחתי עוד כ-280 דונם אדמות, באזור שנקרא אבו רחם. אדמות אלו הן ברובן מישוריות. חוץ מאדמות אלו, בבעלות המשפחה אדמות רבות שלא נמצאות באזור עדי-עד. הפעם האחרונה שביקרתי באדמת אבו רחם היתה ב-2001, גם זה נעשה דרך תיאום כדי לחרוש אותה. הפעם האחרונה שהייתי באדמות ואד סבס היתה ב-1998. הקרוואן הראשון של עדי-עד הונח על אדמתי ב-1998 ולאחר מכן נוספו קרוואנים נוספים על האדמה.[354]

גישה לאדמות

מאז הקמת עדי-עד ומאחזים נוספים סביבו נאסרה בהוראת צה"ל הגישה ל-9,937 דונם מאדמות ג'אלוד. מניעת הגישה התרחשה בהדרגה - תחילה נמנעה הגישה לאדמות שעליהן הוצבו מבני המאחזים והאדמות הסמוכות להם ביותר. בהמשך, בשנת 2000 הורה הצבא על מניעת גישה לשטחים נוספים: "כשהלכנו למסוק או לחרוש או לזרוע באו חיילים ואמרו לנו שזה שטח צבאי סגור ואסור להגיע [...] כל שנה בעלי האדמות מנסים לתאם ואז כל שנה אומרים אותו הדבר: זה אזור צבאי סגור, אסור לכם להגיע."[355]

לכ-319 דונם נוספים שהגישה אליהם איננה מוגבלת על ידי הצבא, החקלאים נמנעים מלהגיע בגלל פחד וחשש מהתנכלויות.

לכ-5,965 דונם הגישה חופשית, אך רוב השטח הוא קרקע סלעית שאינה ניתנת לעיבוד, ורק בחלקים ממנו נטועים עצי זית וזרועים גידולים עונתיים.

---

353 רשימת בעלי החלקות נמסרה ליש דין על ידי ראש מועצת הכפר.

354 מתוך שיחה שנערכה עם פ"מ, תושב ג'אלוד, בדצמבר 2009.

355 הדברים נאמרו בפגישה שנערכה עם מר עבדאללה תופיק חאג' מוחמד, ראש מועצת הכפר ג'אלוד, ב-15.2.2012 במשרדי המועצה בכפר ג'אלוד.

נזק כלכלי כתוצאה ממגבלות הגישה לאדמות חקלאיות

במשך שנים רבות היתה החקלאות העונתית מקור הפרנסה הבלעדי של תושבי ג'אלוד, אשר גידלו באדמותיהם בעיקר חומוס, חיטה ועצי זית. מאז אובדן האדמות בעקבות הקמת עדי-עד ויתר מאחזי האזור, נפגעה באורח חמור יכולתו להתפרנס מחקלאות, והיא חדלה לשמש מקור פרנסה עיקרי. בעוד שבעבר כוח האדם בכפר לא הספיק לעבד את כל אדמותיו, כיום לא נותרה אף משפחה בכפר שמקור פרנסתה הוא חקלאות, והתושבים עובדים כפועלים או כפקידי רשות ומתקשים להתפרנס בכבוד. רבים מתושבי הכפר נתמכים על ידי אונרוו"א (סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים) והכפר נחשב לאחד מהכפרים העניים בסביבה.

אחד הביטויים למצבו הכלכלי הירוד של הכפר בעשור האחרון הוא ההידלדלות במספר התושבים. עד הקמת עדי-עד התגוררו בכפר כ-1,000 תושבים, אך במהלך השנים שחלפו מאז הקמת המאחז עזבו כ-400 מהם (40%). ראש המועצה מסביר את העזיבה בכך שמרבית העוזבים הם צעירים שעברו לרמאללה ולשכם כתוצאה מהמצב הכלכלי הקשה והפגיעה בפרנסה מצד המאחז ותושביו.

היקף הפגיעה הכלכלית בתושבי הכפר הוא עצום, וחורג מהפגיעה הישירה בבעלי האדמות ומשפחותיהם. משפחות נוספות שהתפרנסו מעיבוד הקרקע תמורת יבול, וכן פועלים שהועסקו בשכר איבדו גם הם את מקור הפרנסה שלהם. בשיחה עמו ניסה פ"מ, מבעלי האדמות שעליהן הוקמו מבני המאחז, לאמוד את מספר הנפשות שנפגעו מאובדן אדמותיו עם הקמת עדי-עד ויתר המאחזים שהוקמו על אדמות הכפר:

בעיבוד האדמה עבדו לפחות 20 משפחות, ממוצע של 7 נפשות למשפחה. כל משפחה קיבלה שליש מן היבול שהיא עצמה עיבדה. לפעמים הועסקו גם פועלים בשכר, גם הם קיבלו שליש מן היבול שהם עצמם עיבדו. גם המשפחה שלי התקיימה מאדמה זו, מדובר בלפחות 60 נפשות (המשפחה שלי ושל אחיותי). העבודה הופסקה בהדרגתיות מ-1999 ונפסקה באופן מוחלט בשנת 2000, מאז איננו מגיעים לאדמות כלל.[356]

פ"מ מעריך כי הנזק הכלכלי שנגרם מאובדן אדמותיו מגיע לכ-6,400,000₪ בשנה,[357] לפי ההערכה שכל דונם מניב יבול שנתי בשווי של כ-800₪.

356 מתוך שיחה שנערכה עם פ"מ, תושב ג'אלוד, בדצמבר 2009.

357 8,000 דונם x 800₪ = 6,400,000₪.

יש דין
YESH DIN

קַרְיוּת

המידע המצוי בפרק העוסק בקַרְיוּת מבוסס על שיחות שנערכו עם מר מוחמד אבו ואאל, מראשי הקהילה, עם מר מופיד מוקבל, מזכיר מועצת הכפר קַרְיוּת,[358] וכן על נתונים שהופקו באמצעות מערכת מידע גיאוגרפי (GIS).

הכפר קַרְיוּת שוכן 28 ק"מ מדרום לשכם. בשנת 2007 מנתה אוכלוסיית הכפר 2,321 נפשות שהתגוררו ב- 431 יחידות דיור.[359] השטח הבנוי בכפר משתרע על פני 4 קמ"ר וסביבו אלפי דונמים של אדמות חקלאיות, מרביתם מצויים ממערב לכפר באזור גבעת הרואה, עלי והיובל - מחוץ לתחום הבדיקה של דוח זה. על מרבית השטח החקלאי שבגוש הטבעי של הכפר הוקמו שבעה מאחזים והתנחלויות. בנוסף לאדמות חקלאיות שבגוש הטבעי של הכפר, תושבי קַרְיוּת רכשו שטחים חקלאיים נוספים מהכפר ג'אלוד - באזורים הסמוכים לעדי-עד.

בבעלות תושבי הכפר היו בעבר כ-2,000-3,000 דונם של אדמות חקלאיות, רובן ממזרח לעדי-עד וממערב לכביש 90, שהחלו במרחק כ-10 מטרים מהקרוואנים של עדי-עד, והשתרעו מזרחה לעבר כביש 508, עד כביש 90. המשפחות המחזיקות בבעלות על האדמות הן משפחת עלאן, משפחת מוקבל ומשפחת חאתם עיסא.

מקור הפרנסה המסורתי של תושבי קַרְיוּת היה חקלאות שהתבססה על גידולים עונתיים כגון חיטה ושעורה וכן על עצי זית. לאחר הקמת עדי-עד, ובצורה חריפה יותר אחרי שנת 2000, נפגעה באורח חמור יכולתם של תושבי קַרְיוּת להתקיים מתנובתן של האדמות המצויות באזור המאחז. בשל מעשי ההפחדה וההתנכלויות שחוו מצד אזרחים ישראלים, החלו תושבי הכפר להדיר את רגליהם מן האדמות.

עם השנים נמסרו חלק מהאדמות שתושבי קַרְיוּת נהגו לעבד לידי תושבי הכפר הסמוך אל-מוע'ייר, בהסכמים חקלאיים המבוססים על עיבוד הקרקע תמורת נתח מן היבול. אחת הסיבות המרכזיות למסירת הקרקעות היא קרבתו הפיזית של אל-מוע'ייר לאדמות, אשר מאפשרת לתושביו נגישות קלה ובטוחה יותר לחלקות. האדמות נמסרו למשפחות נעסאן, אבו עליה ואחרות מהכפר אל-מוע'ייר, כדי שיעבדו אותן תמורת אחוזים מהיבול. אולם, גם חלק מן העסקאות הללו הפכו לבלתי משתלמות גם לחקלאי אל-מוע'ייר, בשל מעשי ההתנכלויות וביזת היבולים. לדברי אבו-ואאל: "אחרי [שנת] 2000, האנשים מאל-מוע'ייר שהיינו נותנים להם את החלקות, הם עצמם הפסיקו לזרוע כי המתנחלים באים, קוצרים להם את היבול או שורפים אותו וזה לא היה כדאי. האדמה נשארה שוממת."

358 הפגישות נערכו בכפר קריות בתאריכים 29.11.2010, 2.12.2010 ו-15.2.2012.

359 Population, Housing and Establishment Census 2007. Palestinian Central Bureau of Statistics, January 2009 (www.pcbs.gov.ps).

גישה לאדמות

בתצלום אוויר מספר 13 (ראו בעמ' 111) מסומנות החלקות שעדיין מעובדות על ידי חקלאים מהכפר קַרְיוּת (ומצויות בתוך גושי הכפרים ג'אלוד ותורמוסעיא). לחלקות אלה, שגודלן הכולל הוא כ-80 דונם, הגישה אפשרית רק פעמיים בשנה בתיאום עם צה"ל ובליווי חיילים.

נזק כלכלי כתוצאה ממגבלות הגישה לאדמות חקלאיות

מסירת האדמות והקושי לעבד את החלקות שעדיין נמצאות בבעלות תושבי הכפר פגעו ביכולתם של התושבים להסמך על החקלאות כמקור פרנסה עיקרי. לדברי מוחמד אבו ואאל מוקבל, "היום מקור הפרנסה צומצם באופן דרסטי. אפילו עצי זית: או שמרעילים אותם, או שכורתים אותם, או ששורפים אותם. לא נשאר כלום."

מוחמד אבו-וואיל ומופיד מוקבל מעריכים את אובדן ההכנסות מהחלקות החקלאיות בכ-2 מיליון₪ בשנה, בהתבסס על ההערכה כי דונם אחד מניב תוצרת שנתית ממוצעת בשווי 800₪. חישוב זה אינו כולל כמובן את אובדן הקרקע עצמה.

אובדן ההכנסות בא לידי ביטוי במצבם הכלכלי של תושבי הכפר. לטענת ראש המועצה, זו הסיבה העיקרית שתושבים רבים נאלצו לעזוב את הכפר ולחפש מקורות פרנסה חלופיים. להערכתו, מאז הקמת עדי-עד ויתר ההתנחלויות והמאחזים סביב קַרְיוּת עזבו כ-6,000 תושבים, מרביתם לירדן. אוכלוסיית הכפר הולכת וקטנה ומונה היום כ-2,800 תושבים בלבד.

סיכום

בג"ץ ראשד מוראר, שעסק במגבלות המוטלות על חקלאים פלסטינים בגדה המערבית, היה ציון דרך חשוב במאבק להגנה על זכויותיהם של חקלאים פלסטינים לעבד את אדמותיהם. בפרשה זו קבע בג"ץ בשנת 2006 כי על המדינה לאזן בין חובתה להבטיח את הביטחון באזור ובין חובתה להבטיח את זכותם של החקלאים הפלסטינים לחופש תנועה באדמותיהם ולמימוש קניינם, ואף קבע עקרונות לפעולה שנועדו להבטיח הגנה על זכויות אלו. החובה להגן על ביטחונם וקניינם של הפלסטינים הוגדרה בפסק הדין כ"אחת מהחובות הבסיסיות ביותר המוטלות על המפקד הצבאי בשטח".[360]

העתירה, אשר הוגשה על ידי האגודה לזכויות האזרח בשם תושבי חמישה כפרים פלסטיניים בגדה המערבית, העלתה שתי סוגיות מרכזיות: האחת התייחסה לזכות הגישה של חקלאים פלסטינים לאדמותיהם החקלאיות, אשר נחסמה בידי כוחות הביטחון בטענה כי הדבר נחוץ לשמירה על ביטחונם של התושבים היהודים המתגוררים בסמוך לאדמות; הסוגיה השנייה התייחסה למחדלם של כוחות הביטחון לאכוף את החוק בגדה המערבית ולמנוע התנכלויות מצדם של אזרחים ישראלים הפוגעים בגופם וברכושם של החקלאים הפלסטינים.

בפסק הדין, שניתן ביוני 2006, קבע בג"ץ ארבעה עקרונות אשר נועדו להבטיח את זכותם של חקלאים פלסטינים לעבד את אדמותיהם. מן התמונה המצטיירת בדוח זה עולה כי אף אחד מהעקרונות שהתווה בג"ץ אינו מיושם בכל הנוגע לסביבותיו של עדי-עד:

1. ***ראשית, יש לפעול להבטחת ביטחונם של החקלאים הפלסטינים המגיעים לעבודה החקלאית וככל שהדבר נדרש, להגן עליהם בעת שמתבצעת העבודה החקלאית. את ההגנה על החקלאים הפלסטינים יש לפרוש תוך מינימום הפרעה לעבודה החקלאית.***

כמפורט בפרק השישי לדוח זה, הדרך העיקרית שבה פועל צה"ל כדי לדאוג לביטחונם של החקלאים הפלסטינים ולהגן עליהם בעת ביצוע עבודתם החקלאית היא הגבלת גישתם לחלקות הסמוכות לעדי-עד. לחלק מהחלקות הללו נמנעת מהחקלאים כל גישה והן סגורות לכניסת פלסטינים, ובאחרות הגישה מותנית בקבלת היתר מיוחד, המתיר את גישתם לאדמותיהם בתאריכים נקובים. ההיתר מהווה אמצעי לתיאום תאריכים שבהם יתלוו חיילי צה"ל אל החקלאים הפלסטינים המבקשים לעבד את אדמותיהם, ויספקו להם הגנה מפני התנכלויות מצד אזרחים ישראלים. קבלת ההיתר כרוכה בהליך מסורבל וארוך, ומוגבלת לימים בודדים בשנה, אשר בהם הצבא מתיר גישה לחלקות.

פסק הדין בבג"ץ מוראר מבקר את השימוש שעושה צה"ל באמצעי של סגירת שטחים מפני פלסטינים לצורך הגנה עליהם באורח שגרתי ובלעדי: "כאשר התכלית המבוקשת היא הגנה על ביטחון החקלאים הפלסטינים מפני מעשי אלימות המופנים נגדם, הרי שראוי הוא כי האמצעי המתאים יופעל כנגד

360 בג"ץ 9593/04, **מוראר נגד מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון**. פ"ד סא(1) (2006), פסקה 33, עמ' 24.

הגורם המסכן, דהיינו כנגד אלה המבצעים את התקיפות על החקלאים הפלסטינים. דא עקא, שבבואו להגן על החקלאים הפלסטינים בחר המפקד הצבאי לפעול שוב כנגדם, גם כאשר הם הקורבן להתקפות."

איסור מלא על גישה לחלקה אינו פגיעה מינימלית בעבודה החקלאית, כי אם פגיעה אנושה המביאה לחיסולה. גם הגבלת הגישה לימים בודדים בשנה פוגעת פגיעה חמורה ביכולת להתפרנס מפירות האדמה. היא משפיעה על סוג הגידולים הנבחר, על איכותם ועל כמות התוצרת. ההיתרים, המגבילים גם את מספר האנשים הרשאים להיכנס לשטח, עורמים קושי נוסף על ביצוע העבודות החקלאיות.

בחלקות מרוחקות יותר מהמאחז, שלצורך גישה אליהן לא נדרש אישור, החקלאים חשופים לפגיעות חוזרות ונשנות מצד אזרחים ישראלים, אך כוחות הביטחון כמעט ואינם פועלים בהן כדי להבטיח את ביטחונם של החקלאים.

נוכחותם של חיילי צה"ל בשטח או בקרבתו אינה מהווה ערובה לביטחונם של החקלאים הפלסטינים ולהגנה עליהם מפני פורעים ישראלים המבקשים להתנכל להם. ביש דין מתועדים אירועים שבהם בשעה שאזרחים ישראלים התנכלו לחקלאים פלסטינים שעיבדו את אדמותיהם, חיילים שהיו נוכחים במקום נמנעו מלהתערב ולמנוע את המעשים. במקרים רבים תגובתם של החיילים מתמצה במתן הוראה לחקלאים לשוב לבתיהם בכפר ולעזוב את חלקתם, בעוד שהפורעים הישראלים מורשים להישאר במקום. בניגוד לחובה המוטלת עליהם, החיילים אינם מגינים על החקלאים ועל זכותם להמשיך בעבודתם, ואף נמנעים מלעכב את התוקפים עד בוא המשטרה.

ב-14 באפריל 2011 ביקשו חקלאים מהכפר תורמוסעיא לחרוש את אדמותיהם. בעקבות ניסיונם המר, פנו החקלאים למינהלת התיאום והקישור וביקשו לתאם ליווי של חיילים שישמרו עליהם בעת שיעבדו בחלקה שבבעלותם. בקשתם נענתה כי בשל העובדה שהאדמות האמורות מרוחקות מרחק 500 מטרים מהמאחז עדי-עד, אין צורך בליווי. זמן לא רב אחרי שהגיעו לשטח הבחינו החקלאים בקבוצת אזרחים ישראלים, חמושים באלות, בגרזנים ובאבנים. בשל חששם הגובר הזעיקו החקלאים את כוחות הצבא, ואלה הגיעו למקום כעבור זמן מה. החיילים ביקשו מהחקלאים לעזוב את המקום כיוון שאינם מעוניינים בחיכוך, ונמנעו מלהגן על החקלאים גם כאשר הפורעים תקפו אותם באלות ובאבנים. כתוצאה מהתקיפה האלימה נפצעו כמה חקלאים, ואחד מהם אף נזקק לטיפול רפואי ולתפרים. תחת מילוי חובתם לספק הגנה לחקלאים הפלסטינים ולסלק את הפורעים, החיילים דרשו מהחקלאים לעזוב את המקום באיומי נשק ותוך שימוש בכוח ובאלימות. החיילים אף לא עשו דבר כדי לברר את זהותם של התוקפים ולעכבם, אלא אפשרו להם להימלט מהמקום לפני בואה של המשטרה.[361]

361 תיק יש דין 2388/11.

יש דין
YESH DIN

II. ***שנית, יש ליתן הנחיות ברורות וחד-משמעיות לכוחות הפועלים בשטח כיצד לנהוג כדי לא למנוע מהתושבים הזכאים לכך גישה לאדמותיהם, אלא בהתקיים בסיס לכך בדין.***

כאמור, בניגוד מוחלט וחריף לעיקרון זה ולעומד בבסיסו, צה"ל מגביל את גישתם של החקלאים לאדמותיהם: חקלאי קַרְיוּת מנועים כליל מלהגיע לחלק קטן מאדמותיהם, ולאדמות נוספות, שצה"ל קבע כי הן מצויות מעבר לקו המותר לגישה, גישתם מתאפשרת רק פעמיים בשנה ומותנית בקבלת אישור ובליווי הצבא (אדמות נוספות של הכפר קַרְיוּת, שתושביו נמנעים מלהגיע אליהן מאימת המתנחלים, מעובדות בידי תושבי הכפר אל-מוע'יר, שקרבתו לאדמות הללו מאפשרת להם גישה בטוחה יותר באופן יחסי); לחקלאי תורמוסעיא גישה מוגבלת, המותנית בקבלת אישור ובליווי הצבא פעמיים בשנה לחלק מהחלקות, ולחלקות אחרות נמנעת גישתם החופשית בשל פחדם מהמתנחלים, וגם אליהן הם אינם מגיעים ללא ליווי; הגישה לשתי חלקות שבבעלות תושבי אל-מוע'יר מותנית באישור ובליווי הצבא; ולתושבי ג'אלוד שעל אדמתם הוקמו מאחזים והתנחלויות אין גישה לאדמותיהם כלל.

שטחים אלה סגורים רק לכניסת פלסטינים, בעוד שגישתם של אזרחים ישראלים, שחלקם מתנכלים לחקלאים הפלסטינים ומאיימים עליהם, אינה מוגבלת כלל, והם רשאים להיכנס לאדמות ככל שחפצה נפשם. נוהל סגירת השטחים בפני החקלאים מתואר בפסק הדין בבג"ץ מוראר במילים הבאות: "מדיניות המונעת מפני תושבים פלסטינים להגיע לאדמות השייכות להם, לשם השגת תכלית של הגנה עליהם מפני התקפות המכוונות נגדם, הינה כמדיניות המצווה על אדם שלא להיכנס לביתו על מנת להגן עליו מפני שודד האורב לו שם על מנת לתוקפו.[362]

III. ***שלישית, יש להקצות כוחות על מנת להגן על קניינם של התושבים הפלסטינים.***

בידי יש דין אין נתונים לגבי כמות הכוחות המוקצים לצורך משימת ההגנה על קניינם של הפלסטינים, וכמובן שאין אנו מתיימרים לקבוע מהו גודל הכוח הרצוי לתכלית זו. עם זאת, הנתונים החמורים שהוצגו בדוח זה מלמדים כי קניינם של התושבים הפלסטינים אינו מוגן כנדרש. מרבית האירועים שבהם נעברו עבירות מצד אזרחים ישראלים כלפי פלסטינים היו עבירות ברכוש והשתלטות על אדמות.

ליווי החקלאים לאדמות ואספקת אבטחה רק בחלקות מסוימות ובימים מסוימים, בהתאם להיתר שניתן מראש על ידי הצבא, לוקה בחסר; בין היתר, משום שבהיעדר נוכחות של הבעלים בשטח אדמותיהם מופקרות לפלישות של אזרחים ישראלים, הנהנים מתנועה בלתי מוגבלת ומגישה מלאה אליהן, וחופשיים לעשות בהן ככל העולה על רוחם, החל בגניבות יבול והצתות וכלה בהשתלטות מלאה על הקרקע. בניגוד לרוח העיקרון השלישי שהותווה בבג"ץ מוראר, צה"ל אינו רואה את ההגנה על אדמותיהם של החקלאים (בעת שאינם מצויים בהן) כחלק מתפקידו. בדוח פנימי שחיבר מבקר משרד הביטחון במטרה לבחון את היערכות כוחות הביטחון לקראת עונת המסיק ב-2006, המליץ המבקר בין היתר "למצוא דרך ושיטה לאכיפת החוק והסדר, בפרט באזורי חיכוך, לאורך כל השנה, ביום ובלילה, ולא רק בעונת המסיק."[363]

---

362 בג"ץ 9593/04, **מוראר נגד מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון**. פ"ד סא(1) (2006) פסקה 25, עמ' 19.

363 מבקר משרד הביטחון, **דו"ח ביקורת – אכיפת חוק וסדר ביהודה ושומרון בהיבט מסיק הזיתים**, 6.2.2007, עמ' 7.

ההשתלטות המתמשכת על קרקעות פרטיות המצויות בבעלות תושבי הכפרים כדי להרחיב את השטח הבנוי של המאחז, לפרוץ כבישים לעבד את האדמות אינה נתקלת בתגובה אכיפתית ראויה. עשרות צווי ההריסה והפינוי שהוציא המינהל האזרחי למבני המאחז ולהשתלטות חקלאית על אדמות פרטיות אינם ממומשים, והעבריינים הפולשים אינם באים על עונשם.

IV. ***רביעית, יש לבחון את התלונות המועלות על ידי התושבים הפלסטינים לגופן ולמצות את החקירה בהקדם האפשרי. יש לפתוח לאלתר בחקירות כאשר מתקבל מידע בדבר מעשה התנכלות ואף ליזום סיורים מטעם כוחות הצבא והביטחון שתכליתם לגלות מעשים כאלה... לפיכך יש לשכלל את מנגנוני האכיפה – החקירה וההעמדה לדין [...] על המשיבים לפעול באופן עצמאי על מנת לאתר את מפירי החוק, למצות עמם את הדין, ולשקול אילו אמצעים ניתן לנקוט על מנת שהפרות החוק הבוטות לא יישנו".***[364]

ריבוי העבירות סביב המאחז מלמד כי לא נעשים די מאמצים למנוע מעשי התנכלות והפרות חוק בקרבתו. כל תיקי החקירה שנזכרו כאן נפתחו בעקבות תלונותיהם של תושבי הכפרים הפלסטיניים. אף אחד מהם לא נפתח בעקבות פעילות אכיפת חוק יזומה ועצמאית של המשטרה או צה"ל.

רובם המכריע של תיקי החקירה שעניינם עבירות של אזרחים ישראלים נגד פלסטינים באזורים הסמוכים למאחז עדי-עד (93%) נסגרו ללא הגשת כתבי אישום.[365] עילות הסגירה מלמדות על כישלון חרוץ בעיקר בכל הנוגע לאיתור מפירי החוק (יותר מ-62% מתיקי החקירה נסגרו בעילת "עבריין לא נודע" - על"ן) ויעילות החקירה (יותר מ-25% מתיקי החקירה נסגרים בעילת "חוסר ראיות מספיקות").

בדוח זה בחרנו את המאחז עדי-עד כמקרה מבחן שדרכו אפשר ללמוד כיצד משפיעים המאחזים על הכפרים הפלסטיניים הסובבים אותם. כמאה מאחזים עומדים כיום בשטחי הגדה המערבית, לגבי רבים מהם ישנן תלונות דומות, ולכולם השפעה שלילית ניכרת על חייהם של התושבים הפלסטינים המתגוררים בקרבתם.

כמעט חמש שנים חלפו מאז התווה בג"ץ את ארבעת העקרונות להגנה על זכותם של חקלאים פלסטינים לעבד את אדמתם ולחובתה של המדינה לאכוף את החוק ולהגן על רכושם של החקלאים הפלסטינים, אך צה"ל והמשטרה טרם מצאו לנכון להטמיע אותם בפעולותיהם. לפסק דינו של בית המשפט העליון בבג"ץ מוראר קדמו, כידוע, דוח קרפ (1982), דוח שמגר (1994) ודוח ששון (2005)- כולם דוחות רשמיים וממשלתיים, אשר ביקשו להצביע על חומרתה של בעיית אכיפת החוק בגדה המערבית.

364 המשיבים בעתירה היו מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון ומפקד מחוז ש"י במשטרת ישראל.

365 מתוך התיקים שבהם הסתיים טיפול גורמי החקירה והתביעה והתקבלה בהם החלטה אם לסגור את התיק או להגיש כתב אישום.

בהתייחס לעניין אכיפת החוק בשטחים עמד דוח שמגר על הקשר שבין אכיפת החוק לקיומו ושימורו של שלטון החוק:

נקודת המוצא המקובלת עלינו היא כי בהיעדר אכיפת חוק יעילה אין גם שלטון יעיל. באווירה שבה איש הישר בעיניו יעשה, בלי ליטול על עצמו סיכון מוחשי שיישא באחריות אם יחרוג מכללי המותר, נפגעת תקינות פעולתן של הרשויות המופקדות על השליטה היעילה בשטח. בית המשפט העליון העיר כבר לפני שנים, כי שלטון החוק אינו נוצר יש מאין ואינו דבר ערטילאי. צריך להיות לו ביטוי מוחשי ויומיומי בעצם קיומם של הסדרים נורמטיביים מחייבים ובהפעלתם הלכה למעשה כלפי כולי עלמא...[366]

לפי דוח ששון, שורשיהם של מחדלי האכיפה הללו נעוצים במסר המועבר מהדרג המדיני בכל הנוגע לאכיפת החוק בשטחים - "מסר של אי-אכיפה". ששון קובעת כי המסקנה המתבקשת היא שמעבר לעובדה שהעבריינים אינם נענשים, "איש אינו מתכוון ברצינות לאכוף את החוק". ובהמשך הדברים:

חלק מתפיסות הקרקע והבנייה שלא כדין נעשו בסיוע משרד השיכון והחטיבה להתיישבות ללא רשות וללא סמכות תוך הפרת החוק בריש גלי; מדינת ישראל מממנת לפחות חלק מהקמת המאחזים הבלתי מורשים; המינהל האזרחי מעלים עין זה שנים מהרחבות של שכונות שלמות בסמוך ושלא בסמוך ליישובים, ללא תוכנית מפורטת כדין, חלקן על קרקעות פרטיות של פלסטינים; לא מקיים פיקוח על הבנייה שם; לא מדווח כאשר הוא נדרש לדווח על המאחזים בתואנות של הגדרות מהו מאחז, וטוען להיעדר מידע על מאחזים, בין השאר מחמת הגבלות הפיקוח שהוחלו בתחום היישובים, שאותן כאמור "מתח" הרבה מעבר להנחיה שקיבל; קרוואנים מקבלים לעיתים ממשרד הביטחון היתר כניסה לאיו"ש גם אם אין בסיס משפטי תכנוני ליעד המבוקש להצבתם; עוזר שר הביטחון להתיישבות מאשר לרשויות המדינה כי מאחזים בלתי מורשים הם יישובים הזכאים לסמל יישוב (משמעות הדבר - זכאים לתקצוב משרד הפנים לרשויות המקומיות), בעוד שר הביטחון מצהיר עליהם פומבית שהם בלתי מורשים; צווי הריסה שהוצאו לאלפים במשך השנים לא בוצעו; המאחזים הולכים ומתרבים ומתעבים, ולא מוצאים צווי תיחום, אף לא לגבי אותם מאחזים המצויים ברשימת מרס 2001 שלגביהם יש התחייבות מדינית ישראלית מפורשת - לפנות; צווי תיחום שכבר הוצאו ואושרו בבג"צ לא מומשו (ארבעה במספר בתוספת עוד שניים שפונו וחזרו); צווים החיוניים לאכיפת החוק ותיקוני צווים קיימים אינם מחוקקים.

מצב דברים זה משדר מסר לצה"ל, לחייליו, למפקדיו. למשטרת ישראל ולשוטריה, לציבור המתנחלים בפרט ולציבור בכלל.[367]

---

366 **דוח ועדת החקירה לעניין הטבח במערת המכפלה בחברון** (דוח שמגר). התשנ"ד-1994, עמ' 234.

367 עו"ד טליה ששון, **חוות דעת בנושא מאחזים בלתי מורשים**. ירושלים, פברואר 2005, עמ' 44.

שוב ושוב מצביעים גורמים רשמיים מטעם המדינה על בעיות אכיפת החוק בשטחים, ואף עושים זאת בלשון קשה ונוקבת. מקומם ואף מצער כי למרות חומרתם של הדברים, המדינה לא נוקטת צעדים שיש בהם כדי להביא לשינוי משמעותי בתחום אכיפת החוק בגדה המערבית ולהטיית הכף לזכותו של שלטון החוק ההולך וגווע. במחדלי האכיפה הללו מועלת המדינה בחובתה על פי המשפט הבינלאומי להגן על האוכלוסייה בשטח הכבוש ועל יכולתה לממש את זכויותיה.

תגובות

לקראת פרסום הדוח העביר יש דין את עיקר ממצאיו לתגובת הגופים המרכזיים המוזכרים בו: מחוז ש"י במשטרת ישראל, צה"ל, המינהל האזרחי, החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית העולמית, המועצה האזורית מטה בנימין והמאחז עדי-עד.

המינהל האזרחי, המועצה האזורית מטה בנימין והמאחז עדי-עד בחרו שלא למסור תגובה. תגובותיהם של החטיבה להתיישבות, מחוז ש"י ודובר צה"ל מובאות במלואן בעמודים הבאים.

תגובת החטיבה להתיישבות

ההסתדרות הציונית העולמית
World Zionist Organization

לשכת היועץ המשפטי

The Office
of the Legal Adviser

28 אוקטובר 2012
יב' חשון תשע"ג

לכבוד
גב' זיו שטהל
עמותת "יש דין"

באמצעות פקס: 03-5664228

ג.נ.;

הנדון: **תגובת החטיבה להתיישבות לדוח "יש דין"**

סימוכין: מכתבך מיום 17.10.12 ליו"ר החטיבה להתיישבות

מכתבך שבסמך הועבר לטיפול הח"מ והריני להשיבך כדלקמן;

1. כפי שידוע לך, המאחז עדי-עד המצוין במכתבך הוא נשוא הליך משפטי תלוי ועומד בבית המשפט המחוזי בירושלים לגבי מתן מידע לבי המאחז הנדון.
2. כל עוד העניין לגבי המידע שתמסור החטיבה להתיישבות לעמותת "יש דין", נמצא במסגרת התדיינות משפטית, אין באפשרות החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית העולמית למסור מידע ו/או להגיב לדוח כזה או אחר שתוציא עמותת "יש דין" לגבי מאחז עדי עד.
3. אי לכך, כל תגובה ו/או מידע בנוגע למאחז עדי-עד, ימסרו על ידי החטיבה להתיישבות בכפוף להחלטת בית המשפט בהליך המשפטי לעיל.
4. פנייתכם הנדונה מהווה לדעתי נסיון נואל שמטרתו לחבל בהליך משפטי המתנהל ואשר נחזה להיות לא אחר מאשר סחיטה ואיומים קרי "לא תמסרו מידע יבולע לכם ובאמצעות פרסום זה ואו אחר".
5. לעניות דעתי אין כל דחיפות בהכנת הדו"ח המצוין במכתבך וניתן להמתין לסיום ההליך המשפטי.
6. ברצוני להודיעכם, כי כל האמור בדו"ח מטעמכם ובוודאי במידה שיפורסם, הנו על אחריותכם בלבד ולמותר לציין כי הדו"ח שתוציאו מבלי לקבל את תגובת מרשתי, עליו להיות בכפוף לכל דין ובכלל זה חוק לשון הרע

בכבוד רב,

יוסף לאנדר, עו"ד
יועמ"ש החטיבה להתיישבות

העתקים:
מר דני קריצ'מן, יו"ר החטיבה להתיישבות
מר ירון בן עזרא, עו"ד, מנכ"ל החטיבה להתיישבות
מר יובל פונק, עו"ד, מנהל חבל מרכז וחטיבת חוזים ובטחונות
מר ישעיהו נון, ממונה על מתן מידע בחטיבה
סימוכין: 01350910

רח' המלך ג'ורג' 48
ת"ד 92
ירושלים 91000
ט 02 620 2335
פ 02 620 2694

48 King George St.,
P.O. Box 92
Jerusalem 91000
t 02 620 2335
f 02 620 2694

www.jewishagency.org

PARTNERING WITH PURPOSE, ALL OVER THE WORLD
The Jewish Agency for Israel is a nonprofit funded by communities and donors throughout the world

מענה יש דין לתגובת החטיבה להתיישבות

מיכאל ספרד | משרד עריכת דין

רחוב יהודה הלוי 45 • תל אביב • 65157
טלפון: 03.620.6947/8/9
פקס: 03.620.6950
contact@sfard.co.il

מיכאל ספרד, עו"ד
שלומי זכריה, עו"ד
אבישר לב, עו"ד
אמילי שפר, עו"ד
כרמל פומרנץ, עו"ד
אדר גרייבסקי, עו"ד

MICHAEL SFARD | LAW OFFICE

45 Yehuda Halevi Street • Tel Aviv, 65157 • Israel
Tel: 03.620.6947/8/9
Fax: 03.620.6950
contact@sfard.co.il

Michael Sfard, Adv.
Shlomy Zachary, Adv.
Avisar Lev, Adv.
Emily Schaeffer, Adv.
Carmel B. Pomerantz, Adv.
Adar Grayevsky, Adv.

05-11-2012

לכבוד

עו"ד יוסף לאופר

היועץ המשפטי – ההסתדרות הציונית העולמית/ החטיבה להתיישבות

רח' המלך ג'ורג' 48, ירושלים

ובאמצעות פקס מס': 02.6204107 (02.6202454)

ח.נ.,

הנדון: תגובת מרשתך, החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית העולמית לדו"ח ארגון "יש דין" בעניין המאחז הבלתי מורשה עדי עד

סימוכין: מכתבך לגב' זיו שטהל מיום 28.10.12

מכתבה של הגב' זיו שטהל מארגון "יש דין" אל מר עפר עמר יועץ התקשורת של החטיבה להתיישבות מיום 17.10.12

שלום רב,

1. הרינו לאשר בשם מרשנו, ארגון יש דין (להלן: "מרשנו" או "הארגון"), את קבלת מכתבך מיום 28.10.2012 שבסמך. הואיל ומשרד החו"מ מייצג את נמעני מכתבך, הנך מתבקש לנהל את ההתכתבות מול החו"מ מעתה והלאה.

2. מכתבה של הגב' שטהל אלייך נשלח ביום 17.10.12. במכתב זה צוין במפורש כי מרשנו, מסיים את חיבורו של דוח חדש העוסק במאחז הבלתי מורשה "עדי עד", וכן כי בדו"ח זה נכללו מספר טענות המתייחסות לחטיבה להתיישבות הפועלת במסגרת ההסתדרות הציונית העולמית. מרשנו פנה אל נציגי מרשייך וזאת על מנת לקבל את תגובתם לנקודות אלה, ואף הובהר שבכוונתו לפרסם תגובות אלה במלואן במסגרת הדו"ח.

3. בתשובתך מטעם מרשתך, סירבת להתייחס לאף אחת מהנקודות. תחת זאת בחרה מרשתך להסתתר מאחורי התירוץ – הבלתי רלוונטי בעליל - כאילו המאחז עדי עד הוא נשוא הליך משפטי שעניינו מסירת מידע הנוגע למאחז הנדון, ועל כן כל תגובה ביחס למאחז תימסר בכפוף להחלטת בית המשפט בו מתנהלת התביעה.

4. ככל שתקרא ביסודיות את מכתבה של הגב' שטהל, אנו בטוחים שתבין כי אין כל קשר בין הליך חופש המידע המתנהל בבית המשפט המחוזי, לבין **הצעת מרשנו** למרשתך להגיב לטענות המועלות כלפיה במסגרת הדו"ח. וביתר פירוט: בעוד שבהליך חופש המידע נתבקש ממרשתך למסור מידע במכתבה של הגב' שטהל הוצע למרשתך להעביר תגובה לטענות קונקרטיות (שאין בצידה דרישה

מענה יש דין לתגובת החטיבה להתיישבות (המשך)

להעברת מסמכים או מידע) וזאת על מנת שקוראי הדו"ח יוכלו לקבל תמונה מלאה שבה יוצגו לא רק הטענות כלפי מרשתך, אלא גם תשובותיה לטענות אלה.

5. נבקש להיות ברורים: הפנייה לתגובה של מרשנו נעשתה לפנים משורת הדין, וככל שמרשתך אינה מעוניינת להגיב עניינית, זו זכותה. עמדתך כי יש לדחות את פרסום הדו"ח היא חסרת שחר ומרשנו מילא את ידנו להודיעך כי הדו"ח עומד להתפרסם בשבועות הקרובים. ככל שלא תועבר תגובתכם עד ליום א' הקרוב, 11 בנובמבר 2012, יפורסם הדו"ח מבלי לכלול את תגובתכם וזאת תוך ציון העובדה כי ניתנה למרשתך האפשרות להגיב, והיא בחרה שלא לעשות כן.

6. בשולי הדברים נציין, כי בחירתך לעשות שימוש בביטויים "סחיטה באיומים", והציטוט הנלווה לביטוי זה, מצער ועדיף היה שלא ייכתב כלל מלכתחילה. חבל שמרשתך פועלת במחשכים וחבל עוד יותר שכאשר גוף ביקורת מדליק את האור היא רואה בכך "סחיטה" או "איום". ייתכן וכדאי לשוב ולהזכיר למרשתך את שלמדנו בצעירותנו בבתי הספר למשפטים כי "אור השמש הינו המחטא הטוב ביותר". מצערת העובדה כי מרשתך בוחרת, באופן עקבי, לחסות מידע ציבורי המצוי אצלה מתוקף תפקידיה. מקוממת במיוחד התנהלות מרשתך, אשר בוחרת להבנות מהסתרה זו, כצידוק (קלוש ובלתי מבוסס), שלא למסור תגובתה לאמור בדו"ח.

בכבוד רב,

מיכאל ספרד, עו"ד

שלומי זכריה, עו"ד

יש דין
YESH DIN
YESH DIN

תגובת מחוז ש"י במשטרת ישראל

חטיבת דובר המשטרה

- בלמס -

מחוז שומרון ויהודה
לשכת ממ"ז
חטיבת דובר משטרת ישראל
טלפון: 02-5424277
פקס: 09-7697913

25/10/2012

הנדון: <u>תגובה לדוח ארגון "יש דין"</u>

1. להלן תגובת משטרת מחוז ש"י לדוח ארגון "יש דין"
2. מחוז שי אמון על אכיפת החוק בשטחי יהודה ושומרון כולל עבירות כנגד תושבים פלסטיניים .
3. אכיפת החוק מבוצעת באופן שוויוני וזאת על פי מדיניות המשטרה הכללית והמחייבת אכיפה שוויונית ללא הבדל של דת , גזע, ומין .
4. מחוז שי לאורך השנים מפיק לקחים במגוון תחומי עשיה שלהם הוא נדרש לתת מענה וחלק מהתחומים הוא טיפול בתלונות של אזרחים פלסטינים בעבירות על רקע אידאולוגי
5. מוצורפת טבלה המצביעה העשייה בשנתיים האחרונות כנגד עבירות המתרחשות בשטחי יהודה ושומרון כנגד פלסטינים ונתן ללמוד מהנתונים כי ישנו שיפור מתמיד בטיפול בתופעה

<u>סה"כ תיקי חקירה שנפתחו בגין עבירות של ישראליים כלפיי פלסטיניים</u>

השנה	סה"כ תיקים	סה"כ כ"א כנגד ישראליים בעבירות הפס"ד
2011	392	80
2012 עד חודש ספטמבר	271	75

משטרת ישראל, חטיבת דובר המשטרה • דרך בר-לב 2, מיקוד 91906
dovrut@police.gov.il • www.police.gov.il

תגובת מחוז ש"י במשטרת ישראל (המשך)

חטיבת דובר המשטרה

6. קשיים בהגשת תלונה- משטרת מחוז שי שמה לה כיעד את נושא השירות לאזרח בנדבך מרכזי בתחום העשייה ויעד זה הוא חלק מיעדי המפכ"ל המרכזיים של הארגון. התושבים הפלסטינים הינם ככול האזרחים בשטחי יהודה ושומרון הזכאים לקבל שירותי משטרה לשם כך נערך מחוז שי לתת שירותי משטרה באמצעות שוטרי המת"ק הפרושים בשמונה נקודות סמוכות לערים גנין, טול-כרם, קלקיליה, שכם, יריחו, חברון ורמאללה .מדובר בשוטרים דוברי השפה הערבית כולל יכולת כתיבה בערבית .והשוטרים נגישים לתלונות פלסטינים.

7. יש לציין שהטיפול בתלונות טומן בחובו קושי חקירתי הנובע מכמה סיבות :

א. התלונות לא מוגשות בתכוף לאירוע ומוגשות באיחור פוגם בהגעה לזירה ואיסוף ראיות.

ב. התלונות לרוב כלליות ולא מצביעות על חשודים ספציפיים.

8. להלן הערכות מחוז שי לטיפול בתופעת הפס"ד ישראלי.

- פעילות ב-3 מישורים : ברמת השטח- מרחב/תחנה, ברמה המחוזית וברמה הארצית.
- הכרזת יעדי הסד"צ כיעד מחוזי לשנת 2012 בסל עבירות משפיעות שנמדד במערכת המדידה החדשה- "מערכת מפנה", העלאת כתבי אישום מול שנה מקבילה.
- המשך הגברת המודעות של שוטרי השטח לתחום עבירות הפשיעה הלאומנית, תוך הגברת החיכוך והבדיקות של פעילי הימין הקיצוני כולל העברת הדרכות והנחיות לשוטרים הפועלים בתא השטח.
- פיקוח ובקרה הדוקים לאכיפת החלטות בימ"ש בנושא מעצרי בית (עפ"י תיקי חקירה) וצווי הרחקה מנהליים לפעילי ימין קיצוני.
- העברת תיקי פשיעה לאומנית חריגה לטיפול הימ"ר.(פענוח זריקת בקת"ב לעבר מכונית פלשתינית ופציתם הקשה של נוסעיה,חקירת הצתת המסגד בג'בע יש ראיות אך עדיין לא מספיקות לכ"א,פענוח פרשת השחתת אנדרטאות כולל ביד ושם ועוד).

משטרת ישראל, חטיבת דובר המשטרה • דרך כר-גלים 2, מיקוד 91906
dovrut@police.gov.il • www.police.gov.il

יש דין
YESH DIM

תגובת מחוז ש"י במשטרת ישראל (המשך)

חטיבת דובר המשטרה

❖ המשך פעילות אינטנסיבית

- פיזור כוחות גלויים וביצוע מחסומים וסיורים בצורה משולבת עם מג"ב במוקדי חיכוך ובהיערכות לפשיעה לאומנית.
- ביצוע פעולות יזומות חכמות כנגד מפרי הסדר.
- פעילות כח משימה מיוחד לפעילות כנגד מפירי סדר במוקדי חיכוך עם פלסטינים
- סיור "הרגלה" בכניסת כוחות משולבים לאזורים בעייתיים כחלק מהשתת הריבונות והחוק.

דודי אסרף, פקד
דובר מחוז ש"י
02-5424277,050-6277826
Dover_shay@walla.co.il

משטרת ישראל, חטיבת דובר המשטרה • דרך בר-לב 2, מיקוד 91906
dovrut@police.gov.il • www.police.gov.il

הערת יש דין לתגובת מחוז ש"י

הנתונים בדבר היקף הגשת כתבי אישום אינם תואמים את המידע המצוי בידי יש דין. מעקב יש דין בשנים האחרונות מראה כי כ-9 אחוזים מהחקירות שעניינן עבירות אזרחים ישראלים נגד פלסטינים ורכושם שמתבצעות על רקע אידיאולוגי מניבים כתבי אישום. בקשות להבהרה שהפנינו אל דובר מחוז ש"י נענו בתשובה כי הוא עומד מאחורי הנתונים שהציג. ימים אחדים לאחר מסירת התגובה, ב-4 בנובמבר 2012, הפיץ דובר מחוז ש"י הודעה לעיתונות בעקבות הגשת כתבי אישום נגד שני נערים ישראלים בגין עבירות נגד פלסטינים, שבה כתב: "חשוב לציין כי מדובר באחד המקרים הבודדים בהם מוגש כתב אישום כנגד מבצעי פשיעה על רקע לאומני במגזר היהודי". תיאור זה תואם את הידוע ליש דין ועומד כמובן בסתירה לנתונים שמסר לנו בתגובה המופיעה כאן.

תגובת דובר צה"ל

בלמ"ס
-1-

צבא	**ההגנה**	**לישראל**
חטיבת	**דובר**	**צה"ל**
ענף	**קשרי**	**ציבור**
מדור	**פניות**	**הציבור**
טל':		03-5695757/1657
פקס:		03-5693971
שו	-	16214
כ"ו	באב	התשע"ב
14	באוגוסט	2012

לכבוד
רוני פלי
"יש דין"

הנדון: פנייתכם לדובר צה"ל

1. פנייתכם בנושא מניעת גישה של פלסטינים לשטחים חקלאיים באזור המאחז הבלתי מורשה "עדי עד", התקבלה במדורנו.

2. ראשית, נבקש להצר על כך שבניגוד למקובל, ארגון "יש דין" בחר להעביר לעיוננו ראשי פרקים בלבד מתוך הדו"ח שעתיד להתפרסם בנושא, ולא את טיוטת הדו"ח המלאה. בהתאם, ההתייחסות המובאת להלן מהווה התייחסות ראשונית בלבד לטענות הארגון.

3. מבירור מעמיק שקיימנו מול פיקוד מרכז עולה כי, בניגוד לנטען בפנייתכם, אין בקרבת המאחז הבלתי מורשה "עדי עד" שטחים חקלאיים אשר סגורים בפני פלסטינים, למעט במהלך עונת המסיק, כמפורט להלן בסעיף 4. עם זאת צה"ל ממליץ לפלסטינים המבקשים לעבד את אדמותיהם בסמוך למאחז, לתאם את הגעתם לאדמות משיקולי ביטחון. על אף האמור יובהר כי למפקד הצבאי שמורה הסמכות להכריז על סגירת השטחים בהתאם לחובתו לשמור על הביטחון והסדר הציבורי במקום.

4. אשר לתקופת מסיק הזיתים, כידוע, בתקופה זו נוהג צה"ל לסגור שטחים הסמוכים ליישובים ישראלים. זאת, על מנת למנוע פעילות בלתי חוקית, שיש בה כדי להפריע לפעולות המסיק להתקיים כסדרן, מחד גיסא, ולאפשר לכוחות הביטחון לאבטח את התושבים הישראלים מהאיום הביטחוני הנשקף להם מפעולות המסיק הסמוכות ליישובים, מאידך גיסא.

5. צה"ל, בשיתוף רשויות הביטחון האחרות, ובהם מחוז ש"י של משטרת ישראל, משקיע מאמצים רבים על מנת להגן על התושבים הפלסטינים ועל רכושם מפני התנכלויות. בתוך כך, פלסטינים אשר נעתרים להמלצת כוחות הביטחון לתאם את הגעתם לאדמות אליהן מתייחסת הפניה, זוכים לליווי ואבטחה מטעם הכוחות.

6. בנוסף, יצוין כי המנהל האזרחי אף מנהל הליכים מכוח הצו בדבר שימוש מפריע באחת החלקות הסמוכות למאחז "עדי עד", לגביה עלתה טענה של פלישה. בעניין פלישה זו, מתקיימים הליכים בבג"ץ 2186/11 **על עארג' נ' ר' המנהל האזרחי**. יצוין שמאמצים באכיפת החוק בכל הקשור למניעת פלישות למקרקעין פרטיים מושקעים בנוסף גם במוקדים נוספים

יש דין
YESH DIN
YESH DIN

בלמ"ס
-2-

בעמק שילה, לרבות בקו"בת המאתזים "אש קודש" ו"מצפה אתיה", שם הותנעו הליכים מכוח הצו בדבר שימוש מפריע.

7. כמו כן, יצוין כי כלל כוחות צה"ל הפועלים באיו"ש מתודרכים באופן שוטף אודות הסמכויות המוקנות להם, ומונחים להפעילן במקרים המתאימים, ובכלל זה לצורך מניעת מעשי עבירה ומיצוי הדין עם מבצעי המעשים.

8. חשוב לציין כי בתקופות המסיק והחריש התבצע תאום מסודר מול מת"ק רמאללה ומת"ק שכם.

9. נשמח לעמוד לרשותכם לכל שאלה או הבהרה.

בברכה,

מדור פניות הציבור
דובר צה"ל

נספחים

מכתב מאת מר ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות - ההסתדרות הציונית העולמית, 11.1.2012

החטיבה להתיישבות **ההסתדרות הציונית העולמית**

11 ינואר 2012

התקבל
משרד עורכי דין מיכאל ספרד
15 -01- 2012
שם המקבל:

לכבוד

שלומי זכריה, עו"ד

משרד עורכי דין מיכאל ספרד

רחוב יהודה הלוי 45, תל אביב 65157

הנדון: בקשה לקבלת מידע מאת החטיבה להתיישבות

למרות שלא שלחת לנו יפוי כוח מאת מרשך ארגון "יש דין" הריני מתכבד להשיב למכתבך מיום 15/11/11 כדלקמן:

1. ראשית, לא ברור לי מדוע אתה מכנה את המאחז עדי-עד כמאחז בלתי מורשה.

2. שנית, אני מודיע לך בזאת כי כל אזור המאחז נמצא בחוזה בר תוקף בין ההסתדרות הציונית העולמית לבין הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי באזור יהודה והשומרון.

3. לעצם בקשתך; אנו מצרפים צילום אורתו-פוטו (יותר ברור מזה ששלחת לנו) ובו מצויינים בקווים בצבע כחול גבולות החוזה האמור לעיל ובקוים בצבע ירוק השטחים שהוקצו לחקלאים, לשימוש חקלאי בלבד, וזאת תשובתנו לסעיפים 3 א' ו 3 ג' במכתבך.

4. לגבי תשובתנו ל 3 ב' ו 3 ד', הנושא נמצא בבדיקה ותקוותי שתוך חודש ימים נוכל להשיבך בעניין.

כתובתנו: רחוב המלך ג'ורג' 48 ירושלים 91000 טל: 02-6202308 פקס: 02-6202487

יש דין
YESH DIN

מכתב מאת ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות, 11.1.2012 (המשך)

5. אשר לבקשתך לקבל נתונים גושים וחלקות, אין לנו מידע על כך.

6. תקופת החוזה שנכרת בין הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי לבין ההסתדרות הציונית העולמית הינה בת 49 שנים ומסתיימת בשנת 2033.

7. לא נוכל לתת לך פרטים על הגורמים להם ההסתדרות הקצתה את הקרקע ואת הסכמי ההקצאה הואיל ומדובר באנשים ו/או גורמים פרטיים.

בברכה

ישעיהו נון

העתק:

מר דני קריצ'מן – ראש החטיבה להתישבות

מר ירון בן עזרא – עו"ד מנכ"ל החטיבה

מר יוסף לאופר – עו"ד יועמ"ש החטיבה להתישבות

מר יובל פונק – מנהל מרחב המרכז

כתובתנו: רחוב המלך ג'ורג' 48 ירושלים 91000 טל: 02-6202308 פקס: 02-6202487

מכתב מאת ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות, 11.1.2012 (המשך)

יש דין
YESH DIN

מכתב מאת מר ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות - ההסתדרות הציונית העולמית, 13.3.2012

החטיבה להתיישבות **ההסתדרות הציונית העולמית**

ישר כ

י"ג אדר תשע"ב
07 מרץ 2012

לכבוד
מר שלומי זכריה
רח' יהודה הלוי 45
תל-אביב 65157

הנדון: מכתביך מיום 1.2.2012 ומיום 6.3.2012

למרבית הצער אתה עדיין ממשיך להשתמש בכינוי "המאחז הבלתי מורשה" לגבי מאחז עדי-עד וזאת למרות שהערתי על כך במכתבי הקודם ואתה ממשיך בשלך.

לשאלותיך בסעיף 3 ב' ו-3 ד' בדקנו ומצאנו כי ההסתדרות הציונית העולמית לא הקצתה זכויות (בר רשות) לבניית מגורים במאחז עדי-עד.

לגבי טענותיך בהקשר לשאלות נוספות שכאילו לא נענית היה צורך בעבודה רבה כדי להכין תשובה ולמרות שבמכתבך מיום 1.2.2012 כתבת ששלחת לנו תצ"א (ראה סעיף ד (ג')), אני מצרף את התצ"א ששלחנו אליך במכתבי הראשון, ובו איתורים חקלאיים שהקצנו לגורמים שונים בשטח.

זה מה שאנו מסוגלים לתת.

בברכה,

ישעיהו נון

התקבל
מישרד עורכי-דין מיכאל ספרד
13 -03- 2012
שעה המקבל

העתק: מר דני קריצ'מן
עו"ד יוסי לאופר
מר יובל פונק

כתובתנו: רחוב המלך ג'ורג' 48 ירושלים 91000 טל: 02-6202311 פקס: 02-6202858

מכתב מאת ישעיהו נון, החטיבה להתיישבות, 13.3.2012 (המשך)

יש דין
YESH DIN
עמותת מתנדבים לזכויות אדם
volunteers for human rights

הסכם הרשאה לתכנון שנערך ונחתם בבית-אל ב-24.11.2002 בין הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש ביהודה ושומרון להסתדרות הציונית העולמית - החטיבה להתיישבות

(1)

המינהל האזרחי אזור יהודה ושומרון
הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי
תיד 43, בית-אל, טל': 02-9977786, 02-9977746, פקס': 9977346 .ס, קחלו301ו301-60-9

מס' התיק: 71015076א

מס' החשבון: 977091677

13/19

הסכם הרשאה לתכנון

שנערך ונחתם ב- בית-אל ביום 24 לחודש 11 שנת 2002

ב י ן

- הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש ביהודה ושומרון (להלן - הממונה), שכתובתו לצורך חוזה זה היא: בנין המינהל האזרחי, ת.ד.43, בית-אל

מצד אחד;

ל ב י ן

- הסתדרות הציונית העולמית - החטיבה להתיישבות מס' זיהוי/תאגיד 507000081
- כולם יחד וכל אחד מהם לחוד (להלן - המורשה), שכתובתו לצורך חוזה זה היא: ת.ד. 7053 תל אביב יפו

מצד שני;

ה ו א י ל והממונה הוא הרשות המוסמכת לניהול של המקרקעין (להלן - הנכס) כמפורט ב"רשימה" אחרי סעיפי ההסכם (להלן - הרשימה);

ו ה ו א י ל והמורשה ביקש מהממונה להרשות לו לבצע תכנון של הנכס למטרת ההרשאה האמורה ברשימה (להלן - מטרת ההרשאה) והממונה הסכים לכך - והכל בכפוף לאמור ולמותנה בהסכם זה להלן;

ו ה ו א י ל והמורשה מצהיר בזה כי לא חלות עליו מגבלות לפי הוראות סעיף 5(ב)(6) של הסכם זה באשר להתקשרותו עם הממונה וכי ידוע לו שרק בתנאי מוקדם ויסודי זה מוכן הממונה להתקשר עמו על-פי הסכם זה;

ו ה ו א י ל ובנוסף לתנאי הסכם ההרשאה לתכנון שלהלן יחולו התנאים המיוחדים הבאים:

ל פ י כ ך ה ו ס כ ם ב י ן ה צ ד ד י ם כ ד ל ק מ ן :

1. המבוא להסכם זה ונספחיו מהווים חלק בלתי נפרד הימנו.
2. הממונה מרשה בזה למורשה להכין לצורך ביצוע מטרת ההרשאה על הנכס, תכנית או תכניות לנכס ו/או שינוי לתכנית או לתכניות החלות על הנכס(להלן-התכנון), וזאת במשך תקופת ההרשאה לתכנון בלבד הנקובה ברשימה - והכל בכפוף לתנאי הסכם זה.
3. (א) המורשה מתחייב לבצע את התכנון במומחיות ובמהימנות ותוך תאום עם הממונה, ולהגיש לאישור הממונה, עד למועד הנקוב לענין זה ברשימה, תכנון שלא יהיה נוגד את עמדתו של הממונה ובהתאם לדרישותיו ולמטרת ההרשאה.

כל העותקים של המסמכים, התכניות, התשריטים והמפות של התכנון שיאושר על-ידי הממונה יהיו לרכושו הבלעדי של הממונה וישארו בחזקתו ובשליטתו,

../.

תחת/3י 19/9/02 10:43 71015076א 1

הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי
חטיבה להתיישבות

הסכם הרשאה לתכנון בין הממונה לחטיבה להתיישבות (המשך)

המינהל האזרחי איזור יהודה ושומרון
הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי
תיד 43 בית-אל. טל': 02-9977786, 02-9977746. מקס': 9977346. ק. סחל: 13:30-9:00

וכל שימוש שיעשה בהם יהיה רק על-פי רשותו של הממונה.

(ב) התכנון יעשה על-ידי המורשה ועל חשבונו בלבד, והממונה לא ישתתף בהוצאותיו ולא יחזיר לו אותן בכל מקרה, בכפוף לאמור בסעיף 8 להלן.

(ג) המורשה יגיש לאישורם של מוסדות התכנון רק את התכנון שיאושר ע"י הממונה, וזאת מיד לאחר שיועבר למורשה על-ידי הממונה כאמור להלן. המורשה ינקוט בכל הפעולות וההליכים הדרושים על-מנת שהתכנון יקבל את אישורם של מוסדות התכנון.

(ד) המורשה יהיה אחראי לבדו לכל נזק שיגרם לאדם או לגורם כלשהו עקב פעולותיו או מחדליו בנכס והוא ישא בעצמו בכל תשלום או הוצאה שינבעו מנזק כאמור או שיהיו קשורים בו. המורשה מתחייב לשפות את הממונה על כל סכום שהממונה יידרש לשלמו לכל אדם כפיצוי על נזק שהאחריות בגינו חלה על המורשה כאמור לעיל.

המורשה מתחייב לבטח את עצמו בביטוח מקיף שיכסה אותו מפני כל תביעה כאמור לעיל.

4. (א) אם הממונה יאשר את התכנון, הוא יעבירו למורשה סמוך לאחר מועד האישור, לצורך הגשתו על-ידי המורשה למוסדות התכנון כאמור לעיל.

(ב) בתקופת ההרשאה לתכנון יפעלו נציגי הממונה במוסדות התכנון, כדי לאשר את התכנון שאושר על-ידי הממונה והוגש על ידי המורשה כאמור לעיל.

(ג) בתקופת ההרשאה לתכנון לא יקנה הממונה ולא יתחייב להקנות זכויות כלשהן בנכס לצד שלישי כלשהו, אלא אם המורשה יודיע בתקופה זו לממונה כי הוא אינו מעוניין עוד בנכס.

(ד) עם קבלת הודעתו הנ"ל של המורשה יבוא הסכם זה לקיצו ללא צורך בהודעה נוספת מצד כלשהו, ולמורשה לא תהיינה זכויות כלשהן לגבי הנכס, או תביעות או דרישות או טענות כלשהן בקשר עם הנכס או בגין הסכם זה או על-פיו, והממונה יהיה רשאי להרשות לכל צד שלישי לבצע תכנון של הנכס ו/או להקנות או להתחייב להקנות זכויות בנכס לכל צד שלישי, מבלי שיהא עליו להודיע על כך למורשה.

5. (א) התנאים המפורטים בסעיפים 3, 9 ו-10 של הסכם זה הינם תנאים עיקריים ויסודיים, והפרתם, או הפרת איזה מהם, תחשב להפרה יסודית של ההסכם והממונה יהיה רשאי לבטלו לאלתר בשל הפרה זו.

(ב) מבלי לגרוע מהאמור לעיל, בקרות איזה מהמקרים הבאים יסתיים הסכם זה ויבוא לקיצו לאלתר וללא צורך בהודעה מוקדמת כלשהי:

(1) אם יחול שינוי שלא ביזמת הממונה, ביעודו של הנכס או בתכנית החלה עליו, שימנע את בצוע מטרת ההרשאה עליו.

(2) אם הזכויות בנכס ירכשו ע"י אחר, עפ"י הודעה או צו שפורסמו בילקוט הפרסומים.

(3) אם התכנון לא יאושר על-ידי הממונה.

(4) אם מוסדות התכנון יחליטו, במועד כלשהו לפי תום תקופת ההרשאה לתכנון, לא לאשר את התכנון מכל סיבה שהיא.

(5) אם עד תום תקופת ההרשאה לתכנון לא יאושר התכנון על-ידי מוסדות התכנון מכל סיבה שהיא.

(6) אם המורשה או מי שהמורשה פועל בשבילו הינו נתין זר אשר לא קיבל, לצרכי הסכם זה, אישור, מראש ובכתב, מהממונה, או אם קיימת הגבלה בקשר להתקשרותו של הממונה אתו בהסכם זה.

בסעיף-קטן זה, "נתין זר" - מי שאינו אחד מאלה:

1. אזרח ישראלי;
2. עולה לפי חוק השבות, התש"י-1950, שלא מסר הצהרה לפי סעיף 2 לחוק

../.

הסתדרות הציונית העולמית
מחלקת החטיבה להתיישבות

יש דין
YESH DIN
YESH DIN
VOLUNTEERS FOR HUMAN RIGHTS

המינהל האזרחי אזור יהודה ושומרון
הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי

תיד 43 בית-אל. טל': 02-9977786, 02-9977746. מקס': 9977346. ק. שחל: 9:00-13:30

האזרחות התשי"ב-1952;

3. זכאי לאשרת עולה או לתעודת עולה לפי חוק השבות, התש"י-1950, שקיבל במקומה אשרה ורשיון לישיבת ארעי כעולה בכוח מכוח חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952;

4. תאגיד שהשליטה עליו בידי יחיד שהינו אחד מאלה המנויים בפסקאות 1-3 לעיל או בידי יותר מיחיד אחד כאמור.
בפסקה זו, "שליטה" -

החזקה - במישרין או בעקיפין, על-ידי אדם או תאגיד אחד או על-ידי יותר מאדם או מתאגיד אחד, ב-50% או יותר מן הערך הנקוב של הון המניות המוצא של התאגיד או במחצית או יותר מכוח ההצבעה שבתאגיד או בזכות למנות, במישרין או בעקיפין, מחצית או יותר מהמנהלים של התאגיד.

6. (א) המורשה מצהיר ומתחייב בזה כי במקרה של ביטול או סיום ההסכם מכל סיבה שהיא לא תהיינה למורשה זכויות כלשהן לגבי הנכס או תביעות או דרישות או טענות כלשהן בקשר עם הנכס או בגין הסכם זה או על-פיו, והממונה יהיה רשאי להרשות לכל צד שלישי לבצע תכנון של הנכס ו/או להקנות או להתחייב להקנות זכויות בנכס לכל צד שלישי, מבלי שיהא עליו להודיע על כך למורשה.

(ב) מבלי לגרוע מהאמור בסעיף-קטן (א) לעיל, המורשה מצהיר ומתחייב בזה כי במקרה של ביטול או סיום ההסכם מכל סיבה שהיא, הוא לא יתבע מהממונה שיפוי או פיצוי כספי או אחר בגין הוצאות שהמורשה הוציא בעקבות חתימתו של הסכם זה או על-פיו או בגין התחייבויות שהמורשה התחייב בהן בעקבות חתימת הסכם זה או על-פיו או בגין נזקים שנגרמו בעקבות חתימתו של הסכם זה או בעקבות ביטולו או סיומו, אם נגרמו, והכל בכפוף לאמור בסעיף 8 להלן.

7. אם יתקיימו כל התנאים המוקדמים והיסודיים המפורטים להלן, יסכים הממונה להעמיד לרשותו של המורשה, כבר-רשות בלבד, שטחים בנכס המתאימים לביצוע מטרת ההרשאה, כפי שיקבעו על-ידי הממונה לפי שיקול דעתו הבלעדי:

(א) המורשה יקיים את כל התחייבויותיו עפ"י הסכם זה ובמועדים הקבועים בהסכם.

(ב) התכנון יאושר על ידי מוסדות התכנון עד תום תקופת ההרשאה לתכנון.

(ג) המורשה יודיע לממונה, לא יאוחר מ-30 יום לאחר שהתכנון יאושר על-ידי מוסדות התכנון, כי הוא מעוניין לקבל, כבר-רשות בלבד, שטחים בנכס לביצוע מטרת ההרשאה.

(ד) הנהלת הממונה, על-פי שיקול דעתה הבלעדי, תאשר את מסירתם של שטחים בנכס לרשותו של המורשה כבר-רשות, וזאת לא יאוחר משנה אחת מתום תקופת ההרשאה לתכנון.

(ה) לא יאוחר מ-30 יום מתאריך האישור הנ"ל על-ידי הנהלת הממונה ייחתם חוזה פיתוח שיהיה מקובל בממונה באותו מועד.

(ו) ערכם של השטחים שיועמדו לרשותו של המורשה ייקבע על-ידי השמאי הממשלתי לתאריך שיהיה סמוך למועד מסירתם לרשותו של המורשה.

(ז) מסירת שטחים לרשותו של המורשה תהיה לצורך ביצוע מטרת ההרשאה על הנכס, ובתמורה, לתקופה ובתנאים שייקבעו בחוזה פיתוח שיהיה מקובל בממונה במועד המסירה, וכן בכפוף לתנאים שייקבעו על-ידי הנהלת הממונה לצורך האישור הנזכר בפסקה (ד) לעיל.

אם לא יועמדו לרשותו של המורשה שטחים כלשהם בנכס מסיבה כלשהי, בין באחריותו של המורשה ובין באחריותו של הממונה, ואם הממונה יחליט על-פי שיקול דעתו הבלעדי והמוחלט, להשתמש בעצמו בתכנון שאושר ע"י הממונה, יחזיר הממונה למורשה את ההוצאות הישירות בלבד, אשר המורשה הוציא בהכנת אותו חלק מהתכנון שאושר על-ידי הממונה ואשר הממונה ישתמש בו בפועל ועל-פי שיקול דעתו הבלעדי.

בסעיף זה, "הוצאות" - בהתאם לקבלות מאושרות ולא יותר מהקבוע בתעריף משרד הבינוי והשיכון להזמנת תכנון מסוג התכנון נשוא הסכם זה, כפי שיהיה בתוקף בתחילת תקופת ההרשאה לתכנון.

../.

3 A71015076 19/9/02 10:43 תהת/3י

הסכמות הציונית העולמית
הסכמות החטיבה להתיישבות

הסכם הרשאה לתכנון בין הממונה לחטיבה להתיישבות (המשך)

המינהל האזרחי איזור יהודה ושומרון
הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי

תיד 43 בית-אל. טל': 02-9977786, 02-9977746. מקס': 9977346. ק. קהל: 9:00-13:30

9. אין בהסכם זה הרשאה למורשה לתפוס חזקה בנכס או לפעול בו בכל דרך אחרת ללא אישור מפורש ובכתב מהממונה, למעט לעשיית פעולות הדרושות לביצוע התכנון עפ"י הסכם זה. אם המורשה יתפוס חזקה בנכס בדרך כלשהי או יפעל בו בכל דרך אחרת בניגוד לאמור לעיל, יהיה הממונה רשאי לסלק את ידו של המורשה מהנכס ולתבוע ממנו את כל הנזקים שיינרמו לו, וזאת מבלי לגרוע מכל התרופות שהממונה יהיה זכאי להן על-פי הסכם זה ועל-פי כל דין.

10. אסור למורשה להמחות או להעביר בכל צורה שהיא את זכויותיו עפ"י הסכם זה.

אם המורשה הוא אינוד כמשמעותו בחוק מס שבח מקרקעין,תשכ"ג-1963, תחשב כל העברה, במישרין או בעקיפין, של 10% או יותר מן הערך הנקוב של הון המניות הנפרע או הון המניות המוצא של המורשה - הנמוך מביניהם - או של 10% או יותר מכוח ההצבעה במורשה או מהזכות למנות מנהלים של המורשה, כהעברה או כהמחאה של הזכויות, האסורה על-פי סעיף זה.

11. אם המורשה הוא יותר מאדם או מתאגיד אחד, התחייבויותיהם של האנשים או התאגידים המהווים את המורשה תהיינה ביחד ולחוד ואילו זכויותיהם על-פי הסכם זה תהיינה רק ביחד.

12. תנאים כלליים
(א) על חוזה זה חלים דיני מדינת ישראל, ומקום השיפוט יהיה בית המשפט המוסמך בירושלים.

(ב) אין באמור בחוזה זה כדי לגרוע מסמכויותיו של מפקד האזור/ראש המינהל האזרחי באיזור ליתן הוראות בצו בכל הנוגע לתוקפם של חוזים ובכל הקשור בזכות, חובה או חבות של צד מן הצדדים להם.

(ג) אין בחוזה זה כדי לגרוע מכוחם של מפקד כוחות צה"ל באיזור ו/או ראש המינהל האזרחי באיזור להפעיל סמכויותיהם על פי כל דין בנוגע לנכס זה.

13. תנאים מיוחדים
ידוע למורשה כי היזם שיחתום על חוזה הפיתוח יתחייב להעסיק חברת אבטחה, שהיא בעלת כל ההיתרים הנדרשים על פי דין ותחיקת בטחון בכדי לפעול באזור יהודה ושומרון, ואשר קיבלה אישור לכך מאת המינהל האזרחי, לשם אבטחת ביצוען של כל העבודות שיבוצעו על פי חוזה הפיתוח. חברת האבטחה תפעל על פי הנחיות החטיבה המרחבית הנוגעת לעניין.

כן ידוע למורשה כי היזם שיחתום על חוזה הפיתוח יתחייב לתאם ביצוע כל עבודה על פי חוזה הפיתוח, לפני ביצועה, עם החטיבה המרחבית הנוגעת לעניין.

ה ר ש י מ ה

"הנכס": כמפורט להלן וכמותחם בתרשים המצורף והמהווה חלק בלתי נפרד של הסכם זה:

המקום: שילה השטח: 3,100,000 ממ"ר בערך

הבעלים: רכוש ממשלתי נטוש

גוש/כפר: _____ חלקה/דף: _____

"מטרת ההרשאה": תכנון איזור המיועד לחקלאות ויער.

"תקופת ההרשאה לתכנון": 07 שנים, החל מיום 13.01.1998 וכלה ביום 12.01.2005.

"מועד הגשת התכנון לאישור הממונה": 01.12.1998.

ההסתדרות הציונית העולמית
חשבות, חטיבה להתישבות

../.

4 N71015076 19/9/02 10:43 תת/3י

יש דין
YESH DIN
volunteers for human rights

הסכם הרשאה לתכנון בין הממונה לחטיבה להתיישבות (המשך)

המינהל האזרחי אזור יהודה ושומרון
הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי

תיר 43 בית-אל, טל': 02-9977766, 02-9977746, פקס': 9977346, ק. כחלון 9:00-13:30

ההסתדרות הציונית העולמית
חשבות החטיבה להתיישבות

ולראיה באו הצדדים על החתום:

הממונה:	המורשה:
1. שם ----------	1. שם ----------
תואר המשרה ----------	מספר זהות ----------
חתימה ----------	חתימה ----------
2. שם ----------	2. שם ----------
תואר המשרה ----------	מספר זהות ----------
חתימה ----------	חתימה ----------

סגל יוסי
הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי בלתי

אני הח"מ מאשר בזה כי זיהיתי את החותמים "בשם המורשה" הנ"ל לפי תעודות הזהות שהציגו בפני וכי חתמו כל חוזה זה בנוכחותי.

שם ---------- תפקיד ---------- חתימת המאשר ----------

5 N71015076 19/9/02 10:43 תחת/3י

הסכם הרשאה לתכנון בין הממונה לחטיבה להתיישבות (המשך)

יש דין
YESH DIN

מכתב מאת סג"מ בר אקוקה, קצין פניות הציבור במנהל האזרחי, 21.5.2012

בלמ"ס

צבא ההגנה לישראל
המנהל האזרחי איו"ש
פניות ציבור
טל': 02-9977771
פקס: 02-9977341
חוק חופש המידע - 9752
כ"ט באייר התשע"ב
21 במאי 2012

לכבוד:
עו"ד מיכאל ספרד
באמצעות דואר ישראל

הנדון : חוק חופש המידע - חוזי הקצאות בעדי עד פניית המשך
פנייתך מתאריך 17.05.2012

1. הריני לאשר קבלת פנייתך בנושא שבנדון.
2. בהמשך לפנייתך ולשיחתי הטלפונית עם הגב' רוני פלי, מצורפת למכתבי מפה אשר מהווה חלק בלתי נפרד מחוזה ההרשאה לתכנון אשר הועבר לכם ביום 10.05.2012.
3. אדגיש, כי בעת בחנו את הנושא נמצא כי זהו החוזה היחיד אשר נחתם לאזור המבוקש על ידכם.
4. לידיעתך.
5. בברכה,

בר אקוקה, סג"מ
קצין פניות הציבור
לשכת ראש המנהל

הסכם מיוחד להקצאת שטח שנערך ונחתם ב-23.1.2011 בין אסף אזולאי לחטיבה להתיישבות ולאגודה השיתופית שילה

הסכם מיוחד להקצאת שטח

שנערך ונחתם _____ ביום 23 לחודש 1 שנה 2011

בין: **ההסתדרות הציונית העולמית באמצעות החטיבה להתיישבות**
(להלן - "**המיישבת**") **מצד אחד**

לבין: אסף אזולאי ת"ז [redacted]
(להלן - "**המשתמש**") **מצד שני**

לבין: אגודת "שילה" כפר שיתופי חקלאי
שילה כפר שיתופי חקלאי
להתיישבות קהילתית בע"מ
אגודה שיתופית מס' 57-002598-1
(להלן - "**האגודה**" ו/או "**הישוב**") **מצד שלישי**

הואיל: והמשתמש מעוניין להשתמש לצורך נטיעה בשטח קרקע אשר הוקצה למיישבת, בתחומי הישוב שילה (להלן - "**השטח**") והמסומן במפה המצורפת להסכם זה **כנספח "א"**;

והואיל: ובין המיישבת לבין הממונה על הרכוש הנטוש והממשלתי באזור יהודה ושומרון (להלן - "**הממונה**") נערך הסכם, לפיו נמסר השטח בהרשאה למיישבת לצורך תכנון פיתוח וביסוס הישוב. ההסכם מצורף לחוזה זה ומסומן **כנספח "ב"**;

והואיל: וההסכם המסומן כנספח "ב" מאפשר למיישבת להקצות למשתמש את המקרקעין לצורך נטיעה בכפוף לכך שהמשתמש יחתום על הסכם זה;

והואיל: והאגודה (הישוב) נתנה את הסכמתה לביצוע הנטיעה בשטח שבתחומי הישוב;

והואיל: והמשתמש מכיר באחריותה של המיישבת על השטח ובזכותה להקצות שטח זה, בכפוף להסכמת האגודה, כאמור לעיל. מצורף להסכם זה אישור ועדת הקצאות של המיישבת ומסומן **כנספח "ג"**;

אי לכך הוסכם והותנה כדלקמן:

1. המבוא להסכם מהווה חלק בלתי נפרד הימנו.
2. המיישבת מקצה את השטח למשתמש לתקופה, החל מיום 1.2.11 ועד ליום 6.2.32 (להלן - "**תקופת הקצאה**").
3. הצדדים יהיו רשאים להאריך את ההקצאה לתקופה נוספת וכל זאת 60 ימים לפני תום תקופת ההקצאה.

ההסתדרות הציונית העולמית

יש דין
YESH DIN
volunteers for human rights

4. מוסכם בזאת, כי כל אחד מהצדדים להסכם זה יוכל להביא את ההסכם לכדי סיום מכל סיבה ומבלי שתחול עליו החובה לנמק את הסיבה, במתן הודעה בכתב לצד האחר 60 ימים מראש (להלן - "**תקופת ההודעה המוקדמת**").

5. המשתמש מתחייב להשתמש בשטח אך ורק למטרה שהוצהר עליה במבוא להסכם זה.

6. המשתמש מקבל על עצמו את כל חיובי המיישבת, בשינויים המחויבים, כמפורט בנספח "ב" להסכם לרבות שמירה ככל יכולתו על השטח שהוקצה לו.

7. תמורת ההקצאה ישלם המשתמש למיישבת דמי הקצאה סמליים בסך 1 ₪ לשנה.

8. מוצהר ומוסכם, על ידי המשתמש, כי השימוש בקרקע ייעשה על אחריותו הבלעדית. והיה והמיישבת תיתבע, על ידי מאן דהוא, בגין פעולותיו של המשתמש בשטח, אזי ישפה המשתמש את המיישבת ו/או את האגודה (הישוב) בכל סכום שיושת על המיישבת ו/או על האגודה (הישוב), בגין פעולותיו בשטח.

9. המשתמש לא יבצע כל השקעה כספית בשטח ללא רשות המיישבת ובתאום עם האגודה. ככלל, **אסורה כל השקעה הקשורה בשטח, למעט גידור ונטיעה בלבד**. היה והמשתמש ישקיע כסף בפיתוח השטח למטרה שהוצהר עליה במבוא להסכם זה אזי:

   א. הבאת הסכם זה לכדי סיום, על ידי המיישבת, תוכל להיות רק בנימוק של צרכי הציבור. עם זאת, הגדרת צורכי הציבור נתונה בלעדית בידי המיישבת.

   ב. המשתמש לא יהיה זכאי לכל פיצוי שהוא בגין השקעותיו בשטח או בגין פינוי מוקדם כאמור בסעיף 10 להלן.

   ג. המיישבת ו/או האגודה (הישוב) יעשו מאמץ להקצות למשתמש שטח חלופי לצורך השימוש שעשה בשטח. הכול במסגרת יכולותיהם הכספיות והמגבלות החוקיות של המיישבת ו/ או האגודה (הישוב) באותו זמן.

10. כל מחלוקת שתהיה בקשר להסכם זה תתברר בבית המשפט לו מוקנה הסמכות המקומית והעניינית לדון בה. הצדדים יוכלו למנות בורר מוסכם מטעמם. הבורר יהיה פטור מסדרי דין ומדיני ראיות.

11. למרות כל האמור לעיל, מוצהר ומוסכם בין הצדדים, כי קיום הסכם זה תלוי בקיום ההסכם שבין המיישבת, בנוגע לשטח, לבין הממונה ובין המיישבת לבין האגודה. במידה וההסכם שבין המיישבת לבין האגודה ו/או ההסכם בין המיישבת והממונה יסתיים מסיבה כלשהי או השטח המוקצה יוקטן, הסכם זה יבוטל באופן מיידי. זאת מבלי שתהיה למי מן הצדדים טענה כלפי הצד השני.

ולראיה באו הצדדים על החתום:

המיישבת	המשתמש	האגודה
		שילה כפר שיתופי אזולאי להתיישבות קהילתית בע"מ אגודה שיתופית * 57-002598-1

הסכם מיוחד להקצאת שטח בין אסף אזולאי לחטיבה להתיישבות (המשך)

התחייבות המדינה לפנות את הפלישה החקלאית עד אוגוסט 2011 (תגובה מקדמית מטעם המשיבים בבג"ץ 2186/11, מחמוד אלאערג' נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, 12.5.2011)

התקבל
משרד עורכי-דין מיכאל ספרד
12-05-2011
שם המקבל:

בג"ץ 2186/11

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

מחמוד מוחמד מחסן אלערג' ואח'
על ידי ב"כ עוה"ד מיכאל ספרד ואח',
ארגון "יש דין" – ארגון מתנדבים לזכויות אדם
רח' יהודה הלוי 45, תל אביב
טלפון: 03-6206947/8/9; פקס': 03-6206950

העותרים

נ ג ד

מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'
על ידי פרקליטות המדינה,
משרד המשפטים, ירושלים
טלפון: 02-6466472; פקס': 02-6467011

המשיבים

תגובה מקדמית מטעם המשיבים

1. בהתאם להחלטת כב' השופטת חיות מיום 17.3.11, ולהחלטה מיום 28.4.11 על הארכת המועד, מתכבדים המשיבים להגיש תגובה מקדמית לעתירה זו.

2. עניינה של העתירה בבקשת העותרים להורות למשיבים לאכוף דרישת פינוי ממקרקעין מיום 21.9.10, אשר הוצאה על פי הצו בדבר שימוש מפריע במקרקעין פרטיים (להלן: **הצו**), וצורפה **כנספח ע/1 לעתירה**.

3. ראש המינהל האזרחי ביהודה והשומרון נדרש לפני כמה ימים לעניינו של הצו. ראש המנהל האזרחי הורה, שהפינוי מכוח הצו יבוצע לא יאוחר מסוף חודש אוגוסט 2011.

4. בנסיבות אלה, נראה כי העתירה התייתרה, ודינה להימחק. לחלופין, אם יחליט בית המשפט הנכבד שטרם הגיעה העת למחיקת העתירה, המשיבים יבקשו לאפשר להם להגיש הודעת עדכון עד ליום 15.9.11.

5. תגובה מקדמית זו נתמכת בתצהירו של תא"ל מוטי אלמוז, ראש המינהל האזרחי ביהודה והשומרון.

היום, ח' באייר, תשע"א
12 במאי, 2011

ענר הלמן, עו"ד
ממונה על ענייני הבג"צים
בפרקליטות המדינה

התחייבות לפינוי הפלישה החקלאית (המשך)

Fax Server 12/05/2011 13:36 PAGE 4/4 Fax Server

5/11/2011 19:35 Manhaz -> Fax Server Page 4 of 7

תצהיר

אני הח"מ, תא"ל מוטי אלמוז, מצהיר בזאת כלהלן:

1. אני משמש כחפקיד ראש המינהל האזרחי לאזור יהודה והשומרון.
2. תצהירי זה ניתן לתמיכה בתגובה המקדמית מטעם המשיבים בתיק בג"ץ 2186/11 (להלן: **התגובה המקדמית**).
3. העובדות המפורטות בתגובה המקדמית הן אמת.
4. זה שמי, זו חתימתי וזהו תצהירי אמת.

תא"ל מוטי אלמוז

אישור

אני הח"מ, יעקב איבצן, עו"ד, מאשר בזה כי ביום 11.5.11 התייצבה בפני תא"ל מוטי אלמוז, המוכר לי אישית, ולאחר שהזהרתיו כי עליו לומר את האמת, שאם לא יעשה כן יהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק, חתם בפני על תצהירו.

יעקב איבצן, עו"ד

יש דין
YESH DIN
VOLUNTEERS FOR HUMAN RIGHTS

מכתב מאת רס"ן זוהר הלוי, ראש מדור פניות הציבור בדובר צה"ל, 20.9.2012

בלתי מסווג

דובר צה"ל
IDF Spokesperson

צבא	ההגנה	לישראל
חטיבת	דובר	צה"ל
ענף	קשרי	ציבור
מדור	פניות	הציבור
טל':		03-5695757/1657
פקס:		03-5693971
שו	-	16341
ד'	בתשרי	התשע"ג
20	בספטמבר	2012

רוני פלי ארגון "יש דין"

הנדון: פנייתכם לפי חוק חופש המידע לקבלת מידע בנוגע למניעת גישה של פלסטינים לשטחים חקלאיים באזור המאחז "עדי עד"

1. בהמשך לפנייתכם בנושא שבנדון, להלן עמדתנו לאחר בדיקה שערכנו למול הגורמים המוסמכים:
2. בשנים האחרונות, סמוך לתקופת מסיק הזיתים, מורים כוחות הביטחון על סגירתם של שטחים הסמוכים ליישובים הישראליים. מטרת סגירת השטחים כלפי פלסטינים היא לאפשר לכוחות לאבטח את תושבי היישובים מהאיום הביטחוני, שנשקף להם מגורמים חבלניים שינסו לנצל את פעולות המסיק, המתבצעות בסמיכות ליישובים, על מנת לפגוע בתושבים הישראלים המתגוררים באותם יישובים. מטרת סגירת השטחים כלפי ישראלים היא למנוע פעילות בלתי חוקית על ידי ישראלים, שיש בה כדי להפריע לפעולות המסיק להתקיים כסדרן.
3. מצ"ב לעיונכם ההכרזות, שנחתמו לגבי סגירת שטחים באזור המאחז הבלתי מורשה "עדי עד" במהלך השנים 2010 - 2011. אין בידינו תיעוד של צווי הסגירה בתקופה שקדמה לשנים אלה.
4. מעבר לאמור, בבדיקתנו לא נמצאו צווים בדבר הכרזה על שטח צבאי בפני פלסטינים במרחב המאחז "עדי עד". זאת, הן ביחס לסגירה "מוחלטת", והן ביחס לסגירת שטח באופן שהכניסה אליו מותנית בתיאום (בשני המקרים, סגירת השטח מבוססת על הוראות סעיף 318 לצו בדבר הוראות ביטחון [נוסח משולב] (יהודה והשומרון) (מס' 1651), התש"ע – 2009).
5. יחד עם זאת, לא ניתן להוציא מכלל אפשרות, כי אכן הוצאו צווי סגירה כאמור בתקופה אליה מתייחסת בקשתכם, וכי צווים אלו לא תועדו.
6. נשמח לעמוד לרשותכם לכל שאלה או הבהרה.

בברכה,

זוהר	הלוי	רב-סרן
ראש	מדור	פניות	הציבור
דובר		צה"ל

בלתי מסווג

דובר צה"ל – בכל מקום ובכל זמן | גם באינטרנט: www.idf.il

מכתב מאת לשכת ראש המנהל האזרחי, 25.10.2010

11/28/2010 12:10 Manhaz -> 036206950 Page 2 of 2

התקבל
עורכי דין מיכאל ספרד
28 -11- 2010
שם המקבל: _____

בלמ"ס

צבא ההגנה לישראל
המנהל האזרחי איו"ש
פניות ציבור
טל': 02-9977001
פקס: 02-9977341
תשת - 12
י"ח בכסלו התשע"א
25 בנובמבר 2010

לכבוד,
עו"ד שלומי זכרייה
טל: 03-6206947
פקס: 03-6206950

הנדון : פנייתך בדרישה לפינוי מיידי של המאחז הבלתי חוקי עדי עד המצוי באזור יהודה ושומרון

1. הריני לאשר קבלת פנייתך שבנדון. להלן התייחסותנו.

2. ראשית, אבקש להתנצל על זמן התגובה הארוך למכתבך זה.

3. ביחס לטענותייך בדבר מתן גישה לקרקעות שבבעלות תושבי הכפרים הפלסטינים באזור נציין, כי הגורמים המוסמכים לכך במנהל האזרחי מצויים בקשר ישיר אל מול תושבי הכפרים המוזכרים בפנייתך. בנוסף, נציגי הכפרים יודעים, מצידם, לפנות במישרין לטלפונים הניידים של הקצינים הרלוונטיים בכל בקשה ועניין.

4. בצורה זו, בוצעו כלל התיאומים הנדרשים על מנת לאפשר לתושבי הכפרים לבצע עבודות חקלאיות באדמותיהם.

5. באשר לדרישתך לנקיטת צעדי אכיפה כנגד הבינוי הבלתי חוקי במאחז "עדי עד", אדגיש, כי נקיטת הליכי פיקוח נוספים תבוצע בכפוף לשיקול דעת הגורמים המוסמכים, בהתאם לסדרי העדיפויות ובכפוף לכלל השיקולים הצריכים לעניין.

6. לידיעתך.

7. בברכה,

עמוס וגנר, סג"מ
קצין בקרה ופניות הציבור
לשכת ראש המנהל

כמאה מאחזים - נקודות יישוב יהודיות בלתי חוקיות בשטח הגדה המערבית - הוקמו עד היום. המאחז עדי-עד משמש בדוח זה כמקרה מבחן ומאפשר להבין כיצד הקמתו וביסוסו של מאחז מביאים לאובדן יכולתם של חקלאים בכפרים הסמוכים לו לעבד את אדמותיהם. ההתבוננות במאחז אחד מסייעת להבין את התופעה הכללית ואת שיטת המאחזים כאמצעי להשתלטות על אדמות פלסטיניות.

המאחז עדי-עד הוקם בסתיו 1998. במשך 14 שנות קיומו ביצעו ומבצעים אזרחים ישראלים עשרות עבירות - פליליות ומינהליות - בשטח המאחז ובאדמות סביבו. עבירות אלה אינן זוכות למענה אכיפתי הולם מידי הגורמים המופקדים על אכיפת החוק בגדה המערבית. מחדלי האכיפה משותפים הן לצה"ל, המופקד באמצעות המינהל האזרחי על הטיפול בעבירות המינהליות הכוללות בנייה בלתי חוקית ופלישה לאדמות חקלאיות; והן למחוז ש"י במשטרת ישראל, המופקד על הטיפול בעבירות הפליליות הכוללות עבירות אלימות, עבירות רכוש והשתלטות על אדמות, ומחובתו לפעול למניעת עבירות, לאיתור עבריינים ולמיצוי חקירות באופן שיוביל להגשת כתבי אישום נגד חשודים.

הקמת עדי-עד הובילה את צה"ל להגדיר שטחים נרחבים כאזורים האסורים לכניסת פלסטינים, וכן שטחים חקלאיים נוספים שהפלסטינים רשאים לגשת אליהם רק באישור ובתיאום מראש עם צה"ל. שטחים נוספים הפכו בלתי נגישים לפלסטינים בעקבות אירועי אלימות, התנכלויות ואיומים מצדם של אזרחים ישראלים, אשר נטעו חשש ופחד בלבם של החקלאים הפלסטינים. בעקבות זאת נמנע מחקלאים רבים לעבד את אדמותיהם, או שהם יכולים לעבדן רק באופן חלקי ובלתי רציף.

הדוח מציג את הקשר בין כישלונם של הגורמים האמונים על אכיפת החוק ועל הגנה על פלסטינים ורכושם, ובין נישול פלסטינים מאדמותיהם, על ידי שרטוט רצף שתחילתו בהיעדר אכיפת חוק אפקטיבית על אזרחים ישראלים - הן במישור הפלילי והן במישור המינהלי - וסופו באובדן יכולתם של בעלי אדמות פלסטינים לעבד את אדמתם ולהתפרנס מפריה.

יש דין – ארגון מתנדבים לזכויות אדם הוקם במרץ 2005 ומאז פועלים מתנדביו לשיפור מבני וארוך-טווח במצב זכויות האדם בשטחים הכבושים. הארגון פועל באמצעות איסוף והפצה של מידע מהימן ועדכני בדבר פגיעות שיטתיות בזכויות האדם בשטחים; הפעלת לחץ ציבורי ומשפטי על רשויות המדינה להפסקתן; וכן בדרך של העלאת המודעות הציבורית להפרת זכויות האדם בשטחים. כדי לממש את מטרותיו ביעילות, יש דין פועל על פי מודל ייחודי בנוף ארגוני זכויות האדם בישראל: ארגון המופעל ומנוהל בידי מתנדבים, ונעזר על בסיס יום-יומי בצוות מקצועי של משפטנים, מומחים בתחום זכויות האדם ויועצי אסטרטגיה ותקשורת.

www.yesh-din.org